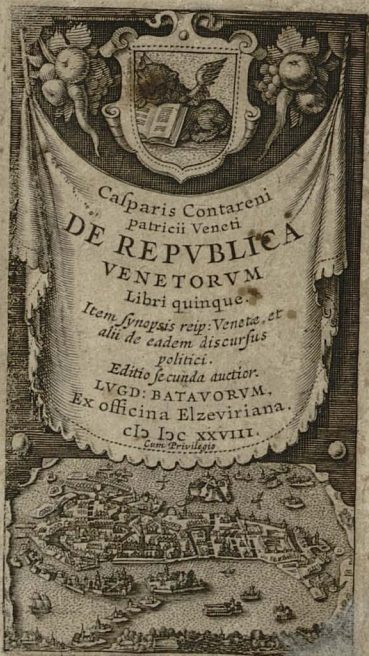

Hunc ego possideo
Augustum Iustinum
Hic liber meus
Alexander

Six libri octi Quat

Bien. A. 1. 20

R

V

Caspar
Republic

Synop
Ioanne Ca

De Sen
deque illi
ribus Rela
fuit edita

De Ta
cipia aut
P. I. & A

Gremio Camerali.

CONTENTA

3

hoc libello

DE

REPUBLICA

VENETORVM.

Monty Regij

I.

V *Eneti Domini Chorographica
descriptio è variis authoribus col-
lecta.*

II.

*Cassparis Contareni Patricii Veneti de
Republica Venetorum, libri V.*

ad

III.

Varavia

*Synopsis Reipublice Venetae, auctore
Ioanne Cotovico.*

IV.

*De Serenissima Republ. Venetorum,
deque illius Imperio & populorum mo-
ribus Relatio; qua à Philippo Honorio
fuit edita.*

V.

*De Potentia & Aerarii Venetorum
copia aut inopia ex Gallic. Sc. D. T.
V. T. & aliis.*

A 2

VI.

VI.

*F. Leander Albertus de incrementis
Dominii Veneti & Ducibus ejusdem.*

VII.

*Series Ducum Venetorum & brevis
annotatio eorum qua sub ipsis memora-
bilia contigerunt; ex Iustiniiano & aliis
collecta.*

VIII.

*Variorum Iudicia de Republica Ve-
netorum.*

IX.

*Regimen Civile magnifica Civitatis
Veronae.*

X.

*De Claris Viris Reipubl. Veneta ex F.
Leandro Alberto.*

*Ex Libris Atri
Leand. Harmiaci*

L. VE-

VEN
C

bardia
Territ
gomen
mam in
nitimos
chiduce
mare; à
& Trid
Occide
eunden
Mantua
Marco
nomen
domicil
Mintio
trione
te Tim
à Meric
rianis &
quit L

VENETI DOMINII
CHOROGRAPHICA
DESCRIPTIO.

DOMINIVM Venetum in Italia, tres integras provincias complectitur, Marchiam Tarvisinam, Forum Iulium & Istriam. Lombardiæ item Transpadanæ partem, Territorium nimirum Brixienſe, Bergomenſe & Veronenſe; denique Creſtam in regione Cenomanorum. Finitimos habet ab Oriente partim Archiduces Auſtriæ, partim Adriaticum mare; à Septentrione eoſdem Auſtrios & Tridentinos; nec non Rhætos: ab Occidente Mediolanenſem Ducatum; eundemque etiam à Meridie, cum Mantuano & Eccleſiaſtico Dominio.

Marchia Tarviſina quæ à Tarviſio nomen accepit, olim Marchionum domicilio; ab Occidente clauditur Mintio, Benaco & Sarca flu. à Septentrione Montibus Tauriſanis; ab Oriente Timavi oſtio & Adriatico mari; à Meridie Atheſi & Paludibus Melarianis & Brigantinis. Regio eſt (ut inquit Leander) pernobilis & lauta,

ditissimis oppidis, urbibusque splendidiſſimis nitens, indigenis ingenio tum ad litteras omnesque diſciplinās, tum ad rerum publicarum adminiſtrationem aptiſſimo; manu, cum res exigit promptis, nec minus in re faciendā ſolertibus. Campos habet amœnos, ac frumenti, vini, cæterarumque frugum & omnimodorum fructuum perfœcundos. Nec deſunt calidi & ſalubres fontes; varia metalla; multi nobiles amnes & lacus. Cœlum ſalubre, jucundum & temperatum; denique tot dotibus ornata eſt regio ut inter præſtantiſſimas Italiæ merito recenſeatur.

Foro Iulii, Italis Friuli, (Veneti vulgo Patriam nuncupant) Orientem verſus terminus eſt Formio amnis, ad Septentrionem Alpes Iuliæ, ab occaſu Alpes Vindelicæ & Noricæ, qua parte etiam Lipientia amnis Forum Iulii ſeparat à Marchia Tarviſina: ad Auſtrum mare Adriaticum. Regio campis læta, fontibus ac fluminibus rigua; ſolum vitium ferax, ſylvis opacum, metallis, & lapidinis nobile. Nobiliſſimus fluvius Hydra, ad quem argentum vitium effoditur. Indigenæ ad humanitatis artes, mercaturam aliaque honeſta ſtudia aptiſſimi.

Iſtriæ termini ſunt ad Occidentem
Tima-

CH
Timav
amnis
Septen
& Par
Orient
Adriatic
aſpera
fœcund
tem ha
cant M
teriem
ves fab
tes. Su
nenſi &
Veneria
loca, In
ampliſſi
nuati. V
cum qu
Brixia
preolus
genta ſeu
nimirum
millib. x
tremo V
in longi
paſſ. int
Orcios n
aliquor,
item coll
omnia p

CHOROGRAPH. DESCR. 7

Timavus, sive ut Plinius vult, Formio
 amnis, qui nunc Risanus dicitur: ad
 Septentrionem Alpes, quæ Carniolam
 & Pannoniam separant ab Italia; ad
 Orientem Arsias fluvius: cætera mari
 Adriatico cinguntur. Regio omnis
 aspera est, non tam montibus, quam
 fœcundissimis colliculis assurgēs. Mon-
 tem habet unum excelsum, quem vo-
 cant Monte major. Sylvas etiam, ma-
 teriem tum ad alios usus, tum ad na-
 ves fabricandas affatim subministran-
 tes. Sunt & Saxifodinæ in agro Rovi-
 nensi & Breonio, è quibus marmora
 Venetias deferuntur & ad alia Italiæ
 loca, Incolæ plerique inopes & viciniã
 amplissimarum Italiæ urbium exte-
 nuati. Urbes colunt, oppida & pagos
 cum quibusdam insulis.

Brixianus ager latissimè patet; Ca-
 preolus in latitudine stadia fere octin-
 genta seu c. m. pass. continere scribit,
 nimirum à Moso quod Mantua abest
 millib. xv. usque ad Dialengum in ex-
 tremo Vallis Camuniæ capite situm,
 in longitudine stadia cccc. vel l. m.
 pass. inter Limonem Benaci vicum &
 Orcios novos. Sunt hoc tractu lacus
 aliquot, nominatim Isæus & Idrinus
 item colles, montesque & convalles,
 omnia pulchris vicis, pagis, oppidis,

8 VENETI DOMINII

colonisque frequentibus & industriis nitentia. Tantus autem in hoc agro castellorum, pagorumque numerus reperitur, ut paucos omnino aliarum civitatum æque frequentes esse haud ambigatur. Ager uberrimus, tritici, milii, aliorumque frumentorum fertilis, vini, olei, aliorumque fructuum ferax; nec metallorum, ferri & æris, expers, unde incolis quæstus est uberrimus.

Bergomensis ager fertilis, præterquam ad Septentrionem, qua parte asper, montosus, rigidus & in totum sterilis est. Valles sunt passim multæ, quarum aliquæ vinum oleumque suavissimum ferunt, nonnullæ propemodum inanes, ferro tamen abundant, cæteræ quod solo viribus & arationibus inidoneæ sint, velleræ suppeditant, ex quibus confecta textilia per totam fere Italiam exportantur.

Veronensis territorii longitudo, quæ à Bruchelio oppido sumitur Rivam usque, in ultimo Benaci recessu positam, LXV. est milliar. latitudo ab turre Confinium Rivotellam usq; XL. Ager urbi circumjectus optimus; tritico, vino, oleo, pecoribus, vellerum item pretiosorum, cæterarumque frugum copia abundans: nobilissimas
habet

CHOROGRAPH. DESCR. 9

habet Lapidicinas; item flumina, stagna, lacus, in quibus Benacus omnium amœnissimus: præterea insignes salubrium aquarum scaturigines, lectissimosque medicinalium herbarum thesauros, præcipue in monte Baldo.

Cremensis ager optimus, fertilis, excultus & ordinibus arborum vitibus maritarum, ex quibus nobilia vina, optimique fructus percipiuntur, nitens; aquarum rivi clarissimi multi, piscium optimorum sæcundi, præcipue mustelarum & capitati cujusdam generis, accolæ Marsonos vocant, capite reliquam partem duplo fere superante, gratissimi plane saporis.

De Venetiæ civitate.

Nunc civitatum & oppidorum descriptionem persequemur, initio facto ab ipsis Venetiis, quas Léander ita describit. Sitæ sunt in intimo sinus Adriatici recessu Venetiæ, mediis in stagnis quæ æstibus irrigua marinis, affuso ab oriente mari, quod recta in exortum M. P. DL. hinc patet, at secundum oram usq; ad promontorium Leucæ mill. D cc. enavigatur. Summovet id à stagnis terrenus agger tenuis (litus vocant) artificio providæ naturæ prætentus ad tutelam exilium

10 VENETI DOMINII
insularum in his stagnis, contra fluctus
& irati maris violentiam. Excurrit in
longum millia fere xxxv. curvus in-
star arcus, & ostiis quinque interruptus
quæ singula portum modicum effi-
ciunt, & cum mediocribus navigiis,
tum ipsis aquis marinis aditum ac viam
in æstuarium præbent. Habet itaque ab
Austro urbs partem ejus aggèris cum
continente, pariterque à Septentrione
& occasu. Stagna his finibus inclusa
propemodum millia lxxx. longitudi-
ne patent, nimirum ab insula Gradu
usque ad Lauretum olim non inhonestum
oppidum juxta Padum, latitudo
admodum est varia, quippe quia
vix certi termini æstuariorum qua è
mari diffunduntur, statui possunt, a-
quis passim diversis euripis hæc stagna
complentibus usque ad continentem,
adeo ut perdifficile omnino foret la-
titudinem tam diversam investigare.
Conditæ igitur mediis in his paludi-
bus, quas tum aquæ marinæ per ostia
litoris quina de quibus supra commemora-
vimus effusæ, tum multi conti-
nētis amnes huc se exonerantes creant,
urbs nobilissima Venetiæ est, modicis
primum in insulis fere sexaginta parvo
inter se spatio disjunctis, intercurren-
tibus euripis, ut herculè non minus
per

CHOROGRAPH. DESCR. II

per se tuto loco, quam ad imperia multarum gentium & nationum moderanda idoneo ac opportuno sita sit. Primordium ejus in diversum trahunt auctores. Sabellicus relatis diversorum sententiis memorat, hoc modo. Cum jam Hunnici belli terror Italiae populos invasisset, essetque omne Venetum nomen ut periculo propius, ita ob id vehementer sollicitum (vulgo enim ferebatur Hunnos in Italiam moturos) eorum feritas quae plusquam barbara in Christiani nominis viros esse tradebatur, effecit, ut ex priscis Venetis qui circa Adriaticum sinum amoenissima loca incolebant, alii alias propinquas maris insulas fuga occuparint: fueruntque viri illustres ac magna praediti religionae à quibus fuga orta dicitur. De reliquis locis omnino non habeo quod affirmem. ex duabus clarissimis Venetiae urbibus Aquileja Patavioque tum primum migratum manifesto constat, ut Aquilejensium quidam Gradum cum liberis & pretiosa suppellectile confugerint, ex Patavio quoque non pauci atque iidem clari sese in Rivum altum receperint. Fuerunt olim ea loca ubi nunc urbs ipsa residet, insulae quaedam angustiores parum inter se distantes, quas placidissimi amnium meatus si-

nuoso

nuoso ambitu in mare decurrentium pelagi æstu alternante discriminabant. Incolebant repostas sedes marinæ tantum volucres, quæ illuc apricatum ex alto se recipiebant. ac fortassis piscator aliquis sed omnino rarius in his locis agebat. Patavini igitur qui Rivum altum tenere (est locus ipse nunc in media ferme urbe) primi omnium ædificare cœpisse dicuntur. Sic prima volunt esse jacta urbis novæ fundamenta. quod ipsumque piè riteque sit factum ex eo potest intelligi, quod quanto quis ea tempestate veræ pietatis studiosior fuerit, eo magis Hunnum reformidans, quem utique Christianum nomen & odio & crudelitate plusquam Hunnica persequi non ignorabat, quærendæ salutis effugio & quæsitiæ munitiore loco tuendæ sese aliis & ducem & auctorem præbuit. Piis itaq; votis nuncupatis qualia sanè à viris optimis in re tanta nuncupari oportuit, fortunata mœnia fortunato solo statui cœperunt. Non desunt qui eo loco ubi nunc auream D. Marci ædem conspicimus primo ædificari cœptum non dubitent affirmare: in eo fere omnibus convenire video VII. Calend. April. primordia urbis cœpisse. Neque vero primus ille hominum cœtus

ex piscatoribus, aut pastoribus, aut omnino flagitiosis ac infamibus viris, sed ex nobilibus optimique generis civibus constitit. quales nimirum auctores esse oportebat civitatis, quæ postea tam augustum & amplum mari terraque imperium consequeretur, quale & superioribus seculis habuit, & in hunc usque diem habet. Prorsus itaque & nobis uti doctissimi homines quamplurimi faciunt, de primordio Venetiarum una cum Sabellico libet sentire, nimirum anno post C. N. uno supra cccc xx. initia earum prima posita: Sub Clefi Longobardico rege tanta urbs incrementa accepit, quum ob illius sævam tyrannidem crudelitatemque multarum Galliarum transpadanarum urbium cives, veluti è Mediolano, Ticino, Verona, Vicentia, & oppidis aliis huc deserta patria confluxissent, ut tam multitudine populi, quam ædificiorum auctu condita tum recenter ex parte videretur. Id porro sævitia barbarorum quibus Italia prædæ tum erat, evenit: direpti enim ubique ab iis & vexati indigenæ tanquam in tutum huc se recipiebant: unde dictum illo seculo natum legimus, aliis in locis uberibus matrum nutriri pueros, quorum juventute postea Venetiæ frue-

fruerentur. Exin autem perpetuis incrementis, urbs adeo crevit, ut nunc in admirabilem fabricam unumque corpus illæ circa Rivum altum insulæ LX. pontibus cōnexæ cernantur: quas nimirum insequentium temporum industria crescensque paulatim res in hanc formam evexit. adjectis tandem etiam populi commodo aliis duodecenis. Susplicari libet insularum fana ejus Divi nomen servavisse, quod locus habebat prius, easdemque jam vicorum appellationes manere. Creverunt igitur in tantum Venetiæ: nunc ut circuitu pass. millia VIII. colligant. Aedificiis nitent splendidissimis, populo pernobili, opulento ac potente: rebus omnibus cum ad hominum usum necessitatemque, tum ad delicias & voluptates utilibus affluunt: quanquam enim nihil penè quicquam apud se, quoniam mediis in stagnis sitæ sunt, ut diximus, habeant, ex omnibus tamen orbis partibus annonæ importatur. Primum hic pro anni tempore fructus omnigeni habentur, optimi pepones, vuae varietas omnis, pomapera, similesque fruges, & olerum mirabilis abundantia. dein phasiani, pavones, coturnices, turdi, pipiones, & avium alia genera, cum multitudine pullo-

C
 pullo
 strium
 caseus
 annon
 export
 malva
 nobilia
 comm
 rum m
 fora co
 si prim
 quæ va
 pia mir
 dem an
 necessit
 quæ div
 solum It
 super &
 longiss
 postemu
 variis ex
 rio cultu
 res profec
 admirati
 nes est di
 vocant: i
 nicas con
 cenobia
 conventu
 x. virgin
 ula stern

pullorum & quarumcumque sylve-
 strium volucrum infinita. butyrum,
 caseus dulcis, falsus, cæteraque similis
 annona. frumenti sæpe tanta copia ut
 exportetur. vini adsunt omnia genera,
 malvaticum, apianum, siriolum aliaq;
 nobilia: rei piscariæ frequentia multis
 commemorari posset, toto enim anno
 tum marini, tum fluviatiles pisces adeo
 fora complent, ut obstupescere cogant
 si primum videas: salsamentorum vero
 quæ variis ex partibus adferuntur, co-
 pia mirabilis est. Abundantiam equi-
 dem annonæ, rerumque ad hominum
 necessitatem ac etiam delicias utilium,
 quæ diversis ex oris & regionibus non
 solum Italiæ, sed Illyrici Græciæque in-
 super & Asiæ huc deportantur, nisi
 longissima narratione consequi haud
 possemus. Innumera hic mortalium
 variis ex orbis partibus, corporum va-
 rio cultu multitudo negotiatur. quæ
 res profecto summam & incredibilem
 admirationem habet. Urbs in regio-
 nes est divisa senas, proinde Sexteria
 vocant: in universum vicos seu pleba-
 nicas congregationes habent LXXII.
 cœnobia XLI. quorum decemseptem
 conventus monachorum sunt, IV. &
 XX. virginum. Pro templis aræ sin-
 gula sternuntur ad civitatis decorem,
 una

una D. Pauli æde excepta. Frequentantur omnes aræ nundinis die qui Mercurii dicitur. at sabbato D. Marci forum maximo frequentissimoque conventu, qui vel mercatui urbis cujusvis totius Italiæ comparari queat. Forum hoc non unum est, sed conjuncta tria. In capite quod litus spectat, aræque cæterarum postremæ, columnæ peringentes binæ cernuntur, quarum una D. Marci leoninum alatum signum, altera D. Theodori statuam sustinet. In ipso intercolumnio supplicia de condemnatis sumuntur. Forum hoc in longum ped. cccc. in latum cxxx. patet, undique nobilibus ædificiis clausum. Præoccupatur sumptuosissimo ac mirabili templo D. Marci, quod alterius fori medii longitudinis ped. v. latitudinis cxxx. frontem exornat: alterumque caput ejus exadversum ædes nobili lapide perfecta D. Geminiani tenet. Latera claudunt splendida è marmore ædificia cum eximiis porticibus & variorum artificum tabernis. Ædes Marciana tota è nobilissimo pretiosissimoque marmore, nec minori artificio quam sumptu constructa est. Pavimentum inprimis nobile habet porphyreticis, opheticis, aliisque pretiosissimis lapillis tessellatum cum variis

emble-

CH
emblem
chimi
ficta,
graviss
tur. vel
vulpè in
nullis pl
lum vi
tos, qu
cipatu
enim h
interpr
guium
aquis, in
in terra
nuntur,
cui insig
significa
pimos,
diu mar
at quum
nentis d
negotia
lapsuros.
multi: pl
ro cernu
picturæ
conjectu
que nob
binæ tab
rem nig

emblematis, inter quæ nonnulla Ioa-
 chimi Abbatis Sanflorii iussu ferunt ef-
 ficta, quibus ingentes Italiae clades &
 gravissimi casus olim prænuntiaban-
 tur. veluti duo sunt galli cristis insignes
 vulpæ inter se ferentes: quo signo non-
 nullis placet binos Galliae reges Caro-
 lum VIII. & Ludovicum XII. denota-
 tos, qui Ludovicum Sfortiam è prin-
 cipatu Mediolani forent elaturi: sic
 enim hoc symbolum aliqui ut diximus
 interpretati sunt: præterea leonum pin-
 guium & eximio corporum habitu in
 aquis, juxtaque macilentorum aliquot
 in terra procumbentium effigies cer-
 nuntur, quibus imperii Venetorum
 cui insigne leo, conditionem & fatum
 significari autumant, eos nimirum o-
 pimos, divites, potentescq; fore quam-
 diu maritimis commerciis studebunt:
 at quum illa deserent, seque ad conti-
 nentis dominatum ac terrena solum
 negotia convertent, tum opibus & re-
 lapsuros. Ita hæc emblemata exponunt
 multi: plurimi etiam aliter. Variæ por-
 ro cernuntur & aliæ pavimenti hujus
 picturæ, quæ curiosa ingenia diversis
 conjecturis exercet. In parietibus quo-
 que nobili marmore crustatis ad lævam
 binæ tabulæ sunt varii lapidis; cando-
 rem nigrae lineæ distinguunt, in qua-

rum commissura signum virile tam
 excellenti artificio cernitur expressum,
 ut summam prorsus habeat admira-
 tionem: cujus memoriam uti rari ope-
 ris etiam Albertus Magnus literarum
 monumentis celebravit. Inclyto in hoc
 fano ac inter Europæ totius magnifi-
 centissimo censendo xxxvi. columnæ
 stant ex marmore solido præstantissi-
 mo, crassæ diametro pedes duos, al-
 tæque convenienti statura. Tum ad
 aræ summæ penetrati gradibus aliquot
 nobilissimi lapidis ascensus est. Ipsam
 aram testudo tegit quaquaversum in
 crucem fornicata, lapide ophethico,
 quaternis fulcra marmoreis colum-
 nis, quæ totæ signis integris palmi
 paulo amplius magnitudine, cælatæ
 perfectæque sunt, & sumptuosissimo
 mirabilique prorsus opere, veteris ac
 novi testamenti historiam exprimunt.
 Post aram alabastricæ columnæ pas-
 sum duorum perlucidæ vitri instar,
 quatuor, religioni ac decori sacratissi-
 mi corporis Christi positæ stant. Ipsum
 delubrū utrinq; ante suggestum habet
 pulpitem in quorū uno festivis diebus
 cū Senatus adesse sacris solet, musico-
 rū chorus solennia modulatur vota: in
 altero quotidie Diaconus Evangelium
 canit. Sustinent hæc pulpita columnæ
 vario-

variorum lapidum nobilissimæ. Summam aram insignis tabula decorat ex auro argentoque facta, multisque infiniti pretii gemmis & margaritis exornata, quam non queas non vehementer admirari. Dextra mox in parte, basilicæ medio, lata sublimisque porta cernitur opere tessellato perillustri elaborata tota, cum imaginibus D. Dominici D. que Francisci, quæ signa Ioa- chinum prædictum effingi curavisse ferunt multis annis ante, quam sancti illi viri in lucem editi fuere. Intra portam hanc thesauros illos inelytos D. Marci Procuratores servant: qui jam olim nobis visi cum in comitatu Francisci Ferrariensis universi prædicato- rum ordinis magistri ageremus, & hercule divitiarum immensus acervus stu- pendæque prorsus opes sunt. Primum ab illis magnificis viris ostensæ nobis coronæ maximi pretii duodenæ, toti- demque thoraces puro ex auro, & cum mirabili gemmarum variarum multitudine. Sunt hic carbunculi quos rubinos vocant, item smaragdî, topa- zii, chrysolithi, cæteraque genera gem- marum, & margaritæ magnitudinis pene incredibilis, adeo quidem ut ob- stupefcere nos harû plane coronarum & thoracum nobilitas cogeret. Deinde

bina vidimus cornua monocerotis, eximia proceritate, tertiumq; brevius, item carbunculos, aurea vasa, cochleas ex achatis & jaspidibus non modicas, carbunculum seu rubinum maximum à Dominico Grimano Cardinale his thesauris illatum, item urceolum ex pretiosissimis gemmis, quæ olim Vsum-Cassanes Persarum rex Venetæ reip. dono misit: aliaque tam multa ingentium pretiorum vasa, cum thuribulis ex auro & argento, prorsus ut ad stuporem si primum videas adigare. Postremo mitram seu galerum qui novo Duci imponitur conspeximus, undique puro auro per oras perque transversum deornatum, & in zophoro nobilissimas gemmas, in summo apice carbunculum infiniti pretii tenentem. Ad sunt etiam ingentia candelabra, patereque aureæ, aliaque tam multa maximarum opum, ut nisi longissima narratione comprehendi omnia haud queant. Equidem non facile puto divitiarum acervum uno aliquo in loco tam ingentem posse invenire. Ut ad ædem ipsam oratio reducatur; atrium habet ea duo ejus latera claudens, cujus auream testudinem opere tessellato veteris testamenti historiæ depictæ nobilitant, nec pavementum ipsi ædis interno cedit.

cedit. Quaternæ hic valvæ aditum in templum præbent, cum XVI. columnis è nobili marmore crassitudinis duorum pedum, aptæque staturæ. Duas portas octonę harum faciunt marmoris atrii cum niveis onychinis maculis, aspectu jucundissimæ. Porticus hujus exterior frons (tria quippe templi latera cum coronis prominent) CXIV. columnis porphyreticis opheticisque & marmoreis aliis altitudinis ped. XIV. sustinetur, aliusque sequitur huic impositus ordo columnarum, non quidem pari cum inferioribus magnitudine, sed tamen ejusdem nobilitatis, CXLVI. quarum coronis ambulationem apertam complectitur supra vestibulum templi, quæ pariter uti ipsa porticus frontes ædis externos cingit, spondisque forinsecus munitur ex marmoreis columellis. Hoc in ambulacro sacerdotes festo die Palmarum Senatu ac Principe subter astante certas quasdam solennes cæremonias peragunt. Supercilium frontis quod majori portæ (quinas enim hæc facies æreas habet, quarum binæ aperiuntur indies, totidem non nisi quibusdam festivis diebus, una perpetuo clausa est) respondet, equi ex ære vetusti quatuor inaurati, forma magnitudineque Turcici vivi,

mirifice ornant. A solo hujus ambulationis usque ad templi fastigium omnia græcanico opere cum emblematis inaurata sunt: crebræque per ordinem eminent statuæ Divorum ex marmore perinsignes, cum basibus analogyphis opere foliaceo item ex marmore. Quædam ex his signis anno M. D. XI. post C. N. VII. Cal. Apr. decidere. Tetrum fani totius quinque constat hemisphæriis, plumbeo tegumento. Contra basilicam intervallo ped. LXXX. turris est eminentissima tintinnabulorû, lata quaquaversum XI. ped. alta CC XXX. cum alati summo in apice genii signo, ventorum indice, quoniam versatile est, & aura quavis circumagitur. Sublime fastigium totum aureis vestitur tegulis, quarum fulgor solis repercussu longissime conspicuus est. Multa præterea de hoc sumptuosissimo ditissimoque templo scribi possent, uti quoque de curia magnificentissima conjuncta, in qua Dux habitat & consiliarii coeunt, præcipue vero de comitio illius longe amplissimo, nobilissimis summorum pictorum operibus exornato, cum arcano armamentario, mirabili armorum itemq; spoliolum quæ variis è bellis relata sunt, & aliarum insuper rerû singularium uti vidimus

copia

C
copia
brevi
ipsi
nem
quar
dum
quar
ipso
pont
pidei
blici
publ
priv
Præc
Mag
inter
te m
spon
mod
est, p
put e
und
berna
diurn
tract
gnus
ferm
habe
cular
etiam
cômo

copia conferto: sed hæc omnia nunc
 brevitatis gratia præterimus, ut urbis
 ipsius reliquam speciem & conditio-
 nem persequamur. Vicos habet ea
 quamplurimos, totidemque propemo-
 dum Euripos, ut universa tam pedibus
 quam naviculis peragrari queat. Vicos
 ipsos rivi dividunt: at transitus ubique
 pontibus jungitur vel ligneis, vel la-
 pideis: quorum in universum tam pu-
 blici, quam privati cccc. censentur.
 publici in communi civitatis usu sunt,
 privati in uniuscujusque ædes ducunt.
 Præcipuus vero est euripus, Canalem
 Magnum vocant, qui urbem totam
 interfecat, & circa medium ligneo pon-
 te maximo tabernis utrinq; tanquam
 spondis constipato jungitur. Is propemo-
 dum pons in urbis umbilico situs
 est, ponsque Rivi Alti dicitur. Ante ca-
 put ejus alterum area modica panditur
 undique conclusa porticibus, ubi ta-
 bernæ cum venali panno, certisque
 diurnis horis mercatores ad negotia
 tractanda conveniunt. Euripus ille ma-
 gnus qua urbem permeat longitudine
 ferme pass. mccc. colligit: transmislus
 habet locis ternis denis, ad quæ navi-
 cularum certus numerus confidet;
 etiam ipsi trajectus vocant, suntque
 cōmodis inter se spatiis divisi, maxima

opportunitate), quoniam cum unus
 tantum pons rivum hunc jungat, nisi
 naviculis passim trāsmisso fieret, mul-
 tis magno incommodo circumeunda
 pontis esset via. In latum patet pass.
 xi. totusque splendidissimis ædibus
 utrinque clausus est, quæ summum
 omnino ornatum delectationemque
 ac admirationem habent; quanquam
 hujuscemodi magnificis ædificiis urbs
 conferta sit tota. Navicularum qua ci-
 vitas peragratur numerus viii. mill.
 amplius esse putatur; gondolas vocant,
 quarum pleræque meritoria sunt, cæ-
 tera patritiorum aliorumque civium.
 Est etiam intra urbis ambitum navale,
 locus pass. mille duorum circuitu, mœ-
 nibus undique validis munitus, & cum
 opportunis ad custodiam turribus,
 quem Arsenale nominant. Intus cccc.
 hominum operis perpetuo naves ædi-
 ficantur; quorum stipendiam cc. in heb-
 domadam aureorum nummum sunt.
 Iuxta locus alius, Tana: funium & ru-
 dentum intorquendorum ad naves
 officina. Navali in ipso navium longa-
 rum quæ in pontibus ad omnem occa-
 sionem paratæ perpetuo stant nume-
 rus ad cc. est, præter alia navigia mino-
 ra: nec hercule majoris admirationis
 locus ullus, ut puto, spectari queat,
 unde

C
 unde
 Ven
 mini
 possu
 hoc
 oper
 long
 mod
 ves V
 tian
 reipu
 port
 simili
 capia
 dition
 patrit
 quean
 Ianot
 blica V
 lares s
 rum s
 qui fer
 rus eff
 tem ad
 Sun
 cæ per
 ccenob
 dicatis
 mill. pa
 ficiis &
 nobis

unde vires opesque & amplitudo rei Venetz, quæ profecto nunc Italici nominis gloria decusque sola est, facile possunt intelligi. Officinarum quæ in hoc navali sunt, item apparatus; & operum artificumque plena narratio longissima mehercules foret, ac propemodum infinita. Multas quotannis naves Veneti varias in orbis partes negotiandi causa mittunt, unde maximum reipublicæ vectigal accedit, adeo ut ex portorio vini, salis, olei, cæteræque similis annonæ millies sestertium fere capiat, præter urbium aliarum quæ in ditione sunt, vectigalia. De numero patritiorum qui nunc quidem censeriqueant hoc habeamus, quod Donatus Ianotius Florentinus in libro de republica Veneta, vicies mille propemodum lares seu familias hac in urbe esse, quarum singulæ si binos homines præstet, qui ferendis armis idonei sint, numerus efficitur xl. millium: patricios autem ad tria millia reperiri scribit.

Sunt circum Venetias insulæ modicæ permultæ cum ædificiis, templis, cœnobiis, aliisque domibus pietatidicatis. Primum ad Austrum insulamill. pass. longitudine splendidis ædificiis & cultissimis hortis itemque cœnobiis monachorum ac virginum ple-

banicisque fanis aliquot nitens, ab urbe lato fere quingentos passus euripo submoveretur, aditurque cimbris trajetus causa semper hic confidentibus. Iudaicam nunc vocant; alioque nomine Dorsum Durum appellavere. Non procul inde in stagnis D. Angeli Concordiensis Virginium sequitur: ultraque ad occasum versus D. Georgii Algani conventus: dein eadem parte versus occidentem si Venetiis consistas, D. Claræ domus quæ ponte urbi Venetæ adhæret. Eodem in latere D. Secundi cœnobium est; nec procul à continente D. Iuliani fanum. Deinde Septentrionali urbis latere D. Christophori ædes in euripo quo Murianum ab urbe navigatur occurrit, moxque D. Michaëlis cum cœnobio, postremum ipsum Murianum in Venetiarum originibus commemoratum, quod Altinates & Opiterginos Hunnicis temporibus anno cccc l. post Christi natiuitatem incolere cœpissè Sabellicus perhibet, Athila jam tum ad Venetiam appropinquante. Distat ab urbe mill. pass. estque perjucundus & amœnus locus, situ quidem ædificiorumque descriptione Venetiis par, at amœnitate longe præcellens, quippe quia singulæ pene domus hortos ornatissimos & variis

C
riis
bent
xiv.
cum
lucul
theca
plena
arte
artifi
longi
tific
men
di pra
gitare
mirab
no ex
sceret
hæc s
tum
turu
randa
mens
ne uni
verso
prorsu
nes eju
mari p
gana p
xima
rum ta
tionem

riis arboribus fructiferis confertos habent. Tempa colit haud ignobilia XIV. nominatim D. Petri Martyris cum cænobio sodalium prædicatorum luculenter ædificato, ubi etiam bibliotheca præclara voluminibus optimis plena. Vitreamina tam excellenti hic arte faciunt, ut tum varietate, tum artificio cætera totius orbis vasa vitrea longissime superent. Nec desinunt artifices ad materiæ pretium indies ornamenta nova rationesque varie figurandi præstantiores ac elegantiores excogitare. Colores etiam quoscunque jam mirabili industria reddunt, ut omnino existimem Plinium si nunc revivisceret, summa cum admiratione vasa hæc supra fœcilia tum Aretinorum, tum aliarum gentium longe collocaturum. Vidi ego præter cætera hic miranda: navem rostratam exacta dimensione factam ex vitro, longitudine unius ulnæ, cum instrumento universo tam convenienter ut miraculo prorsus esset ea ex materia partes omnes ejuscemodi operis adeo plene formari potuisse. Conspeximus etiam organa parva vitreis tubis, quarum maxima longitudo ferme trium cubitorum tanto artificio justam ad proportionem erat, ducta, ut inflato spiritu,

ac pulsatis à musicis perito modulis, suavissimum concentum ederent. Magnitudinem vasorum quæ hic cernuntur non commemoro, quippe quia fidem eorum qui non videre, superatura res foret. Equidè mirari ego satis haudquaquam potui, tanta vitreæ materiæ copia quæ colligi, & in tam varias infinitasque species ingentium vasorum figurari queat. Et insignis hæc Murianorū ars jam universæ nota est Europæ, propterea quod eorum opera nobilissima cunctas in ejus partes exportantur. Officinas exercent xxiv. in quibus operis artificū perpetuis vasa fiunt. Locus populo valde frequens est; maximaq; pars aut artifices vitrearii vel negotiatores, aut piscatu vivit. Scinditur in partes duas instar Venetiarum amplo euripo. Circuitu mill. tria colligit. Cælo est bono ac salubri, quod ab igne perpetuo vitrarias urente fornaces profisci arbitramur. Nobilitavit Murianum Franciscus Balarinus, qui arte ac industria super omnes adhuc formandis vasis artifices excelluit. Sequitur ad Septentrionem versus ædes D. Jacobi Palustris ultraque D. Nicolai. Dein Majorbium xxiv. à Muriano stadiis, iisdem Hunnicis temporibus habitari cceptum ab Altinatibus, & unius portæ nomine quæ

C
 quæ
 dicitur
 colitu
 horto
 inde si
 trione
 Episco
 dralis
 tyris,
 D. Ma
 mul u
 quoqu
 Altini
 cujus,
 tempo
 grarun
 infrequ
 torum
 ignobil
 nardi,
 Nec pr
 in insul
 Torcell
 mille pa
 ab Altin
 ta sunt,
 tentrior
 tendent
 Deserto
 piusque
 item ve

quæ Altini fuerat ut refert Sabellicus, dictum. Insula hæc infrequenter nunc colitur: gens modica, vel piscatu, vel hortorum cultura vivit. Torcellum inde succedit civitas, item ad Septentrionem, à Majorbio mille pass. cujus Episcopus Torcellanus dicitur, cathedralis ædes D. Fuscæ virginis & martyris, quæ hic monumento sita cum D. Malica nutrice, Ravenna delatæ simul ubi martyrium subiêre. Torcelli quoque nomen pro Turricello nunc ab Altini quondam sextante superest; cujus, uti prædiximus, coloni Athilæ temporibus in hæc æstuaria commigrarunt. Vrbs hæc uti & Majorbium infrequens colonis, vel piscatu vel hortorum cultura viventibus. Abbatia nõ ignobilis adjacet monachorum D. Bernardi, cælum hic admodum grave. Nec procul Buranum haud inhonestus in insula vicus, ad exortum Majorbio Torcelloque obversus, pari intervallo mille pass. ab utroque; nomen etiam ab Altinatibus, uti quæ supra memorata sunt, habens. Hinc tum ex plaga Septentrionis in orientalem Venetiaram tendenti, domus D. Francisci quæ à Deserto cognominatur apparet, propiusque Venetiis Lazaretum novum, item versus orientem Carthusianus

conventus, juxta mox D. Helenæ, vicinioreque dein ad urbem, D. Georgii Majoris; tum D. Servuli, D. Lazari, & infra Lazaretum vetus, quod ad meridiem spectat, cum æde Virginis quæ gratiarum dicitur, ultraq; D. Clementis, & porro in Austrum, Sancti Spiritus: tum Pupilia est, sic olim, uti supra memoravimus, dicta, quinque millibus à Venetiis. Insulam hanc quondam admodum frequentem populo fuisse Blondus & Sabellicus perhibent; maximaque circa Ducatum Vrsi Patricia incrementa cepit, quum Petri Tradonici Principis familiæ concessa est cum uxoribus & liberis inhabitanda, quemadmodum in catalogo Ducum retulimus. Auctus igitur & excultus à Tradonici famulatio ejusque prole locus est adeo, ut ad honesti oppidi formam cresceret; quod postea Genuensium bello cum ii Fossam Clodiam cepissent, habitari desivit. Sequitur Methamaucum vicus, olim Ducis Veneti sedes, ubi portus Meduaci fluminis profundissimus de quo jam antea scripsimus. xxv. dein ab urbe Veneta millibus alter est portus Clodianus, juxtaque oppidum Fossâ Clodia, quemadmodum à Ptolomæo nominatur, quod Clodium Albanorum Ducem condidisse Volaterra-

terra-

C
 terran
 licus ta
 ab Ate
 qui Hu
 contin
 hoc tar
 video,
 plurim
 irrupti
 memo
 set Ath
 licensib
 jam pri
 cus. refe
 setur. C
 Falerio
 tem an
 ceno ep
 datio v
 quæ sin
 portate
 nullius
 prificis,
 legisse
 nas hom
 vit. Vnd
 funditur
 riosaq;
 utrinque
 scis exeu
 sim, ubi

terranus refert ex auctore Sexto, Sabellicus tamen prodidisse quosdam scribit ab Atestinis & Silicensibus ædificatum qui Hunnicis temporibus in stagna ex continentis ora profugerant: verum hoc tamen ut constare sibi queat non video, cum Plinius & Ptolemæus qui plurimis ætatibus Hunnicas in Italiam irruptiones præcessere, Fossæ Clodiæ memoriam usurpent. Dici fortasse posset Athilæ temporibus ab Atestinis Silicensibus domo profugis auctum, cum jam prius existeret: ut ita quod Sabellius refert non omnino veritati advesetur. Civitas effecta est sub Ordelafo Falerio Duce MCV. post Christi nativitatem anno, translato huc Methamaueno episcopatu, cū eam urbem inundatio vastasset. Divorum etiam reliquiarum simul inde tum ad Clodianos asportatæ. Primum locus momenti penullius erat, uti in Venetis annalibus præfatis, maximeque Bertucii Veneti selegisse Ioannes Petrus Ferrettus Ravenas homo doctissimus nobis affirmavit. Undique stagnis marinis circumfunditur, in longum protenta, spatiosaque & longa platea divisâ, in quam utrinque vici plurimi instar spinæ piscis exeunt. Circum urbem salinæ passim, ubi mensibus æstivis è marinis aquis.

aquis sal conficitur ingenti Venetæ reipub. compendio. Genuenses anno post Christi nativitatem MCCC LXXX. cum huc bello contra Venetos classe pervenissent, victoriamque jam in manibus haberent, insolentia rem corrupisse, sic ut mutata fortuna victores ipsi vincerentur, plurimique capti magno cum triumpho abducerentur Venetias, Blondus Sabellicusque nec uno loco memorant. Clodiani nunc fere piscatu, vel hortorum cultura, vel salinis exercendis vivunt. Hinc ad Venetias redeunti litoris apparent campi amœni cû hortis nitidissimis, quorum fructus Venetias deportantur. Proveniunt hic pro anni tempore varia fructuum hortensium genera; nominatim pepones, cucumeres, anguriæ, brassicæ lacuturres, sabellicæ, cæteræque species & id genus fruges aliæ, unde quæstum Clodiani maximum faciunt. Urbem hanc ortu nobilitavit Petrus Calotius ordinis prædicatorum monachus, qui admodum exacte ingentia duo volumina de vitis Divorum scripsit, quæ in bibliotheca Dominicana Bononiæ servantur. Hic Venetiarum finis.

Hactenus è Leandro Alberto: accuratissimam urbis Venetæ & singularum
urbis

CH
urbis
est in S
urbis V
sum lea

De u

D E a
nib
se habe
Basileæ
dificior
bens, a
que co
Septent
jugisque
priment
dividitu
quaque
Tum

Quod n
tempore
rum pro
ipsam rel
patet ex
per med
procul à
hyemali
conspicit
quamplu

urbis regionum descriptionem videre est in Sabellici libris III. quos de situ urbis Venetæ scripsit, ad quem studiosum lectorem remittimus.

De urbe Verona, ex Torello Sarayna, Leandro, & aliis.

DE antiquissima urbis origine hic nihil dicam. Situs autem urbis ita se habet. Non absimilis Helvetiorum Basileæ, natura, situ pulchritudine ædificiorum nobilis; æquo solo recumbens, ad meridie, ortum occasumque conversa bravaalem: tellure ad Septentrionem leniter adsurgente, jugisque Theatralem pene formam exprimentibus. Athesi amne non tam dividitur, quam munitur & circumquaque cingitur. Silius lib. VIII.

Tum Verona Athesi circumflua & undique solers.

Quod flumen (inquit Torellus) prisco tempore urbem non intersecabat, verum prope mænia labebatur, urbem ipsam relinquens ad ortum solis: hoc patet ex fundamento latissimo muri per medium Athesim deducto, non procul à ponte castris veteris, quod & hyemali tempore decrecente aqua conspicitur. Cujus etiam (ut fama est) quamplurima inventa fuerunt vestigia

Urbs vias habet amplas & rectas, co-
 ctili lapide stratas: Tempia circiter
 xxxv; quorum præcipua perverusta æ-
 des Cathedralis & D. Anastasii, mona-
 steria Monachorum & monialium x.
 Pontes quatuor insignes, fluvio impo-
 sitos. In summo clivo duæ sunt arces
 nobilissimæ D. Petri & S. Felicis, qua-
 rum illa Athesi pene incubat, ab Cane
 Scaligero excitata, hæc eminentiore
 loco & quasi vallis supercilio sedens,
 urbs mænia despectat & longe lateque
 in Circumpadanos agros, totamque
 fere Cisalpinam Galliam pandit pro-
 spectum. Sunt item aliæ Arces; Ca-
 stellum vetus, & quæ vulgo *Cita della*.
 Amphitheatrum ibi visitur omnium
 maximum & quo nullum fere inte-
 grius; media urbe adsurgens: cujus ex-
 terior paries quatuor zonis pulcherri-
 mis cinctus, totidem columnarum, ar-
 cum & fenestrarum ordinibus, qua-
 druplici opere, Dorico videlicet, Ioni-
 co, Corinthio & composito in miran-
 dam extollitur altitudinem: quemad-
 modum ex dicti parietis quatuor ar-
 cum parte colligi potest, quæ sola re-
 liqua manet adhuc erecta: Amplitu-
 dinem illius exacte refert Torellus Sa-
 rayna in libris de origine & amplitu-
 dine urbis Veronæ: in quibus etiam
 aliud

CH
 aliud
 bit, plu
 gillatin
 ratione
 vestigia
 aërem
 perlauta
 do aspe
 que ad
 non so
 cessariis
 pratem
 in fide
 cipium
 enim ea
 teræ Ita
 diriperet
 ceperun
 ris nom
 na potit
 Italia: in
 post Got
 habueret
 gni pote
 sub Regi
 ceteræ c
 Veronen
 mine lib
 manini
 in Domi
 ne Atefti

aliud olim Theatrum hic extitisse scribit, plurimosque triumphales arcus sigillatim omnium operum commemoratione facta, quorum nunc exigua vestigia, paucaque integra supersunt. aërem habet admodum tenuem; gens perlauta, magnifica, splendida, jucundo aspectu, ingenio summo, maximeque ad literas idoneo. Rebus omnibus non solum ad vitam mortalium necessariis, sed etiam ad delicias & voluptatem utilibus abundat. Civitas hæc in fide Romani nominis usq; ad principium inclinationis imperii stetit; post enim eadem condicione fuit qua cæteræ Italiæ civitates, donec ab Attila diriperetur. Attilæ tempora varii exceperunt tyranni, qui raptio Imperatoris nomine diversis temporibus Verona potiti sunt; Theodoricus dein cum Italiæ imperio, etiam Veronæ tenuit: post Gothorum excidium Longobardi habuere; quibus exactis in Caroli magni potestatem concessit. Postea aut sub Regibus Italiæ fuit, aut suo jure ut cæteræ civitates usa fuit. Duravit hæc Veronensium sub Romani Imperii nomine libertas usque ad Acholini Romanini tyrannidem, qui præfecturam in Dominatum convertit, exacto Azone Atestino Ferrariæ Marchione, quem

Senatus populusq; Prætorem designa-
 verat: tenuit hic tyrannidem ad ann.
 M CC LIX. quo defuncto Senatus po-
 pulusque Mastinum Scaligerum Præ-
 torem dixit. huic à nefariis civibus oc-
 ciso, successit Albertus filius; illiusque
 deinceps filii, ad Alboinum & Canem
 magnum quos Henric. Imp. Veronæ
 Principes instituit anno M CCC X. Ca-
 nis autem magnus Dominium Veron-
 ense multarum urbium accessione
 auxit. In Principatu succedere nepotes
 ex fratre, Albertus & Mastinus. Alber-
 tus miti ingenio, pacis studiis enituit;
 Mastinus contra bellicosus, terribilis,
 ferox & ad labores quoscunque feren-
 dos idoneus, Brixiam insigni fraude
 cepit: etiam Parmam Magistratibus,
 quos Ioannes Bohemiæ R. ibi relique-
 rat, ademit; Luca quoque potitus est,
 Lucensibus ultro se dudentibus: Opi-
 tergium etiam aliaque multa oppida
 ditionis suæ effecit. Auctis in tantum
 Mastini, Albertique viribus, ut jam vi-
 cinis terrori essent, Veneti & Medio-
 lani Vice-Comites, fœdere facto maxi-
 mas copias in illos eduxerunt. Masti-
 nus fratrem miserat Patavium, ut eam
 urbem cum finitimis in fide retineret.
 Hanc postquam Marsilius Carrariensis
 Venetis proditione dedidisset, iis dolo

C H
 in u
 to cap
 ann. r
 Corre
 Venet
 nes ex
 cam,
 puere.
 bus r
 Cane
 nis m
 nuit a
 fratre
 fratre
 anno r
 tum o
 illius P
 princi
 fratre
 trunc
 leatio
 pulsus
 Ioanni
 rium x
 que D
 adific
 Guilie
 none
 Malat
 Veron
 S. P.

in urbem introductis ipse mox Alberto capto, ibi dominatum occupavit ann. 1337. Brixia quoque à Guidone Corregio Actio Vice-Comiti tradita. Veneti Tarvisium per pacis condiciones expressere. Anno 1342. Pisani Lucam, Parmam Rubrii & Corregii eripuerunt. Obiit Mastinus ann. 1350. tribus relictis liberis, Cane Magno II. Cane Seniorio, & Paulo Alboyno. Canis magnus II. inde principatum tenuit ad ann. 1355. quo à Cane Seniorio fratre occisus est. Idem Seniorius & fratrem Paulum diu carcere cōditum, anno 1375. publico iudicio condemnatum occidit. Eo defuncto ad Nothos illius Bartholomæum & Antonium principatus pervenit: Antonius autem fratrem Bartholomæum ann. 1381. obtruncavit: tandemque à Ioanne Galeatio Vice-Comite Mediolani Verona pulsus est, ann. 1387. Post excessum Ioannis Galeatii qui urbis hujus Imperium xviii. ferme annis habuit, arcesque D. Petri & Fœlicis cum castello hic ædificaverat, defuncto jam Antonio, Guilielmus Canis, Magni F. cum Brunone ac Antonio filiis ope Pandulphi Malatestæ, Franciscique Carrariensis Veronam reversus est; & anno 1404. S. P. Q. suffragiis princeps est appellatus.

latus. Non diu tamen fortunæ suæ superfuit; etenim Franciscus illius cognatus hoc prætextu in urbem receptus, tanquam de magnis rebus ad colloquium venisset, veneno eum interemit. Filios etiam illius Iacobinus Carrariensis in arcem veterem Patavii, sanguinis propinquitate circumventos invitans, repente quorundam criminum adversus se insimulatos custodia tradidit & in montem Silicis deductos carceribus inclusit, ubi tandem perierunt. Franciscus autem Carrariensis Veronæ arripuit Dominatum quem vix xviii. mensibus tenere potuit. Veneti enim intellecta Carrariensium fraude, qua Scaligeros oppresserant, per Mantuanum Marchionem, cum ingentibus copiis missum, urbem ipsi ademerunt. Quamvis autem post ann. 1438. Nicolaus Picininus Philippi Mediolanensis Ducis Legatus Veronam invaserit, tamen nec arces obtinere, nec diu in urbe consistere potuit. Itaque Venetorum imperium exin hic stetit usq; ad ann. 1509. quo cæsis illorum ad Ripaltam copiis Veronenses in Maximiliani Imp. ditionem concessere: reversi autem dein anno 1517. ad pristinum Venetorum imperium, eo reipubl. statu hucusque tranquille

utua-

C
utu
tinuo
muni
totius

D

P
go
triplic
septa
quipp
nem
vigan
induf
traxer
& fert
sima f
soli b
neor
ciden
mis p
juxta
aptiff
terior
mill.)
ficus p
suum
tuum
Vr
silice
cullis

utuntur. Maximis porro operibus, continuoque studio Veneti jamdiu urbem muniunt, adeo ut inter munitissimas totius Europæ merito referri queat.

De Patavio ex Leandro & alijs.

PATAVIUM antiquissima civitas, vulgo Padua; urbs admodum ampla, triplicique olim nunc duplici muro septa, & profundissimis fossis cincta; quippe Meduacum sive Brentam amnem tam munitiois urbis quam navigandi opportunitatis causa, maxima industria Carrarienses reguli huc pertraxere. Sita est autem urbs loco plano & fertili atque amœnissimo; placidissima fruens cœli temperie, & summa soli benitate, ob amœnitatem Euganeorum montium, quos habet ad Occidentalem sui plagam. Incolæ summis præditi sunt ingenijs, & ad arma juxta atque litteras, aliaque negotia aptissimis. Ambitus urbis duplex: exterior sex millia ducentosque (alii vii. mill.) passus continet cum sex magnificis portis: interior tria millia passuum, altissimus, & superne perpetuum habens deambulacrum.

Vrbs ipsa magnifica splendidaque, silice strata; fossis, vallis & propugnaculis undique tutissima. Habet ædificia

Sacra profana, publica privataque magna & sumtuosa. Templum Cathedralis ab Henrico Imp. structum, sub se habet Basilicas $xxii$. intra urbem, splendore Cathedrali non multum inferiores quasdam etiam superiores: Monasteria virorum $xxiii$. virginum $xxix$. Palatium in quo jus dicitur, tota Italia nominatissimum nullis fultum columnis, & plumbo rectum: Curiam insuper publici consilii, cum porticu marmoreis columnis suffulta: Fora maxima quinque; quorum primum congressibus & deambulationibus civium dicatum est; alterum olitorium; tertium frumentarium; quartum lignarium; postremum palarium: Pontes $xxxviii$. ex lapide fornicatos supra Brentam amnem qui Urbem perfluit. Porticus amplissimas: areas spatiosissimas: Nosocomia iii . Xenodochia totidem: item Orphanotrophium, & domum Dei exposititiis infantibus attributam: Montem pietatis, extirpandæ Judæorum scenerationi institutum, qui pro centenariis viginti exigere consueverant: Ararii fors $xxxviii$. aureorum millia superat, civium liberalitate collata. Præficiuntur septem domibus, quæ opportuno urbis loco sitæ, viri nobiles, datis fidejussoribus annuarim;

hi

CH
hi pro
xxx.
tantu
rio ex
fas, qu
nis su
est, p
sorte
moly
tis co
Dom
ambit
det u
Italiæ
habet
viroru
cipuas
cium
Agi
Scard
Athes
trione
ab Or
Occide
ager V
cuitus
centa
pagi.
Flu
num
& Bre

hi pro pignoribus mutuo dant, infra xxx. solidos, gratis; supra, quinque tantum fœnoris nomine pro centenario exigentes, ad ministrorum impensas, quæ 111. mill. aureorum quotannis superant, sustinendas: quod superest, pauperibus annuatim dividitur, sorte semper manente & ex piis elemosynis, præsertim quæ festo paschatis colliguntur, quotannis crescente. Domorum quatuor millia hodie suo ambitu complectitur. Episcopatu gaudet urbs qui longe ditissimus totius Italiæ æstimatur. Denique Academiam habet nobilissimam & doctissimorum virorum seminarium. Cives inter præcipuas artes hodie, uti & olim, lanificium exercent.

Agrum Patavinum Bernardinus Scardeonius ita describit: A Meridie Athesis fluvius procurrit: à Septentrione Muso parvus amnis dilabitur, ab Oriente æstuarium Venetiarum, ab Occidente vero colles sunt Euganei & ager Vicentinus. Patet omnis hic circuitus c lxxx. mill. pass. in quo sexcenta & quadraginta septem villæ seu pagi.

Flumina quæ Territorium Patavinum secant, præcipua sunt Bacchilio & Brenta; qua utraque olim Meduaci

42 VENETI DOMINII
nomen habuere: Brenta x. mill. sub
Tridento nascitur & ad agrum Vicen-
tinum præcipiti cursu delatus, relicto
ad sinistram Bassano, agrum ingredi-
tur Patavinum & V. mill. infra Pata-
vium se dividit; & dextra parte cum
Bacchilione se cõjungit, sinistra autem
cursum suum aliquandiu servans ver-
sus Meridiem, postquam magno stre-
pitu se præcipitaverit, convertitur ad
Orientem & duobus aliis amniculis
Lavandola & Tergola auctus, ad pa-
gũ Stracum cum Bacchilione se denuo
conjungit; rursusq; juxta Dolum vicini
divisus, dextro ramo versus Meridiem
labitur & prope villam Conche à Ba-
chilione exceptus juxta Chioggiam in
mare Adriaticum effunditur; sinistro
vero Miram, Oriacum & Moranza-
num stringens tandem in portũ Bron-
dulum illabitur. Bacchilio haud pro-
cul Vicentia enatus; eamque secans,
aliquot amnibus auctus vi. mill. sub
Vicentia se dividit in duos ramos, quo-
rum dexter ad vallem Estensem fertur,
sinister ad territorium Patavinum se
convertens illud intrat juxta montem
Galdam, & paulo post cum Brenta uti
diximus conjungitur: sed non longo
inde spatio rursus dividitur in duos ra-
mos, quorũ dexter Patavinum agrum
rigans,

CH
rigans
ramo
dit Be
qua u
res alv
nitur
separa
Bovole
tur, &
conju
givola
bens c
qui à
muros
per fol
rem Br
illo fer
duntur
stor. V
partem
inclina
colis s
riri vic
tos hos
quippe
ritorio
ad Bass
tavinum
accessu
variis &
Patavin

rigans, & juxta Battagliam cum dextro ramo suo reunitus præcipiti cursu tendit Bovolentam; sinister autem antiqua urbis circumdat mœnia & in plures alveos disjectus, extra urbem reunitur, rursusque juxta Porcigliam se separat in duos ramos, quorum dexter Bovolentæ cum superiore conjungitur, & paulo infra cum cæteris ramis conjunctus Pontem longum, Corregivolam, & Brentæ pagum præterlabens cum Brentæ ramo conjungitur qui à Dolo descendit: sinister vero muros novæ urbis complexus, demum per fossam à Patavinis factam in majorem Brentæ ramum illabitur, & cum illo fertur ad Dolum, ubi rursus dividuntur ut supra. Paulus Paruta in Histor. Venet. scribit hanc agri Patavini partem quæ versus Chioggiam & mare inclinatur longe fertilissimam esse & incolis frequentissimam; in eaque reperiri vicum Bovolentam adversus subitos hostium incursus satis securum, quippe fluvium Bacchilionem, in Territorio Vicentino natum, postquam ad Bassanellum 11. milliar. supra Patavium pervenit, & Brentæ aquarum accessu auctus fuit, in diversa ferri & variis & tortuosis flexibus per agrum Patavinum delapsus, grandi spatio in medio

medio relicto, juxta hunc vicum rursus conjungi: atque hic quondam castellum fuisse, insigne adversus hostes præsidium. Quid multa? Ager Patavinus ob flumina & lacus neque hostibus accessu facilis & adversus subitos motus satis munitus judicatur.

Ager porro Patavinus est amœnissimus & frumenti, vini reliquarumque frugum maxime fertilis; tantamque copiam tritici fundit, ut summam mereatur admirationem; panisque ex eo conficitur totius Italiæ candidissimus: vino quoque abundat generoso. Nitet undique regio hæc pagis, vicis, & villis ornatissimis, quæ fere sunt patritiorum Venetorum, qui mensibus æstivis ruri plerumque cum familiis agunt.

Vrbs hæc sub Romani Imper. fide mansit, donec ab Attila caperetur incendereturque: dein restaurata à Narsete, rursus à Longobardis cremata dicitur; verum sub Carolo magno & cæteris Italiæ Regibus non tantum respicavit sed & magnum incrementum accepit. Sub Othone etiam ut cæteræ pene Italiæ urbes suo jure uti cœpit: hæc forma Reipubl. usque ad Fridericum II. stetit, tum enim Actiolino Romanino suadente rursus se imperio junxere, & præsidium Germanicum

intra

CH
intra
Actiolini
tem leg
tyrann
gistratu
post su
Carrari
contra
Cani M
rum D
sine lib
redem
annum
mox re
lius II.
cobino
lielmo
patus q
F. qui
sed cum
mitem
Galeac
Ann. 13
Francisc
cio rece
summo
Galeacii
ris nefar
que occ
amisit:
iisdem i

intra urbem acceperunt, & simul A-
 etiolini jugum; anno 1237. Is potesta-
 tem legitimam statim in sævissimam
 tyrannidem vertit, ideoque absens ma-
 gistratu ab iis est privatus. Non diu
 post sub Capitanei nomine Marsilius
 Carrariensis urbis dominatum ad se
 contraxit; sed Scaligeris impar, illum
 Cani Magno cessit; quo defuncto ite-
 rum Dominatu potitus, decimo anno
 sine liberis decessit & Vbertinum hæ-
 redem fecit ann. 1340. qui post sextum
 annum à Mastino Scaligero pulsus; &
 mox restitutus est: illi successit Massi-
 lius II. quarto die à fratre patruale Ja-
 cobino occisus: Iacobinus item à Gui-
 lielmo F. notho occisus anno princi-
 patus quarto; huic successit Franciscus
 F. qui præclare Remp. administravit,
 sed cum socerum Barnabam Vice-Co-
 mitem liberare satageret, & ipse à Ioan-
 Galeacio captus in carcere interiit:
 Ann. 1388. urbem autem paulo post
 Franciscus II. superioris filius à Galea-
 cio recepit; vixitque in principatu
 summo cum metu ann. xv. usque ad
 Galeacii exitum, quo tempore Scalige-
 ris nefarie interentis Veronam quo-
 que occupavit, & paulo post eandem
 amisit: & Veneris supplex factus ab
 iisdem in carcerem conditus & mox
 suppli-

46 VENETI DOMINII
supplicio fuit affectus: ann. 1403. ejus
filii Vbertinus & Marsilius in Florenti-
no agro excesserunt, atque ita nobi-
lis Carrariensium familia interiit: urbs
autem in Venetorum potestate man-
sit, usque ad annum cdo 10 IX. quo sub
Maximiliani Imper. imperium conces-
sit; sed statim à Venetis recepta, tam-
que egregie permunita fuit, ut postea
à maximo confœderatorum exercitu
obsessa expugnari minime potuerit.

De Vicentia ex Leandro & aliis.

URbs Vicentia peroptimè ædifica-
ta, splendidisque ædificiis est or-
nata, inter quæ prætorium magnifi-
centissimum, cœnobiumque D. Co-
ronæ sodalium prædicatorum: sita est
juxta radices collis, duobus amnibus
navigabilibus divisa, Bacchilione &
Rerone, qui è vicinis montibus dilap-
sus in ipsa urbe Bacchilioni jungitur,
quem Ælianus Eretenum vocat & o-
ptimas totius Italiæ anguillas alexæ
memoriæ reliquit. Abundat urbs ma-
xima omnium rerum ad vitam huma-
nam necessariorum copia, propter
summam agri amœnissimi ubertatem,
qui frumenti, vini, cæterarumque fru-
gum maxime est fertilis. Tanta cum
in ipsa urbe, tum in agro mororum
arbo-

arborum, quarum fronde bombyces
 aluntur, frequentia est, ut summam
 habeat admirationem. Poma ferunt
 alba; quamobrem hoc sericum non
 tam est robustum ac illud quod ver-
 mes genuere foliis earum arborum
 nutrii, quæ mora nigra producant.
 Vberimum hinc quæstum Vicentini
 faciunt gens ingeniiis vividis, magnæ-
 que fiduciæ, promptissima ad literas,
 militiam atque mercaturam. Vrbs E-
 piscopatus gaudet dignitate. Stetit hæc
 urbs in fide populi Romani ad Attilæ
 usque tempora; à quo vastata, post in
 Gothorum, inde in Longobardorum,
 postremo in Italiæ Regum fuit pote-
 state. lis pulsus, libertate sua sub aucto-
 ritate Imperii Romani est usa usque ad
 Friderici II. Imper. principatum, à
 quo direpta concremataque varios
 passà est Dominos, Carrarienses Pa-
 tavinos, Scaligeros Veronenses, Ga-
 leatios Mediolanenses, Venetos. Tan-
 dem Maximiliani I. Imper. armis in-
 festata, ejusque fidei subiecta, Venetis
 ad extremum est reddita. Haud procul
 ab urbe duæ nobiles sunt lapicidinæ
 in monte, qui Cornolius latinis, vulgò
Covelo dicitur.

De Brixia è Leandro & aliis.

BRixia civitas ad montis radices sita, in Cenomanis & illius gentis quondam caput: est autem urbs (ut inquit Leander) perhonestā, dives, affluensque pulchra ædificiis & magnifica, lautisque & nobilibus colonis decorata. Sub Imperatoribus Romanis quievit, quandiu Romani nominis majestas auctoritasque constitit. Qua labante, & Gothis Italiam vastantibus à Radagaso illorum rege tunc Romam petente vastata est & cremata anno 412. Ab Attila quoque subversam, ac dein anno 452. reſectam imperante Martiano, scribit Diaconus. Demum in Alboini Longobardorum Regis venit potestatem ac deinceps in gentis illius imperio fuit usque ad Desiderium à Carolo Magno captum: Extincto Longobardorum regno successit Francicum: quapropter adhuc agri Brixiani pars, ubi gens illa consedit, Franciæ curte nomen retinet. Sub Carolo Naimon Baviariæ Dux illi præfuit, qui urbem instauravit atque auxit: post Caroli excessum varios Dominos experta est; sub Othone tandem suam sibi gubernationem sub Romani Imperii auctoritate impetravit. Itaque libera dein,

dein, ut aliæ Italiæ civitates, fuit, cur-
 ruque publico usa est in bello, quem
 Carrotium vocant. Ab Henrico V I.
 Imper. muris nudata & multis immu-
 nitatibus spoliata. Denique cum per-
 nitiosissimis Gibellinorum & Guelfo-
 rum dissensionibus laboraret, inva-
 dendæ sui occasionem Mastino Scali-
 gero præbuit; sub quo ingentes cala-
 mitates passa est. Sed illo pulso, Azo
 Vice-Comes Mediolanensis illam ob-
 tinuit; hic Luchinum Matthæi Vice-
 Comitis F. successorem habuit; Luchi-
 nus Ioannem fratrem Mediolani Ar-
 chiefiscopum; quem deinceps Barna-
 bas & Galeatius Stephani Vice-Comi-
 tis filii secuti sunt ann. 1357. Barnabam
 dein Ioannes Galeatius in carcerem in-
 cludit, & imperium totum ad se trans-
 tulit & Mediolani Dux creatus anno
 1402. successorem habuit Ioannem
 Mariam filium. Pandulphus dein Ma-
 latesta dominatum urbis sibi compa-
 ravit & mox Philippo Mariæ Mediola-
 ni Duci cessit ann. 1421. Quinto inde
 anno post eum Philippus Maria duris-
 simo imperio Brixianos haberet; nec
 per frequentes eorum legationes ad
 imperium molliendum impelli se si-
 neret, indignatione percita civitas Ad-
 vocatis ex factione Guelfa suadentibus

50 VENETI DOMINII
ad Venetos defecit ; nec à Philippo
Maria recipi ullo umquam conatu po-
tuit : ita dein Brixia Veneti potiti us-
que ad ann. 1509. quo Brixiani cæsis ad
Ripaltam Venetis Ludovico XII. vi-
ctori se dediderunt; qui illam Maximi-
liano Imper. condonavit; isque Carolo
nepoti Hispan. Regi : Carolus rursus
Francisco I. Gallor. Regi , à quo tan-
dem anno 1517. Venetis est restituta.

Urbem amnis percurrit modicus
Garcia.

Extra Brixiam versus montes sunt,
Regiateum, Bottesinum, Virleum &
altius Nubilaria, vulgo *Castelnedulo*,
distat sex milliar. ab urbe Brixia: mox
cellissima juga sunt. Lava Civitatis
amnis Mela per montes decurrens uno
à Brixia milliar. quem alii Melonem
vocandum censent. Profluit ex mon-
tibus, multosque fontes & rivulos pas-
sim recipit, modicus tamen & lenis in
Ollium descendit, quoniam antequam
ad Confluentem perveniat, in irrigua
utrimque distrahitur horrida, lapidosa
siccaque camporum arva, quæ sic fœ-
no, tritico, milio, filigine, cæterisque
frumenti generibus ferendis idonea
redduntur, & propter largas aquatio-
nes, frequêtes fruges copiose fundunt.
Altius dein ad amnis dextram Mons
planus,

C
planu
stella
mum
cum V
rentis
juxta
Morm
nec p
& Co
tiffina
pandu
nis ha
post M
paulu
aquæ r
num, a
Scorlar
ba, Fa
cenellu
Pons
Roarti
agri Br
ca quæ

B Erg
jug
latissim
nent.
vinæ,
tis abic

CHOROGRAPH. DESCR. 51

planus, Concisum, Seretiumque ca-
stella sunt; ad lævam ubi crescere pri-
mum incipit Corium, infraque Villa
cum Vncino: mox juxta Bronci tor-
rentis accessum, oppidum Brocium,
juxta initia Lodrium. Deinceps ad
Mormæ torrentis principia Pissatium:
nec procul à Melonis alveo Boratum
& Corium. De cæterò inter hæc al-
tissima montium juga quædam valles
panduntur, nominatim Tropia colo-
nis haud infrequens. Rursus ab Ollio
post Melæ ostium, in læva illius, loco
paulum altiori Regna conspicitur, dein
aquæ rivo transito Balci, ad D. Bassia-
num, ad D. Gervasium, Verola, vetus
Scorlariolum, Cadianianum, Maner-
ba, Faventianum, Cignanum, Quin-
cenellum, Cortesum, Boldenicium,
Pons Castelli, Logradum, Turbulum,
Roatium frequentissimum, si ullum,
agri Brixiani oppidum & plura alia lo-
ca quæ enumerare longum esset.

De Bergamo è Leandro.

Bergomum civitas antiquissima in
jugo montis posita, cujus radices
latissima suburbia civitati annexa te-
nent. Splendidis ædificiis tam rei di-
vinæ, quam civium habitationi dica-
tis ubique nitet. Juxta forum est ædes

D. Mariæ. In cœnobii Prædicatorum templo nobilissimum apparet Presbyterium, opere segmentato factum ex ligno, tam excellenti & mirabili arte, ut magis pictum, quam è ligno confectum videatur: in eodem & Bibliotheca præcipuis Europæ annumeranda. Incolæ urbis lauti, & quanquam sermone admodum rustico utantur, tamen ingenio peracri atque solerte, & cum ad literas, tum ad mercaturam aptissimo pollent. Urbem ab Attila vastatam prodit P. Diaconus; à Longobardis quoque subactam legimus, diuque possessam sub præsidibus, qui Duces Bergomates appellabantur. Victo autem captoque Desiderio sub Caroli Magni concessit imperium: deinde ut cæteræ Italiæ urbes libertatem nacta, eadem usâ est ad ann. 1262. quo Philippus Turrianus hic dominari cœpit: postea anno 1402. Luchinus Vice-Comes illam occupavit: successit Mastini Scaligeri dominatus; qui mox urbem Luchino & Azoni illius nepoti restituit. Ita Vice-Comites illa potiti sunt usque ad Ioannis Galeatii excessum: tunc Suardi per tyrannidem illam inuaserunt; quo occiso apud Cremonam, ad Mastinum Barnabæ Vice-Comitis F. dominatus illius pervenit:

huic

CH
huic
ob fia
Rugg
urbem
mill.
lippus
ann. r
Venet
nam v
Princ
demu
nium
ma p

S Ita
que
bus fu
pulo
splen
tam
super
tum
que a
tyran
lippu
Brix
ditio
tiam
nisi
XII

CHOROGRAPH. DESCR. 55
huic successit Ioannes Picininus; quo
ob flagitia & libidinem pulso, Ioannes
Ruggeius Suardus dictator creatus, qui
urbem Pandulpho Malatestæ xxx.
mill. aureorum vendidit Deinde Phi-
lippus Maria illam Malatestæ eripuit
ann. 1419. à quo nono post anno ad
Venetos defecerunt; & variam fortu-
nam una cum Venetis à fœderatorum
Principum exercitu sunt passi; & anno
demum 1516. ad Venetorum domi-
nium redierunt, sub quibus nunc sum-
ma pace tranquillitateque fruuntur.

De Crema ex Leandro.

SIta est Crema in iucunda pulchra-
que planicie, spatiis ampla, mœni-
bus firmissima, abundans opibus, po-
pulo frequens, ædificiis privatorum
splendida, omnibusque rebus ad vi-
tam necessariis affluens. Hæc urbs ut
superiora præteream, sub Vice-Comi-
tum Mediolanensium imperio fuit us-
que ad ann. 1405. quo Benzonus hic
tyrannidem occupavit: sed mox à Phi-
lippo Maria pulsus est: à quo una cum
Brixia ad Venetos defecit, & per con-
ditiones pacis inter Franciscum Sfor-
tiam & Venetos, penes illos mansit:
nisi quod easdem vices sub Ludovico
XII. & Maximiliano Sfortia est ex-

perta, quas & reliquæ Venetorum in continente urbes. E quibus postquam emerfit, ædificiis, splendore & frequentia civium ita crevit, ut jam inter præcipua Italix oppida celebretur.

De Tarvisio Seravallo & aliis oppidis Marchie Tarvisina ex Leandro & aliis.

TArvisium urbs ædificiis splendida opibusque potens: jacet loco editiore, in campo spatiosissimo, Siliamne divisa: Fontium amœnitate salubritateque stupenda. Cives humanitate sunt singulari, ingeniis igneis, & ad literas aliasque artes & disciplinas aptissimis, nec minus ad mercaturam promptis. Episcopum habet. Magna hic agrorum est ubertas, ingens rei pecuariæ studium, tritici optimi (è quo panem conficiunt candidissimum) nobilissimi vini aliarumque frugum copia admirabilis. Primam hujus oppidi mentionem faciunt Gothicarum rerum scriptores; Gothi pulsus, Longobardi possederunt & hic Marchionis sedem posuere, unde adhuc regioni vicinæ nomen: Longobardis pulsus sub Imperatoribus & Regibus Italix fuit: donec ab Actioliño tyranno opprimeretur; & mox à

Richardo

CR
Rich
rienle
bus ta
1388.
tanta
post i
ad Rj
defice
cum
Su
lis fo
vulge
Ac
cant)
verna
dicum
tro; o
inter
exig
Vlter
Bon
Zoltu
riis v
rentia
& ab
rium
dem
cum
terr
Plin
cat)

Richardo Caminate; postea Catra-
rienses & Scaligeri oppido potiti; à qui-
bus tandem ad Venetos pervenit ann.
1388. sub quibus postmodum mansit,
tanta fide, ut cum cæteræ fere urbes
post ingentem illam Reipubl. cladem
ad Ripaltam, ad Imper. aut Gallum
deficerent, hæc sola in obsequio licet
cum summo discrimine perstiterit.

Supra Tarvisium haud procul à Si-
lis fontē Castellum jacet *Casa corba*
vulgo dictum.

Ad Plavis (quem alii Anaxum vo-
cant) ripam oppida se offerunt, quæ
vernacule Venetio, Limina, Aquorio
dicuntur; & in excelsis montibus Fel-
tro; oppidum Episcopale: altius autem
inter montes juxta Plavem, Bellunī
exigua quidem sed nitida civitas jacet.
Ulterius sunt Pirariolum, Plebs, Vallis
Bonstanna, supraque Cadurbium &
Zoltum, ubi montes asperrimi ferra-
riis venis fœcundi. Sequuntur Lau-
rentiacum, Trini portus, Auracum
& altius circa Plavis fontem Come-
rium. Dein secundum dextram ejus-
dem amnis ripam Madinum modi-
cum oppidum; & Victorium in medi-
terraneo. Supraque ubi Calorus, (quem
Plinius Varanum aut Varianum vo-
cat) in Anaxum evolvitur, Tesca

oppidum; dein Bellunum antiquissima civitas ad Calorum, Episcopatu nobilis. Ad Lipientiæ ripam sedet Turritium: juxta Moteci autem scaturiginem jacet Conegianum, frequens oppidum & rebus ad vitã necessariis abundans. Succedit in dextera ostium Meduni fluminis, quod huc in Lipientiam ex supremis Alpibus Meduno monte profluit. Ejus dextera Coliverium, supraq; circa fontem amnis Imesuli, Portus Naonis amplum, nobile & opulentum oppidum. Quod ad Austriæ Ducum imperium diu pertinuit, sed nostra memoria (inquit Leander) bello quod Veneticum Maximiliano Imper. gesserunt, Bartholomæi Alviani ductu captum, illi Senatus Veneti liberalitate condonatum fuit, cui defuncto filius in principatu successit. Altius Prata jacet & intus Porciliæ modicum quidem at opulentum & nitidum oppidum. Dehinc circa Meduni Lipientiæque confluentem honestissimum ac ditissimum oppidum Sacile situm est, multis Italiæ civitatibus cum lautitia, tum populi frequentia minime cedens. Habet ædificia splendida numerumque nobilium & doctorum hominum. Læva Lipientiæ, supra Mutteri ostium, Portus Bufaletius, quod oppidum

CH
oppi
Dein
Liquen
Et ult
oppid
rum c
vini &
tum.
popul
popul
mesu
ciugu
nobil
tate c
ribus
mæn
quing
plect
nem
tes:
Meri
rien
nicie
tam
men
ciden
olive
part
in c
freq
ven

oppidum ab ipsa Lipientia alluitur. Dein circa fauces quibus Imesulus in Lipientiam se exonerat Civilonium. Et ulterius inter colles nobilissimum oppidum Seravallis, armorum bellicorum celebris officina, pannorumque, vini & frumenti negotiatione inclutum. Est veluti emporium Teutonicis populis; optime ædificatum, lautoque populo refertum. percurrit amnis Imesulus. plurimæ castellum ipsum cingunt officinæ. Situ tam amœno ac nobili præstat ut incolæ loci amœnitate capti, usque adeo diversis temporibus accreverint, ut ter necesse fuerit mœnia dilatare, quæ nunc bis mille & quingentorum passuum spatium complectuntur. Qua parte ad Septentrionem spectat, perpetuos habet montes: à duabus vero partibus, qua in Meridiem Venetias versus, quaq; in Orientem tendit, latissimam habet planiciem, collibus elegantissimis distinctam, unde non solum vina sed & frumenta uberrime colliguntur. Ad Occidentem colles etiam habet vinetis & olivetis confitos. Omnibus autem ex partibus, pascua habet pingua, tam in campis, quam in montium vertice, frequentesque lacus & sylvas, ut nec venationes, nec piscationes, nec aucu-

pia jucundissima usquam desint. Hoc
 igitur oppidum in ea regione Tarvisi-
 næ Marchiæ situm, quæ in Foro-Iu-
 liensi patria olim censebatur in Dice-
 cesi Cenetensi: oppidum enim cum
 aliis finitimis, Imperatorum donatio-
 ne ad Ecclesiam Cenetensem pertinuit.
 Sedes deinde fuit regulorum Cami-
 nensium (quæ familia inter quinque
 nobiliores Italiæ fuit habita) Richar-
 dusq; postremus ex illa familia in mo-
 nasterio D. Iustinæ conditus jacet in
 marmoreo tumulo. Nunc Veneti op-
 pidum possident molli quidem impe-
 rio & suavi. Nam Senatorem mittunt
 cum prætoria potestate, qui iustitiam
 administrat & vectigalia curat. Reli-
 quum quod est publici regiminis, pe-
 nes antiquiores familias manet, quæ
 jam fere sunt xv. eligunturque ex iis
 xxxv. viri quibus tota Reipubl. ad-
 ministratio incumbit. Haud procul
 Seravallo monstratur Hostia frequens
 & opulentum oppidum, arce, fossis
 mœnibus & paludibus bene munitum.
 A Seravallo dextrorsum procedenti in-
 ter colles occurrit civitas Cenetæ; quæ
 nunc potius vici quam oppidi formam
 servat (inquit Leander) Episcopum ha-
 bet, qui etiam jus in temporalibus ob-
 tinet. Veneti quidem dum Cardinalis

Grima-

CH
 Grim
 populi
 minat
 trans
 annite
 Itinere
 cile, Co
 fidens
 Nicol
 quitur
 tum E
 inagr
 perpu
 pulo

Foro

FO
 ist
 pidio
 & No
 ticum
 & pau
 les &
 tur:
 dunt
 theat
 tum
 visio
 undi
 per m

Grimanus Episcopatu fungeretur, ob populi de insolenti & injusto illius dominatu querimoniam, illud ad se transferre conati sunt, sed Pontifice annitente illud ingratis restituerunt. Itinere à Seravalle (inquit Leander) Sacile, Cordinianum invenitur monti infidens, eximium propugnaculum olim Nicolao Rangoni condonatum. Sequitur in ripa Lipientiæ subter portum Bufaletium Motta, castellum non inagnum quidem, sed vicis suburbanis perpulchris, lautoque & pernobili populo frequentibus, nitens.

*Foro-Julienfis Provincia, Civitates
& Oppida, è Leandro & aliis.*

Forum Iulii fines habet ab exortu Istriam, à Septentrione montes Iapidios, ab occafu Alpes Vindelicorum & Noricorum; ab Austro finum Adriaticum. Incipit à planicie mari appofita & paulatim crescens, primum in colles & mox in altiffimos montes evehitur: qui fere undique fines adeo claudunt, ut hæc planicies jugis montium theatri in modum vallata, uno tantum Sontii fluminis trajectu ab Tarvisio adeatur. Cæteros limites Alpes undique premunt, ideoque non nifi per maritimos portus, aut conyalles,
aut

ant ipsa montium juga accessum præbet. Portus habet ad oram maris quâ plurimos, nominatim quem Timarus antiquus Italię terminus efficit; & Pontanum, quem montis Falconis fontes; Sdobbium quem fluvius ejusdem nominis, omnes ad sinum Tergestinum, item Lontium, Primarium amnis Tili, Gradensem aurei canalis, Aquileiensem, Busium D. Andreę, Lugiarum Tiliaventi, Basilicum & Caprulanum. Horum inter se spatia sunt ab ostio Gradensium aquarum ad Natisonis stadia XL. hinc ad Lignani portum cXL. dein ad ostium Tiliaventi XL. tum ad Basilicas plus duplo, montes qui ad hanc regionem pertinent, omnibus fere metallorum generibus fœcundi sunt; marmor etiam habent varii generis, & viliores gemmas.

Dextra Liminis ripa (qui fluvius regionem hanc à Marchia Tarvisana determinat) sursum oppidum Portus gruarius reperitur: dein Sumaca & ad lævam amnis ripam Cordiva & altius in mediterraneis Prodolum.

Ripa dextra Tiliaventi majoris sursum ascendenti oppidum perhonestum occurrit D. Viti; supra in mediterraneis Cufani, Zopola, Valuasorium & in montanis Spilimbergium, cum natura.

CH
tura
nicissit
Altius
jacet;
Tifana
oppidum
& Var
droip
difficil
D. Dar
arx D
Stel
lum n
juxta
gentes
fice ab
oppidum
tia ac
possed
ge mu
gnari
loci m
ris vici
nit, qu
cus stag
fluit C
æstuar
urbem
post ex
ficarum
persap

tura loci, tum opere & mœnibus munitissimum, opulentum & frequens. Altius inter montes castellum novum jacet; trans fluvium ad oram maris Tisana jacet, opulentum & frequens oppidum: altius Madrisium Varnium & Varcum; supraque Belgradum, Crodripum & Cœcunia: tum præcelso difficilique in monte nobile oppidum D. Danielis; & juxta Tiliaventi fontem arx Dagonia.

Stellæ amni appositum est Palatio-
lum non inhonestum oppidum; supra
juxta stagnum Corvarum, quod in in-
gentem sinum panditur piscibus miri-
fice abundantem, munitissimum est
oppidum Maranum incolarū frequen-
tia ac divitiis præcellens. Veneti diu
possederunt & arcem adjecerunt lon-
ge munitissimam quæ nulla vi expu-
gnari posse videtur, tum ob naturam
loci mœniaq; firmissima, tum ob ma-
ris vicinitatem quod unum latus mu-
nit, quo præsidii aditus præbetur. Se-
cus stagnum ad amnem qui huc de-
fluit Castelletum est: in ipsis autem
æstuariis Insula Gradus, cui quondam
urbem ejusdem nominis Aquileienses
post excisam ab Attila patriam inædi-
ficarunt. Sed urbem hanc maximis
persæpe calamitatibus afflictam con-
stat,

62 VENETI DOMINII
stat, ideoque & nunc infrequenter ha-
bitatur.

Rursus Tiliaventi dextram ripam la-
tissimi tangunt campi, in quibus urbs
nobilis Vtina, vulgo Vdene, ampla &
magnifica, rebusque omnibus necessa-
riis affluens; ambitum illius esse fere
XL. stadiorum scribit Leander, sive v.
milliar. Italicorum: duodecim habet
portas, duplicique fossa cingitur, in
quam Tuerus amnis pertractus, qui
duo illius latera perstringit. Intus ad
collis radices cui arx permunita insi-
det, forum est spatiosissimum. est &
aliud forum quod variis artificum of-
ficinis cingitur: cælo gaudet tempe-
rato; oppidani summo sunt ingenio,
splendidi & nobiles. Veneti Rempub.
regunt missis illò præsidibus quos Lo-
cumtenentes vocant.

Supra Vtinum ad primos colles
ascendenti occurrunt Faniana, Villa
alta, Murcum, Mel, Braccia & altius
Pensum, Coloretum, Tricesimum, Ta-
rum, Artenia: porroque in montibus
Prampergum & Glemona; vulgo
Pranper & Cemona.

Ad Tiliaventum est Osopium; id à
Paruta ita describitur: Mons Laurus
ea parte, quæ Germanos dividit ab
Italiam multis locis præruptus est, non-
numquam

CH
num
per mo
tum ex
riens, se
pedita
zonum
appella
liam per
sus &
dicitur
veluti b
versus
declina
versus C
hæc Iulia
gio in m
dens hoc
ubi aute
ferie em
cit caste
à radicib
guo mo
planicie
positus v
Italiae ing
habet la
rientem
singulis
turrium
dum ipse
rata; sed

numquam per valles, nonnunquam per montes non multum arduos, aditum ex una regione in alteram apertum, sed via planissima & maxime expedita est ea quæ à Villaco ducit Venetorum, quæ vulgo Strada Imperiale appellatur. E Germania itaque in Italiam per hanc viam ubi fueris ingressus & perveneris ad locum qui vulgo dicitur *l'hospitale*, montes sese in duo veluti brachia pandunt, quorum unum versus Tridentum & ad Occidentem declinat, alterum in contrariam plagam versus Goritiam; illuc Alpes Carnicæ, hinc Iuliæ dicuntur: omnis autem regio in medio posita & ad mare descendens hodie *patria del Friuli* appellatur: ubi autem è continuata hac montium serie emergeris, statim sese oculis objicit castellum *Osopi*, non nisi duo mill. à radicibus montium distans, & exiguo monti Saxoso impositum, qui è planicie emergit & à natura ibidem positus videtur ad exterarum nationum ab Italia ingressu arcendos: tria autem habet latera, quorum illud quod Orientem aspicit Tiliavento alluitur; è singulis autem petrae assurgunt instar turrium, ita ut natura sua ad munendum ipsum locum videantur comparata; sed ab uno angulo montis Saxum descen-

descendit cum exigua valle quæ non-
nisi xx. pass. in longitud. & octo in
latitudinem patet; supra quam murus
ductus altus & arx fabricata, in eum
modum, ut tota hac mole in majorem
altitudinem subducta, castellum longe
munitissimum efficiatur. Mons autem
natura sua sterilis, incultus, præceps &
ab omni parte præruptus, excepta una,
qua ad ipsum haud ita difficulter ad-
itur. Petrus autem Iustinianus hujus
loci ita meminit. Veneti fines in mon-
tanis per xxii. passuum mill. exten-
duntur, usque ad locum qui vulgo
nuncupatur Pontebba inter quem lo-
cum & Venzonum situm est castel-
lum Clusæ, nec procul hinc mons O-
fopi positus est, ad cuius radices Tilia-
ventum flu. labitur: mons autem hic
incredibilem asperitatem habet à na-
tura in mortalium stuporem constitu-
tus; nam ea pars quæ Orientem Au-
strumq; respicit, ita undique vivo præ-
ruptoque saxo munitur, ut omnino in-
accessibilis reddatur; altera autem pars
quæ ad Occidentem solem vergit, non
eodem modo exasperatur, leniorem-
que ad jumenta plaustraque transmit-
tenda semitam habet; rupes tamen ex-
cæ & quasi turres vivi saxi manufactæ
in circuitu prominent: ab uno autem

hujus

CR
hujus
Ofopi
vallis &
Leande
rum di
& Car
Rursu
flum. o
amniur
nem de
Agu
que ad
pitum
post lor
tit & r
restitu
Longob
ad Caro
dein I
ditione
ter ent
iis ad V
alta & t
ter casa
quonda
psit de
bellicu
xx
tur N
tus su
æstivu

hujus montis latere Austrum versus
 Osopi arx sita est infraque exigua con-
 vallis & levior planities. Venzonum,
 Leander vocat Ventionem & Veneto-
 rum ditionis & Ducum Austriae Stiriae
 & Carinthiae terminum esse scribit.

Rursus circa mare Natisonis & Turri
 flum. ora; dein Amphorae ac Ansa
 amnium, item ostia quibus in Natiso-
 nem defluunt; supra quos Strasoldum.

Aquileia antiquissima civitas, olim-
 que adeo frequens ut c. xx. millia ca-
 pitura hic censa constet; sed Attila
 post longam obsidionem captam ever-
 tit & misere in eadem grassatus est;
 restituit Narses; postea aliquandiu in
 Longobardorum fuit potestate, usque
 ad Caroli Magni in Italiam adventum;
 dein Imperatoribus paruit; post sub
 ditione Patriarcharum, quos diligen-
 ter enumerat Leander esse coepit; & ab
 iis ad Venetos, sub quibus jam pace
 alta & tranquillitate fruitur, licet praeter
 casas & ruinas, & nomen amplae
 quondam urbis nihil ostendat. Scri-
 psit de Aquileiae antiquitate lib. vi. Sa-
 bellicus.

xxiv. supra Aquileiam stadiis ori-
 tur Natiso amnis, qui in Alpibus or-
 tus sub jugis Ventionis, ad occasum
 aestivum fertur & Lxxx. fere stad. pro-

lapsus ad occasum hybernum flectit,
 civitatemque Forum-Julii mediam in-
 tersecat. Mox ad Orientem incedens
 post c xx. fere stadia Sontio flumini
 miscetur. Id in Alpibus juxta Carnio-
 lam ortum, primum à Septentrione
 per confragosas valles, præcipitesque
 rupes in occasum hybernum tanto
 cum impetu provolvitur ut ad c xx.
 stad. nec pedibus nec jumento transi-
 tum patiatur; dein perpetuo crescens
 stadia fere xl. per vallem Plitianam
 conficit, post eodem amplius spatio
 per asperrimas fauces ad Carporetum
 fertur, ubi pons eximius uno arcu lx.
 ped. transitum jungit: hinc vallem
 Caporetinam lxxx. paulo minus sta-
 diorum emetitur multo lenior, adeo
 ut ubique transmittere commode li-
 ceat: porro circa finem hujus longissi-
 mæ convallis apud Tulminum, am-
 nem Tulminam excipit & non procul
 inde insignem fluvium Hydram, ubi
 argenti vivi metalla sunt: deinceps
 lxxx. fere stadiis per vallem Sontii
 quam vocant Roncinam ad pontem
 trium arcuum labitur, juxta quem su-
 perioribus annis turrem struxit Gori-
 tianus Comes: hinc vero per angu-
 stas confragosasque valles è regione
 Goritiæ, quas sublimis pons tribus
 pilis

CH
 pilis la
 xl. pa
 dum V
 recepto
 mare st
 Vetu
 montes
 dein à
 versâ; in
 nomen
 crevit d
 fundat
 pue Ne
 loco à
 que per
 ponte j
 bus lxx
 Atini,
 secus N
 Soffim
 Alpes
 rit, &
 Vapocu
 fu per a
 bus Do
 cium; a
 civitas;
 nosii:
 reperiu
 sta cor
 disca &

pilis lapideis innixus jungit; lenis dein XL. paulo amplius stadia defluit usque dum Vipanum amnem colligat; quo recepto navigabilis efficitur usque ad mare stadiis c XL.

Vetus Forum Iulium civitas inter montes sita, primum à Theodorico, dein à Cancano Pannoniorum R. eversa; instaurata dein Civitatis Austriae nomen accepit. Et deinceps perpetuo crevit & nunc inquit Leander multis fundatissimis ornatur familiis, praecipue Nordita. Iacet in faucibus Italiae loco à natura munitissimo; mediamque percurrit Natiso; nobili lapideo ponte junctus. Sequuntur in montibus Læva civitatis, Cucum, Prætexta, Atini, Cernium & Cuconicum. Dein secus Natisonem oppidum eversum est Soffimbergum: Secundum eum ad Alpes incedenti Savornianum occurrit, & propter fontem quo nascitur, Vapocum in Alpibus, tumque descensu per amnem rursus in altis montibus Dorium. Dextra civitatis Rosacium; altiusque subter Alpes Cormona civitas; mox oppidum D. Martini Cironosii: Læva Sontii ripa, propugnacula reperiuntur bina à Venetis 1472. structa contra Turcarum incursum; Gradisca & Foliata; quorum Gradisca

adhuc incolitur, altero deserto, sed ab Archiduc. Austriæ possidetur.

Amne transito ad oram maris, nobile, frequens & opulentum oppidum præcelso & difficili in monte cernitur Mons Falconis. Sequitur ad oram Timenus amnis, (quem Leander Timavum opinatur) qui minor vulgo dicitur ad differentiam majoris qui in Tergestinum sinum modico hinc intervallo illabitur, propter ædem D. Ioannis Chersicini, ubi mæscatus annuo tempore magna hominum frequentia celebratur. Hic limes Fori Iulii & Istriæ principium; sed Tergestinus primum sinus edisserendus, qui hic incipit. A monte Falconis juxta littus in edito jugo munitissimum sequitur castellum Duinum; & mox in minore colle Mocolanam, dein Pucinum perlautum itidem oppidum, vinoque nobile. Succedit circa littus civitas Tergeste, Colonia Romanorum quam Henricus Dandulus Venet. Dux tributariam fecit una cum Mugilâ: post sub Austriæ Ducum Imperio fuit ad annum 1507. qua à Venetis recepta Duce Alviano, biennio sub illis mansit, dein ad Maximil. Imper. ditionem rediit & nunc (inquit Leander) ab Archiducib. Austriæ possidetur.

Cætera

CH
Cæ
Domin
consul
autem
nequa
Palma
facta, d
Ven
Turcis
tuendu
tione l
gitare
juto L
tatione
vornia
dem id
Lisentia
Palma
clusam
omnia
placuit
Strafol
versus:
passibus
Foro-lu
cum lu
qui po
re dili
loco u
se, eiq
forma

Cætera oppida quandoquidem ad
 Dominium Venetum non pertinent
 consulto hic omittimus. Antequam
 autem à Foro-Julienſi patria abeamus,
 nequaquam omittenda novæ urbis
 Palmæ conditio anno 1593. à Venetis
 facta, de qua ita Thuanus lib. c iv.

Veneti conſilium jam diu captum,
 Turcis alibi occupatis, reſumunt & ad
 tuendum Fori-Julii limitem de muni-
 tione loco idoneo exſtruenda ſerio co-
 gitare cœperunt: designatus à Bonad-
 juto Lorinio Florent. locus, conſul-
 tatione prius habita cum Mario Sa-
 vorniano Comite ſeniore, qui jam pri-
 dem id conſilii Senatui dederat, citra
 Liſentiam amnem muniendus, inter
 Palmadam, Laurentii fanum & Ron-
 cluſam pagos, x. ab Utina, quam ante
 omnia novis munitiombus firmari
 placuit, milliaribus, à Marano VIII, à
 Straſoldo I I. ab Aquileia IV. ortum
 verſus: ad occaſum haut amplius I o-
 paſſibus à ditione Auſtriaca, miſſi in
 Foro-Julienſem agrum à Senatù ad lo-
 cum luſtrandum Marinus Grimanus,
 qui poſtea Reipubl. Princeps fuit, &c.
 re diligenter perpenſa, eo quo dixi
 loco urbs ſtrui cepta Septembri men-
 ſe, eique Palmæ nomen impoſitum,
 forma fere rotunda & I x. propugna-

culis amplissimis distincta cum profunda fossa & vallo circumducto; in medio arx constructa V. propugnaculis firmata, in qua Venetus præfectus habitat. Opus summa provincialium undiq; accurrentum & tanquam pro communi salute laborantium alacritate festinatum & ad defensionem intra paucos menses perductum est, ac magna tormentorum vi instructum, effosso à Caortii & Marani lacunis canali, per quem navigia ad novam urbem appellerent.

De Istria Civitatibus & oppidis.

Istriae terminos supra explicuimus; illius ad oram initio statim occurrit Civitas Iustinopolis quæ vulgo Cabo d'Istria dicitur: parvam insulam occupat, longam pass. m. modice latam, modicoque intervallo à continenti divisam, quod tamen versatilibus pontibus sternitur, quibus ex urbe in continentem transitur: arcem in medio habet quatuor turribus munitam, Castellum Leoninum vocant. In Venetorum ditione jamdudum fuit. Ager ejus haud ignobili vino oleoque fecundus, etiam salis copia abundat.

Sequitur ad oram quinto fere lapide insula castellum iisdem pene temporibus

CH
ribus
cōtinen
Succedi
cessuqu
Simone
ranum
collum
bens, q
ster La
nia flu
frequen
alterum
V. quo
caturqu
propem
nacum
cumfusi
arvis a
tus ad
sunt m
D. Ioan
ad D. La
mox ad
postque
hæc loc
niæ loc
Quieti
batur.
Portus
modici
nuntur

ribus quo urbs condita; lapideo ponte
 cōtinenti annectitur, unde illi nomen.
 Succedit Castellerium cum portu re-
 cessuque maris. Iō. hinc pass. ad D.
 Simonem pervenitur: inde mill. v. Pi-
 ranum abest, oppidum luculentum ad
 collum montis, utrimque sinum ha-
 bens, quorum dexter Salvorius, fini-
 ster *Largone* dicitur, in quem Draco-
 nia flu. illabitur, circa cujus ostium
 frequentes Salinæ sunt. A Pirano ad
 alterum Largonis cornu mill. fere sunt
 V. quo Tergestinus sinus finitur, vo-
 caturque vulgo *Punta de Mosche*. Pari
 propemodum intervallo succedit Vi-
 nacum in scopulo marinis undis cir-
 cumfusum, agro fere ubique plano, &
 arvis atque silvis juxta divite. Hinc lit-
 tus ad meridiem se flectit. Ab Vinaco
 sunt mill. II. ad D. Pegrinum: hinc ad
 D. Ioannem Cornetanum pass. mille;
 ad D. Laurentium Dailanum totidem:
 mox ad alterum lapidem ipsa Daila;
 postque tertio Civitas nova, (omnia
 hæc loca importuosa sunt.) in Amo-
 niæ locum ædificata, mill. pass. ab ostio
 Quieti amnis, qui olim Labutus dice-
 batur. post Quieti ostium, millia III.
 Portus Cernerius; hinc in mari aliquot
 modici scopuli, dein Episcopuli cer-
 nuntur (vulgo Vesconelli) unde mill.

pass. IV. Parentium civitas jacet in peninsula, mari pene tota circumfusa, mœnibusque ac turribus eximie munita; Portum habet maximis quibusque navibus capiendis idoneum, & objectu Insulæ D. Nicolai tutum, in qua cœnobium & turris rotunda, è qua olim lumen navigantibus accendebatur. Sequitur oppidum Vrserium in monte positum, ditionis Parentinæ. post alterum milliar. Lemi amnis fauces succedunt, qui Euripus magis videtur quam fluvius, licet inter altos montes rapide fluat, falsusque est usque ad Tabernam, unde quondam usque ad Castellum Geminum (vulgo *due Castelli*) videtur accessisse. Os Lemi latum est pass. mille, longum VIII. mill. usque ad Tabernam, altitudine quæ nec modicis navibus conveniat. Circa oram aliquot sunt scopuli, Convereria & insula Ficariola: deinde Rovinium est oppidum in Insula, quæ [M. circiter pass. ambitu complectitur, & lapideo ponte] continenti jungitur: portus habet duos, unus vallis Boreæ dicitur: alter in Austrum Africumque conversus, quem tres Insulæ D. Catharinæ, D. Andreae, & D. Ioannis Pelagici efficiunt. In Roviniensi agro marmor cæditur quantivis in Italia pretii.

Hinc

CH
Hinc
denti o
Seroris
Portul
torium
millia
doniar
num.
succed
rit, la
Breon
men i
longit
circui
minu
trum i
cifixi v
niam,
ejus æ
aliæ p
diffici
perven
nitur;
urbe e
habuit
tur; ub
yis ad
præte
ta, int
ampli
Zadru

Hinc juxta oram à D. Andrea procedenti occurrunt duæ modicæ Insulæ, Seroriæ dictæ: de cætero Columna, Portulus, Muralium, & mox promontorium Cisanum; Muratio Phasianam millia sunt III; hinc ad vallem Bandoniam II. totidemque ad Marcodainum. Tertio inde lapide Pola portus succedit, qui in mare M. P. XI. procurrit, latitudine octo stadiorum, objectu Breoniæ insulæ pene clausus, quæ tamen intervallo M. V. disjuncta est, & longitudinem V. mill. latitudinem IV. circuitum XXX. habet. Portus hic geminum in mare protendit cornu, dextrum in aditu Campatris, lævum Crucifixi vocatur. Sunt inter ea & Breoniam, D. Hieronymi insulæ duæ cum ejus æde & cænobio: intus in portu aliæ perexiguæ sex. Porro in alto ac difficili monte qui portui imminet, perverusta & munita civitas Pola cernitur; hujus montis cacumen media urbe elatum permunitam quondam habuit arcem, ut nunc ruinæ testantur; ubi etiamnum ingens cisterna pluviis aquis servandis superest. Plurima præterea in ea antiquitatis monumenta, inter alia Amphitheatrum, & aliud amplissimum ædificium, quod nunc Zadrum vocant. A Pola ad Brancor-

flum. milliaria sunt iv. inde totidem ad Insulam D. Mariæ gratiarum ad Verudam xv. ad Ulmum i. ad Ulmulum i i. ad quatuor promontoria (quæ insulæ sunt modicæ) v. à promontoriis ad Merlettas insulas v i.

A promontorio Compatriis incipit sinus qui usque ad ostium Arsiæ flu. diffunditur, Plinio Fanaticus dictus, Melæ Polaticus, nunc Carnarius appellatur ob marinorum fluctuum violentiam, qua frequenter hic naufragia sunt.

In mediterraneis Istriæ plura sunt oppida sed ignobilia, quare illa hic omitemus.

De locis quæ Veneti possident in Dalmatia.

PRæterea Veneta Respublica dominatur pene toti oræ maritimæ Dalmatiæ & insulis eidem objectis; oppida autem duo præclara ibidem possidet Zaram & Catharum. Zara munitissimum oppidum cum præclaro admodum portu. Catharum autem in intimo Rizonici sinus recessu positum est à mari quod ad Orientem sese intorquet, placide alluitur: tota autem regio apricis cultisque collibus peramœna conspicitur; sed Catharum montes ad

CHOROGRAPH. DESCR. 75
ad dextram obstantes ita opacum red-
dunt, ut incolæ sub brumæ tempus
brevissimis solibus uti soleant.

*De Insulis quas in mari Ionio
possident.*

COrcyra hodie Corfu dicta vix mil-
liare unum ab Albanæ continen-
te discreta, patet in longitudinem lx.
mill. in latitudinem xxiv. ambitu
vero suo cxx. complectitur, ut anno-
tat Borerus; arcus formam repræsen-
tat obversum ad Orientem; Montosa
est insula versus Meridiem, plana qua
Septentriones adspicit: solo haud adeo
fœcundo, quippe saxoso & aquarum
indigo; venti autem Australes hic ut
plurimum messem corrumpunt, unde
incolæ potius vineta & oliveta, alia-
que pomaria conferunt, fructus au-
tem quos terra producit longe optimi
sunt in suo genere: abundat itaque vi-
no, cera, melle, oleo, citreis aurantiis,
que malis aliisque fructibus; simplici-
bus quoque raris. Ad Occidentalem
plagam sedet S. Angeli castellum mu-
nitissimum, & quod Turcorum impe-
tus non raro elusit: ad Orientalem di-
versi sunt sinus, portusq; cum duabus
peninsulis, in quarum una est Pagio-
polis, altera per exiguo freto à majore
insula

insula divisa est: è regione ad radicem montis sita est urbs Corsu cum duobus castellis, (quæ illi imminet,) egregie munitis; quibus & tertium nuper accessit maximi sane momenti: ad dextram urbis promontorium eminet, ubi præclarus fons visitur, quem vulgo vocant Cardacchio. Portus hujus urbis capacissimus est & satis adversus incerta ventorum munitus.

Cephalonia forma est triangulari, capit ambitu suo c LX. mill. pass. plures habet stationes, quarum præcipua est Argostolica, cujusvis classis capax; altera pone promontorium quod vulgo Cap. Guiscardo vocant, ubi multa vestigia visuntur palatiorum & aliorum ædificiorum; & plurima numismata effodiuntur aliæque notæ antiquitatis. Ager tritici, oleique fœcundus; pecorum quoque dives, melle quoque abundat mannaque & uvis passis; sed aquarum nonnihil indiga est. Continet circiter XIX. millia animarum ut observat Boterus.

Zacinthus hodie Zante, ambitu suo gyrat LX. mill. montosa atque aspera versus ortum, sed amœna atque pulchra versus Septentriones. Terræ motibus obnoxia est, & dignorum inops: opulentia illius consistit in oleo, vino, & uvis

CHO
& uvis
uberes
tritici in
cultura v
habet
cum ca
quadrag

CRet
ris i
vocant
quinge
biens: s
ristotele
ut mari
Syriæ co
ab Aegy
bania
promon
inter ea
Capo S
illud ad
pertinet
Drepan
poMele
Zephy
tur. S
tum e
insulæ
contia

& uvis passis; è quibus per commercia
uberes quæstus faciunt incolæ; sed
tritici inopia laborat, quia arua omnia
culti vinetis occupantur. Oppidum
habet ejusdem cum Insula nominis;
cum castello in edito colle & circiter
quadraginta septem pagos.

De Creta Insula.

Creta nobilissima mediterranei ma-
ris insula, (quam hodie Candiam
vocant) longa CC LXX. lata L. millia:
quingenta autem & nonaginta am-
biens: situ tam opportuno jacet, ut A-
ristoteles à natura ita positam dixerit,
ut maris imperio potiretur: abest à
Syriæ continenti I. mill. totidemque
ab Ægypto; à Caramania, Cypro, Al-
bania CCC. ora illius variis sinibus &
promontoriis lacinatur; principalia
inter ea sunt quæ hodie Capo Spada &
Capo Salomone appellantur, quorum
illud ad Occidentem, hoc ad ortum
pertinet, intermedio autem spatio
Drepanum se exserit, quod hodie Ca-
po Melecca vocatur: & promontorium
Zephyrium, quod hodie Atelico dici-
tur. Solum qua Orientem aspicit edi-
tum est & asperius quam reliqua parte
insulæ; cæterum montosa est insula &
continuis pene jugis per medium
secundum

secundum longitudinem divisa; inter montes autem eminent Ida. Olim centum urbibus hanc insulam habitatam ferunt; nunc (inquit Boterus) vix tres numerat alicujus momenti, eæque omnes ad plagam Septentrionalem: Candia nimirum (quam alii Candidam aut Candacem vocant) quæ circiter x. millia animarum continet: Canea quæ olim Cydona sive Gnafos dicta fuit) quæ septem millia; & Rhetinum quæ totidem. Sunt præter has urbes alicujus quoque nominis Sitia sexcentorum focorum oppidum; cætera sunt municipia, & vici circiter nongenti, in quibus hæud supra ducenta millia capitum censentur. Passim autem ingentes ruinae & rudera antiquissimarum urbium visuntur. Pars insulae quæ Meridiem respicit ab Australibus veteris misere infestatur. Fœcunditas Insulae præcipua consistit in pascuis vallibus, ubi ingens numerus animalium pascitur; & in planis quibusdam arvis, quæ triticum quidem ferunt, sed non tanta copia ut omnibus anni mensibus sufficiat: vino vero excellentissimo & toti orbi notissimo supra fidem abundat: nec mellis copia deficit, cujus bona pars Alexandriam deportatur. Nulla est in orbe regio quæ tam proceris tamque præstantibus abundet.

C
 under
 diocria
 Spina l
 cujus a
 te peria
 bores q
 inficere
 fuere ju
 ingenio
 vera ab
 chanic
 alex in
 incolæ
 dediti la
 Imperat
 cius Mo
 dem Ve
 læ aute
 lionesc
 qui om
 adversu
 quippe
 loniam
 Sudæ p
 vere; &
 portun
 Portun
 tum si
 quia n
 ibidem
 Botero

undet Cupressis. Flumina habet mediocria tantum; Istoniam, qui x. ab Spina longa milliar. in mare decurrit, cujus aquæ quidem limpida, sed æstate periculosa, ob Rhododaphnes arbores quæ ripas illius vestiunt, & aquas inficere creduntur. Cretenses jam olim fuere judicati, improbo & perverso esse ingenio, impostores & malefici: & revera abhorrent à labore & artibus mechanicis; & ut plurimum otio atque alex indulgēt: Caneæ tamen Rethimiq; incolæ ingenio sunt meliore & magis dediti labori quam cæteri. Paruere diu Imperatoribus Orientis; dein Bonifacius Montisferratensis illa potitus, eandem Venetis vendidit ann. 1194. Incolæ autem post varias seditiones, rebellionesque nunc quiete Venetis parent; qui omnem dant operam ut insulam aduersus Turcarum arma permuniant: quippe præter Candiam, ipsorum Coloniam; & Caneam; nuper admodum Sudæ portum duabus arcibus munivere; & alia insuper loca ubi hosti opportunum foret in terram exscendere. Portum Spinæ longæ, licet Sudæ multum similis sit, negligere videntur, quia neque aquandi neque lignandi ibidem est opportunitas. Haftenus è Botero.

Hæc

Hæc Insula difficile vi oppugnari potest; nam cum ad eam nullus sit aditus nisi per mare & incommodos habeat portus, nisi qui oppidis munitis aut castellis cincti sunt, nullus tutò hostibus ad illam pater accessus.

Sunt in hac insula præter urbes supra dictas aliquot castella: Volismeni castrum (inquit Bellonius) olim Panormus dictum, adhuc integrum est, inter Cytiam & Candiam ad littus maris in edito loco situm, ad cuius latus sinistrum horrenda est maris vorago. Cytia olim Cyteum, quartum est Cretæ propugnaculum: nam oppidum pusillum est, populosum tamen, ad infimam insulæ cuspidem. è regione Rhodi, ut centum duntaxat mill. pass. distantia sit. Duo sunt præterea castella in summo capite insulæ: unum mare Ægeum spectans ad Septentrionem Chysamo nunc appellatum, omnino fere dirutum, cuius tamè veteres muri adhuc integri manent, humili loco situm est, teli jactu à litore. Ex adverso Chysami, insula transversum dimensa, aliud est castellum in colle situm juxta mare, nomine Selino. Aliud est præterea oppidum Spachia nominatum, muris minime cinctum, sed ædificiis hinc inde sparsis magnum quendam pagum

CH
pagum
montium
ces in d
arx ædi
ratas,
dam ha
lonio.
Sudæ
Histor.
curus a
nicissim
qui por
tissimar
perstrux
idem) a
portuni
nitatem
frequen
les regn
& mag
à Venet

CHOROGRAPH. DESCR. 81
pagum efficit ad celsissimorum Leuci
montium (*de la Spachia* hodie) radi-
ces in declivi situm: ubi parva tantum
arx ædificata, perugium adversus pi-
ratas, in qua præfectus vix commo-
dam habitationem habet. Hæc è Bel-
lonio.

Sudæ portus (inquit Paruta lib. ix.
Histor. Venetæ) capacissimus est & se-
curus admodum, & jam quoque mu-
nitissimus postquam Venetî, scopulo,
qui portus ostio objacet, arcem muni-
tissimam & pene inexpugnabilem su-
perstruxerunt. Canea civitas (inquit
idem) antiquitus Cidonia dicta, & op-
portunitate & pulchritudine, ob amœ-
nitatem agri & viciniam portus, &
frequentia incolarum, inter principa-
les regni civitates semper fuit habitata;
& magno labore nec minori industria
à Venetis permunita.

CASP. CONTARENI
Patricii Veneti

De

R E P V B L I C A
V E N E T O R V M .

LIBER PRIMVS.

SPENVMERO animad-
verti complures advenas,
prudentes homines, nec
bonarum artium ignaros:
quum primum Venetias
venissent, ac amplitudinem ejus urbis
contemplati essent, adeo sunt admira-
tione & veluti stupore quodam per-
culsi, ut nihil mirandum magis, aut il-
lustrius se unquam vidisse præ se rule-
rint, ac totius oris significatione osten-
derint. Non tamen omnes admiratio
ejusdem rei capiebat. nam quibusdam
mira quædam res, ac prorsus incredi-
bilis esse videbatur, tam magnam mer-
cium omnium copiam, ex omnibus
terrarum oris ac regionibus, perpetuo
quodam ac constanti tenore, in hanc
unam civitatem inveni indeq; in longe
diversissimas gentes terra mariq; dedu-
ci. At alios detinebat urbis frequentia,
&

DE M
& omni
conven
porium
mirabar
tamque
plerique
ingenii
bis ratio
portuna
potius,
ventum
hanc po
bem on
quam ge
runt. Ac
xeris, eti
urbes inv
hac nost
seculis re
tudine, &
omnium
Venetæ l
hominum
gentium
runo, tan
ab homin
Plerique
fecisse ar
sent, ad q
hostibus
obsidend

& omnium propemodum gentium
 conventus, ac si commune orbis em-
 porium, Veneta civitas esset. Nonnulli
 mirabantur magnitudinem imperii, la-
 tamque & terra & mari ditionem. At
 plerique omnes politioris & acrioris
 ingenii homines, hanc novam situs ur-
 bis rationem, atque adeo ad omnia o-
 portunam ut deorum immortalium
 potius, quam hominum opus atque in-
 ventum fuisse putare soliti sint, ac ob
 hanc potissimum causam Venetam ur-
 bem omnibus aliis præstare, quæ us-
 quam gentium sunt, aut unquam fue-
 runt. Ac nimirum, si superiora perspe-
 xeris, etiam hac tempestate nonnullas
 urbes invenire facile poteris, quas cum
 hac nostra conferas. Non paucas vero
 seculis retroactis, quæ & imperii magni-
 tudine, & frequentia populi, rerumque
 omnium copia & magnificentia urbi
 Venetæ longe præstiterunt. Verum post
 hominum memoriam, nulla unquam
 gentium civitas extitit, quæ tam oportuno,
 tam tuto, ac tandem tam alieno
 ab hominum fide, situ condita fuerit.
 Plerique in condenda civitate satis se-
 fecisse arbitrati sunt si locum delegis-
 sent, ad quem difficilis & incommodus
 hostibus accessus esset ad invadendam
 obsidendamque urbem. inde evênit, ut

complures civitates conditæ sint, aut in montium salebris, aspero difficilique accessu, aut locis palustribus. diversa quadam ratione nonnulli nihil præferendum censuere commodo oportunoq; situi ad importanda exportandaque omnia, sine quibus sufficere civitas sibi nequeat, tum ad necessitatem, tum ad molliorem quendam vitæ luxum. Qui vero utrique rei studuerint, paucos admodum invenias, pauciores vero qui id præstiterint, nullos autem quos sciam, qui omni ex parte id fuerint assequuti. At Venetiarum situs divino potius quodam cōsilio, quam humana industria præter fidem eorū omnium, qui eam civitatem non videre, & ab omni impetu terra marique tutissimus est, nec nō etiam aptissimus omnium, ad cuiusque rei copiam, sive ex mari, sive ex continente civibus suggerendam, atq; ad commercia omnis generis mercium, cum omnibus penè nationibus habenda. Nam in recessu penetralique Adriatici pelagi est sita, ubi qua mare attinet ad continentem terram, magna æstuaria panduntur, miro artificio naturæ munita. Nam XII. milibus passuum à continente mare incipit esse vadofum, intra vada brevique litus assurgit veluti agger quidam. Hæc

fluatibus

DE V
actibus
a, univ
nge la
unt, u
num a
d inter
e possit
svétant
potius c
int, ut
urrunt
actę d
periti
ius vad
æ ar
qua scilicet
singulis
tur & v
niant.
vada, s
extend
cludit.
quin le
tum ad
Distat a
passuum
bis æst
partin
in qui
voalt
que d

fluctibus fremituque marino obisten-
 tia, universam eam stationē internam,
 longe lateque fusam adeo tutam red-
 dunt, ut non tantum maris impetus,
 quum assurgit etiam valida tēpestare,
 ad interiora non nisi fractus penetra-
 re possit, verum etiam neque navibus
 advētantibus liber aditus pateat. Quin
 potius opus est, nisi leves admodū fue-
 rint, ut his in locis, ubi venientibus oc-
 currunt vada, in anchoris consistant:
 noctē deinde tranquillam tempestatem
 à peritisque gubernatoribus, seu po-
 tius vadorum exploratoribus circum-
 actæ angusta quadam & implicata via,
 qua scilicet altior est unda, (hæc vero
 singulis fere diebus æstu maris muta-
 tur & variat) tandem ad urbem perve-
 niant. Littus illud quod assurgit post
 vada, sexaginta ferme milib. passuum
 extenditur, atq; interiora æstuarîa con-
 cludit. Non ita tamen continuum est,
 quin septem locis disruptum mari adi-
 tum ad internam stationem præbeat.
 Distat autem à continente sex millibus
 passuum. Hac ergo ratione Venetæ ur-
 bis æstuarîa partim continente terra,
 partim littore ac vadis conclusa sunt.
 in quibus mediis, ea regione quæ Ri-
 voaltus dicta à majoribus, in hunc us-
 que diem nomen servavit, condita fuit

urbs Veneta: quo tempore Hunni duce
 Attila totam oram Venetam, in signem
 Italiae provinciam, quae hisce aestuariis
 finitima est, igne ac caedibus devasta-
 bant. In qua calamitate Patavii, Aquis-
 leiae, Opitergii, Concordiae atque Altini
 illustrium Venetiae urbium cives, qui &
 nobilitate, & divitiis aliis praestiterunt,
 primum se cum familiis receperunt in
 nonnullas insulas, seu potius tumulos,
 qui in aestuariis hinc paululum è mari
 eminebant: ibidemque oppida extruxe-
 runt in quibus tanquam in tutissimo por-
 tu turbulentiissimam illam Attilae tem-
 pestatem effugerunt. nec non eodem
 tempore in littore (de quo supra me-
 meminimus) nonnulla oppida fuere, eo
 convenientibus ejusdem orae incolis, qui
 primas item sedes reliquerant, ab Hun-
 nis direptas, ac dirutas: tutumque lo-
 cum quaesierant uxoribus, liberisque,
 ac (ut ita dicam) diis penetibus. Post-
 modum Caroli Pipinique regum tem-
 poribus communi consilio omnes in
 Rivoaltum convenere, veluti in locum
 omnium tutissimum, & maxime com-
 modum: sicque eo loci convenientibus
 omnibus, quicumque vexationem &
 devastationem eam Italiae illatam ab
 omni barbarorum illuvie effugere po-
 tuerunt, in eam magnitudinem quam
 nunc

DE
 nunc ce
 Urbis ig
 tum ell
 ipsa rat
 quum f
 qui cam
 figere:
 in tant
 post ea
 civitati
 bis orig
 mille fe
 semper
 veravit
 ditissim
 omnium
 bis regio
 potueri
 sentire
 rione V
 stare ce
 est in ha
 praestab
 cumque
 tantum
 sed exist
 ordiner
 vendic
 forma
 contin
 illud ad

nunc cernimus excreverunt Venetiæ. Urbis igitur Venetæ situm maxime tutum esse liquere omnibus potest, vel ex ipsa ratione ejus urbis constituendæ, quum sibi homines illam condiderint, qui eam Italię cladem atrocissimam effugere: ibique incolumes cum familiis in tantis calamitatibus perfitere. quin post ea tempora (quod nulli unquam civitati legimus, contigisse) à prima urbis origine ad hæc usque tempora per mille fere ac centum annos immunis semper ab hostili vi urbs Veneta perseveravit, quum tamen opulentissima ditissimaque auri argentique ac rerum omnium civitas ab extremis etiam orbis regionibus barbaros ad prædam potuerit invitare. Quo fit, ut non male sentire existimem eos, qui una hac ratione Venetias cæteris civitatibus præstare censuere. Verum aliud quiddam est in hac civitate, quod lóge omnium præstantissimum censuerim ego: mecumque omnes, qui civitatem, non tantum mœnia ac domos esse putant, sed existimant civium conventum ac ordinem potissimum hoc sibi nomen vindicare: reipublicæ scilicet ratio & forma, ex qua beata vita hominibus contingit. hoc ego reor esse eximium illud ac præclarum, quo Venetiæ maxime

eniteant, atque omnem antiquitatem
 superare videantur. nam etsi comper-
 tum est, nonnullas republ. extitisse,
 quæ imperio, ditione, necnon militiæ
 ac bellorum gloria reipublicæ Venetæ
 longe præstiterint, nulla tamen insti-
 tutione ac legibus ad bene beateq; vi-
 vendum idoneis, cum hac nostra con-
 ferri potest: quò effectum esse perspici-
 mus, ut neque adeo diuturna ulla un-
 quam perstiterit. Quam rem cum me-
 cum ipse considero, magnopere mirari
 soleo majorum nostrorum sapientiam,
 industriam, excellentem animi virtu-
 tem, atque adeo incredibilem erga pa-
 triam charitatem. Fuere Athenis, Lace-
 dæmone ac Romæ nonnulli cives, vitæ
 probitate, atque in rempublicam insi-
 gnes pietate viri: sed adeo pauci, ut
 multitudine obruti non multum rei
 patriæ profuerint. At majores nostri, à
 quibus tam præclaram republ. ac-
 cepimus, omnes ad unum consensere
 in studio patriæ rei formandæ, & am-
 plicandæ, nulla prope privati com-
 modi & honoris habita ratione. Hu-
 jusce rei conjecturam facere quivis fa-
 cile poterit, minime inquam ambitio-
 sos fuisse Venetos homines, sed patriæ
 commodo tantum studuisse: quod nullo,
 aut admodum pauca, antiquorum
 monu-

DE V
 monum
 domi to
 minum
 riti fuer
 stes sta
 xilla ab
 præliis
 gentilis
 exempl
 gravissi
 losissim
 præfesse
 magnit
 servavit
 ma clac
 unum,
 cit. con
 que rep
 testari
 quod a
 templ
 ducis i
 gerent
 nomen
 ejus m
 berim
 mentu
 tissim
 esse, r
 majo
 patria

monumenta Venetiis extant, alioquin
 domi forisque præclarissimorum ho-
 minum, & qui de republica bene me-
 riti fuerint, non sepulchra, non eque-
 stres statuz, non rostra navium, aut ve-
 xilla ab hostibus direpta, ingentibus
 præliis superatis. Vnum ex innumeris
 gentilis mei Andreae Contareni Ducis
 exemplum adferam. Genuensi bello
 gravissimo ac longe omnium pericu-
 losissimo, cum dux hic nostræ Reipub.
 præflet, incredibili sapientia animique
 magnitudine singulari rem patriam
 servavit, hostesque jam victores maxi-
 ma clade illata profligavit: omnesq; ad
 unum, aut trucidavit, aut captivos fe-
 cit. conservata patria re, augeta firmata-
 que republ. diem extremum clausit, ac
 testamento cavit, ne ejus sepulchro,
 quod ad hunc usque diem visitur juxta
 templum divo Stephano dicatum, ulla
 ducis insignia, ullave gentis nostræ affi-
 gerentur. quin neque tam magni ducis
 nomen inscriptum ibidem videas: quin
 ejus modestia effectum est, ut viri cele-
 berrimi illustrissimiq; principis monu-
 mentum pleriq; omnes ignorent. cer-
 tissimum hoc reor ego argumentum,
 esse, non ambitionis ventosæque famæ
 majores nostros studiosos fuisse, sed
 patriæ tantum bono, communiq; utili-

tati cōsuluisse. hae ergo incredibili virtute animi majores nostri hanc rem publicam instituere, qualem post hominum memoriam nullam extitisse, si quis hanc nostram cum celeberrimis antiquorum conferat, meridiana luce clarius intueor: quum adserere ausim, neque monumentis insignium philosophorum, qui pro animi voto formas reipublicae effinxere, tam recte formatam atque effectam ullam contineri. Quamobrem putavi ego exteris hominibus rem minime ingratham me facturum, si tam praeclearae reipublicae institutionem literis mandarem, quum praesertim nullum iisce temporibus videam, ex quamplurimis doctissimis viris, qui multum valent ingenio, eruditione rerum omnium, ac eloquentia, hanc rem literis illustravisse. Cui licet nihil luminis ex oratione nostra afferri posse certo sciam, per se tamen est adeo illustris, ut non tantum sibi, verum etiam orationi alioquin tenui multum splendoris & dignitatis sit allatura. Quamobrem cum de hac nostra republica scribere instituerim, ut quilibet facile dignoscere queat, rectene an perperam se habeat, hinc mihi potissimum exordium sumendum reor. Hominem scilicet à natura civile animal effectum esse,

DE V
esse, fo
sed nec v
na neces
plane of
principi
civilem
rasse, ut
est, ut
summu
tur, que
lem har
etiam u
nis co p
feri que
potes. A
ris praec
sophis p
certissim
evident
in mun
ctionib
bellica,
cessaria
libertate
dignitat
beat; i
homin
bus ca
inprim
petend
vilia m

esse, solum vero nedum recte vivere, sed nec vivere posse: id quod quotidiana necessitas ac victus vestitusque ratio plane ostendit: ac ob eam causam, & à principio homines convenisse in hanc civilem societatem, ac deinde perseverasse, ut bene beateque viverent, hoc est, ut mutuo adjumento ac operam summum hominis bonum assequerentur, quoad fieri potest, donec mortalem hanc vitam degimus. Quamobrem etiam universa ratio civilis institutionis eo pertinet, ut qua faciliori via id fieri queat, cives faciat felices vitæ composites. At felix beataque via usu virtutis præcipue contineri à summis philosophis perhibetur, quod etiam probant certissimis rationibus & argumentis evidentissimis. Verum usus virtutis & in muneribus bellicis elucet, & in functionibus pacis. Atqui quamvis laus bellica, totaque militaris ratio tum necessaria sit civitatibus pro conservanda libertate, ac finibus tuendis, tum etiam dignitatis & splendoris plurimum habeat; nihilominus respuit communis hominum sensus, officia bellica, quibus cædes ac mortalium detrimenta imprimis procurantur, esse per se expetenda, atque ad ea cætera omnia civilia munera esse referenda, ac quidem

92 CASP. CONTARENI
crudelis ingenii, quin potius ab humanitate abhorrentis hominis esset, optare prælia, cædes, incendia, hac duntaxat de causa, ut in re militari clarus sit, adde etiam si libeat, ut summi imperatoris laudem consequatur. Quare omnes philosophi insignioris notæ in hanc sententiam consensere, bellum propter pacem expetendum esse, omnemque functionem virtutis militaris atq; universam laudem bellicam ad pacis officia esse referendam. Quamobrem is reipublicæ institutor, qui laude dignus haberi, & ut dici solet, omne punctum tulisse videri vult, eam moderationem adhibeat, ac cum ordinem tueatur, ut ad virtutem accommodata tota reipublice institutio videatur: ad idque, ut ad pacis functiones magis quam ad bellicamunia spectare existimetur, bellicis interrim & militaribus nõ neglectis. Nam plerunque & finibus tuendis & propagandis (dummodo id sine injuria fiat) necessaria est militaris virtus. Ceterum iis quæ diximus, constitutis, illud statim in controversiam revocari solet, gubernationi civitatis unus rectiusne, an pauci præsideant, an potius universa multitudo: qualem pleriq; effingunt statum illius, quæ proprie respubl. vocari debeat. At quidem egregie statutum,

DB
tum, sa
let, homi
homini
nius ali
istud in
test ex
gregem
equoru
quulve
longe e
animar
brutis
tissimu
minem
piam he
ex anim
cum in
cipiunt
lius ac
variar
divers
quippe
munio
modo
æe int
moder
est in
confe
doris
homi
publ,

tum, sapienterq; dictum mihi videri solet, hominū gubernationem perperam homini cuiquam demandari, sed divinius aliquid esse oportere, cui officium istud incūbat: quod cognosci facile potest ex plerisq; generibus animantium. gregem enim ovium, ovis nō regit, nec equorum aut boum armentum bos equusve aliquis moderatur, sed animal longe eximium tuetur, ac regit brutas animantes: homo inquam, qui quantū brutis antecellat, est omnibus comperitissimum. Itaq; non diversa ratione hominem moderari ac regere debet quipiam homine præstantius & divinius, si ex animi sentētia res successura sit. Sed cum in mundanis rebus, quę sensu percipiuntur, inveniri minime possit melius ac præstantius homine, ac homo varium quoddam sit animal, & longe diversis partibus constet: inferioribus quippe animi viribus cum belluis communio ē. habet, ac supremis quodammodo deos immortales attingit; id recte inter homines gubernatoris atque moderatoris locum tenere debet, quod est in homine divinū. id vero omnium consensu est mens, divini tanquā splendoris radius quidam à natura insitus hominum animis. Non ergo satis reipubl, consultum erit, si gubernatio homini

mini committatur, quem bruta illa
 vires saepe perturbant, atque à recta
 semita revocant rationis, sed menti
 pura ac motionum animi immuni, id
 munus conferendum est. Quamobrem
 divino quodam consilio cum alia ra-
 tione id fieri non possët, inventis legi-
 bus hoc assequutum humanum genus
 videtur, ut menti tantum ac rationi
 nullis perturbationibus obnoxia hoc
 regendi hominum cœtus officium de-
 mandatum sit. Quod sane Deorum
 munus, nescio an ullo inferius existi-
 mari debeat, si quis accurate secum
 putet legum commoda. Primo nam-
 que in fanciendis, plurimi sapientes viri
 conveniunt, qui multarum rerum ex-
 perientia docti inventis aliorum, ex-
 emplisque veterum collatis, tandem
 post diuturnam consultationem de-
 cernunt id quod optimum visum fue-
 rit: neque odio tunc, aut amicitia,
 aliave animi perturbatione à virtute
 deduci possunt, quum nullius privati
 causa agatur in legibus constituendis,
 quemadmodum in forensibus judiciis
 seraper accidit. Post vero leges fanci-
 tas, si quis contra eas fecisse deprehen-
 datur, isque pœnas dederit, quas leges
 jusserint, jure nullum habere odio po-
 terit. Proindeque metuendum non
 erit,

DE V
 erit, n
 cives co
 losissim
 tra pler
 vi legum
 inimicis
 est prop
 in eum
 attulerit
 ra omni
 majus o
 legum i
 immort
 secreta.
 deatur,
 cile prin
 mundo
 Regem
 similem
 ter anti
 instituta
 gni phil
 hac reru
 lex in ci
 quibus d
 quit esse
 diceret
 lis affect
 bus effi
 maxim
 esse, qu

erit, ne qua seditio aut simulas inter
cives contrahatur, maxima & pericu-
losissima rerumpublicar. labes. Con-
tra plerunque in judiciis hominum, ni-
vi legum quispiam plectitur, discordiæ
inimicitieque graves proveniunt. Nam
est prope impossibile quin male affecti
in eum simus, qui nobis detrimentum
attulerit. quo fit ut nesciam, an à natu-
ra omnium parente hominum generi
majus quippiam concessum fuerit hac
legum inventione, quæ etiam jure diis
immortalibus fuit ab antiquitate con-
secrata. quin quod magis mirum vi-
deatur, Aristoteles philosophorum fa-
cile princeps in eo libello, quem De
mundo ad Alexandrum Macedonum
Regem scripsit, nil aliud reperit, cui
similem Deum optimum faceret, præ-
ter antiquam legem in civitate recte
instituta: ut id propemodum tam ma-
gni philosophi sententia sit: Deus in
hac rerum universitate, quod antiqua
lex in civili societate. Ac in libris in
quibus de republica tractat, legem in-
quit esse mentem sine appetitu: ac si
diceret mentem puram, lucidam, nul-
lis affectuum morbis infectam. ex qui-
bus effici illud, quod superius diximus
maxime opportunum atq; optimum
esse, quilibet perspiciat. homo etiam
tardio-

tardioris ingenii, ut scilicet divinius quippiam homine cæteris hominum moderetur ac regat. Quod si huic gubernationis mûneri præficiatur homo, quum rari admodum sint & prudentia & probitate præditi, hique plerunque ob affectuum animi vim cum in iudicando errent, tum maxime à recta animi sententia dimoveantur, non sine turbatione magna ingeatique periculo res processura sit. quod etiamsi fieri posset, ut hominem inveniremus, adeo sapientem atque probum, atque adeo propositi tenacem, ut nulla animi perturbatione ab officio revocaretur: utique hac conditione minime optandus esset pro legum principatu hominis dominatus, qui mortali fragilique natura præditus, diutius eo munere fungi nequiret, quum leges æternitatem (ut ita dixerim) æquare possint. Ex his jam persuasum esse reor, summam imperii commendandam esse legibus, non homini: quam paucissima vero, quando legibus comprehendi non possunt, hominis arbitrio permittenda. Verum necesse est, ut custos quispiam ac veluti vicarius & minister legibus constitutur, qui pro legis imperio rempublicam regat, & quoniam neque legibus comprehendi

quæ-

DE
quæcum
veniu
biter sit
que ead
legum
ri potui
pauci,
legibus,
tis esse
sit. At
regius d
stantior
metu u
giam d
dicaret
optimus
propter
labile ing
tatem,
nime est
titudini
tati mag
rerum o
docet. N
tum apu
legimus,
speximu
dem lap
blicas n
& bello
do omni

quæcunque possunt. quæ in iudicium
 veniunt, tum quæ consultanda sunt, ar-
 biter sit huiusmodi omnium. Rursus
 que eadem controversia redit, quæ ex
 legum sanctione soluta esse alicui vide-
 ri potuisset: an scilicet unus melius, an
 pauci, an potius multitudo tuendis
 legibus, & his dijudicandis ad quæ sa-
 tis esse leges non possunt, præferenda
 sit. At quamvis multorum sententia
 regius dominatus aliis habeatur præ-
 stantior, crediderim tamen ego, ta-
 met si unius principatus, qui vere re-
 giam dignitatem ac jure merito ven-
 dicaret sibi, si res per se consideretur,
 optimus omnium est: nihilominus
 propter sæpius in deteriorem partem
 labile ingenium hominis ac vitæ brevi-
 tatem, optimum omnium statum mi-
 nime esse sub regio principatu, sed mul-
 titudinis gubernationem civili socie-
 tati magis convenire: quod experientia
 rerum omnium magistra luculenter
 docet. Nam nullum regium principa-
 tum apud veteres extitisse unquam
 legimus, neque nostra tempestate con-
 speximus, qui non brevi in tyranni-
 dem lapsus sit. Contra plurimas respu-
 blicas multis seculis perdurasse ac pace
 & bello floruisse. At quidem multitu-
 do omnis gubernationi per se inepta

est, nisi in unum quodammodo coalescat: quandoquidem neque multitudine ulla esse queat, nisi unitate aliqua contineatur. Qua de re civilis quoque societas dissipabitur, quæ unitate quadam constat, nisi quapiam ratione multitudo unum efficiatur. Quo fit ut præclari philosophi, qui de reipublicæ institutione præclare accurateque scripserunt, temperandam rempublicam censeant ex optimatum & populari statu, eo adhibito temperamento, ut incommoda utriusque gubernationis vitentur, commoda vero comparentur. Quocirca rempublicam Lacedæmoniorum summopere laudant, in qua reges & Ephori effecerint mixtionem quandam, ut bene dignosci nequeat, sub quam gubernationis specie fuerit ea Respublica collocanda. Id tamen reprehendunt, quod duntaxat ad belli munera instituta fuerit, nulla interim habita ratione officiorum pacis, atque ocii: indeque effectum esse, ut quamprimum in ocio esse cœperunt, respublica illa insignis in deterius labi cœperit: quod etiam Romanis accidisse eadem prope causa compertum est, nec eventurum latuit præcipuos Romanos Senatores. ex quibus Nasica censuit, Carthaginem, tametsi Romani

nominis

DE
nomin
cam le
esse: u
beret,
ne in
publica
que in
vertere
quamv
fuerit
cretum
pruden
eversa
civilia
tissima
unquam
demum
opulent
na civit
tutum
qui Ver
runt, m
egregia
quibus
facere vi
blicæ in
ad usum
re omni
rum civ
tiora stu
curam

nominis æmulam, quin potius inimicam sempiternam, minime diruendam esse: ut semper Romanus hostem haberet, cum quo agendum armis esset: ne inimico atq; æmulo sublato, ea Respublica instituta ad bellum juventusque in armis educata in sese arma converteret. Quod Nasicæ consilium, quamvis à Senatu tunc repudiatum fuerit contraque ejus sententiam decretum, rerum tamen ipsarum eventus prudentissimum fuisse ostendit. nam everfa Carthagine continuo fere bella civilia exarsere, quibus tandem florentissima ac potentissima omnium quæ unquam fuerunt respubl. concidit, ac demum in Barbarorum prædam cessit opulentissima, seu potius rerum domina civitas. Sed ut aliquando ad institutum opus veniamus, majores nostri qui Venetam rempublicam instituerunt, mira quadam sapientia atque egregia probitate præditi extitere, à quibus nihil prætermisum sit, quod facere videri potuerit ad rectam reipublicæ institutionem. Primum namque ad usum muneraque virtutis instituere omnem vitam functionemque suorum civium, semperque iis fuere potiora studia pacis quam belli. Et in eam curam incubuere, ne qua ratione con-

cordia civilis solvi posset, non neglectis interea officiis bellicis, his inquam quæ nostræ civitati, maxime convenirent. nam is est urbis situs, qui valde idoneus sit maritimæ militiæ, terrestri vero satis ineptus. Neque enim huic urbi aliquo pacto accommodari queunt, aut equitum turmæ, aut peditum acies, ut ex his quæ supra de urbis situ à nobis accurate descripto diximus, perspicue conjici potest. Enimvero hac in re temperiem adhibuere, eamque mixtionem omnium statuum, qui recti sunt, ut hæc una respublica, & regium principatum & optimatum gubernationem, & civile item regimen referat: adeo ut omnium formas pari quodam libramento commiscuisse videantur, quod clare ex operis processu liquebit. Verum ut tandem reipublicæ Venetæ institutionem aggrediamur, illi, apud quos summa est totius civitatis auctoritas, & ex cujus decretis ac legibus pendet, tum senatus, tum etiam omnium magistratum auctoritas, consilium illud est, in quo nobiles cives omnes conveniunt, qui annum xxv, excessere, aut plerique alii qui nondum id ætatis habent quum tamen annum xx. peregerint, quod jus sortis beneficio adipiscuntur: de cujus rei universa

ratione

DE
ratione
nobis e
majorib
plebs ac
civium
publicæ
tia fact
tionē g
facultat
ri consi
uti ple
piunt e
civium
hi hom
qui intr
habend
vium nu
bus eni
non m
demur
nullus
nam ci
mnes le
vel publ
pifices
ri debet
natura
tandem
consti
multæ
sunt,

ratione inferius dicemus. Nunc à nobis ejus ratio est explicanda, probe à majoribus nostris cautum fuisse, ne plebs admitteretur ad conventū hunc civium, in quo est summa potestas rei publicæ. Deinde non minore prudentia factam fuisse civium hanc diffinitionē generis nobilitate potius quam facultatum censu, quemadmodum fieri consueverat in priscis rebus publicis, uti plerique veteres philosophi præcipiunt esse faciendum. Civitas namque civium societas est: nec tamen omnes hi homines, quibus indiget civitas, aut qui intra mœnia urbis habitant, sunt habendi pro civibus, neque jure in civium numero sunt collocandi. Opificibus enim cuilibet civitati est opus, nec non mercenariis plurimis, ac privatis demum servis, qui operam locant: at nullus horum civis vere dici potest. nam civis liber est homo: hi vero omnes servitutē serviunt, vel privatam, vel publicam. Mercenarii namq; & opifices omnes veluti servi publici haberi debent. Etenim non dissimili modo à natura constitutum fuisse animal putandum est, ac civitatem ab hominibus constitui oportere. In animante verò multæ sunt partes, quæ animatæ non sunt, illis tamen indiget animal, ut

vivat: sic in civium cœtu multis hominibus est opus, qui tamen minime partes civitatis aut esse aut haberi debeant, nec in civium numero collocari. Quamobrem sapienter à majoribus nostris cautum est, ne universus populus summam potestatem habeat in hac republica, quam longe optimam voluerunt. Summa namque turbatio popularisque tumultus frequenter concitantur in illis civitatibus, in quibus summa rerum est apud populû: quod etiam à quibusdam rebuspublicis observatum fuisse legimus, & à nonnullis philosophis præceptum. hoc tamen recte se posse assequi arbitrati sunt, si jus hoc administrandæ reipub. definitur censu atque copia rei familiaris. verum in maximas difficultates nec mediocria incommoda incidere. nam frequenter evenit, ut infimæ plebis homines comparent sibi ingentes facultates: quippe qui plerunque sordidis artibus ac officiis minime liberalibus dant operam, augendæ rei causa, neque unquam sibi parcunt, quin potius genium fraudant, ut opes accumulent. Contra ingenui cives ac liberaliter educati pauperes fiunt, seu adversa fortuna (ut frequenter accidit) seu quod liberalibus studiis addicti universam

hanc

DE V
hanc an
negligi
homin
lucrum
tes sun
pellant
ducati
jure civ
sedition
bari nec
sapienti
ca quan
deret, h
generis
censuer
sus: ea t
tum sup
haberen
tentia
iam qu
les. Ita
biles ex
de repu
jus civit
si post
qui ext
strenuis
nimiru
strand
& tem
nonnu

hanc augendæ rei familiaris operam negligunt. qua ratione fit, ut sordidî homines, qui nil aliud sapiunt quam lucrum, bonarum vero artium expertes sunt, paulatim rempublicam capeffant: ingenui vero ac liberaliter educati opibus sensim deficientibus à jure civium decidant. Inde maximas seditiones oriri ac rempublicam turbari necessum est. Ideo majores nostrî sapientissimi homines ne sua respublica quandoque in has calamitates incideret, hanc definitionem publici juris, generis nobilitate longe melius fieri censuerunt, quam magnitudine census: ea tamen temperatione, ne tantum supremæ nobilitatis viri hoc jus haberent (illud enim paucorum potentia fuisset, non reipublicæ) sed etiam quicumque alii cives non ignobiles. Itaque omnes qui aut genere nobiles extitere, aut virtute insignes, aut de republica bene meriti, principio hoc jus civitatis regedæ adepti sunt. Quod si post eum primum conventum aliqui extiterint, qui tum opibus, tum strenuis gestis rempublicam auxerint, nimirum illis omnibus jus administrandæ reipubl. concessum fuit, quod & temporibus nostris vidimus. nam nonnulli etiam advenæ externique homines

mines in hunc numerum civium asciti sunt, vel ob eam causam, quod nobilissimi, vel quod officiosi erga rempublicam fuerint, eamque insigni quoque facinore honestarint. Univerſus ergo hic civium conventus, seu (ut dicitur) magnum hoc consilium penes quod summum totius reipublicæ jus est, à quo etiam senatus magistratuumque omnium autoritas, in republica vicem refert popularis status. Dux vero qui præfinitum imperandi tempus nõ habeat, sed dum vixerit, præſideat, regiam præ se fert potestatem, præsertim cum regiam speciem habeat, ac gravitatem dignitatemque regis servet. Reliqui vero cives regia veneratione ducem prosequuntur, omniaque decreta & leges, tum etiam publicæ literæ, sub ducis nomine prodeunt. At senatus, decemviri, seniorumque seu præconsultorum collegium, qui apud nos vulgo sapientes solent dici eorum inquam qui præconsultuat, ac de republica ad Senatium referunt, ostendunt quandam optimatum speciem. Quæ cum sint præcipuæ reipublicæ hujus partes, antequam ad inferiores magistratus deveniamus, de iis primo sigillatim dicendum est. Majus ergo consilium est, à quo universa pendet respublica.

Omnes

DE
Omni
xx. ar
qui vu
dunt:
mand
cum p
rit, au
si utro
hibitis
probat
patrem
matrim
nesta
hæc ve
esse ex
tione, a
de pate
genere
utroque
do affe
cessisse

Eadem

A Cce
ven
men &
servati
gnifica
res vo
tum in

Omnes ordinis patricii juvenes, qui xx. annum exegere, ad magistratum, qui vulgo Advocatorius dicitur, accedunt: cui præcipue legum tutela demandata est. coram quo constituti cum patre, aut matre, si pater decesserit, aut proximioe generis cognato, si utroque parente orbatu fuerint, adhibitis duobus testibus honestis viris, probant se natos ex eo parente, quem patrem profitentur, non spurios, sed matrimonio, legibus, & ex matre honesta muliere natos. Testes vero in hæc verba jurant, sibi id compertum esse ex omnium quos novere attestatione, atque ex omnium assensu. Deinde pater seu mater vel consanguineus genere proximus, si fuerit is juvenis utroque parente orbatu, jurejurando asserit adolescentem xx. annos excessisse.

*Eadem plenius & planius explican-
tur in hunc modum.*

Accedere possunt ad hoc Patricii juvenes annos viginti nati, certis tamen & constitutis quibusdam legibus servatis. Deferru enim oportet ac significari Trium-viris, quos Advocatores vocant, nuptias legitimas parentum intra mensẽ, posteaquam tra-

ducta uxor fuerit; quod si contingat unum aliquem ex Trium-viris esse affinem, aut agnatum, ejus in locum ad eam causam cognoscendam sufficitur Consiliarius ex superioribus. Sponsum jurare oportet, & matrimonium legitimum esse contractum, & eam faminam quam ipse duxerit esse honestam, nullaque insignem nota. Conjurare item oportet quatuor testes, qui nuptiis presentes affuerint, quibusque mulieris status sit cognitus, cujus nomen & parentes debent profiteri: quo possint eę nuptiæ (quod attinet ad nobilitatem) rejici, quæ cum sceminæ impudicę, aut servilis abjectæve alias conditionis constitissent. Deferrî quoque, & in publicis tabulis describi opus est natalem diem, statim atque editus puer in lucem fuerit, aut certe intra proximus mensem, coram Trium-viris, nemine eorum absente; alioqui irrita delatio censeatur explicandi utrumque infantis nomen, ejusq; parentis utriusque. Ad hæc duõ, qui sanguinis necessitudine infantem proxime attingant, sacramento verba sancientes testari coguntur infantem integris natalibus esse, idque omnium opinione approbat: sibi que matris ejus pudicitiam, optime cognitam. Quorum quidem
nata-

DE
natali
publicis
præstitu
prius T
forte al
tur pri
nec, ni
monii d
scribun
delation
rentes,
ptione T
gnover
rari deb
anni, qu
modi po
aut nota
quos P
sunt; qu
irrita &
omnib
ter cand
ter, aut
juvenem
tes, ut i
cooptet
voce leg
rentum
lege sta
rum ad
strissim

natalium attestaciones non possunt publicis monumentis consignari, nisi præstituto tempore, matrimonium prius Trium-viris innotuerit. Quod ne forte aliquando negligatur proferuntur prius matrimoniorum Catalogi, nec, nisi agnita quo de agitur matrimonii delatione, infantis natalia describuntur: Series autem utriusque delationis hoc est nuptiarum inter parentes, ortusque liberorum, subscriptione Trium-virorum, qui de eis cognoverunt intra dies quindecim roborari debet cum præscriptione diei & anni, quo eas muniri contigerit. Hujusmodi porro acta à nullis tabellionibus aut notariis, præterquam à duobus, quos Primarios appellant, scribi possunt; quod si scribantur, abrogata fide, irrita & nulla pronuntiantur, quibus omnibus ad amussim observatis præter candidati, si vivus est, alioqui mater, aut duo ex conjunctissimis sistunt juvenem coram Trium-viris, poscentes, ut inter magni Consilii proceres cooptetur. Primarius deinde intenta voce legit juvenis ortum, ejusque parentum matrimonium, temporibus à lege statutis, professum atque delatum, tum ad Trium-viros conversus; Illustrissimi Patres, inquit, Pater, aut

Mater,

Mater, aut cognati proximi sistunt vobis hunc nobilem juvenem (illum digito ostendēt) & juris-jurandi religione affirmabunt illum ipsum esse cujus modo natalis dies à me vobis pronuntiatus est, idque: absque furo & fraude dolove malo. Quæ cum rite à scriba Primario Magistratus illius in codicem fuerint relata diem quartam mensis Decembris aperiuntur: eademque die omnium horum adolescentum nomina, qui nondum sortis beneficio jus civis adepti sunt, & xx. annum excesserunt, in urnam committuntur, & ad principem deferuntur: ibique coram consiliariis constituitur. Penes quam est & altera, in qua tot sunt pilulæ seu globuli, quot nomina in priori fuerint suis quæque notata syngraphis. Pilularum quinta pars aurea est, reliquæ omnes argentæ. Extrahit princeps ex priori urna nomen, mox & ex altera pilulam: quæ si aurea fuerit, juvenis is cujus nomen exierat, confestim publicæ potestatis jus habet, & in majus consilium admittitur: sin argentea, sorte decidit, ac insequentis anni sortem operitur, nisi eo temporis spacio xxv. annum exegerit. nam quicumque patricius ad id ætatis pervenerit, continuo jus habet civis, publicæque potesta-

DE V
potesta
tione qu
num qu
fragi fe
si accid
atque ar
tes fuer
quam ho
eorumq
relata in
trictioru
scripta:
neve qu
pat in h
luerun
magistra
cerni sed
rentibus
agnition
testibus
causa co
viris dec
cium ad
piam imp
cium aud
nobilitat
prius ad
ros aure
si ille de
nostroru
bilibium h

potestatis est particeps. Hac igitur ratione quinta pars Candidatorum juvenum quoquo anno recipitur ad jus suffragii ferendi cum aliis civibus. Quod si accidat ut cujuscumque patricii pater, atque avus, vel propterea quod absentes fuerint, vel ob aliam causam nunquam hoc jure suffragii ferendi sint usi, eorumque nomina nunquam fuerint, relata in publicos codices, in quibus patriciorum omnium nomina sunt descripta: ne qua fraus confici posset, neve quisquam degener furtim obrepat in hunc nobilitatis cœtum: noluerunt arbitrio tantum Advocatorii magistratus eam rem consistui ac decerni sed lege cautum est, ut hi referentibus Advocatoribus ad xxxv viros agnitionem patritiam probent, atque testibus & scripturis publicis: sicque causa cognita disceptantibus xxxv viris decernitur, an ad ordinem patricium admittendus sit. Ne autem quisquam impune tentare hujusmodi iudicium audeat, itidem quicumque referre de nobilitate sua voluerit ad eos iudices, prius ad magistratum deferat quingentos aureos: qui in ærarium referuntur, si ille deciderit à causa. Ea fuit majorum nostrorum diligentia, ne qua labe nobilium hic cœtus inficeretur. qua de causa

causa etiam illi cives, qui vigesimum quintum annum exceſſerunt, non prius adipiſcuntur jus ſuffragii ferendi, quam coram Advocatoribus conſtituti iurejurando patris ſeu matris aut proximioris conſanguinei probaverint, ſe ad id ætatis adveniſſe, ac duobus item teſtibus, ſe ex eo patricio genitos quem parentem profitentur, non ſpurios nec matre pudenda. Poſtquam omnis fere ratio à nobis expoſita eſt, qua civibus ad jus publicæ poteſtatis aditus fiat, illud animadvertendum exiſtimo, majores noſtros ſenſiſſe plurimum ad amicitiam & unionem civium conciliandam & conſervandam conferre, ſi ſæpius in unum convenirent: quare veteri conſuetudine inolevit mos ille, ut octavo fere quolibet die, interdum etiam frequentius, conſilium magnum cogeretur. Hujus præcipuum munus eſt, ut omnes magistratus creet, tum eos, qui in urbe jus dicunt & aliis rei publicæ muneribus funguntur, Senatū quoque & decem viros, tum etiam prætores, præfectos, quæſtoresque oppidorum atque urbium quæ in ſocietatem Veneti imperii ſunt aſcitz, nec non cuſtodes arcium, claſſis imperatorem, legatos item claſſis triremium præſides, ac demum (ut uno complectar

DE
plectar
vel for
tis. Leg
tutione
conſilii
præcipu
terregna
nondum
rius de
tiorum
ponetur
fere die
ſub amp
ceat app
ſunt ſed
longitud
cives om
nerit, ſe
nulli nat
terquam
qui com
conſiliar
tres, qui
que ſoli
gnum cō
rè ſubſell
parietes
que ſedit
que dece
que long
ſubſellia

plectar verbo) quoscunque qui domi
 vel foris jus habeant publicæ potesta-
 tis. Leges item omnes quæ ad consti-
 tutionem reipublicæ pertinent, hujus
 consilii autoritate sanciantur. quod
 præcipue fieri consuevit tempore in-
 terregni, cum scilicet mortuo duce
 nondum alius ei suffectus sit. sed infe-
 rius de interregno. Nunc omnis comi-
 tiorum habendorum ratio à nobis ex-
 ponetur. Circa meridiem, quibusque
 fere diebus festis consilium hoc agitur,
 sub amplo spatiosoque tecto, quod li-
 ceat appellare comitium. in eo decem
 sunt sedilia longissima, utpote quæ
 longitudinem comitii pene æquent.
 cives omnes, ut quisque eo loci perve-
 nerit, sessum eunt, ut cuique libuerit.
 nulli namque statutus est locus, præ-
 terquam quibusdam magistratibus,
 qui comitiis præsent. ij vero sunt dux,
 consilarii, & xxxv-virorum præsidēs
 tres, qui in clariori suggestu sedent, at-
 que soli jus habent referendi ad ma-
 gnum cōsiliū. Post hos in mediis fe-
 rè subselliis, quæ paulo elatiora sunt ad
 parietes comitii posita, certis statutis-
 que sedibus, Advocatores sedent, tres-
 que decem-virum præsidēs, ac demum
 que longissime à suggestu Ducis sunt
 subsellia Auditorum, veterum ac re-
 centium.

centium. de quibus omnibus magistratibus à nobis infra dicetur. cæteri vero cives omnes (ut dicebam) promiscue pro animi arbitrio sedent. statuta deinde hora fores comitii clauduntur, ferunturq; claves & ad suggestum principis, & ad ejus pedes locantur. tunc scriba primus, qui honos est non patriciorum, maximæ tamen dignitatis, assurgit, atq; elatiore loco constitutus voce magna pronunciat magistratus, quibus sunt eo die habenda comitia. pronunciat magistratibus, continuo ex eo loco confert se ad suggestum in quo est princeps, altaque voce citat magistratus, præfides comitorum quos supra memoravimus, ut ad principem & consiliarios accedant. jussi confestim accedunt, ibiq; jurejurando interposito pollicentur operam se duros ut leges comitorum serventur, non pronunciaturos civem eum, qui cõtra decreta aliquid egerit, sed pœna legibus constituta punituros. His peractis ad sua quisq; loca revertitur, præter unum ex Advocatoribus, ac unum ex præfectis decemvirum, qui ad extremam partem atrii se conferunt adversam principis suggestum, ibique destinatis sedibus confident. reliqui vero Advocatores in dextro latere comitii, duo vero reliqui decemvirum

DE V
virum p
neAdvoca
mili ratio
mo loco
gissime di
positis late
quam ac fi
stratum u
mni ex par
deantur, n
gere possit
decreta. M
dispositis
gestum sar
tur globuli
do disposita
ex utroque
rum utraq
aurei, inn
media urn
duntur, qu
genrei ver
rei omnes g
is inscripti
te educunt.
Locatis ur
præ ceteris
extremam
urnas sess
singulis c
actis & di

virum præsidēs sinistro latere è regione Advocatorum se item locant. Consimili ratione veteres & recentes extremo loco comitii, quem dicimus longissime distare à suggestu principis, oppositis lateribus confident, dextro inquam ac sinistro: ut hujusmodi magistratuum universo civium consilio omni ex parte oppositi custodes esse videantur, ne quis impune quippiam agere possit, contra leges & comitorum decreta. Magistratibus hunc in modum dispositis tres urne juxta principis suggestum farciuntur, in quibus conduntur globuli aurei argenteiq; hocq; modo dispositæ, ut in medio suggestu una, ex utroque latere itidem una, in quarum utraque xxx. tantum sunt globuli aurei, innumeri vero argentei. ast in media urna lx. tantum globuli conduntur, quorum triginta sex aurei, argentei vero viginti quatuor: suntq; aurei omnes globuli, certis literarum notis inscripti, quas singulis comitiis sorte educunt, ne qua posset subesse fraus. Locatis urnis tres consiliarii juniores præ ceteris è suis sedibus surgunt, ac ad extremam partem suggestus juxta tres urnas sessum eunt, ea ratione ut singuli singulis consiliariis assideant. iis ita actis & dispositis sortes ducuntur, ac

is ordo civium, cujus fors exierit, confurgit ex utroque comitii latere. Per atrium namque quod longum est, decem sunt sedilium ordines dispositi, in quibus pro cujusque arbitrio considerare cives supra diximus, unaque tantum fors duobus ordinibus inservit, his scilicet qui ex utroque latere comitii sibi respondent. is itaque ordo cujus fors exierit, magna præconis voce citatur, & ex utroque latere comitii, eo etiam ordine quo forti libuerit, confurgitur, civesque eo quo sederint ordine, ad eas se urnas conferunt, quibus juxta suggestum principis constitutis consiliarii assident: ac manu imposita quisque globulum unum educit. qui si argenteus sit, diverso itinere ad sedile, unde surrexerat, revertitur. at qui aureum eduxerit, confestim consiliario, qui urnæ illi præest, conspiciendum tradit. ille diligenter notam agnoscit. illa notæ inscriptio ea ratione est inventa, ne quisquam afferre domo secum possit aureum, quem manu furtim impositum videretur ex urna eduxisse, sicque per fraudem elector fieret. Is ergo cui fors aurei obtigerit, continuo ad mediam urnam se confert, indeque globulum extrahit. qui si argenteus fuerit, inops voti ad suum ordinem re-

vertitur:

DE VE
 vertitur: si
 tum ascen
 destinato lo
 adem forte
 e recipit, ac
 eps cæteri,
 qui optimu
 lent, ac ita
 et solius æt
 a nullius r
 ad minim
 qui sortis b
 statim alta
 plere, adeo
 mplius fac
 on sanguine
 tudine conj
 qua elector
 bus quam
 atet ad ord
 na prudent
 te, ut scilicet
 familias hoc
 publicumq;
 teat inter civ
 si ex una fan
 gat, qua pub
 tes efficiant
 nostra diver
 do electorū
 fuerit, con

vertitur: sin vero aureus fuerit, suggestum ascendit, ac è regione principis destinato loco sessum it. Secundus qui eadem sorte usus fuerit, eodem etiam se recipit, ac item tertius: sicque deinceps ceteri, quousque novem fuerint. qui optimum electorum ordinem cõplent, ac ita eo in ordine disponuntur, ut solius ætatis ratio habeatur, præterea nullius rei. Hoc loco institutum illud minime prætereundum est, illos qui sortis beneficio electores sunt facti, statim alta voce à scriba pronunciarì solere, adeo ut omnes audiant: neque amplius facultatem esse cuiquam ejus consanguineo, aut affini arctâ necessitudine conjuncto, tentandi sortem, qua elector fieri queat: neq; etiam pluribus quam duobus gentilibus aditus patet ad ordines electorum. quod summa prudentia majores nostri instituerent, ut scilicet ad plures agnationes ac familias hoc munus eligendi perveniat, publicumq; hoc beneficium latius pateat inter cives: satis enim esse debet, si ex una familia fors duobus contingat, qua publicæ authoritatis compotes efficiantur. Sed eo revertatur unde nostra divertit oratio. Primus hic ordo electorius evestigio ut completus fuerit, comitio egreditur, simulque

novem illi se in certum conclave recipiunt. Hic scriba unus à secretis reipublicæ adest: primum electoribus nunciat ea quæ legibus præscripta sunt, & quæ in magistratibus eligendis servari debeant. leguntur item senatusconsulta, quibus cavetur, ne pecunia corrupti electores, seu quapiam mala arte & fraude eligant, vel, ut rectius dixerim, nuncupent eos, qui competitores futuri sunt, ac consilii proponendi iudicio disponuntur. Deinde novem illi electores, prout cujusque ætas fuerit, seniores scilicet, digniori loco ac patrio sedent. nullum namq; aliud discrimen præterquam ætatis inter cives Veneti esse volunt, quod nullius simultatis causa fuerit: neque à summis Philosophis, Aristotele inquam in Politicis, & Zenone in Cyri Persarum regis institutione opere longe celeberrimo, est prætermisum. Electoribus eo ordine dispositis, novem item globuli in urnam conjiciuntur, numeris quisque notati, ab uno ad novenarium. In pagina vero paululum longiore inscripti sunt magistratus, quorum habentur comitia suo ordine. Maximus natus electorum, ex urna sortem educit. numerus sorti inscriptus inspicitur, ac quotus fuerit numero descriptus, pronuncian-

ciandi

DE V
ciandi
idem con
& sic de
quisque
magistra
tis sit præ
dum is, c
tigerit, e
voluerit
ctoribus
rit elect
eo magi
men in
in qua n
habentur
si paucio
quod rar
eodem
dem ra
& sic d
ponatur
rum jud
secundo
tur, quo
gulos n
gerit. V
clavi ag
fortiunt
termi
prout
de glob

ciandi quem voluerit civem jus habet. Idem contingit secundo, idem tertio, & sic de cæteris, ut scilicet ducta sorte quisque electorum privati ac proprii magistratus beneficio & arbitrio sortis sit pronuntiator effectus. Postmodum is, cui primi magistratus fors obtigerit, eum civem pronuntiat quem voluerit. Itur in suffragia à novem electoribus, si sex suffragia vel plura tulerit electus ab eo electorum ordine, in eo magistratu renunciatur, ac ejus nomen in pagina ea oblonga inscribitur, in qua magistratus omnes, quorum habentur comitia, sunt inscripti. quod si pauciora quam sex suffragia tulerit, quod rarissime evenit, iterum alius ab eodem electore proponitur. Ad eandem rationem res deinde peragitur, & sic deinceps quousque aliquis proponatur, qui approbetur sex electorum judicio. Idem eligendi modus in secundo, tertio, omnibusque aliis servatur, quoad ille electorum ordo in singulos magistratus singulos cives elegerit. Interim vero dum hæc in conclavi aguntur, reliqui cives ordinem sortium in comitio cæptum non intermittunt, sed ad urnas se conferunt, prout cuiq; ordini fors contingit: deinde globulos educunt, donec novem alii

fortem utramque auream ex urna extraxerint. & hi complent secundum electorum ordinem, qui habita (ut dictum est) ætatis ratione, & ipsi in conclave destinatum seorsum secedunt: quo in loco adest & alius scriba à secretis, qui ratione in nullo dispari à prioribus, tum decreta ac senatusconsultum quæ servanda illis sunt, recitat palam, tum suo quemque loco collocat: paginamque defert eisdem magistratibus, eademque serie, qua prior illa, quam in conclavi primi electorum ordinis delatam fuisse supra diximus. Itidem fortes ab electoribus educuntur: ut quisque suam educit, à singulis pronuntiantur cives singuli in magistratibus quorum comitia fiunt, prout cujusque electoris fors tulerit. ac eodem ferme modo post hos tertii novem eadem ratione tertium ordinem complentes, in privatum quoque conclave secedunt, in quo eadem ad amissim observantur. Sic etiam quarti novem in suum: atque hoc pacto explent numerum triginta sex civium; totidem namque fuerant globuli aurei in urna medio suggestu constituta. Quamobrem ex sexaginta civibus quibus ex primis urnis sexaginta pilulæ aureæ contigere, triginta sex electores fiunt, in quatuor classes

DE V
 classes
 ginti, q
 genteos
 guntur
 perquar
 veterum
 mota li
 culpam
 parum
 iam mi
 memor
 eriam a
 queat. N
 est orat
 gistratu
 tia, à cla
 tuor ite
 inquam
 unum
 dinibu
 terdun
 que m
 petitor
 dignitat
 tibus du
 duæ na
 jus ha
 comp
 gistrat
 jure su
 tuum

classēs distributi: quatuor vero & viginti, qui ex media urna globulos argenteos eduxerunt, spe frustrati rediguntur in ordinem. Non me laet, perquam arduum esse minuta hæc à veterum Romanorum usu longe remota literis illustrare, sed potius inepti culpam mihi censeo subeundam, quam parum diligentis. ideo quæcunque etiam minutiora, accurate sane à nobis memorabuntur, adeo ut nihil amplius etiam ab homine diligenti desiderari queat. Nunc revertamur unde digressa est oratio. Cum ergo in quolibet magistratu, cujus eo die habentur comitia, à classibus quatuor electorum quatuor item cives electi sunt, à singulis inquam singuli, nisi forte contingat unum aliquem à duobus aut tribus ordinibus electorum renunciari, quod interdum accidit, sed plerunque cujusque magistratus quatuor sunt competitores: in nonnullis tamen parvæ dignitatis ac inferioris notæ magistratibus duo tantum sunt competitores; duæ namque priores electorum classēs jus habent eligendi, ac pronunciandi competitores, in illis minoribus magistratibus, cum posteriores classēs eo jure sunt privatae. Postquam magistratum omnium cōpetitores electi fac-

rint, ea quam supra exposuimus ratione, confestim electores dimituntur, neq; suffragari ea die cuiquam possunt, nec etiam comitiis interesse ac scriba magnus, qui (ut dixi) patricius honos non est, maximæ æstimationis, ex suggestu magna voce pronuntiat competitorum primi magistratus: ac sigillatim recitat, quis & à quo electorum ordine electus sit, nec non quo electorum authore, & in quo ordine unusquisque competitorum electorū fuerint. Quo mihi in loco illud nequaquam prætereundum existimo, legibus sancitum esse, ut elector ille, quo auctore quisque competitorū pronuntiatus ac electus sit, veluti fidejussor ejus habeatur: ut si contingat pronuntiatum civem superatis competitoribus voti compotem magistratum eum adipisci quem petebat, ac in eo magistratu pecuniæ publicæ quippiam averterit, ac damnatus fuerit peculatus, nec solvendo sit, is elector, quo autore pronuntiatum est, in ærarios referatur. Competitoribus igitur elata voce à magno scriba pronuntiatis, primi magistratus continuo pronuntiati, si adfuerint, cum gentilibus quisque suis ac maxime necessariis cognatis è comitio egrediuntur, & in conclave destinatum se conferunt,

ferunt, ibique operiuntur donec illius magistratus habeantur comitia. Post id item magnus scriba omnes admonet: divinis atque humanis legibus unumquemque teneri, ut ei suffragetur, qui omnium optimus ac reipublicæ utilissimus fore videatur: deinde primum competitorem nominat, à primo scilicet electorum ordine electum, pro quo in suffragia eundum sit. continuo juvenes tot exurgunt, ut unicuique sedilium ordini bini inserviant. Hi urnas quasdam manibus gestant, miro artificio coagmentatas: exterior pars est viridis, interior alba, unico fornice superius tectæ: in quem cum manum injeceris, liceat tibi in utrum volueris suffragium dimittere: cum tamen nullus, etiam si adsit ac diligenter inspiciat, dignoscere queat in utram urnam suffragium sive calculū jeceris. nec fabis suffragantur, sed pilulis quibusdam linteis, ne qua ratione ex sono, quam cadentes in urnam fabæ facturæ erant, dignosci possit in utram urnam calculus sit jactus. nam majores nostri maxime reipublice interesse existimavere, si libera judicia fierent: ideircoque summam operam dedere, ut suffragia quam occultissima essent. Juvenes ergo illi cum suis quisque urnis invicem coagmentatis ad sedile

concedunt, ac cuique civium eo quo
 sederunt ordine, urnas offerunt. quilibet
 vero civis palam ostenso calculo
 manum in fornicem imponit, ac in
 utram voluerit urnam eum dimittit:
 si suffragari velit, in interiorem albam:
 si vero refragari, in exteriorem viri-
 dem. simul in unoquoque sedilium hac
 ratione eo quo diximus modo in suf-
 fragia itur. Quo fit ut brevi admodum
 temporis spatio ab universo conventu
 civium suffragatum sit. tunc urnæ de-
 feruntur ad suggestum principis, ibi-
 que collecta suffragia effunduntur in
 duo vasa patula: ea videlicet quæ fue-
 runt in urnis albis, in vas candidum;
 at quæ in viridibus urnis collecta sunt
 suffragia, in viride vas conji-
 ciuntur. Deinde ad consiliarios nume-
 randa deferuntur, inter quos medius
 sedet princeps. candidi vasis suffragia
 competitori faventia ab eis consiliariis
 numerantur, qui dextro principis late-
 re assident. At collecta in vase viridi,
 quæ scilicet refragantur, ab his qui ad
 lævam principis sederint, recognoscuntur.
 scribæ publici consiliariis adstant,
 statimque scriptis mandant numerata
 suffragia. Interea dum primi suffragia
 recensentur, eadem ferme ratione pro
 secundo in suffragia itur, qui à secunda
 electo-

DE
 electo
 runtur
 numera
 dant in
 mum p
 petitore
 suffragi
 modo d
 electus
 omniu
 filium
 magistra
 suffragi
 rit, præ
 fertur q
 Post pri
 pronun
 cundo:
 res cur
 qui co
 gentile
 recedun
 spari a p
 fragia p
 competi
 à cons
 suffragi
 plura
 deince
 omnib
 Post c

electorum classe fuerit electus. deferruntur itidem suffragia ad consiliarios. numerant illi, ac numerum scribæ mandant in scriptis. sic pro tertio ac demum pro quarto si tot fuerint competitores, ad suffragia itur. Numeratis suffragiis, is qui plurima tulerit, dummodo dimidia excedant, pronuntiatur electus à magno scriba, quum peractis omnium magistratuum comitiis consilium dimittendum est. Sin autem ejus magistratus competitorum nullus plura suffragia quam dimidia omnium tulerit, præteriti hi omnes habentur, differturque electio ad altera comitia. Post primi magistratus comitia peracta pronunciant nomina electorum in secundo: recedunt è concilio competitores cum gentilibus ac cognatis. At illi qui conclusi erant, primorum scilicet gentiles atque cognati, in comitium recedunt. Eadem ratione in nullo dispari à priori, eodem ordine itur in suffragia pro secundi hujusce magistratus competitoribus. ac item numerantur à consiliariis, is electus habetur qui suffragiis alios superavit. dummodo plura dimidiis sint. sic pro tertio, item deinceps pro quarto, hoc demum in omnibus aliis magistratibus servatur. Post completa comitia electorum nomina

mina magna voce pronúciantur à scriba magno, postea dimittitur cōsiliū: non tamen ultra solis occasum protrahi comitia queunt. Quod si ea solis occasus interceperit, statim renunciantur, qui ad eam horam fuerint electi: eorum, qui restant, nulla ratio haberi potest. Itaque beneficio, quod eis cum fors tum electorum clasēs attulerant, spe frustrati, minime frui queunt. fuitque hoc summa ratione decretū. nam facile admodum esset, si res in noctem protraheretur, ne tam magna civium multitudo à magistratib⁹, qui comitiis præfēti sunt, in officio contineri possit, quin tenebris faventibus aliquid cōtra leges agant. iccirco majores nostri sapientissimi viri, qui eximia prudentia & animi solertia omnia prospexisse videntur, statuere ultra solis occasum comitia protrahi non posse, neque aliquo pacto lucernam ullam in atrium illud inferri, dum comitia habentur. Hæc est omnis comitorum ratio, in qua minime est prætereundum, ita inter cives distribui magistratus, ut tamen duo ejusdem gentis, aut etiam cōsanguinei maxime necessarii in eodem magistratu esse non possint. Quemadmodum neque iisdem comitiis duo gentiles, aut agnati maxime necessarii, fortis beneficio

DE
cio ele
ostendit
tione sta
potestati
tem ad
rios, na
possent
turbare
res fuer
ut hi pl
rebus n
publ. di
est, qu
quod pr
potestati
æquissim
cives, ex
non dist
quendis
Græci d
tuunt, q
paucos
publica
ves distri
omnes fi
sint part
quavis,
tate &
admini
fungan
lare qu

cio electores esse nequeunt, ut supra ostendimus. quod summa quidem ratione statutū est, ut scilicet jus publicæ potestatis ad plures pertineat, non autem ad paucos contrahatur necessarios, nam hi potestatem adepti facile possent aliquid moliri, ac rempubl. turbare. præterea quum plurimi expertes fuerint honorum, necesse etiam est, ut hi plurimi eam rempubl. oderint, ac rebus novis studeant. Eam vero rempubl. diutius consistere fere impossibile est, quam multi civium nolunt. adde quod proprium reipubl. est, publicam potestatem ad plures pertinere: idque æquissimum sit, ut consimiles inter se cives, ex quibus respubl. constare solet, non dispares sint in honoribus consequendis. paucorum vero statum, quem Græci *ὀλιγαρχίαν* dicunt, facile constituunt, qui jus publicum contrahunt ad paucos necessarios. Quamobrem in republica Veneta ita magistratus inter cives distribuuntur, ut quoad fieri possit omnes familiæ agnationesq; honorum sint participes: ea tamen ratione, ut nō quivis, sed hi tantum viri qui & probitate & prudentia excellunt, rempubl. administrent, ac muneribus publicis fungantur. Prior illa institutio populare quiddam sapit: altera vero optimatium

matium gubernationem. quare luce
 clarius intueri licet, omnes rectas gu-
 bernationes civitatum in hac una re-
 publica esse commistas. nam quamvis
 hoc magnum consilium speciem quan-
 dam referat popularis status, nihilo-
 minus in eo perspicitur commixtam
 esse rationem optimatium guberna-
 tionis cum populari. nam forte eligi
 magistratus populare est. in eo etenim
 statu civitatis justum atque æquum æ-
 qualitate arithmetica metiuntur: ac
 reputant, quum unusquisque populi
 unus sit civis, & liber, ac paribus paria
 debeantur, unumquemque ex populo
 pari jure ac commodo frui debere in
 republica, ut magistratus consequi pos-
 sit. & quum omnes simul nequeant
 imperare, sed per vices, existimant, æ-
 quam hanc esse diffinitionem, inter ci-
 ves sorte fieri debere, ut hi imperent,
 quibus fors faverit. Contra in pauco-
 rum potentia, quæ aberrat à republica
 optimatium, arbitrantur æquum, cum
 imparibus imparia debeantur, divites
 que superent alios cives copia rei fami-
 liaris, eis quoque supremos honores
 deberi. In qua existimatione utriusque
 longe à vero ratione recedunt, licet ve-
 rissimi nitantur. nam quod inquirunt,
 paribus paria, aut imparibus imparia
 deberi,

DE
 debere
 paritate
 posterior
 metian
 gie fallu
 res sum
 omnino
 non or
 sed alio
 Verum
 vendit
 men ho
 præstan
 tioribus
 publica
 tute ac
 honores
 matium
 uti for
 ita est o
 præstare
 fuerit, p
 pullam
 sint. Qu
 hac com
 ne com
 cie opti
 temper
 tium, s
 nam so
 tuendis

deberi, recte statuunt. In eo vero quod paritatem priores numero tantum, ac posteriores imparitatem solum divitiis metiantur, hi nimirum utrique egregie falluntur. Etenim qui numero pares sunt, aliqua in parte pares sunt, non omnino pares. Et qui divitiis impares, non omnino impares censendi sunt, sed aliqua tantum ratione impares. Verum cum civilis societas ad bene vivendum sit instituta, virtus sola discrimen hoc efficit. his ergo qui virtute præstant, tanquam imparibus ac posterioribus supremi etiam honores in republica debentur: æqualibus vero virtute ac civili industria æquales etiam honores. hic modus, hæc norma optimatum est. Sicuti ergo populare est, uti forte in electoribus constituendis: ita est optimatum, ut is qui virtute præstare iudicio consilii existimatus fuerit, potior habeatur, ac reliqui repulsam ferant, qui indigniores habiti sint. Qua ex re facile perspici reor, in hac comitorum habendorum ratione commixtam esse cum populari specie optimatum formam: eo tamen temperamento, ut id quod est optimatum, superet rationem popularem. nam fors in electoribus tantum constituendis dominatur: cujus potestatis nequam

nequam etiam homines reipubl. absque detrimento compotes esse queunt, parque jus habere cum optimis civibus. at in adipiscendis honoribus nil sortis est, totum in electione & estimatione positum est. Quo in loco non omittendum censeo illud institutum, in comitiis magistratuuum, qui exigunt viros præcipua quadam bonitate, ac solertia præditos, quatuor ordinibus electorum, de quibus supra memini, senatum velut quintum ordinem explere. nam dum ordines illi in conclavibus ad hoc munus destinatis eos pronunciant, quos voluerint competitores, si fiant comitia cujuscumque horum, quos dixi, magistratuuum, cogitur senatus in minus atrium: ibique unicuique senatori licet eum quem voluerit in certis illis magistratibus nominare, pro quibus in suffragia itur. at is qui plura attulerit, pronunciat electus senatus scrutinio, sitque quintus competitor. quamobrem evidentissimum est, præstantiorem esse in nostra republica legem reipubl. optimatum, ea quæ est popularis status. Cæterum hujuscemodi comitorum modus ac ratio satis hætenus diligenter à nobis exposita est. Accedamus ad eam reipublicæ partem, quæ veluti in fidibus ad constituendam

DE
tuenda
vox gra
respon
gia par
mum i
reipubl
bus coa

R H

L I

N

ratione
tus civi
formam
rei ipsi
men no
nobis a
ducti m
mi hor
blice pr

tuendam

tuendam *Δι. πεισῶν* consonantiam, vox gravis acutæ proportionem quadam respondet, sic etiam specie quadam regia parti populari respondeat, ac demum in unum concentum optimæ reipublicæ injectis mediis magistratibus coalescat.

CASP. CONTARENI
Patricii Veneti

De

REPUBLICA
VENETORVM.

LIBER SECVNDVS.

NVLLVS est, qui ignoret Principem in urbe Veneta personam regis ac speciem regis gubernationis præ se ferre. ideo non absque ratione postquam is à nobis conventus civium est descriptus, qui populi formam habeat, etsi non satis pro rei ipsius dignitate, pro tenuitate tamen nostra non indiligenter: nunc à nobis aggrediendum est, qua ratione ducti majores optimi atque sapientissimi homines principem unum reipublicæ præesse voluerunt: necnon etiam

dicendum quibus temporibus ac qualis fuerit hujus principis præficiendi origo. Neminem puto latere, id quod à nobis sæpius hoc opusculo est repetendum, civitatem civilem quandam societatem esse, quæ per se sufficiat ad bene beateq; vivendum. Omnem vero societatem unitate quadam contineri, quis ambigat? contra autem distractione dissolvi. Quo effectum est, ut discordia civilique dissidio, maximæ & opulentissimæ civitates brevi corruerint, funditusque eversæ sint. unitas vero commodo contineri non potest, nisi ab uno, qui multitudini civium ac universis magistratibus, quibus privatæ quædam functiones sint demandatæ, præsit, atque multitudinem quodammodo diffluentem colligat, ac in unum conciliet. quod philosophi summi ac præcipui naturæ indagatores, cum in universi constitutione, tum etiam in microcosmo, id est animali, animadvertere. Nam prospexerunt, in hac rerum universitate multos ac difformes, prout scilicet uniuscujusq; natura fert, motus ab uno, cælesti inquam, contineri, ac diuturno: omnes etiam causas ab una prima omnium causa: demum in uno animali plurima ac longe diversa membra, quorum functiones

variæ

DE
 varia
 anima
 cet, co
 quand
 ratione
 legibus
 præside
 omniun
 da cura
 cujusq
 stratu
 ultim
 referri
 potest
 distract
 culpa au
 lorum
 prium
 necessa
 num n
 Cape re
 tissimu
 ur eoru
 pia ex o
 urbem,
 hoc for
 ciet. Na
 pulche
 ratione
 plurim
 que be

variæ difformesque sint: una tamen
 anima & unico membro, corde scili-
 cet, comprehendi, atque in unitatem
 quandam colligi: pari propemodum
 ratione multitudo civium, ita fuerit
 legibus instituta, ut unum quempiam
 præsidem velit, cui bonum commune
 omnium ac unionis civilis conservan-
 dæ cura præcipue incumbat, quo unius-
 cujusque civis tum privati, tum magi-
 stratu fungentis actiones tanquam ad
 ultimum finem & præcipuum finem
 referri debent: nimirum diutius non
 potest conservari, sed in diversas partes
 distracta decider. quod ut nullius civis
 culpa aut injuria contingat, ex singu-
 lorum quidem sedulitate circa pro-
 prium privatumque munus accidere
 necessarium erit, quum commune bo-
 num nulli præcipue sit demandatum.
 Cape rei frumentariæ præfectos, hi po-
 tissimum in hanc curam incumbent,
 ut eorum opera magna frumenti co-
 pia ex omnibus partibus invehatur in
 urbem, sitque tritici annona vilis. At
 hoc fortasse publicis vestigalibus offi-
 ciet. Navalis quoque rei præfides, quod
 pulcherrimum habemus, non dissimili
 ratione maxime studebunt, ut quam-
 plurimas triremes ædificent, omnibus-
 que bellicis & nauticis instrumentis

exornent egregie, atq; pecunias publicas undique coactas in eum usum expendant: ex qua forsitan sedulitate reliqui redditus publici, & reficiendis arcium & oppidorum mœnibus & custodibus regionum satis esse non poterunt. quamobrem solutis compagibus respublica distracta dilabitur, non culpa, sed studio civium, dum quisq; perquam egregie munus suum obire studet. quod si hisce incômodis effici videtur, ut operæ precium sit boni communis curam alicui præcipue demandare, cujus officium nullum privatum sit, sed solum moderetur ac dirigat cuiusque functionem ad commune bonum, & ad reipubl. unionem: pluribus æque hoc negotium cômitti non reor è re civitatis esse. Etenim id quod pariter plures curant, omnes pariter negligunt (quod inquit Aristoteles) dum nulli præ aliis fraudi dari potest, si quid perperam agatur: ut interim omittam simulationem ac simultates, quæ inter pares plerumque esse solent. sin vero unus huic rei præficiatur, qui temporaneum hunc magistratum gerat, ut puta annum aut semestrem, non autem quoad vixerit: hic nimirum bene secum agi putabit, si tantisper respublica feliciter agat, donec defunctus fuerit
magi-

DE
magi
sit ever
Quare
res ced
mente
risque
gubern
ribus u
sapien
republ
cies re
tempe
pericu
posse
modo,
solet, a
tur, qu
remp
præfi
ceps e
nome
præfi
nis ha
tineri
proba
privat
verla
hic c
ctian
bet
tion

magistratū, securus quid postmodum sit eventurum, ac quo res casura sit. Quare contingit, ut male plerumque res cedat. Id quod certissimo experimento compertum esse potest, à ple- risque rebuspublicis sumpto, quæ hoc gubernationis genere nostris tempo- ribus usæ sunt. Ideo à nostra civitate sapientissime institutum fuit, ut in hac republica constitueretur quædam spe- cies regiæ gubernationis, adeo legibus temperata, ut quovis incommodo ac periculo, quæ reipublicæ imminere possent, amotis, utilitate vero & com- modo, quod regia gubernatio habere solet, accito, nihil relictum esse videretur, quod sit desiderandum, ac simul rempublicam liberrimam, & regem præsidem haberemus. Vnus ergo prin- ceptus eligitur, qui etiam habeat ducis nomen. is quoad vixerit, reipublicæ præest, præcipue curam boni commu- nis habet, quo maxime civitates con- tineri superius à nobis efficaci ratione probatum esse reor. Hujus nulla est privata functio, nulla etiam est in uni- versa republ., cujus expers esse debeat. hic cum unumquemq; privatum, tum etiam quoscunque magistratus ita de- bet in officio continere, atque ea ra- tione moderari, ut veluti quadam har-

monia omnia consonent communi bono, atque ad unionem civilem referantur: ne qua scilicet functio sive nimia sedulitate magis quam opus sit intenta, aut negligentia remissa utilitati communi officiat. hoc igitur est principis munus, ut tanquam in quadam reipublicæ specula positus conspiceretur, quid unusquisque rerum agat, eorum præsertim qui fuerint præditi publica authoritate: ac si quem perspiciat qui officio suo desit, accersitum coram universo collegio verbis primum castiget, ac, si res ita tulerit, adhibitis Advocatoribus, seu decem-virum præfectis, mandet culpam ejus dignosci, ac de consilii sententia puniri. Ipse quoque dux si velit, cum Advocatoris tum præfetti decem-virum authoritate uti potest, atque de cujusque crimine & de multa infligenda ad consilium referre. Id quo more fieri soleat, infra docebimus, quum de judiciis criminum agemus. Eam enim princeps obtinet potestatem, ut in quovis civium collegio sese adjungere collegam magistratui præfidi, parque cum aliis præfectis jus habeat: ut hac potissimum ratione omnibus consulere queat. verum potestas hæc adeo est legibus contracta, ut nihil solus possit, aliis magistratibus

DE V
stratibus
ritatis o
rum, c
Quinet
modico
mus qu
alicujus
de cons
luculen
consilio
unus u
in mag
omniu
stratum
consang
potest,
cum or
to que
Venet
pram
di, & p
diutur
suetud
ad hæc
inolevi
nus un
princ
unqu
Veru
res ad
absqu

stratibus adjunctis non amplius authoritatis obtineat, quam quivis unus eorum, qui eo magistratu funguntur. Quinetiam magistratum jus adeo modicum est, ut nullus tamen summus quicquam statuere possit, quod alicujus momenti haberi debeat, nisi de consilii sententia, sed de his suo loco luculenter dicitur. In quovis præterea consilio princeps tanquam illorum unus unius tantum suffragii jus habet. in magno item consilio in conventu omnium civium dum comitia magistratum fiunt, neque gentili, neque consanguineo competitori suffragari potest, verum eodem parique jure cum omnibus utitur. Ex his igitur puto quemcunque facile intellecturum, Venetorum principi omnem ademptam esse facultatē principatu abutendi, & pro tyranno se gerendi. Quæ res diuturna, quin potius vetustissima consuetudine, vel à primis originibus urbis ad hæc usque tempora perducta adeo inolevit, ac confirmata est, ut nihil minus urbi Venetæ timendum sit, quam principem reipublicæ libertati ullum unquam negocium faceßere posse. Verum enimvero cum maximos labores ac ingentem sollicitudinem animi absque mercede ulla universi rejecturi

essent, potestatis dispendium principi repensum est adhibitis honore, dignitate, ac specie regia. Nam ornatus corporis regius est, purpurea enim veste, aut aurea semper utitur. Capite gestat, velamen linteum pro regio Diademate, supra quod & gestat capitium purpureum limbo aureo ornatum, cujus pars quæ occiput tegit, in cornu formã assurgit. sedem in suggestu habet veluti regiam omnes cives cum privati tum magistratum geretes detecto capite ac stantes sedentem principem alloquuntur: honoris id hac tempestate præcipuum signum. Nulli princeps assurgit. Cunctæ epistolæ reipubl. sub nomine ipsius prodeunt obsignanturque. Orator quivis, prætor, præfectus, aut quilibet alius qui ad senatum scribere voluerit literas, ad principem destinat: decretorum, legum, ac senatusconsultorum promulgationes nomine principis fiunt. Nummi omnes tam aurei quam argentei cum nomine ac figura principis excuduntur. Tandem ut paucis absolvam, ubique regis speciem intueri possis, potestatem vero nusquam; sapientissime & hoc quidem in republica Veneta, ut cætera omnia, constitutum fuisse, nullus sanæ mentis inficiari ausit. Nam hac honoris mercede laborio-

DE
borio
pendere
esse vulg
phi pro
Ethicis
sancten
aliorum
ratione
se, præter
lant. Pr
principi
& casti
& injur
perficiat
consiliar
divisa est
singulis
magistra
principi
audiunt
nisi ex
rum, qu
scribunt
sed illis q
scriptur
servant.
quaqua
litas,
sed iust
datæ su
momen

boriosum alioquin principis munus re-
 pendere, quod solum virtutis premium
 esse vulgus predicat, & summi philoso-
 phi prodidere. Ex quibus Aristoteles in
 Ethicis inquit: Quum hi qui recte &
 sancte magistratum gerant, non suę fed
 aliorum utilitati consulant, nulla alia
 ratione equum eis premium tribui pos-
 se, præterquam ut honore alios antecel-
 lant. Præterea magnopere facit hujusce
 principis dignitas, ut quicumque civis
 & castigatione ejus maxime vereatur,
 & injuncta munera majori sedulitate
 perficiat. Adjuncti sunt principi sex
 consiliiarii, ex senis tribubus in quas
 divisa est universa civitas, delecti, ex
 singulis scilicet singuli. hi octimestrem
 magistratum gerunt, perpetuoque
 principi assident, omnia cum principe
 audiunt, nullæ literæ publicæ exeunt,
 nisi ex sententia quatuor consiliiario-
 rum, qui etiam nomina sua literis a-
 scribunt: non his tamen quę prodeunt,
 sed illis quas scribæ reipublicę primum
 scripserunt, atque post exempla edita
 servant. In qua quidem re illud haud-
 quaquam est prætereundum, hæc
 literas, quæ non ex decreto consilii,
 sed jussu principis & consiliiariorum
 datæ sunt ad quempiam, ut res parvi
 momenti & modicæ esse autoritatis.

Illud namque sæpius est nobis repetendum, omne jus omnemque potestatem consiliis esse duntaxat attributam: nullum vero magistratum per se amplam potestatem obtinere. sed de consiliariis infra dicetur. Nunc ad principem, seu ducem malueris appellare, oratio redeat. Hac igitur specie regia principi adfixa, cum plerumq; privatæ opes factis futuræ non essent ad tuendam eam dignitatem atque ad eum locum honestandum, ex publico ærario constituta sunt in singulos annos duci tria millia & quingenti aureorum nummum. ac ne fortassè quisquam paulo avarior in rem familiarem, neglecta dignitate atque utilitate publica, eam pecuniæ summam converteret, injecta sunt illi munera quædam, quæ suis impensis obeat, quibus & dignitati ipsius & reipublicæ usui consuleretur. quæ si ut pecuniis parcat, negligat, hæredibus adeo ingens pecuniæ multa est imposita, ut dum rei familiari augendæ princeps studere voluerit, & hæredibus prodesse, magnam ejus jacturam facturus sit, si ob avaritiam dignitati suæ defuerit: præterquam quod hæreditariam quandam ignominiam & dedecus posteris relicturus est. Complures stipatores alit, inermes tamen,

fericis

DB VE
 ricis vestib
 abitat aula
 lectilis ar
 eraq; id gen
 eniunt. Si
 sum parat,
 us, laute a
 qua in re per
 um morem
 um respubl
 um tamen n
 tram rempu
 mmopere
 vium conc
 um frequen
 ica impens
 um Lacedæm
 quæ cum cive
 quisque facil
 poterat, &
 tiori ex con
 avicem vinc
 ones promisc
 erat plerunqu
 us & turbati
 quorum ea
 cives laute
 publicæ ma
 Quapropter
 mibito vetus
 metos deduct

sericis vestibus semper utitur. domum
 habitat aulæis mirifice instructam, su-
 pellectilis argentæ copiam habet: cæ-
 teraq; id genus, quæ principi viro con-
 veniunt. Singulis annis quater pran-
 dium parat, sexaginta & amplius civi-
 bus, laute atque opipare instructum.
 qua in re pervetustum Lacedæmonio-
 rum morem atque Cretensium (quo-
 rum republ. illustres fuere) modera-
 tum tamen majores nostri in hanc no-
 stram republ. transtulere. Nam cum
 summo opere faceret ad benevolentiam
 civium conciliandam conventus ci-
 vium frequens, convivia quædam pu-
 blica impensis ærarii fieri statuerunt
 tum Lacedæmouii tum Cretenses. ad
 quæ cum cives convenirent, & unus-
 quisque facile quemcunque dignoscere
 poterat, & necessitudine quadam ar-
 ctiori ex consuetudine illa communi
 invicem vinciebantur. verum cum o-
 mnes promiscue convenirent, necesse
 erat plerunque in conviviis illis tumultus
 & turbationes suscitari: quumque
 ii quorum ea cura erat, pro se quisque
 cives laute excipere vellet, pecuniæ
 publicæ magnam jacturam faciebant.
 Quapropter castigatione & modo ad-
 hibito vetus illud institutum & ad Ve-
 netos deductum est, omneque id nego-
 tium

tium principi demandatum. Quater ergo singulis annis cives à principe adhibentur, lautis sane sed non invidiosis epulis. nec unusquisque promiscue accedit, sed hi tantum quos princeps asciverit, præter consiliarios & Advocatores præfectos quadraginta-virum ac decem-virum præsides, qui jure quodam eorum magistratum semper convivii principum intersunt. cæteri cives omnes invitati accedunt. Hæc autem ratione quatuor hæc convivia distributa sunt, ut seniores dignioresque cives invitati, circa brumam die divo Stephano protomartyri dicato summo mane conveniant in ædes publicas, habitationi principum destinatas, ac solenni pompa domo principem deducant in ædem divi Marci: simulque ibi sacris interfunt, quibus peractis ad ædes suas principem reducant, ibique simul epulantur. Aprili etiam mense die Marci Evangelistæ, cujus numen Veneti præcipuum habent, & quem patronum sibi asciverunt, posteaquam ejus reliquiæ ex Alexandria Ægypti civitate illustri Venetias delatæ sunt, cives ætate & dignitate minoris invitati à principe eodem more ac pompa celebratis sacris ad principis prandium se conferunt. Ascensionis quoque festo,

quo

no die nu
antur à pri
m attigeru
educunt de
ant navem
sus constru
entaurum v
am primun
are intueri
am benefic
ro rebus q
regie contr
iani hoste
ant, prince
mare inquit,
ignum veri
mulo mare d
ab urbis præ
quibus per
divo Nicola
& quæ in li
te ab æstuar
mysteria cele
tis conscen
versu princip
mulque cor
pertinent
decimo Ca
& Modest
pa cum pr
accedunt,

quo die nundinae Venetiis fiunt, adhi-
 bentur à principe hi, qui virilem æta-
 tem attigerunt. Hi item summo mane
 deducunt domo ducem, simul conscē-
 dunt navem quam ornatissime ad hos
 usus constructam, (quam Veneti Bu-
 centaurum vocant) æstuarium egressi
 cum primum liberum apertumque
 mare intueri licet, antiquorum Pontifi-
 cum beneficio, qui hanc rempublicam
 pro rebus quamplurimis fortiter & e-
 gregie contra cōmunes nominis Chri-
 stiani hostes gestis honestare volue-
 runt, princeps jacto annulo aureo in
 mare inquit, totidem fere verbis, se in
 signum veri perpetuique imperii eo an-
 nulo mare desponsare. his adduntur
 ab urbis præfule cærimoniarum quædam,
 quibus peractis descendunt in ædem
 divo Nicolao dicatam, vetustam sane,
 & quæ in littore condita est, quod ma-
 re ab æstuariis determinat. ibi sacra-
 mysteria celebrantur: quibus rite pera-
 ctis conscensa rursus navi Venetias re-
 versi principem domum reducunt, si-
 mulque convivantur. Quarto epulae
 pertinent ad juvenes cives, qui duo-
 decimo Calendas Iulias die dicata Vito
 & Modesto martyribus, solenni pom-
 pa cum principe ad eorum templum
 accedunt, quod quidem templum

ultra

ultra rivum magnum, qui urbem mediam dividit, est situm, qui quidem rivus jungitur ponte supra triremes ædificato, pro temporis ratione, ne immenso fere circuitu iter illud conficiendum foret. Templum igitur invisunt, sacris interfunt, ac demum à principe domum reducto lauto sane excipiuntur convivio. Atque convivio frequenter adhibentur & saltatores & mimi, necnon cantores egregii, qui convivas oblectant: intermiscuntur interdum ludi nonnulli, qui mirifice capiant spectatores. sic igitur vetus illud institutum in Venetam rempublicam concessit, moderatum tamen. nam hac ratione cujuscunque fere ordinis cives, pares tamen cum paribus ad epulas accersuntur. sicque cum dignitate principis, tum etiam maxime conciliandis invicem civibus egregie consultum esse videtur. Cæterum quoniam patricii singulo quoque anno hisce epulis honestari non queunt, ne ullus præteritus videatur, veteri instituto ac lege constitutum est, ut hyeme unicuique civi, qui in majori consilio suffragandi jus habeat, à principe mittantur quinque marinæ anates, veluti convivii quædam publici portio, quod etiam ad conciliandos cives Duci non parum
facere

facere censei potest. hisce impensis infumitur magna pecuniæ pars, quæ ex ærario principi quotannis numeratur. Quo fit, ut etiamsi velit dux avarus, nequeat tamen ullis avaritiæ sordibus fœdare dignitatem atque amplitudinem loci quem tenet. Hoc loco quoniam fere omnis potestas atque auctoritas principis est à nobis explicata, referre operæ precium est, quo initio quibusve temporibus ducis hujusce creandi Venetiis consilium initum fuerit: ac demum, quænam sit ratio comitorum in duce eligendo. A prima statim urbis origine cum quique nobilissimi Venetæ provinciæ cives, Aquileia, Altino, Concordia, Opitergio, Paravio ac plerisque aliis civitatibus amplissimis atque opulentissimis Hunnorum impetu everfis, qui rege Attila duce maximam Italiæ cladem attulere, in ea æstuarium matris Adriatici cõvenissent, in quibus postea Veneta urbs condita est, ac in vicinioribus locis patriæ, quam liquerant, unusquisque sedes suas posuissent, ædificata fuere circiter duo & viginti oppida, partim in littore eo quod interiora æstuarium claudit, partim in tumulis quibusdam, qui ex æstuariis eminebant. ac primis initiis cum ea oppida neque per se satis mu-

nita essent, neque navigiorum copia alicui oppido tanta suppeteret, ut piratis ac prædonibus pro se quisque obistere posset, optimum fore censuere, si de omnibus in communi consulerent, cum omnium eadem etiam fortuna esset: ac communi consilio prospicerent, cum annonæ, tritici, vini, frugumque omnium, quæ victui necessariæ sunt, tum maxime propriorum larium securitati: ne quam injuriam seu detrimentum acciperent à piratis, quibus oppidis nondum satis munitis expositi erant. Quamobrem cum prius unumquodque oppidum præfectum ac præsidem sibi ex suis civibus delegisset, quem tribunum vocabant, constitutum est inter omnes, ut certis diebus tribuni hi convenirent, ac de re communi decernerent. Paulo post experientia compertum est, cum nulli ex aliis præcipue cura hæc incumberet, ac propterea multa incommoda paterentur, commodissimam & utilissimam rem omnibus fore, si uni cupiam præ cæteris cõmunis boni procuratio demandaretur, quem omnes alii uti principem agnoscerent. Itaque decretum est omnium oppidorum consensu, ut dux seu princeps unus eligeretur: huic principio constituta est sedes in oppido

Heraclæa

DE V
Heraclæa
intimis
ta Plan
tempor
conjunct
locus is
nam cum
ro prius
set, pirat
tant, a
oppressa
adcirco
relieta
dere, op
ex quo d
quid infi
parvo ne
fuisse.
cladem
Venerat
Rivoalt
concessi
loci tran
nis conv
nem qua
vere sic
nore à
unus p
fait. pri
piratis
paulatin

Heraclea nuncupato. situm id erat in intimis æstuariis, in insula quadam iuxta Planis fluminis ostium, quæ nostris temporibus alluvione fluvii continentî conjuncta est. Postmodum vero cum locus is non satis idoneus videretur: nam cum in recessu eo esset, sæpenumero priusquam mali fama eo pervenisset, piratæ jam intra æstuarium penetrant, ac vel imprudentes oppidanos oppresserant, vel navigia diripuerant: idcirco statuerunt, satius fore, principé relicta Heraclea! Melamocum concedere, oppidum in medio littore situm, ex quo dux facile præsentire poterat, si quid insidiarum à piratis strueretur, ac parvo negotio adesse ubicunque opus fuisset. Demum quo tempore Pipinus cladem & servitutem elementis illis Venetæ urbis minaretur, omnesque Rivoaltum, ex quibuscunque oppidis concessissent, principis etiam sedes eo loci translata est: quo cunctis oppidanis convenientibus in eam amplitudinem quam cernimus Venetiæ excrevere sic igitur perpetuo quodam tenore à primis statim urbis originibus unus princeps reipublicæ Venetæ præfuit. primi illi aliquam majoris auctoritatis fuere. postea vero usu docente paulatim institutis ac legibus potestas

testas principis ad hanc quam cernimus
 temperationem deducta fuit. Ratio
 vero eligendi ducis, qui priori vita
 functo successurus sit, primum quidem
 simplex fuit. nam cum majores
 nostri singulari quadam bonitate pre-
 diti fuerint, atque ab ambitione peni-
 tus alieni, unusquisque pro se eam sol-
 licitudinem recusabat. quapropter ac-
 clamazione populi, is qui omnium
 optimus ac prudentissimus haberetur,
 princeps renunciabatur. Post prima ea
 tempora, aucta civitate & populo am-
 pliore effecto, inutile fore reipublicæ
 visum est, si temeritati atque auræ po-
 pulari res tam magna commissa esset.
 decretum itaque est, ut eligerentur un-
 decem viri omnium probatissimi, qui
 creandi ducis potestatem haberent. de-
 mum quum aliquantum simul cum
 imperio etiam ambitio excrevisset, in-
 stituta sunt singularia quædam comi-
 tia, ac perplexa quædam ducis eligendi
 ratio inventa. hanc nos ne quid inco-
 pto operi desit, paucis exponemus. De-
 functo principe ac justis actis pie ho-
 norificeque, consiliarii qui interregni
 illius tempore se in sedes publicas habi-
 tationi principis destinatas continuo
 post principis obitum receperunt, Ma-
 gnum consilium vocant. in eo primo
 post

DE
 post in
 tione c
 vimus,
 functi
 scrutar
 tia, si q
 ta sit fa
 etiam n
 percerit
 irrogat
 quam
 eaque f
 cipis pu
 fertur. E
 que alii
 quo ren
 conclav
 inde di
 consulte
 cipis in
 dendur
 iterum
 egrediti
 non lice
 ad conf
 ac univ
 fragilis
 reipub
 cretur
 vare de
 pis pot

post interitum ducis, conventu ea ratione comitiorum, quam supra narravimus, quinque cives creantur, qui defuncti principis res gestas diligenter scrutari debeant, ac de consilii sententia, si quid ab eo contra leges ac decreta sit factum, rescindant. si à quopiam etiam munus acceperit, ac statutæ pepercerit impensæ. ea hisce referentibus irrogatur hæredibus à consilio multa quam leges jussèrint. Pecuniaria ea est, eaque summa æris de hæreditate principis publicatur, atque in ærarium refertur. Eisdem comitiis eliguntur quinque alii cives, qui eodem momento quo renunciati sunt, recipiunt se in conclave comitio adjunctum: neque inde discedunt, antequam inter eos reconsultata, quid ipsis in potestate principis immutandū, tollendum, aut addendum videatur. Re inter eos discussa iterum cogitur consilium, quo coacto egrediuntur illi è conclavi (nam prius non licet) ac suam quisque sententiam ad consilium refert de principis jure: ac universis civibus disceptantibus suffragiis decernitur, id quod maxime reipublicæ usui fore visum fuerit. Id decretum inter leges, quas principes servare debeant, statim constituta principis potestate reponitur. Postridie initur

perplexa illa comitorum ratio, quibus princeps creari solet. conveniunt itaque cives omnes, qui triginta annos excesserint. nam juniores eaque aetate minores veteri reipublicae instituto ad ea comitia non admittuntur. numerantur deinde universi cives, ac totidem globuli in urnam conjiciuntur, quot cives fuerint. ex his triginta sunt aurei, caeteri omnes argentei. ea urna statuitur ante suggestum comitii ubi consilarii resident. astat urnae puerulus educendis sortibus: subsellia civium vocantur. ad eam urnam accedunt omnes, eo quo sederunt ordine. nullus autem, quod tamen in aliis comitiis fieri consuevit, in urnam manum imponit, sed puer qui astat pro singulo quoque globulum unum educit. si quibus argenteus obtigerit, statim egrediuntur comitium. at is cui fors faverit, ducto aureo globulo, a scriba alta voce pronuntiatur. Continuo ille in certum conclave recedit: ejus vero gentiles & consanguinei omnes aetate necessitudine conjuncti ex suo quisque loco affurgit: confidentque in partem atrii universi. numerantur ibidem, ac totidem globuli argentei ex urna extrahuntur: exceduntque hi ex comitio. hoc pacto triginta, quibus sortis bene-

facie

DE V
 cio a
 tur ex n
 acto co
 omnes
 egrediu
 nuo for
 novem
 fiunt, c
 secedun
 que sol
 nec mi
 eos allo
 possunt
 elegerin
 electus,
 ur quat
 ctus pro
 quadra
 intern
 publico
 ciunt,
 gio con
 de inter
 vocant
 riam ce
 ex con
 sunt e
 mus a
 nunci
 horum
 mum

ficio aureus globulus obtigerit, deliguntur ex universo civium cœtu. quo peracto consilium dimittitur. Postquam omnes discessere, triginta illi è conclavi egrediuntur, ac coram consiliariis de novo sortem subeunt, ac ex triginta iisce novem quibus fors faverit electores fiunt, cæterisque dimissis in conclave secedunt, huic muneri destinatum: ibique soli concluduntur, nullo profus, nec ministro admissio: nulli copia fit eos alloquendi, neque inde discedere possunt, priusquam quadraginta-viros elegerint: nullusq; referri potest ab eis electus, nisi sex suffragia tulerit. quo fit, ut quatuor refragantibus nullus electus pronūciari queat, quum primum quadraginta hosce viros elegerint, per internuncium custodem ac janitorem publicum certiores consiliarios faciunt, se munus suum obiisse. evestigio consiliarii, nisi hora diei fuerit valde intempestiva, consilium magnum vocant. Postquam cives omnes in curiam convenere, profertur syngrapha ex conclavi, in qua nomina descripta sunt civium electorum. Ac scriba primus ascenso suggestu magna voce pronunciat quadraginta designatos cives horum quisque si interfuerit, cum primum audierit se pronūciari, à loco ubi

130 CASP. CONTARENI
confederat, surgit, & ad suggestum consiliarium concedit, indeque in conclave destinatum. sin autem eorum quispiam absens fuerit, confestim à consiliario uno ac item ab uno quadraginta-virum præfecto vel per totam urbem conquiritur. Inventus ab iisdem magistratibus primum in comitium, ac deinde in conclave ad collegas deducitur, nulla interius præstita facultate aliquem conveniendi aut alloquendi, ne ulla ambitioni occasio, aut aditus in his comitiis concedatur, quæ sanctissima omnium majores nostri esse voluerunt. hac ratione quadraginta cives designati improvisi conveniunt, cum primumque id faciunt, e vestigio dimittitur cōsiliium. tunc quadraginta hi egrediuntur conclave, ac in atrium comitii amplissimum consiliarios adeunt: ibique eodem sortium modo quem supra retulimus, duodecim ex ipsis decernuntur: viginti & octo qui supersunt ex quadraginta-viris repudiatis. hi xii. viginti quinque viros eligunt, quorum quisque necesse ut octo suffragia ferat, paucioribus namque nullus eligi potest. re expedita consiliarios per internuncium admonent. hi si tempestiva hora fuerit, consiliium cogunt, modoque in nullo à
supra

DE V
superior
guntur a
nere sor
reliqui d
ginta qu
giis, qu
scriba p
coguntur
redigunt
quadra
senator
nuncia
destina
cultate
ejusdem
ne con
sem ad
petuus
magist
tiplice
major
mi ho
multit
statis d
elector
vibus
cuere
electi
que f
ris o
post

superiori dispari xxv. illi improvifi coguntur ac dimisso consilio eodem genere sortis novem eliguntur, sex decima reliqui descendunt. novem hi quadraginta quinque creant, sex item suffragiis, qui pari pacto coacto consilio à scriba pronuntiantur, & in conclave coguntur. ii sortis ejusdem beneficio rediguntur ad undecim, qui eligunt quadraginta unum viros ex primariis senatoribus. qui continuo quum pronuntiati fuerint, secedunt in atrium destinatum: hique ducis deligendi facultatem obtinent. non tamen duos ejusdem familiae aut arcta necessitudine conjunctos in hanc electorum classem admitti leges sinunt, qui mos perpetuus est apud Venetos in omnibus magistratibus. tam perplexam & multiplicem eorum comitorum rationem majores nostri sapientissimi atq; optimi homines esse voluerunt, ne civium multitudo omnino expers esset potestatis ducis creandi. Nam primi ordinis electores sorte fiunt, quæ omnibus civibus par est: post eum ordinem miscuere forti electionem, ita tamen ut electio sortem antecelleret. nulli namque favere fors potest, nisi judicio prioris ordinis fuerit comprobatus. at in postremo ordine nihil sortis esse sciverunt.

runt: non enim putavere omnes qui principem electuri essent, sortium temeritati esse committendos. ideoque neq; multitudo omnino expers est huiusce autoritatis, neque etiam omnino jus hoc tributum est multitudini imperitæ, apud quam plerunque inanis quædam aura plus potest, quam optimorum ac sapientissimorum iudicium. Præterea cum nulli certi sint principis electores, sed res omnis ex eorum sententia pendeat, qui sortis beneficio usi sint, nullus ambitioni est locus. nam fieri facile potest ut hi nullum jus sint habituri, quos tu egregie ambieris. Nunc ad rem redeo. Peracta tandem ratione comitorum, quum jam creati fuerint quadraginta unus viri principis electores, statim omnes nullo interea civium salutato, nedum compellato conveniunt in eam curiam, in qua cogi Senatus solet. ibi primum omnium sancte ac pie divina mysteria celebrantur, universiq; tactis altaribus iurejurando Deo opt. ac reipublicæ pollicentur, eum sese ducem electuros, quem sanctitate, in patriam charitate, solertia, ac prudentia aliis præstantiorem esse duxerint. amotis deinde sacerdotibus soli in curia concluduntur, neque famulo, neq; quopiam alio ministro

mistro accito. tunc tres, qui cæteros æ-
 tate antecesserint, veluti præfecti resi-
 dent ad paratam mensam quandam
 ad hoc munus: super qua urna quædam
 est constituta, ac unusquisq; elector no-
 tat in syngrapha nomen ejus quem du-
 cem pronunciat, ac notatam syngra-
 pham in urnam jactit. injectis omnium
 syngraphis una educitur, quæ sorte in
 manû venerat extrahentis. lecta à præ-
 fectis syngrapha, is cujus nomen exie-
 rit, si præsens fuerit, ut plerunque con-
 tingit, cōtinuo egreditur curiam. tunc
 si quis eorum existimaverit eum civem
 minus idoneum, qui tam magnam di-
 gnitatem sustineat, aut ob quampiam
 aliam causam, non forte è republ. eum
 ducem esse, consurgit: ac primo mo-
 deste præfatus ingenue profert, quid
 de eo cive sentiat, & quamobrem pu-
 tet non esse in rem patriæ, eum ducem
 fieri. cum finem is fecerit, præfecti nun-
 cupatum adhibent: ac statim à senio-
 re ei omnia repetuntur, quæ ei ob-
 jecta fuerint, auctore tamen suppresso.
 nam sacramento antea omnes perpæ-
 tuo se obstrinxere silentio, refellit ille
 objecta ut libuerit. Deinde iterum re-
 cedit è curia. quod si prior aut alius
 quispiam novis rationib⁹ adhuc argue-
 re & accusare hominẽ velit, potestatem

habet. novis criminationibus rursus accersitus ille respondet, sicque vicissim res tractatur, donec accusatoribus nihil amplius relicum sit. tum demum in suffragia itur. ante hæc tempora, si is viginti quinque suffragia tulisset, nulla amplius aliorum ratio habebatur, sed statim ille dux renunciabatur. nostra tempestate in comitiis, quibus Andreas Gritus amplissimus senator creatus est dux, hæc ratio immutata est. nam licet nullus electus princeps habeatur, nisi suffragia viginti quinque tulerit, nihilominus non sistunt in eo qui primus eum numerum suffragiorum explicaverit, ut antea fieri solebat: sed progrediuntur ad alios, ut si quispiam eum numerum suffragiorum excesserit, non prior, sed hic dux renunciatur. Postquam itum est in suffragia pro primo cujus nomen exierat, alia item syngrapha ex urna educitur, ac omnia pari procedunt passu, quo in priori servata sunt. sic in tertio, quarto, ac omnibus deinceps. quod si nullus ad eam summam suffragiorum pervenerit, nisi hora diei fuerit intempestiva, iterum eadem ratione comitia repetuntur. ac ut paucis res omnis expediatur, electoribus inde haudquam exire licet, neque etiam ulla

DE V
copiar
quendi
que eor
venerin
consilia
mnum
ac vener
vagatur
dentes
Deo op
blica f
ac con
perant,
tempor
cam fac
tur om
est. inte
dem o
descen
ei loco
templ
Deum
nerant
delapic
Electo
facit,
cis, e
lum i
patica
turum
princi

copiam habent conveniendi, aut allo-
 quendi extraneum, donec vigintiquin-
 que eorum in principe eligendo con-
 venerint. quo renunciato confestim
 consilarii in curiam vocantur: hi om-
 nium primi novum ducem salutant,
 ac venerantur. Post id fama per urbem
 vagatur, ubique discurritur, cives gau-
 dentes conspicias: omnes supplices à
 Deo optimo maximo petunt, ut repu-
 blicæ felix faustumque id sit; familiares
 ac consanguinei ducis in curiam pro-
 perant, novo duci gratulantur. eodem
 temporis vestigio nummi cuduntur,
 cam facie ac nomine principis: paran-
 tur omnia quibus ad pompam opus
 est. interea dux electoresque omnes ibi-
 dem operiuntur. instructis omnibus
 descendunt è curia, ædemq; divi Marci
 ei loco propinquam adeunt, augustum
 templum magnisque opibus ornatum:
 Deum optimum maximum primo ve-
 nerantur, & suggestum ex porphyriti-
 de lapide confectum omnes ascendunt.
 Electorum senior verba ad populum
 facit, denunciat creationem novi du-
 cis, eumque modeste laudat. Post il-
 lum item dux orationem habet, ac
 patetica de se prudenter præfatus, serva-
 turum se pollicetur omnia quæ bonum
 principem deceant, bonoq; republicæ.

nullius privati commodi habita ratio-
 ne consulturum: ac imprimis iustitiam
 curaturum, daturumque operam, ut
 æquum jus omnibus sit. non rei fami-
 liari, non labori ulli, non denique vitæ
 parciturum, si reipub. usui suis incom-
 modis prospici possit. demum Deum
 optimum maximum, divum Marcum
 (sub cuius numine civitas Veneta est)
 atque divas omnes precatur, ut sibi fa-
 veant aspirentque læti, in tam magni
 muneris functione. Verba ducis uni-
 versus populus magno plausu excipit.
 Postquam dux peroravit, descendunt
 omnes ex eo suggestu, ducemque ad a-
 ram maximam templi statuunt: ibique
 tactis evangeliiis iurejurando diis im-
 mortalibus ac reip. fidem suam astrin-
 git, se nil eorum omisurum, quæ legi-
 bus dux Venetus præstare teneatur.
 His actis electores, qui eatenus cum
 duce perstiterunt, discedunt omnes: at
 ipse ligneum pulpitem conscendit, ad-
 scito consanguineo quopiam imprimis
 charo. Nautæ qui in precio habentur,
 pulpitem humeris attollunt, magno-
 que plausu insidentem ducem per to-
 rum forum divi Marci deferunt. Dux
 vero ex pulpito pecuniam suo nomine
 excusam jacit: summa nulla statuta est,
 sed pensatur rei familiaris copia, an-
 gustiave.

DE V
 gustiave
 tam ple
 circuma
 publicari
 pitum si
 nos inva
 indutus, v
 pulo effur
 rat, nauti
 tum gest
 scalis asc
 qui ibide
 quod pri
 mus, cor
 pompa. P
 acto dux c
 tribus gra
 evectus fu
 pollicetu
 futuram
 bet cora
 statim co
 ducem su
 ducem reip
 proximun
 perstring
 ratam fa
 tus auto
 consiliar
 mus, su
 urbis reg

gustiave. ac novi ducis liberalitate ja-
 ctam plebs studiose colligit. tandem
 circumacto foro cum ad scalas ædium
 publicarum principis ventum est, pul-
 pitum sistunt, è quo descēdit princeps.
 mos invaluit, ut vestes quibus dux est
 indutus, vasque argenteum, in quo po-
 pulo effundenda pecunia congesta fue-
 rat, nautis qui pulpirum humeris subla-
 tum gestaverunt concedantur. Dux
 scalis ascensis excipitur à consiliariis,
 qui ibidem operiebantur, & capitio,
 quod principis insigne supra esse dixi-
 mus, coronatur. hæc series est totius
 pompæ. Postridie senatu in curiam co-
 acto dux orationem habet, Deo ac pa-
 tribus gratias agit, quod ad id munus
 evectus fuerit, simulque operam suam
 pollicetur nullo reipubl. commodo de-
 futuram. ejusmodi fere orationem ha-
 bet coram universis civibus, primis
 statim comitiis, quæ post se creatum
 ducem fiunt. Hactenus de principe seu
 duce reipubl. nostræ dictum sit. Illud
 proximum est, ut de consiliariis pauca
 perstringamus, quæ tamen satis explo-
 ratam facient omnem illius magistra-
 tus autoritatem. Assident principi
 consilarii sex, quod supra quoque dixi-
 mus, singuli inquam ex unaquaque
 urbis regione. in sex etenim regiones

sive

158 **CASP. CONTARENI**
five tribus divisa est universa civitas. harum tres sunt citra magnum rivum, qui mediam urbem dividit, tres vero alia ultra. ex unaquaque urbis regione consiliarius unus eligitur, ea comitiorum ratione qua omnes magistratus creari supra abunde satis explicimus. magistratus iste octimestris: simulque cum principe omnium quæ ad rempublicam rerum spectant curam habet. verum veteri admodum instituto universa comitiorum ratio consiliariis potissimum incumbit. si qua etiam de re ad magnum consilium referendum sit, ejusque autoritate sanciendum sit, res tota consiliariis referentibus decernitur, utpote qui soli id juris obtineant. his tamen interdum adiunguntur quadraginta-virum præfeti, quibus tamen solis referendi jus non esset. nulli præterea magistratui, dempto duce quem semper excipio, concessa est ea potestas. possunt etiam si eis libeat de re omni & ad senatum & ad decem-viros referre. Cæterum præconsultoribus ea præcipue cura demanda est, ut & senatum cogant & ad senatum referant: quemadmodum & decem-virum præfectorum officium est & decem-viros cogendi & ad eos referendi: de quibus à nobis infra tractabitur.

DE V
stabitur
ritate su
par jus
bus, &
illius co
duci affi
tur quoc
menles i
sunt qu
graviore
que dec
bus suo
postqua
pularum
fert, &
nam ger
men dili
tum opt
quis pa
referant
re præse
bernatio
cile præ
deo annu

Etabitur. At consiliarii ampliore auto-
 ritate sunt præditi, utpote qui in senatu
 par jus habeant cum præconsultori-
 bus, & in collegio decem-virum cum
 illius collegii præfests. Octo mensibus
 duci assident, eoque munere fungun-
 tur quod jam explicui. Quatuor vero
 mensès intersunt, quin potius præfests
 sunt quadraginta-viris quibus capitis
 graviores causæ sunt demandatæ, eis-
 que decernentibus judicantur, de qui-
 bus suo quoque loco dicetur. Nunc
 postquam de magno consilio quod po-
 pularem statum in hac republica re-
 fert, & de principe qui regiam perso-
 nam gerit, si non eleganter satis, ta-
 men diligenter tractatum est: institu-
 tum opus poscere videtur ut de reli-
 quis partibus hujusce gubernationis
 referamus, quæ optimatum regimen
 repræsentant. hujusmodi namque gu-
 bernatio in Veneta civitate cæteris fa-
 cile præstat, quam sequenti volumine
 deo annuente integre explicabimus.

CASP. CONTARENT
Patricii Veneti

De

REPUBLICA
VENETORVM.

LIBER TERTIVS.

OMNIS hominum institutio, ni præpostera futura sit, naturam optimam rerum omnium parentem imitari debet. quæ cum ita totius mundi ordinem disposuerit, ut res sensus intellectusque expertes, ab his quæ mente præditæ sunt, gubernentur, ac in hominum hoc cœtu, quem civitatem appellamus, seniores junioribus prudentia antecellant, utpote qui neque perturbationibus animi ita obnoxii sunt ut juvenes, rerumque plurimarum quas in longiori vita experti sunt peritiores existant: ideo, quod Aristoteles in Politicis ait, in unaquaque republica quæ naturæ solertiam & sapientiam æmulari voluerit, senes præficiendi sunt summæ rerum: juvenum vero officium esse debet, ea facere quæcunque jussierint senes. neque quando hoc institutum maxime secun-

DE VEN
secundum
um junior
b hanc rer
are, quoni
etas facit, n
aque querel
tem juniore
oribus vice
em in rebu
ue alicujus
gubernatio
nnium pul
tum præfec
tam à senior
parte adduc
nientium ac
sum & Lace
plurimarum
notior effie
comprobat
in nostra re
tus ac dece
rate, cujus
dini ex regi
statu, referu
media que
partes, stat
consilium
nam gerit
quit Plato
ta, terram

secundum naturam est, seniorum imperium juniores detrectare possunt, aut ob hanc rem seditionem ullam concitare, quoniam in discrimine hoc quod ætas facit, nullus invidiæ locus est, nullaque querela esse potest, quandoquidem juniores certo sperent sibi à minoribus vicem repensum iri. Quamobrem in rebus publ. omnibus quæcunque alicujus nominis unquam fuerunt, gubernationi civitatis, rerumque omnium publicarum, seniorum consilium præfectum est, quem senatum etiam à senioribus nominarunt. hac in parte adducerem Romanorum Atheniensium ac reipublicæ Carthaginensium & Lacedæmoniorum, nec non plurimarum civitatum leges, ni res notior esset, quam ut ullius testimonio comprobari egeat. Pari igitur ratione in nostra republica institutus fuit senatus ac decem-viri: qui in Veneta civitate, cujus rempublicam mixtam esse dixi ex regio, populari & optimatum statu, referunt optimatum statum: ac media quædam sunt, quibus extremæ partes, status scilicet popularis, magnū consilium, ac particeps qui regis personam gerit, invicem vinciuntur. Sic inquit Plato in Timæo extrema elementa, terram ac ignem, mediis elementis

vinciri: sic in diapason consonantia extremæ voces mediis diatessaron ac diapente vocibus invicem nectuntur. Ut ergo cœptum iter peragamus, Senatus Venetus centum & viginti legitimos senatores habet, multi tamen præterea magistratus obtinent jus senatorium, adeo ut nostra tempestate ducenti & viginti & amplius jus habeant ferendi suffragium in senatu. Senatores legitimi singulis annis ab universo civium cœtu (quem magnum consilium nominari sæpius est repetitum) creantur. Nec tamen hic honos vacationem ullam habet, quemadmodum omnes alii magistratus. sed iidem si ita fors tulerit, & magno consilio libuerit, quod plerumque fit, singulis quibusque annis in eo munere versari queunt. Modus & ratio electionis supra à nobis exposita est, cum formam omnem comitiarum explicaremus. Eo igitur pacto Augusto ac Septēbri singulis comitiis sex senatores eliguntur, quæ decies repetita summam sexaginta electorum explent. sexaginta reliqui adjuncti, seu adscripti sunt prioribus, omnesque hi simul propriis quibusdam comitiis eliguntur. Nam ad tertium Calendas Octobris cogitur senatus. Vnusquisque senatorum & quivis alius, cui suffragii
jus

jus est, in senatu unum civem nuncupat. Postridie vero illius diei mane ad horam diei tertiam conveniunt universi cives in comitiis: prælectisq; à scriba magno omnium civium nominibus, quos pridie senatores nominaverint, conjecta in urnam omnium nomina sorte educuntur. At in suffragia pro unoquoque itur ex omnibus his sexaginta: qui plura suffragia tulerunt quam cæteri. dummodo etiam dimidia excesserint, eo anno adscripti senatori sunt, ea tamen lege, ne plures quam duos gentiles in eorum numero sint: sicque tres tantum ejusdem gentis in numero legitimorum senatorum esse queunt, præterea nullus. qua lege optime consultum fuisse reipublicæ existimari debet. nam nulla perniciosior pestis in rempublicam obrepserit, quam si quæpiam ejus pars cæteris prævaluerit. sic namque quoniam æquum jus non servatur, impossibile est societatem inter cives consistere: quod usæ evenire solet ubicunq; plura in unum conveniunt. sic solvitur mixtam, si quodpiam elementorum, ex quibus corpus constat, alia superaverit: sic omnis consonantia dissonans fit, si fidem unam seu vocem plus intenderit quam par sit. Non impari ratione, si

civitatem aut rempublicam constare
 volueris, necesse est id imprimis serva-
 ri, ne qua pars aliis efficiatur potentior,
 sed omnes quoad fieri possit, publicæ
 potestatis participes sint. Quocirca
 perquam egregie majores nostri sanciu-
 tum esse voluere, perpetuum hoc jus in
 republ. nostra, non tantum in senatu,
 sed neq; in aliis magistratibus pluribus
 gentilibus locum esse, quam ad servan-
 dam æqualitatem opus esse videatur.
 Nec minus prudens institutio eligendi
 senatus habenda est, ut scilicet sexagin-
 ta senatores more comitorum solito,
 sorte inquam electioni ac judicio admi-
 xta eligerentur: sexaginta vero adjun-
 cti ratione diversa, in qua scilicet nil
 esset sortis. Etenim si in omnibus par-
 sorti locus esset, facile accidere posset,
 ut aliquando præcipuorum civium ra-
 tio non haberetur, atq; in eligendo se-
 natu præterirentur non sine reipub. de-
 trimento. Idcirco sexaginta patres a-
 scriptos nulla sorte singulis tamen an-
 nis eligi placuit. Senatus igitur primum
 ex iisce centum ac viginti constat, quo-
 rum sexaginta proprio vocabulo sena-
 tores appellantur, at reliqui adjuncti,
 quorum comitiis integra dies consu-
 mitur. præter hos centum & viginti
 legitimos senatores pari jure in senatu

cum

cum senatoribus vivunt (ut ducem & consiliarios præteream) decem-viri, quadraginta-viri, iudices capitalium, causarum & criminum graviorum, salis & annonæ frumentariæ præfecti, divi Marci procuratores, multique præterea magistratus, adeo ut nostris temporibus summa omnium ducentos ac viginti excedat. hi jure senatorum funguntur, universa gubernandæ reipublicæ ratio ad senatum pertinet. quicquid senatus autoritate decretum fuerit, id sanctum & ratum habetur. eo disceptante & decernente & paces fiunt & bella suscipiuntur. pecunia etiam omnis reipublicæ ejus jussu exigitur & impenditur. si res postulat, nova etiam tributa & decimæ, tamen ex decreto senatus, tum imponuntur civibus, tum etiam exiguntur. si quando etiam contingat è republica esse ut novus quispiam magistratus pro tempore instituat, is à senatu eligitur. Præterea senatus quibuscunque temporibus perpetuum jus obtinuit eligendi oratores, qui ad principes externos à republica destinantur, necnon etiam creandi collegium eorum, qui jus habent & cogendi senatum & ad ipsum referendi. hos Aristoteles præconsultores nominat, nostrates vero Sapientes vocant,

arrogantiore vocabulo usi: quo interdum nobis quoque utendum esse duximus, ne à communi loquendi usu penitus abhorrere videamur. Comitiam tamen hæc senatus, quibus & oratores & præconsultores eliguntur, minus habent sortis, quam ea quæ supra descripsi, magni scilicet consilii universique civium coetus. unusquisque enim senatorum nominat quem voluerit, deinde pro singulis in suffragia itur: isque cui plura contigerint quam reliquis, dummodo dimidium totius, summa excedant, electus renunciatur. Quod si quandoque necessitas & usus reipubl. poposcerit ut invito cuiquam munus aliquod publicum injungatur, unusquisque senatorum clam in syngrapha ejus nomen notat, quem maxime idoneum duxerit: deinde in urnam ad id paratam schedulam eam jactat. inde à scriba extrahuntur, palamque leguntur omnes, ac demum pro quolibet itur in suffragia: isque pronuncietur electus cui plures suffragati fuerint, dummodo etiam sint plures dimidiis. Hic schedularum modus inventus est, ne quispiam veritus inimicitias sive alterius civis odium comparare, qui maxime ei muneri fungendo aptus sit, nolit tamen, absteineat ab eo nominando:

DE VENE
 nando: sicque
 epublica det
 s est à nobis
 senatus consi
 anciant quæ fa
 modo senatuf
 int. Non lat
 arufuisq; sen
 ferre ad senat
 cere possit,
 prium nulliu
 in senatu tur
 ita usu comp
 mnes pariter
 riter negligan
 turum est, ut
 gantur, quos
 maxime om
 pientes appel
 tari, eò quod
 bus consuler
 sultores mer
 jus habent &
 senatum refe
 mestrís est.
 tres ordines
 simo interv
 primo etim
 primarii civ
 rientia tum
 tione alios

nando: sicque privati commodi gratia
 respublica detrimento afficiatur. Nunc
 is est à nobis recensendus modus quo
 senatus consulatur, eaque decernat &
 sanciat quæ facienda sunt: aut quonam
 modo senatusconsulta fieri consueve-
 rint. Non latuit majores nostros, si
 unusquisq; senator promiscue tum re-
 ferre ad senatum tum sententiam di-
 cere posset, atque hoc officium pro-
 prium nullius esset, magnam semper
 in senatu turbationem fore. Præterea
 ita usu compertum esse, ut id quod om-
 nes pariter curant, omnes etiam pa-
 riter negligant. Ideo legibus nostris sta-
 tutum est, ut à senatu sedecim cives eli-
 gantur, quos vulgus propterea quod
 maxime omnium sapere videantur, Sa-
 pientes appellat. nos Aristotelem imi-
 tati, eò quod præconsultant illa de qui-
 bus consulendus est senatus, præcon-
 sultores merito appellare possumus. hi
 jus habent & cogendi senatum, & ad
 senatum referendi. magistratus hic se-
 mestris est. Cæterum hi Sapientes in
 tres ordines sunt distributi, qui longis-
 simo intervallo inter se differunt. In
 primo enim ordine sex sunt senatores
 primarii cives, qui cum rerum expe-
 rientia tum dignitate atque æstima-
 tione alios facile antecellunt. his præ-

cipue id muneris incumbit, ut de ad-
 ministranda republica, de bello, de pa-
 ce, atque aliis majoribus, præcon-
 sultent atq; senatum consulant. In secun-
 do autem ordine quicumq; sunt cives,
 qui tametsi parem authoritatem refe-
 rēdi ad senatum habeant de omnibus,
 cum illis qui sunt primi ordinis, ni-
 hilominus sunt dignitate atque æsti-
 matione superioribus longe inferiores.
 Officium horum præcipuum est, cura
 militum qui reipublicæ stipendio alun-
 tur & merent sub Veneto imperatore.
 Tertii quoque ordinis quinq; sunt qui-
 bus demandata est rei maritimæ cura,
 neque præterea de quacunq; re jus ha-
 bent ad senatum referendi. hic ordo
 apud majores nostros in precio habe-
 batur, quo tempore apud Venetos res
 maritimæ florebant. Verum re mari-
 tima diminuta, nostrorumque studiis
 ad continentis imperium conversis,
 cœpit hic quoque magistratus in parvo
 precio haberi: adeo ut ætate nostra
 adolescentes ac primæ lanuginis ho-
 mines ad eum ordinem eligantur. hi
 ergo cives sedecim quorum conventus
 apud Venetos proprio vocabulo colle-
 gium appellari consuevit, summo ma-
 ne conveniunt cum principe ac consi-
 lariis: primumque ad tertiam usque
 diei

DE VEN
 diei horam
 quibus aliqu
 ca, aut cum
 causas dece
 ita res post
 de illis referu
 ram omnes
 tur, confesti
 qui à secretis
 mnes episto
 modum, nisi
 pis, qui ad d
 velit, aut à
 ti negotio, q
 differri possi
 hi Sapientes
 certum conc
 cis negociis
 & confeder
 est (nam p
 ptenus præ
 haber) rem
 lium incund
 tentiam rog
 primæ class
 ves, primi et
 dicantque p
 in secundo
 stremit, si r
 sententiam
 consultores

diei horam privatos homines audiunt, quibus aliquid rei est, aut cum republica, aut cum quopiam magistratu: easq; causas decernunt omnes simul, vel si ita res poscere videatur, ad senatum de illis referunt. sub tertiam diei horam omnes privati è curia dimittuntur, confestimque ab aliquo scribarum qui à secretis reipublice sit, leguntur omnes epistolæ ad senatum missæ. Postmodum, nisi ab oratore alicujus principis, qui ad ducem & collegium admitti velit, aut à quopiam majoris momenti negocio, quam ut ad aliud tempus, differri possit, interpelletur, secedunt hi Sapientes sive præconsultores, in certum conclave consultaturi de publicis negociis. Postquam conventum est, & confederunt omnes, is qui præfectus est (nam per vices eorum quilibet septenus præ cæteris agendorum curam habet) rem proponit, de qua sit consilium incundum. Deinde singulos sententiam rogat, eo servato ordine, ut primæ classis consultores primarii cives, primi etiam sententiam rogentur: dicantque post eos, quinque illi quos in secundo ordine constituimus. Postremi, si res proposita maritima sit, sententiam dicunt tertiæ classis præconsultores, quibus earum rerum curæ

170 CASP. CONTARENI
demandata est. Quod si res proposita
ad maritimum negocium non spectet,
hi postremi silent. in unaquaque vero
classe primus sententiam dicit, qui se-
ptem proximis diebus præfuit. Deinde
maxime senex, deinceps alii prout æ-
tate præstiterint. Postremus omnium,
qui alios rogat, remque deliberandam
proposuit, quique per eos septem dies
præfectus fuerit, sententiam suam ad-
fert. Re tandem inter ipsos prope dis-
cussâ ac deliberata, sive omnes in ean-
dem sententiam convenerint, sive in
duas aut tres, prout diversa sunt homi-
num ingenia, divisi fuerint, principem
& consiliarios conveniunt, priusquam
senatum cogant. Ibi que omnium sen-
tentia recitantur, quibus si princeps
aut consiliarius quispiam adhærere
voluerint, suaque autoritate favere, aut
aliam novam invenerint, re iterum in-
ter eos tractata, tandem omnium sen-
tentia scriptis mandantur. Id muneris
est scribarum, qui sunt à secretis sena-
tus. sic negociis, quæ senatus autori-
tate decernenda sunt, consultatis, se-
natum cogunt, coram quo primum
recitantur omnes literæ, quæ alicujus
sint momenti, quæve post dimissum
proximum senatum principi & præ-
consultoribus reddita fuerint. postea

in

DE VEN
in his reb
torum delibe
tentia legur
sint, sive int
pacto quo Pl
ses rogatione
Nullus vero p
Sapientes vo
ad senatum
tentiam illi
firmandi &
consiliarios
fectos, de qu
pio. Lectis i
tiis præfectus
git. sin minu
cui dicere ve
elatioremque
conscendens
rationes om
suam adstru
in medium
graviter, ut
debet. qui p
git præconsul
sentiat, suam
firmat, prior
que, si quæ
à sua discrep
si tot senten
dium adduc

in his rebus, quæ à collegio præcon-
 sultorum deliberatæ fuerint, primum sen-
 tentiæ leguntur, siue illæ concordēs
 sint, siue inter se diversæ, eodem fere
 pacto quò Plato innuit apud Athenien-
 ses rogationes populi fieri solitas fuisse.
 Nullus vero præter eos, quos à Venetis
 Sapientes vocari admonui, referendi
 ad senatum jus habet, suamque sen-
 tentiam illius ordinis autoritate con-
 firmandi & sancienti: semper ducem,
 consiliarios & quadraginta-virum præ-
 fectos, de quibus infra dicemus, exci-
 pio. Lectis in senatu omnium senti-
 tiis præfectus collegii (si voluerit) sur-
 git. sin minus, maxime senex, aut is
 cui dicere volenti, alii concesserint.
 elatioremque suggestum ad id factum
 conscendens verba ad senatum facit:
 rationes omnes quibus sententiam
 suam adstruat, dissidentesque refellat,
 in medium affert: modeste tamen &
 graviter, ut senatorii ordinis virum
 decet. qui postquam peroraverit, sur-
 git præconsultor alius, qui à priori dis-
 sentiat, suamque ipse sententiam con-
 firmat, priorem vero confutat, alias-
 que, si quæ sunt præter priorem, quæ
 à sua discrepant. surgit deinde tertius,
 si tot sententiæ fuerint, eaque in me-
 dium adducit, quæ secum facere vi-
 dentur;

172 CASP. CONTARENI
dentur: sicque deinceps res inter eos
discutitur, quoad nullus eorum sit, qui
verba facere velit: nulli namq; senatori
locus dicendi datur, quousque præcon-
sultores omnes qui id muneris subire
voverint, dicendi finem fecerint. sed
postquam ultro citroque quantum li-
buerit, & orationibus & argumentis
hi contenderint, aliis quoque senatori-
bus dicendi facultas datur. quod si se-
natorum aliquis cuiquam ex dictis sen-
tentiis contradicere, aut earum quam-
piam astruere sive etiam novam adfer-
re velit, dicendi copiam habet. nullus
tamen senatorum de nova sententia,
quam ipse invenerit, & ad senatum
proposuerit, jus ad senatum referendi
habet: sed plerunque contingit, si con-
siliium ejus senatoris è republ. esse vi-
deatur, ut aliquis ex collegio sive con-
siliarius sive quadraginta-virum præfe-
ctus de ea sententia ad senatum refe-
rat. Hoc ergo pacto re bene discussa &
deliberata, suffragiis universis senatus
decernit, quamnam sententiam po-
tissimum probet. non tamen pedibus
in sententiam eunt, aut recedunt,
quem morem Romanos servasse me-
moriæ proditum est, neq; palam senten-
tiam dicunt: sed urnis ac suffragiis rem
decernunt, non dissimili ratione ab ea
quam

DE
quam
mus. Sc
ferunt t
tentia,
namqu
excipia
diant. I
quam j
bus nor
tem sen
nam den
probave
viridem
queat, a
Consilia
pro decre
dimidi
quod si
summæ
tur, cui p
petuntur
rentiis: e
per reject
citur, qua
dimidiis s
tus consul
ciatur. R
tur, nisi l
idemq; m
cuiuspiam
blicam Ve

quam in comitiis servari supra docuimus. Scribæ qui sunt à secretis senatus, ferunt totidem urnas quot fuerint sententiæ, de quibus consultitur senatus: unamque viridem, quæ eorum suffragia excipiat, qui sententiâs eas omnes repudiant. Præterea unam rubei coloris, in quam jaciunt suffragia senatores, quibus nondum liqueat. unusquisque autem senatorum suffragium in ejus urnam demittit cujus sententiâ præ aliis probaverit: si vero omnes rejiciat, in viridem urnam. quod si nondum liqueat, ac dubitet, urna rubea præsto est. Consiliarii suffragia numerant. Id vero pro decreto habetur, cui plures quam dimidii senatores fuerint suffragati. quod si nullius sententiâ dimidium summæ excesserit, primum ea rejicitur, cui paucissimi fuerint assensu, repetunturque suffragia pro cæteris sententiis: eodemque modo postrema semper rejecta, controversia ad duas deducitur, quarum altera necesse est ut plura dimidiis suffragia ferat, in quam senatus consultum factum fuisse pronunciat. Re una expedita de aliis refertur, nisi hora diei intempestiva fuerit: idemque modus in aliis servatur. Si vero cujuscumque principis orator ad rempublicam Venetam accesserit, à principe, consi-

consiliariis, universo collegio excipitur, auditurque ab eis. deinde consultandi tempus petunt, quo dimisso, reque à præconsultoribus eo quem supra diximus modo deliberata, senatus consulitur. princeps primum senatui narrat, quæ petierit orator. deinde omnium qui jus referendi ad senatum habent sententiæ leguntur. eadem ratione fit senatusconsultum, quo petitioni oratoris respondetur. quo accito legitur ei senatus decretum, sicque dimittitur. Hæc fere summa eorum quæ tum ad senatusconsulta tum ad universam rationem atque ordinem consulendi senatum pertinere videantur. Nunc & temporis & loci videtur esse, ea de decem-viris paucis recensere, quæ facere ad institutum opus videri possunt. decem-virum hoc collegium apud Venetos summæ est authoritatis, & à quo non immerito quis asserat reipublicæ incolumitatem præstari: cujus origo, ut ejus magistratus ratio omnis facilius intelligi possit, longius à nobis est repetenda. Divina quadam animi prudentia majores nostri perspexerunt, quemadmodum in corpore humano putrescente humore quoquam innumerum ac periculosissimi plerumque morbi accidunt, qui sæpe etiam interitum adfe-

DE
adferunt
surgere
negocium
tius præ
gibus p
regnan
gravati
metuer
les Ro
Syllam
Cæsare
publica
rum et
stribus
ditos ex
Nostris v
est omni
lia quæ
matium
pam su
venisse.
majore
pulcherri
misque le
hujusmo
nim maj
runt, qu
vium in
cum ani
cedæmo
thoritati

adferunt: ita etiam in rebuspublicis in-
 surgere interdum improbos cives, qui
 negocium reipubl. facebant, dum po-
 tius prave imperare volunt, quam le-
 gibus parere, sive adducti ambitione ac
 regnandi cupiditate, sive ære alieno
 gravati, seu etiam scelerum conscii, ac
 metuentes ne pœnas daturi sint: qua-
 les Romæ legimus fuisse, Catilinam,
 Syllam, Marium, ac demum Iulium
 Cæsarem, qui tyrannide potitus rem-
 publicam penitus evertit. In Græco-
 rum etiam rebuspublicis alioqui illu-
 stribus nonnullis ejusmodi cives præ-
 ditos extitisse memoriæ proditum est.
 Nostris vero temporibus compertum
 est omnibus, omnes fere civitates Ita-
 liæ quæ populari statu aut etiam opti-
 matium utebantur, tandem in cujus-
 piam suorum civium tyrannidem de-
 venisse. Quamobrem omnibus viribus
 majores nostri nitendum statuere, ne
 pulcherrime instituta respublica opti-
 misque legibus confirmata, à quopiam
 hujusmodi monstro vexaretur. Nil en-
 nim magis sibi metuendum esse duxe-
 runt, quam intestinum hostem & ci-
 vium inter se simultatem. Cæterum
 cum animadvertissent, in republica La-
 cedæmoniorum Ephoros summæ au-
 thoritatis fuisse, Romæq; decemviros,
 qui

qui etiam leges condiderunt: opera-
 precium se quoque facturos credide-
 runt, si horum exemplum imitati, in
 dispari tamen causa magistratum sum-
 mæ potestatis in hac nostra civitate in-
 stituerent, cui providendi præcipue cu-
 ra esset, ne qua inter cives discordia,
 quæ seditionem faciat, oriatur: ne qua
 factio, aut ne quis perniciosus civis rei-
 publ. insidias molliatur. quod si quis-
 piam huiusmodi morbus malo fato in
 civitatem obreperet furtim, summam
 haberet auctoritatem in eos animad-
 vertendi, ac procurandi ne respublica
 quippiam detrimenti patiatur: tam-
 magna vero potestas, neque paucissi-
 mis committi poterat sine periculo:
 neque formidabilis si multis commit-
 teretur, futura erat. quocirca ut ab u-
 troque incommodo caverent, institue-
 runt hoc decem-virale collegium. an-
 num hi gerunt magistratum, eamque
 vacationem habent, ut is qui vel per
 diem in eo magistratu fuerit, non tan-
 tum eo anno sed futuro etiam jus mu-
 neris vacationem habeat, neque fas sit
 de eo in comitiis decemviralibus men-
 tionem haberi. quibus decem-viris
 principem quoque & consiliarios ad-
 junxere, ut universum collegium sum-
 mam decem & septem civium exple-
 ret,

DE V
 ret, qu
 fit. ex c
 tres die
 gerit, q
 que ma
 rûm ap
 cogend
 bent, r
 conclav
 veniun
 bent, ja
 res, ad
 sellia cu
 adeunt
 cem-vir
 ad colleg
 ad idem
 natus ill
 his prin
 quam ha
 referre
 tuor con
 ne quid
 immutar
 si quippi
 rogare v
 retur, ni
 tæ essent
 vant, ne
 turi sint
 cognatu

ret, quibus hæc summa potestas tributa sit. ex decem-viris, singulis mensibus tres dicuntur ab illis quibus fors obtigerit, qui principes collegii sunt, qui- que materna lingua capita decemvirum appellari consueverunt: & hi jus cogendi decem-virale collegium habent, referendique ad illud privatum conclave habent, in quod quotidie conveniunt: privatos etiam ministros habent, janitores, apparitores ac stipatores, adeo ut nullius magistratus subfelia cum majori observantia adeas. adeunt vero omnes illi quibus cum decem-viris negotium est. literas quoque ad collegium scriptas legunt, & de illis ad idem referunt. ne tamen temere senatus ille consulatur, unus tantum ex his principibus referendi jus nequaquam habet, sed duo sint opus est, qui referre de eadem re velint, seu quatuor consilarii. ob eam etiam causam ne quid temere à paucissimis civibus immutari possit, illud institutum est, ne si quippiam quod jam sancitum sit abrogare voluerint, decretum id haberetur, nisi duæ collegii partes suffragatæ essent. Hunc quoque morem observant, ne reum cum de eo iudicium laturi sint, in iudicium admittant, neque cognatum aut oratorem quempiam,

qui ejus causam agat: quod tamen jus
 reis concessum est, cum apud quem-
 cunque alium magistratum causam di-
 xerint. Verum hujusmodi institutum
 in judiciis servant. à principibus colle-
 gii reus auditur, ejusque dicta omnia
 scriptis mandantur. Cum autem causa
 ad collegium deferretur, ipsi collegii
 principes alique judices qui intersunt,
 & accusatoris & rei vicem agunt: res-
 que maxima semper adhibita judicii
 ratione decernitur. In initio decem-viri
 huic tantum rei operam impēdebant,
 ne scilicet reipublicæ civili concordia
 quicquam officeret. Postea vero gra-
 vissima quædam crimina & enormia
 facinora hujusce judicii severitati ac
 censuræ commissa fuere, ut hi qui rei
 facti essent quod nummos adulterinos
 cudissent, vel quod venere mascula usi
 essent. sed nostris temporibus decem-
 virum autoritas longius serpsit. nam
 jam nonnulla maxime arcana, quæ ad
 reipublicæ gubernationem attinent, ad
 decem-viros deferuntur: licet nihil
 majoris sit momenti, nil è sententia to-
 tius senatus decernant. sed & jam ple-
 ræque pecuniariæ res ab ipsis admini-
 strantur. Quocirca ne in tot tamque
 arduis negociis paucissimis jus esset ci-
 vibus, accersiti sunt in hoc collegium
 Sapien-

DE N
 Sapien
 vocato
 Marci,
 neratio
 collegi
 junctos
 men h
 tantum
 res, & c
 omnes
 fragant
 bus neg
 juncti c
 comiti
 sed dece
 ter, quin
 consuev
 les eoru
 conjun
 mitiis n
 mam er
 Veneræ
 rientia
 hinc de
 Martia
 dem m
 turbati
 nuo de
 dentia
 sceleris
 collegio

Sapientes primi ac secundi ordinis, Advocatores quoq; & Procuratores sancti Marci, qui magistratus summæ est venerationis: suntque præter hos huic collegio quindecim senatores, quos adjunctos vocant, ascripti. universi tamen hi jus suffragii non habent, sed tantummodo decem & septem priores, & quindecim his adjuncti, ad eum ut omnes summam expleant xxxiii. suffragantium. Cæteri hoc jure etsi omnibus negociis intersint. privati sunt. adjuncti quindecim neque à senatu neq; comitiis magni consilii eligi solebant: sed decem-viri quos voluissent senatores, quindecim collegas sibi adjungere consueverant, qui tamen neque gentiles eorum, neque arcta necessitudine conjuncti fuissent. Nunc vero hi comitiis magni consilii eliguntur. Maximam ex decem-virali collegio reipubl. Venetæ utilitatem extitisse, ipsa experientia expertum est. nam anno ab hinc decimo supra ducentimum, Martinus Phaletus dux, qui tyrannidem moliebatur magnamque reipubl. turbationem allaturus fuerat, continuo decem-virum autoritate ac prudentia oppressus, temeritatis simul & sceleris pœnas dedit: disceptantemq; hoc collegio capite truncatus est, una cum

plerisque nobilissimis civibus, qui cum
 eo in perniciem libertatis conspirave-
 rant, perpetuaque ignominia nota fuit
 affectus. Eo enim in loco, in quo ima-
 gines omnium principum depictae sunt,
 cum elogiis rerum quas optime pro
 republ. gesserint, Martini Phaletri se-
 des imagine vacua, versiculis quibus-
 dam inscripta est, quibus legentibus si-
 gnificatur eum ducem pro criminibus
 (ut nihil immutem) securi percussum
 fuisse. Perniciosissima certe, & quae fa-
 cile perniciem & exitum reipublicae al-
 latura fuerat conspiratio, ni decemvi-
 ralis collegii autoritate oppressa fuis-
 set. Nonnulli quoque cives, qui ambi-
 tione ducti periculosas quasdam leges
 promulgaverant, ut auram popularem
 aucuparentur, continuo decem-virum
 autoritate compressi reipublicae pœ-
 nas temeritatis ac immodicæ ambitio-
 nis dederunt. Qua ratione effectum est
 Deo optimo favente, ut nullus hujus-
 modi morbus in hac civitate nostra
 hoc pacto collegii hujus autoritate
 confirmata invalescere possit. Iam præ-
 cipuae reipublicae Venetae partes, qui-
 bus universa fere gubernatio contine-
 tur, à nobis expositae sunt. Verum ut
 omni ex parte institutum à nobis opus
 perfectum sit, de reliquis quoque ma-
 gistra-

gistratibus docebimus, à quibus tum jura dicuntur, tum pecuniæ publicæ administrantur: necnon de gubernationibus civitatum, quæ sub Veneta ditione sunt, deq; classium, exercituumque præfectis. Postremo nonnulla instituta exponam quibus optime meo quidem judicio cautum est, ne populus & plebs minor ægre ferat nullam sibi in hac republ. gubernationis partem esse. Docebimus item haudquamquam omissam fuisse, ut pleriq; existimant. publicam ad republ. juventutis institutionem. Verum antequam ad hanc rerum institutionem explicandam veniam, non ab re esse existimo, si lectorem admonuero, in ea ratione, qua supra dixi Senatum consuli solere, necnon & decem-virum collegium apparere perspicue mixtionem quandam legum popularis status, & reipub. optimatum. Nam quod nihil possit senatus decernere nisi prius de eo ad ipsum senatum à præconsultoribus relatum sit, status optimatum est. Quod vero præconsultores nullam habeant potestatem, nisi cōsulant senatum, eorumq; sententia illis autoritate confirmata sit, est utique popularis gubernationis institutum. Itaque non tantum in universa hac nostra republica, verum

etiam in quacunq; ejus parte, qui recte
 perpendet, inveniet hanc quam dixi,
 mixtionem & temperiem, cum qua
 rectæ illæ gubernâdi rationes, in unam
 formam atque speciem reipublicæ no-
 stræ coaluerint. sed nostra unde egressa
 est revertatur oratio. Omnium ergo
 prima nobis ea pars sit exponenda,
 quæ ad jus pertinet. Univerſum igitur
 jus, quod à magistratibus reddi solet,
 bifariam diviſum est. Nam aut in sup-
 pliciis, quæ ſumenda ſunt de homini-
 bus facinorosis, qui patriam aut civem
 aliquem inſigni injuria affecerint, vel
 in deos immortales impii extiterint,
 conſtitutum eſt. Aut poſitum eſt in
 cauſis forenſibus judicandis. Idcirco
 etiam Venetiis duo genera judicium
 ſunt, horum alterum cauſis forenſi-
 bus, alterum vero judiciis rerum capi-
 talium præficitur. Primum itaque de
 criminoforum hominibus judicibus,
 mox de forenſibus dicemus. Delictor-
 um quædam minutiora, vel ſuapte
 natura vel peccantium hominum con-
 ditione habentur. Nonnulla graviora
 & majoris momenti, aut genere ipſo
 peccati aut peccantium nobilitate. qua
 de re duplices quoque ſunt capitalium
 rerum magistratus inſtituti. ad horum
 alteros graviores cauſæ & inſigniora
 fact.

DE
 facino
 levior
 verſa
 gregie
 poſſun
 ſubinc
 quæ d
 eſſe ſe
 crimin
 colleg
 tante
 tui his
 crimin
 qui cri
 minale
 Advoc
 poribu
 credib
 cipu
 aliqua
 tur. C
 in co
 tercede
 apud R
 bant: S
 plebis
 gum t
 tribun
 ne per
 damu
 muni

facinora deferuntur, ad alteros vero leviora. Hac ergo ratione judicia universa in republica Veneta perquam egregie divisa atque constituta videri possunt: nos de insignioribus primo; subinde de aliis dicemus. Præter delicta quæ decem-virum censuræ commissa esse supra diximus, graviora omnia crimina Advocatoribus referentibus collegioq; quadragesimo-virali disceptante discerni solent: pœnaque constitui his qui in eis deprehensi fuerint pro criminis qualitate. quadraginta hi viri, qui criminum causis præfecti sunt, criminales vulgo appellari consueverunt. Advocatorius magistratus priscis temporibus magnæ fuit authoritatis incredibilisque existimationis: cujus præcipuum munus est, legum custodia, ne aliqua scilicet in parte legibus officiat. Quamobrem quilibet eorum, qui in eo sunt magistratu, eam prope intercedendi potestatem habet, quam apud Romanos tribuni plebis obtinebant: sed illi ut tuerentur libertatem plebis Romanæ, nostri vero ut vim legum tueantur: quare non immerito tribuni legum vocari possent. Nos vero ne perspicuitate, cui præcipue operam damus, ulla in parte officiamus, à communi usuratoque vocabulo non rec-

demus. Illi ad populum seu plebem referrebant, nostri vero Advocatores ad quadraginta-viros de levioribus causis referunt. De majoribus autem ad senatum, & de maximis interdum, si ita eis visum fuerit, ad majus consilium referunt. Quamobrem antiquitus magna erat hujus magistratus autoritas. Nunc vero quoniam decem-virum autoritas latius evagata est, ideo Advocatorum existimatio obscurata est, eorum autoritate imminuta. Cæterum quum is magistratus tam amplam obtineat intercedendi potestatem in omnibus, legumq; custodia ad eum potissimum pertineat: atq; hi qui facinus aliquod perpetrarint, maxime contra leges fecisse videantur; præcipue illustres cives quorum interest præter alios reipublicæ conservandæ operam dare: idcirco peculiari quodam modo hujusmodi delicta censura Advocatorum visa sunt esse corrigenda, licet ipsi nullam habeant potestatem quippiam contra reos statuendi, præterquam in parvis quibusdam causis. cætera omnia de consilii sententia statuuntur. Hoc in loco non ab re futurum duco, si omnem judiciorum capitalium rationem explicuero, quæ Advocatoribus referentibus fiunt: quandoquidem nullibi quod

DE
quod
simul
faciem
beat h
Quum
delatur
eorum
bus vel
ei mun
reus es
tum sit
tur de
quod m
ferit, q
x x x
capitali
Ibiq; cau
decernit
jiciendu
potius
Post id
tur reus
ribus Ad
sive solu
eo crimina
trinque
dantur,
faciunt
dicem p
scriptis
stituitur

quod sciam modus hic servari soleat: simulque (ut arbitror) satis perspicuum faciemus, quamnam auctoritatem habeat hic Advocatorius magistratus. Quum crimen aliquod ad Advocatores delatum fuerit, si res digna censeatur eorum censura, confestim vel ab omnibus vel etiam ab uno tantum, nam tres ei muneri præfecti sunt, interdicitur, & reus efficitur ille, cujus nomen delatum sit. Deinde ab intercessore refertur de eo crimine ad consilium illud quod maluerit Advocator qui intercesserit, quamvis plerunque consulatur xxx-virale collegium, quod iudicii capitalium criminum præfectum est. Ibiq; causa recitata, de consilii sententia decernitur, an reus sit in carcerem conjiciendus, & quæstioni adhibendus, an potius solutus causam dicere debeat. Post id juxta decretum consilii accersitur reus, vel clam capitur ab apparitoribus Advocatorum magistratus: ibiq; sive solutus sive in vinculis coactus de eo crimine rogatur, respondet, testes utrinque citantur, omnia scriptis mandantur, sive pro reo sive contra reum faciunt. Hac ratione tota causa in codicem publicum relata, omnium quæ scriptis mandata sunt reo fit copia: constituiturq; tempus, quo docere causam

possit advocatos atque oratores, quos sibi adhibuerit, illique possint omnia diligenter perspicere, quæ reo patrocinentur, necnon etiam cogitare, quo pacto objectum crimen testimoniaque reo adversantia diluere possint. tandem causa incipit agitari. Hac in parte non est reticendus mos majorum ad nostra usq; tempora perductus. si enim forte quispiam reus factus tã tenui re familiaris fuerit, ut sumptum facere nequeat in conducendis advocatis, qui partes suas tueantur; orator, qui conductus reipubl. stipendio est, id munus habet, suscipit inopis illius rei partes tuendas. sic enim lege cautum est, ne ullus indicta causa puniatur. Postquam vero satis factum fuisse reo videtur, neque ad sui defensionem quippiam amplius desiderandum fuerit, Advocatores consilium indicunt, diemque reo constituunt, quo causam dicturus sit. Consilio coacto magistratus hic Advocatorius accusatoris vice fungitur: eosque qui in eo sunt magistratu maxime decet, ut accusatores acerrimos agant, qualis (dummodo id assequi possint) fuit Cicero in Verrem, in M. Antonium, dum tamen illi maledicere parcant, neque extra causam maledicendo vagentur. Nam is qui maledictis indulget,

DE
dulge
officiu
agere v
netos
apud
civis al
quam
ces. Ve
munus
lege off
gistrate
rum in
civium
deri sol
niam q
maxim
ideoque
debet,
legibus
pœnas
eniti de
illatas
reo con
tus civi
sibi sum
credibil
qua re
cives: a
perquan
hoc accu
mandat

dulget, potius inimici & pravi hominis officium facere, quam reipub. causam agere videtur. Hac enim parte apud Venetos longe secus res se habet, quam apud Romanos. Olim Romæ quivis civis alteri diem dicere poterat, eumque quam acerrime accusabat apud iudices. Venetiis vero nemo privatus hoc munus obire potest, sed ex reipublicæ lege officium illud est Advocatorii magistratus. Qua in re magis naturam rerum imitati, sapientiusque concordia civium consuluisse majores nostri videri solent quam Romani. Nam quoniam qui facinus aliquod perpetravit, maxime leges & rempublicam læsit, ideoque præcipue reipubl. pœnas dare debet, jure magistratus is qui tuendis legibus præest, à facinoroso homine pœnas pœscere, atque ad id omni studio eniti debet. Contra privati officium est illatas sibi injurias oblivisci, facileque reo concedere. Præterea nullus privatus civis potest accusatoris personam sibi sumere absque maxima invidia & incredibili odio ejus, cui diem dixerit: ex qua re facile seditiones oriuntur inter cives: atque id incommodum à nostris perquam egregie vitatum est, universo hoc accusandi munere magistratui demando, qui non privata similitate

duabus,

ductus, sed ex legis instituto id agat, quo effectum est, ut nunquam fere auditum sit Advocatorum cuiquam vicio datum fuisse, quod vehementius in reum sit investus, aut nimis acrem accusatorem se gesserit. imo qui acriter in hoc officio versatur, magnam sibi laudem cōparat apud universos cives. Sed ad inceptam iudiciorum rationē redeamus. Agit ergo coacto consilio Advocator partes accusatoris, orationemq; in reum habet acerrimam. crimina & facinora objicit primum, deinde testibus objecta confirmat ac verisimilibus conjecturis astruit. Postquam dicendi finem fecerit, agitur causa rei ab eo patrono, quem sibi asciverit. deinde si Advocatorum quispiam antequā iudices sententias rogentur, dicere voluerit, locum dicendi habet: similiter advocati rei respondendi & objecta crimina diluendi facultatem habent: ea iue ratione causa utrinque agitur, donec alter eorum, sive reus sive Advocator, cui dicendi locus, succumbens se amplius dicere nolle pronunciaverit. Perorata causa reus ejusque patroni discedunt è curia iudicum: cum iudicibus clauduntur in conclavi Advocatores eorumque scribæ, præterea nullus. Advocatores primum de puniendo reo ad iudices

DE
iudices
punien
huc con
rem At
nis nar
ces fere
rent an
inde, si
constitu
tis apu
cet. Co
prope p
tur igit
de cond
gia enit
Venetos
nunt. t
una reu
tur peni
guntur
dum lic
Prima u
bi color
viridis, t
cum, sive
viris (ut
cōsulatu
ribusqu
ad magi
ribus re
dit, gray

judices referunt, sententiasq; rogant, an puniendus videatur, nulla tamen adhuc constituta certa pœna, quem morem Athenienses fere servabant. Athenis namque judices sententias duplices ferebant. primas an reum absolverent an condemnarent. secunda deinde, si priore condemnaretur, pœna constituebatur, ut ex Apologia Socratis apud Platonem perspicue intueri licet. Consimili judiciorum ordine & prope pari mos utitur ratione. Referitur igitur primum ab Advocatoribus, de condemnando reo; judices in suffragia eunt. omnia namque consilia apud Venetos res omnes suffragiis decernunt. tres urnæ deferuntur, quarum una reus condemnatur, altera absolvitur penitus absque mulcta, tertia colliguntur suffragia eorum quibus nondum liquet utrum sit statuendum. Prima urna qua condemnatur reus albi coloris est, secunda qua absolvitur viridis, tertia rubei. unusquisque judicum, sive causa disceptantibus xxxviris (ut plerunq;) agatur: sive Senatus cōsuletur, quod raro accidit, in gravioribusque causis tantum fieri solet: sive ad magnum consilium ab Advocatoribus relatum sit, quod rarissime accidit, gravissimisq; in causis fieri consuevit.

vit, clam, ne quis videatur, suffragium suum dimittit, seu pilulam linream in eam urnam, quam maluerit. Postea à præfectis consilii suffragia numerantur. Quod si plures dimidiis reum absoluerint, confestim pronunciatuꝛ absolutus: estque Advocatorum rogatio repudiata. sin vero plures dimidiis damnauerint, illico pronunciant damnatum. At si neutri dimidium excedant, puta quod multi sint iudicum quibus nondum liqueat, pronunciant reum comperendinatum fuisse, iudicesque causam amplius discuti velle. si absolvitur, nihil amplius negotii habet, sed euestigio liber dimittitur. si comperendinatur, iudicibus & reo dies statuitur, qua denuo causa Advocatoribus accusantibus patronisque objecta crimina diluentibus agatur. Post dictam & peroratam causam iudicum suffragia repetuntur. Quod si ex numero suffragiorum, qui in neutram venerant partem, dimidium summæ non excedant, nihilque decretum sit, iterum pronunciant reum comperendinatum, & tertio consilium dicitur. Constituta die, qua tertio quoque causa eodem modo repetatur, demum in suffragia itur, nec tamen amplius ratio ulla eorum habetur, quibus nondum liqueat. Idcirco
nisi

DE
nisi p
reum v
vatur,
esse. si
decern
madve
runt. i
collegi
Advoca
quæ pro
bissima
cium est
Alii lev
verum
ut clem
cutores
gistratu
sententi
tur pœr
quo sup
feri sole
tæ varia
loco rep
dio affic
haberi pe
est, eam
ciari, q
suffragia
deor non
tq̄ anno
ibus nob

nisi paria fuerint suffragia, necesse est reum vel damnari vel absolvi. si absolvatur, jam dici nihil amplius ei negotii esse. sin vero pronunciatum damnatus, decernit quam pœna in eum sit animadvertendum. de genere pœnæ referunt. tum Advocatores, tum præfecti collegio iudicum. mos tamen est, ut Advocatores eam pœnam proponant, quæ pro genere criminis videatur acerbissima. etenim hujus magistratus officium est, ut ad severitatem inclinet. Alii leviores pœnas proponere consueverunt, nisi crimen fuerit adeo atrox ut clementiæ nullus sit locus, seu advocatores lenius egerint quam eum magistratum deceat. propositis omnium sententiis eodem ferme modo decernitur pœna qua reus ille sit afficiendus, quo supra diximus senatusconsultum fieri solere ubi præconsultorum sententiæ variant. quam rationem si hoc in loco repetere vellem, importuneq; tædio afficere lectorem, merito ineptus haberi possem. hoc tamen dixisse satis est, eam sententiam iudicum pronuciari, quæ rejectis aliis plura dimidiis suffragia tulerit. Hoc in loco mihi videor non ab re facturus, si bina instituta annotavero prudentissime à majoribus nobis tradita. Primum est quod nullius

nullius rei seu iudicii quempiam magi-
 stratum nedum civem sine provoca-
 tione arbitrum esse voluerunt, sed om-
 ni in re summum jus atq; arbitrium
 esse consiliis seu collegiis tributum. Al-
 terum vero non minus utile superiori,
 quod voluere iudices non ore senten-
 tias dicere aut palam statuere quidnam
 sentiant, sed clam suffragiis discernere
 quod maluerunt. utrumque sane meo
 iudicio prudentissime institutum. nam
 quod summa authoritas nulli magi-
 strati concessa sit, recte se habet. et-
 enim tum periculum est paucis civibus
 summam cuiusque rei concedi & com-
 mitti: tum illud cavetur, ne si forte res
 deliberata male cesserit, civitas de pau-
 cis civibus queri posset. Quod vero
 clam decreta iudiciaque fiant, non mi-
 nore prudentia sancitum est. nam &
 iudices liberius iudicant. quod si pa-
 lam sententiam dicerent, interdum vel
 ambitione abducerentur ab æquitate
 iudicii, vel amici ac bene meriti de se
 cuius offensionem vererentur, & quan-
 doque potentioris indignationem ex-
 timescerent. Illud quoque provisum
 est ut quisque iudicium iudicio suo ni-
 ratur, nec ab alterius iudicis autori-
 tate pendeat: quod facile accidere pos-
 set si ille qui prior dixisset sententiam

pru-

DE M
 pruden-
 retur. o
 tissimis
 rum or
 Postqu
 bis exp
 farum j
 stituerat
 à civita
 Advocat
 ferant: e
 tur. Ideo
 ubi etiam
 partem
 res senat
 capitales
 virale col
 tentia ra
 est provo
 stratu o
 menses e
 iudicand
 publica V
 iudicibus
 sis iudica
 quo agit
 stributa
 magistra
 dices, ips
 que xl. v
 sufficient

prudentissimus ac scientissimus haberetur. quocirca nec etiam ab excellentissimis philosophis genus hoc iudiciorum omissum est. sed ad rem redeo. Postquam omnis iudiciorum ratio à nobis exposita est, ad XL. capitalium causarum iudices de quibus dicendum institueram revertar. Horum collegium à civitate nostra creatum est, ad quod Advocatores de causis capitalibus referant: eoq; deliberante fontes puniuntur. Ideoq; non nisi causis gravissimis, ubi etiam reipublicæ interfit in utramque partem iudicium cesserit, Advocatores senatum consulunt. Verum omnes capitales causæ ad hoc quadraginta-virale collegium deferuntur: cujus sententia rata est nullusque ab ea amplius est provocationi locus. gerunt hi magistratū octimestrem, postquam sedecim menses expleverint in forensibus causis iudicandis. Tria namque collegia in republica Veneta sunt, quodlibet ex XL. iudicibus constat. duo forensibus causis iudicandis præfecta sunt, tertium de quo agitur capitalibus. hac tamen distributa ratione sunt, ut quamprimum magistratu functi sunt capitales hi iudices, ipsi in ordinem redigantur, aliique XL. viri magnis consilii comitiis sufficiuntur. Non tamen hi sufficere

confestim ad iudicandas capitales causas accedunt, sed collegium illud xxxv- virale quod urbanis causis decernendis octimestri eo temporis spatio præfectum fuit, subit in locum capitalium qui jam defuncti sunt magistratu. his vero forensibus atq; urbanis iudicibus tertii xxxv-viri, qui item eo octimestri intervallo externorum causas iudicant, in eorumque locum illi nuper suffecti subeunt. sicque per vices iidem iudices & de forensibus causis tum urbanis tum exteris & de capitalibus decernunt, ac totum biennium in iudiciis iis versantur. Tria hæc collegia iudicum proprias habent appellationes. Primum, ad quod exterae causæ deferuntur, novum nominatur. Secundum, quod urbanis præficitur, vetus dicitur. Tertium, quod de capite fontium iudicat, criminale à criminibus dicitur. hi quadraginta-viri criminales nūcupati præterquam quod in causis criminalibus sive capitalibus summam iudiciorum habent. admittuntur etiam in senatum & jus suffragii in eo ordine continent. Habent præterea trium-viros ex suo ordine, qui singuli quibusq; binis mensibus sorte educuntur, ac per vices semper assident duci & consilariis, partemque cum illis auctoritatem ad sena-

DE
tum
habent
lium,
gi. nec
res vir
nes esse
natura
lore te
hi senil
ge pau
loris ve
parere
doq; in
sarium
thoritat
publicæ
inferior
videri p
qui qua
quo or
majores
his xxx
busque d
tum ex
est. Ideo
ves hun
si perie
egenis c
bus faci
sus. Qu
rum civi

tum referēdi de quacunq; re voluerint habent, nec non ad magnum consilium, eo tamen modo quo supra tetigi, nec absque ratione xxxx. hi juniores viri-senatoribus, qui plærunque senes esse solent, admixti sunt, ut scilicet naturalis senum frigiditas juvenum calore temperetur. Non tamen juniores hi senibus numero pares sunt, sed longe pauciores, tot tamen ut aliquod caloris vestigium in senatusconsultis apparere atque inesse queat: quod quandoq; in rebus agendis perquam necessarium est. necnon etiam senatoria auctoritate xxxx. his viris concessa rei-publicæ administratio, aliqua in parte inferioris notæ civibus communicata videri potest, quales plerunque hi sunt qui quadraginta-viratum gerunt, in quo ordine populari quadam lege majores nostri usi sunt. Nam tribus his xxxx-vi ūm collegiis singulis quibusque diebus quibus conveniunt certum ex arario stipendium constitutū est. Ideoque raro admodum divites cives hunc magistratum petunt, facileq; si petierint repulsam ferunt. verum egenis civibus, probis tamen hominibus facilis est ad hunc honorem accessus. Qua ratione tum inopiæ proborum civium aliqua in parte consulitur:

tum etiam reipubl. administratio non tantum divitibus & insignioribus civibus, quod optimatum est status & paucorum potentia, commissa est: verum etiam aliqua in patre, mediocri tamen, cives inferioris ordinis ad rempublicam accessum habent: qui mos pertinet ad popularem statum. Ex his compertum cuilibet esse potest, in omni parte reipubl. Venetae temperationem illam apparere, quam in exordio opusculi hujus jam pridem diximus majores nostros plurimum studuisse, ut scilicet popularis status ratio optimatum gubernationi permixta esset: eo tamen temperamento adhibito, ut plures optimatum partes essent. satis itaque jam a nobis cum de Advocatoribus tum de XL-viris dictum arbitror qui criminales judices dicuntur: & qui instituti sunt ut in crimina seu genera peccati seu peccantium insigniora animadverterent. Nunc tempus postulat ut de nonnullis inferioribus magistratibus qui ulciscendis delictis & maleficiis praesunt minutioribus & genere ipso peccati & personae fortuna, pauca quaedam perstringamus. Hi quoque duplices sunt. nam quidam jus capitaeis habent. unus vero omnium minimus de capite iudicium ferre non potest.

test: sed in vilissimos homines atque meretrices animadvertit, atque id genus hominum vel virgis cædi jubet vel in carcerem conjici, prout quemque peccasse constiterit. Prior vero magistratus qui capitis judicium ferre potest, bipartitus est. Nam non iidem iudices quærunt de crimine & quæstioni reum adhibent ac sententiam ferunt, sed priores noctis præfecti totam prius causam reorum agitant ac scriptis mandant quæ testes dixerint quæque vel sponte vel coacti tormentis rei confessi fuerint. Demum omnem causam ad iudices proprietatum deferunt. Diversus à priori hic est magistratus, hique sententiam ferunt, ubi de causa capitis agitur. quod si levius fuerit delictum, ut tantum virgis cædendus aut carcere aliquot menses coercendus reus esse videatur, noctis præfecti totam causam expediunt, neque collegium XL-virale consulunt, sive conjicere quempiam in carcerem voluerint, sive quæstioni adhibere: qui tamen Advocatorius magistratus jus minime habet. verum opus est, ut prius collegium consulat, auctoritateque illius decreti collegii nitatur. neque sine magna ratione hoc ita institutum fuisse videtur. Nam si pro quolibet crimine

etiam reis hominibus qui nihili sunt
 consilium consulendum esset, incredi-
 bile negocium reipublicæ administra-
 tioni facefferent: sicut etiam viris
 major peccandi licentia tributa esset,
 majori impunitatis spe proposita. Ut
 ergo judicia hujusmodi expeditiora es-
 sent, Præfeti noctis eam autoritatem
 qua Advocatores privati sunt obtinēt.
 Præfeti noctis sex sunt: sex item in mi-
 nimo eo magistratu cui in infimos tan-
 tum homines levibusque criminibus
 jus est. Capita tribuum civitatis appel-
 lantur, hi qui eum magistratum ge-
 runt: quoniam ex unaquaque tribu, in
 sex enim tribus tota civitas divisa est,
 tum eos præfectos noctis, tum caput,
 tribus eligunt: quo more etiam in con-
 siliariis eligendis uti solemus, quod su-
 perius à nobis minime omissum fuit.
 Vtriusque præterea magistratus offi-
 cium est, ut vicissim modo præfectus
 noctis, modo caput tribus, suam tri-
 bum circumeant ad gallicinium usque,
 cum publicis stipatoribus & apparito-
 ribus armatis, provideantque ne per
 nocturnas tenebras quæ majorem li-
 centiam præstare hominibus scelestis
 solent, cuiquam fiat injuria: neve fur
 clam domum quampiam fodiat, aut
 ne latro ullas per vias grassetur in
 quæ-

DE V
 quem
 riginib
 gnæ ast
 junctis
 prout r
 exigeba
 tas est o
 ad nov
 quada
 in eoru
 de mag
 decernu
 bus in

R

L

ret: sec
 rum &
 cas vol

quemquam. Inprimis Venetæ urbis originibus uterque hic magistratus magnæ æstimationis erat. Postmodum adjunctis novis reipublicæ magistratibus, prout ratio temporum & commoditas exigebat, horum dignitas & auctoritas est obscurata: summaque potestate ad novos magistratus translata parva quedam & viliora negocia veluti fœces in eorum subselliis residere. Hactenus de magistratibus qui capitales causas decernunt dixisse sufficiat. De forensibus in sequenti volumine dicitur.

CASP. CONTARENI
Patricii Veneti

De

REPUBLICA
VENETORVM.

LIBER QVARTVS.

MOs ille in republica Veneta perpetuus semper fuit ne quisquam magistratus in majoribus causis summam auctoritatem haberet: sed summum illud jus collegiorum & cõsiliorum ut vstratus loquar esse voluerunt. Ideo in forensibus quoq;

causis, quæ summam quinquaginta-
 quinque nummorum aureorum exce-
 serint, nullus magistratus est à quo non
 sit provocatio ad auditores urbana-
 rum causarum, qui lingua vernacula
 Veteres appellantur, & ad collegia qua-
 draginta virum de quibus supra me-
 meminimus. At ut perspicue tota hæc ju-
 diciorum forensium ratio intelligatur,
 ab auditoribus, qui quidem duplices
 sunt, ordiemur. novi etenim sive recen-
 tes atque veteres sunt. Veteres à vetu-
 state nomen sortiti, quod hic magistra-
 tus apud Venetos multo vetustior sit
 quam alter, qui non prius in hanc rem-
 publicam inductus est quam continen-
 tis imperium habuerit, multis seculis
 post urbem conditam. Veteres hi audi-
 tores eandem fere auctoritatem obti-
 nent in judiciis causarum forensium,
 quæ urbanis iudicibus disceptantibus
 dijudicatur, quam Advocatores in ple-
 risque omnibus rebus, si qua in parte
 viderentur officere legibus, interceden-
 di inquam. cum ergo à iudicibus urba-
 nis contra aliquem sententia lata fuerit,
 licet illi ab eorum iudicio ad auditores
 provocare. Causa ad eorum subsellia
 deducta, & ultro citroque agitata ab his
 inter quos controversia fuerit, nisi sum-
 mam excedat quinquaginta aureorum
 num-

DE
 rum
 senten
 absq; q
 decern
 vel eo
 interce
 mum
 quo u
 tresque
 minor
 si univ
 debat,
 terat ad
 res ded
 tæ sent
 de equ
 lisset. N
 est, qua
 priores
 ciaverin
 quamvi
 rit, poss
 collegiu
 torum a
 ra, quam
 tercedur
 nendam
 ses oper
 cessio v
 tur esse.
 ribus ju

rummum, omnesque iudices in eandem sententiam convenerint, possunt ipsi absque quadraginta virum collegio rem decernere. quod si inter se dissenserint. vel eorum unus auctoritatem habet intercedendi, causaque illa apud minimum quoddam collegium agitatur, in quo uterque auditorum magistratus tresque alii iudices conveniunt; ibique minores hæ causæ dijudicantur. Quod si universa causa eam summam excedat, ante nostram ætatem non poterat ad quadraginta virum collegium res deduci, nisi aliquis auditorum lata sententiæ à iudicibus intercessisset, de eaque ad quadraginta viros retulisset. Nostra vero tempestate lata lex est, qua conceditur illi contra quem priores iudices sententiam pronun-
ciaverint, ut post tres exactos menses quamvis nullus auditorum intercesserit, possit diem adversario dicere, & ad collegium provocare. qua lege auditorum auctoritas valde est imminuta, quamvis ejus magistratus cum intercedunt nonnihil ad causam obtinendam valeat. Nam neque tres menses operiri oportet, eorumque intercessio velut prærogativa iudicii videatur esse. Si auditor intercesserit, prioribus iudicibus diem dieit, collegium

quadraginta-virum aditur. Ante nostram ætatem uterq; magistratus orabat coram collegio, sententiamque uterq; suam tuebatur. sensim vero per seignitiem iudicum in desuetudinem abiit, ut priores iudices quorum sententiæ intercessum sit intersint quum apud quadraginta-viros causa agitur, ne dum orent: sed die eis per tabellionem dicto respondent jus fieri debere. Mos vero ille ut auditores primum referrent ad collegium de causa cui intercessissent, orationemque haberent, ad nostra usque tempora deductus est. Nunc vero penitus intercidit, sed patroni tantum eorum inter quos controversia fuerit, hoc munere defunguntur, tuenturq; suorum clientum causas: quibus rebus effectum est, ut dignitas auditorii magistratus, quæ diu illustris erat, nostris temporibus obscura admodum & imminuta sit. Quadraginta hi urbanarum causarum iudices eundem fere morem servant in iudicando, quem à iudicibus quadraginta capitalium causarum servari solere diximus. hoc tantum discrimen est, quod in causis in quibus de capite agitur & fortunis rerum; nullum certum orandi tempus statutum est. In his vero urbanis litibus præscriptum est

DE V
est ten
oratione
est, hora
oranti c
lis causi
sententi
maluerit
dis pœn
solere su
refertur
rentia cō
ganda. d
dior qu
fuerit int
re causa
præfetti c
non de ab
sententia
omnes in
nz defert
quo relat
tur. rubea
nondū liq
plari. nihil
plures qua
approbave
nondum
iudicium
pronunci
dem fere
dca die ju

est temporis intervallum ultra quod orationem protendere non possunt: id est, hora cum dimidia tantum cuilibet oranti concessa est. neq; in forensibus iis causis judicandis variæ referuntur sententiæ ut eam collegium eligat quæ maluerit, quemadmodum in sumendis pœnis à nequam hominibus fieri solere superius dictum est: sed tantum refertur an lata prius à iudicibus sententia cõfirmanda sit vel potius abroganda. de abrogatione refertur, si auditor quis intercesserit. quod si non fuerit intercessum, sed sine intercessore causa ad collegium fuerit deducta, præfecti collegii perorata utriq; causa non de abroganda sed de confirmanda sententia lata referunt. Iurati iudices omnes in suffragia eunt. Tres item urnæ deferuntur. viridi abrogatur id de quo relatum fuerit. candida approbatur. rubea vero eis destinata est quibus nondû liqueat, sed velint causam ampliari. nihilque decretum habetur nisi plures quam dimidii abrogaverint aut approbaverint. quod si tot iudicibus nondum liqueat, ut in neutram partem iudicium factum sit, causa ampliata pronuntiatur ad alteram diem, qua eadem fere repetuntur. quod si etiam eadem die iudicium pendeat, tertio cogitur

gitur collegium, causa repetitur. quæ perorata utrinque itur in suffragia, neque amplius ulla eorum iudicum quibus nondum liqueat habetur ratio. quare nisi paria fuerint suffragia, in alteram partem fit decretum, sive de abroganda sive de confirmanda sententia lata. Abrogata sententia nequaquam adimitur potestas actori, quin de eadem re iudicium repetere possit. Nihil enim abrogatione statuitur, sed tantum lata sententia antiquatur. Confirmatione vero & approbatione rata fit sententia quam priores iudices pronunciarunt, neque amplius provocatio est locus, neque iudicium repeti potest super eadem re, nisi causæ quippiam novi accedat. Atque satis hætenus de auditoribus veteribus dictum sit: nunc pauca de recentioribus perstringamus. Hic magistratus in nostra republ. non fuit prius institutus, quam in continente æstuariis iisce finitima Venetum imperium extendi cœpit. Ad hos à prætorum iudiciis provocatio est, aliorumve magistratum qui extra urbem populis qui in nostram venerunt societatem jus dicunt. Veteres enim auditores utrisque, urbanis scilicet & exteris causis, haudquaquam satisfacere poterant. Quamobrem eam appellationem etiam

DE VE
etiam so
centium d
tam remp
extendi i
quæ ad v
dam post
Etenim u
mus, nob
netæ barb
totius de
nostra æst
hanc opul
etiam nom
titudinis n
steris esse
netiæ region
nisse. Igitur
netum crev
naudquaqu
exteris cau
novus hic
draginta. vi
quoque, q
eunt fit, ad
atque hoc d
te omnes e
ur. eadem
modus hu
quem mod
& collegio
rum causam

etiam fortitus est, ut novorum sive recentium diceretur. Nam post constitutam rempublicam imperium Venetura extendi incœpit in Venetiam oram, quæ ad veteres dominos veluti quoddam postliminio volens ac libes rediit. Etenim ut in exordio operis ostendimus, nobilissimi quique provinciæ Venetæ barbarorum impetum Italiaque totius devastationem fugientes se in nostra æstuarium receperunt, urbemque hanc opulentissimam condidère. Cui etiam nomen Venetiæ indiderunt multitudinis numero: ut significatum posteris esset eo omnium civitatum Venetiæ regionis nobilitatis florem cõvenisse. Igitur cum brevi imperium Venetum crevisset in immensum, unus nequaquam magistratus urbanis & exteris causis satis esse poterat. Idcirco novus hic institutus est, novumque quadraginta-virale collegium. Provocatio quoque, quæ ab aliis qui extra jus dicunt fit, ad horum subsellia defertur, atque hoc demum collegio disceptante omnes ejusmodi causæ discernuntur. eadem in omnibus ratio est, parque modus hujus magistratus & collegii, quem modo ab auditoribus veteribus & collegio quadraginta-virali urbanarum causarum judice servari solere

docui-

206 CASP. CONTARENI
docuimus. illud tantum jus auditori-
bus recentibus additum est, quod in
causis quæ summā quadraginta num-
morum aureorum non exceſſerint la-
tam sententiam, à qua ad eos fit pro-
vocatam, moderari queunt, ejusque
partem si ita ipsis videatur, abrogare,
partem vero comprobare, dum modo
omnes in eandem sententiam conve-
niant. quod ea de causa institutum, ne
exteris hominibus & advenis, quorum
præcipue rationem haberi debere sum-
mi philosophi tradidere, majus nego-
cium fieret, sed sine magno rei familia-
ris dispendio litium exitum inveniret.
Hoc jure veteres privati sunt, necesse
enim illis est ut aut totam sententiam
approbent, vel totam rescindant, atq;
irritam faciant. Sic novi hi interceden-
do reliquis omissis parti intercedere
possunt: at veteres contra. aut enim
toti intercedunt, aut universam inte-
gram dimitunt. Hocque pacto extero-
rum lites breviori spacio dirimuntur,
quam causæ urbanæ: quamvis patro-
norum & jurisconsultorum versutia,
quæ nihil etiam contra fas intactum
relinquit, in immensum quævis lites
protrahuntur. quod ubique gentium
fieri solet, ubi non temere sed statuto
ordine judicia fiunt. Explicata fere à
nobis

DE VEN
nobis est
paucis per
qui primi
à quibus a
cationes fi
ginta viro
sunt suble
& personar
tes sunt de
gociatores
& fundis q
aut de poss
terra contin
allis contra
personarq; qu
aut sunt cive
exteris: vel
habetur, aut
obitum ma
dis. ne ergo
rum judicia
alii impedi
stituta fuere
quantum fier
ratione nego
gnosceret. qu
fundos intra
id est in æstu
hæ omnes à
nominantur
etiam adveni

nobis est iudiciorum ratio, superest ut paucis perstringamus eos magistratus qui primi in causis urbanis jus dicunt, à quibus ad veteres auditores provocationes fiunt & ad collegium quadraginta virorum: quorum iudicum sex sunt subsellia pro qualitate causarum & personarum distributa. nam aut lites sunt de mercatura rebusque ad negociatores spectantibus, vel de ædibus & fundis quæ intra æstuaria fuerint: aut de possessionibus & agris quæ in terra continenti sunt, aut de quibusvis aliis contractibus stipulationibusque: personarq; quæ lites inter se conferunt, aut sunt cives, aut exteri, seu cives cum exteris: vel demum cum pupillis res habetur, aut agunt viduæ fœminæ post obitum mariti de dotibus recuperandis. ne ergo inter tot diversorum generum iudicia turbatio esset, neve aliud alii impedimentum afferret, plura instituta fuere iudicum subsellia: ita ut quantum fieri posset unusquisque pro ratione negotii & litis suos iudices cognosceret. quæ enim lites ad ædes sive fundos intra fines Venetiarum positos, id est in æstuariis existentes pertinent, hæc omnes à iudicibus qui proprietatû nominantur dijudicantur: quos etiam etiam adveniunt viduæ dotes ab heredibus

marito=

maritorum defunctorum repetere volentes. Hancque appellationem habuerunt quod majores nostri ea tantum civium suorum propria existimarunt, quæ in æstuariis essent posita, utpote quæ ad alienos dominos non facile transferri possent. Cætera vero in continenti existentia, sive agri, sive domus fuissent, utpote quæ facile invito à dominis possent auferri, injuriæq; magis exposita essent, mobilia dici voluerunt. quod si de fundis continentis oræ controversia fuerit, judices procuratorum sunt adeundi. iisdem iudicibus cum pupillis, qui adhuc tutores habeant, contendas oportet. qua de re ii iudices id quoque nomen obtinuerunt. nam apud Venetos curatores & tutores, procuratores appellari consueverunt. Si item lis de mercimoniis interciderit & ad mercaturam spectet, subsellia iudicum adeuntur qui ex ea re iudices seu consules mercatorum nominantur. hi majori quodam compendio judicant quam alii forenses magistratus: quod ea ratione institutum est, ne longioribus litibus impedimentum morave fieret negociis mercatorum, quæ assiduam quandam operam exigunt. An si inter externos homines lis fuerit, vel quispiam civium hospiti diem dixerit,

DE V
opus est ad
nis nome
nes cause
bus quisq
beri cont
dicibus v
cupantur
gerunt. S
dam, quib
judices m
hos magi
ventum fu
aut nuper
ad privati
cum qui re
nit, omnese
dijudicat.
rum ration
damus, qu
busve pec
commisla
esse videb
busq; univ
posse. Ver
madverten
mam dilig
ministrand
fraus fieri
rio veluti
partibus s
seu immin

opus est accedat iudices qui ab adven-
 nis nomen habent. Cæteræ vero om-
 nes causę contractus ac stipulati, ex qui-
 bus quispiam ab alieno sibi aliquid de-
 beri contendat, idque iudicio petat, ju-
 dicibus veniunt qui petitionum nun-
 cupantur: hique prætoris urbani vicem
 gerunt. Sunt præterea minimæ quæ-
 dam, quibus dijudicandis præfecti sunt
 iudices mobilium dicti. Est & præter
 hos magistratus alius, qui si quid in-
 ventum fuerit aut olim reconditum,
 aut nuper amissum, an ad ærarium aut
 ad privatum quempiam, an vero ad
 eum qui reperit, res ea pertineat, decer-
 nit, omnesq; hujusmodi controversias
 dijudicat. Expedita universa iudicio-
 rum ratione ad eos magistratus acce-
 damus, qui ærarii curam habent, qui-
 busve pecuniæ publicæ administratio
 commissâ est. Hi fortasse alicui plures
 esse videbuntur quam par sit, pauciori-
 busq; universæ rei pecuniariæ satis fieri
 posse. Verum hac in parte id est ani-
 madvertendum, patres nostros sum-
 mam diligentiam adhibuisse ne in ad-
 ministrandis pecuniis publicis aliqua
 fraus fieret. arbitrati enim sunt ex æra-
 rio veluti alimentum universis reipub.
 partibus suppeditari, quo deficiente
 seu imminuto deficere quoq; rempu-
 blicam

blicam aut minui opus esse. Quocirca legem etiam fecerunt, qua sancitum est, ut si quis civis peculatus damnatus fuerit, perpetua ignominie nota singulo quoque anno repetita inureretur. Majori enim consilio coacto in concione civium omnium statuta die ab Advocatore omnes illo crimine damnati pronunciantur: ut qui tantum scelus ausi sunt, perpetuæ ignominie pœnas luant. Sed ne ab instituto longius digrediamur, magistratus qui ærarii curam habent, duorum veluti generum sunt. Qua ratione publicæ quoque pecuniæ divisæ sunt. nam vel ex publicis vel ex vectigalibus in ærarium conferuntur: vel interdum cum reditus reipubl. impensis minime satisfacere posse videatur, à civibus pro cuiusque censu solvitur. sæpe etenim id necessum mari aut terra ingruentibus bellis, quibus civitas nostra frequenter vexari solet: sive Turcis in nostram ditionem irruentibus, quorum impetum non sine maximo detrimento complures annos sustinimus, acerbissimumque hostem in universam republ. Christianam sævientem continuimus. Aut Christianis principibus quibus imperii Venetiæ amplitudo quandoque officit, in perniciem nostram conspirantibus: ut

anno.

DE VE
 anno ab
 Christiani
 dere in ext
 rassent. se
 tus omniu
 collapsa in
 plex ergo
 nus, duplic
 sunt præfe
 ex censu c
 alii vero re
 publicæ. V
 ab his qua
 in urbem i
 ex civitatib
 rii Veneti su
 lia cum pro
 copiam me
 tum ob ing
 dinem, qu
 majora sur
 suaferit. me
 varia sunt g
 magistratus
 commodum
 dis exigend
 sunt: quos s
 fastidio pot
 ex ea narra
 sem allatur
 qui tempore

anno ab hinc xv. cum omnes fere
 Christiani principes inito inter se fo-
 dere in exitium imperii nostri conspi-
 rassent. sed diis bene juvantibus impe-
 tus omnium sunt repressi, resque pene
 collapsa in integrum restituta est. Du-
 plex ergo cum sit publicæ pecuniæ ge-
 nus, duplices quoq; magistratus ei rei
 sunt præfecti. Quidam enim pecuniæ
 ex censu civium collatæ præficiuntur:
 alii vero redditibus & vectigalibus rei-
 publicæ. Vectigalia quidem exiguntur
 ab his quæ exportantur ex urbe, aut
 in urbem importantur. Quædam vero
 ex civitatibus quæ in societatem impe-
 rii Veneti sunt adscitæ. Urbana vectiga-
 lia cum propter maximam mercium
 copiam mercatorumque conventum,
 tum ob ingentem hominum multitu-
 dinem, qui hanc civitatem incolunt,
 majora sunt quam quæ sibi quis per-
 suaferit. mercium rerumq; urbanarum
 varia sunt genera: ideo diversi quoque
 magistratus sunt instituti, prout scilicet
 commodum visum fuit, his qui locan-
 dis exigendis hisce vectigalibus præ-
 sunt: quos si singulatim enumerarem,
 fastidio potius afficerem quam quod
 ex ea narratione aliquid voluptatis ef-
 sem allaturus. Illos etiam magistratus
 qui temporarii sunt, quod interdum

temporum ratio ita poscere videatur, præmittendos esse duco. In summa, horum omnium magistratum officium illud est, ut caveant ne per dolum aliquid pecuniæ publicæ avertatur, aut per inertiam pereat. Ipsi quoque omnes controversias quæ ad id genus pecuniæ pertinent dijudicant. Omnis vero ea pecunia quæ ab iis magistratibus exigitur, continuo ad gubernatores reddituum publicorum defertur. Eam namque appellationem is magistratus obtinuit qui huic summæ præfectus est. Sed quoniam ea cura magni est momenti, non nisi insignioribus civibus deferri solet, qui ut libentius hoc munus sibi peterent, aut ne demandatum rejicerent, magnum emolumentum oneri alioquin gravi adjunctum est, auctoritas quoque non contemnenda. hi etenim apparitores, viatores, lictores, omneque id genus ministrorum reipubliceant, quibus omnibus ex ære publico stipendium persolvitur. id vero quod reliquum fuerit, ad quæstores urbanos defertur, ad quem magistratum omnis tandem summa æris publici, à quibuscumque quæstoribus extiterit sive magistratibus allata, qui seu extra urbem seu in urbe pecuniæ publicæ exigendæ curam habent, pervenit. at urbani hi quæsto-

DE V
 quæstores
 decreto in
 in codicib
 runt & ex
 quum ope
 ideo civibu
 suevit: qui
 ris, tum in
 scilicet ær
 in rem priv
 urbanis qu
 datum, pro
 rimi senat
 quæ in resp
 civibus con
 quæstores u
 prios tamen
 bet. Interd
 censu pecc
 consultum
 neque de re
 quo emolu
 ex sua re pri
 lerint. Quo
 consuevit: x
 semper nisi
 senatus rei
 ut privato
 Promulga
 pecunia ex
 temporequ

quæstores eam pecuniam ex senatus
 decreto in usus publicos impendunt,
 in codicibusve suis & acceptum refe-
 runt & expensum ferunt. quod munus
 quum operosum, laboris nõ exigui sit,
 ideo civibus junioribus committi con-
 suevit: qui tamen tum nobilitate gene-
 ris, tum innocentia vitæ clari sunt, ne
 scilicet æs publicum quapiam ratione
 in rem privatam avertatur. Quocirca
 urbanis quæstoribus jus senatorium
 datum, propemodum idem quod legi-
 timi senatores habent. pecunia vero
 quæ in reipublicæ angustiis ex censu à
 civibus confertur, quamvis tandem ad
 quæstores urbanos omnis cõfluat, pro-
 prios tamen quosdam magistratus ha-
 bet. Interdum enim de conferenda ex
 censu pecunia ea ratione fit senatus-
 consultum, ut nulla mentio habeatur
 neque de restituendo eo ære, nec de ali-
 quo emolumentõ civibus erogando, qui
 ex sua re privata eam pecuniam contu-
 lerint. Quod tamen raro admodũ fieri
 consuevit: nam plerunque imo potius
 semper nisi res contrarium postulet,
 senatus reipub. ita consultum esse vult
 ut privatorum res non negligentur.
 Promulgato igitur senatusconsulto de
 pecunia ex censu conferenda facto,
 temporeque quod commodum fueris

visum constituto, unusquisque civium
 infra id tempus eam summam persol-
 vit, quam ex censu debet. exigunt au-
 tem gubernatores reddituum deferunt-
 que ad quæstores urbanos. sæpenume-
 ro tamen ea ratione fit senatusconsul-
 tum de pecunia ex censu conferenda,
 ut post certum temporis spatium civi-
 bus qui eam persolverint restitui inci-
 piat aliquo etiam emolumento adjun-
 cto: certaq; in eam rem delegantur ve-
 ctigalia. Interdum vero senatusconsul-
 tum de collatitia ex censu pecunia ante
 nostram tempestatem fieri solebat, ut
 de reddenda nulla fieret mentio, neque
 ullum certum tempus constitueretur
 nisi id commodum reipublicæ fuisset,
 sed magistratus qui præfectus mutuis
 dicebatur, quod nomen adhuc quoque
 retinet, acceptam ab unoquoq; civium
 eam vim pecuniæ in codices referebat:
 interimq; donec restitueretur singulo
 quoque anno quinque nummi aurei
 pro centum collatis, veluti in vicem
 redditus privatis civibus creditoribus
 numerabantur: in quem usum multa
 vectigalia erant quoq; designata. Qua
 ratione prisca bellis facilis erat pecu-
 niæ exactio, quæ ex censu solvebatur.
 neque iniquum existimari debet, civi-
 bus qui rem familiarem in temporibus

rei-

DE
 recipi
 aut ma
 cissim
 blicis.
 tius in
 natura
 ram ha
 modum
 videat
 mentaq
 tur & co
 tate ho
 gens era
 diximus
 nummo
 quibusq
 rum so
 angust
 intermi
 hinc an
 visano
 drea G
 republi
 mo atq;
 est senat
 emolum
 neq; in
 pus id
 retur. v
 fraudat
 tione

reipublicæ necessariis consumpserant, aut magna ex parte imminuerant, vicissim aliquid impendi ex redditibus publicis. Nam quemadmodum partes totius incolumitati consulere debent, ita natura comparatum est ut totum curam habeat ne partes magnum incommodum patiantur, sed pro viribus provideat ut incolumes perdurent, alimmenta; impartiantur quibus reficiantur & conserventur. Verum nostra ætate hoc æs alienum reipubl. adeo ingens erat, ut in eo emolumento quod diximus civibus erogari, trecenta fere nummorum aureorum millia singulis quibusque annis expenderentur. Quorum solutio proximis annis propter angustissima reipubl. tempora quum intermissa fuisset, tandem quarto ab hinc anno, referentibus Dominico Trivisano senatore amplissimo, atque Andrea Gritto, cujus ducis auspiciis nunc respublica Veneta regitur, sapientissimo atq; integerrimo senatore, factum est senatusconsultum ut nulla amplius emolumenti erogandi mentio fieret, neq; in codicibus publicis post id tempus id æris acceptum à civibus referretur. verum ne omnino à republica fraudati esse viderentur capituli restitutione, necnon etiam emolumenti

quod ad eam diem eis debebatur, curā
 multa vectigalia designata sunt, tum
 reipublicæ possessiones omnes in agro
 Rodigiensi positæ sunt distributæ. Cujus
 muneris maxima parte nos functi su-
 mus, qui illo tempore magistratum ge-
 rebamus, qui ante nostra tempora in-
 stitutus præcipue fuerat ad hujusmodi
 æs alienum reipubl. minuendum, aut
 si fieri posset extingendum: de quo
 pauca infra dicemus. sicq; magna pars
 ingentis ac incredibilis fere publici æ-
 ris alieni imminuta fuit, necnon pri-
 vatorum civium facultatibus satis cō-
 mode consultum: ita tamen ut prior
 ac potior semper fuerit reipubl. ratio,
 quam privati commodi. quod institu-
 tum à majoribus nostris ad hæc usque
 tempora per manus deductum est. Ut
 ergo redeamus unde divertit oratio,
 Præfeti mutuis eam pecuniam exigūt,
 quæ à privatis ex censu in reipubl. usus
 necessarios confertur: acceptamque in
 suos codices referunt, ac demum ur-
 banis quæstoribus numerant. iidemque
 præfeti curam habent exigendi à quæ-
 storibus urbanis eam summam pecu-
 niæ, quæ quotannis erogari solebat,
 in vicem redditus civibus privatis: eam-
 que & acceptam & expensam in suos
 codices referebant. Pecunia vero quæ

ea lege ex senatusconsulto erogatur, à privatis ut certo tempore restitui debeat, à proprio quodam magistratu & exigi & restitui solebat. nunc univ-
 sum hoc munus gubernatoribus redi-
 tus demandatum est. Alius etiam præ-
 ter hos est pecuniarius magistratus mi-
 nime prætereundus, qui in eam curam
 incumbit, ut cives ærarios factos, eosq;
 qui constitutam non persolverunt pe-
 cuniam quam ex censu debent, investi-
 get: eorumque bonâ publicet, & tan-
 dem sub hasta vendat. Nonnulli sunt
 præterea magistratus pecuniarii, à qui-
 bus ærarii cives investigantur: rationes-
 que in publicis codicibus privatorum
 ac reipubl. diligenter inspiciuntur, ne
 qua fraus publicis reditibus atq; ærario
 fieri possit: quos consulto prætereun-
 dos existimo, ne tædio lectorem affi-
 ciam. neque enim momenti quippiam
 habent ad eam quam potissimum hoc
 opere mihi exponendam reipubl. gu-
 bervationem institui. Præter hos magi-
 stratus nonnulli etiam sunt qui multa
 faciunt ad civitatis commodum, &
 ad bene beateque vivendum, ideoque
 à nobis minime sunt omittendi. Primi
 nobis se offerunt monetæ aureæ ar-
 genteæque præfides: qua maxime ci-
 vium commercia continentur cum ex-

ternis hominibus, & secum vicissim. Dein annonæ triticeæ præfecti, itemq; salubritati Venetæ civitatis præfecti, sine quibus vita constare non potest. Necnon etiam præsides amplissimi navalis. Aediles quoque, qui viarum, pontium & hujusmodi rerum refarciendarum curam habent, perquam necessarii sunt. Ac demum amplissimus magistratus, quem procuratorum Veneti appellant, maximæ est civitati nostræ opportunus. De præfectis monetæ nihil est quod amplius dicamus, nisi quod ejus magistratus interest providere, ne argentum aut aurum imperfectius aut impurius, quàm id quod lex statuit cudi debere, aliquo pacto cudatur: neve excusi nummi pondere sint minores quàm lex jubeat. quod sanctissime apud nos observatum fuit. quamobrem maximo in precio apud omnes nationes barbaras, necdum apud Christianos, Veneti nummi semper fuerunt, hodieq; sunt. Cæteri namque principes plerique omnes impurius aliquanto argentum & aurum cuderunt, ut facilius impensis satisfacere possent. At nostri constantissime semper hac in parte dignitatem à majoribus acceptam retinere. Magistratus vero, qui annonæ triticeæ præfectus est, civitati Venetæ perquam
 necessa-

DE
 necessa
 pe frun
 gatur,
 riis am
 populo
 mentar
 quando
 jores no
 volueru
 bore, n
 matur. I
 præfecti
 tum ge
 videre
 inopia l
 tur, Prin
 adeunt,
 nunt qu
 randâ p
 doque e
 rio his c
 provinci
 xerint. In
 mercantu
 ceantur e
 tempore
 eiis se V
 præsent
 Emitque
 vili vend
 pia consi

necessarius est. etenim cum nulla pro-
 pe frumenti vis ex agro Veneto colli-
 gatur, quod omni ex parte urbs æstua-
 riis amplissimis ambiatur, civitasque
 populosissima existat, opus est rei fru-
 mentariæ magnam haberi curam: ne
 quando populus, cujus commodo ma-
 jores nostri maxime consultum esse
 voluerunt, rei frumentariæ inopia la-
 boret, nimiaque annonæ caritate pre-
 matur. Idcirco rei frumentariæ tres sunt
 præfecti, qui XVI. mensibus magistra-
 tum gerunt. horum est officium pro-
 videre ne civitas unquam frumenti
 inopia laboret. quæ si quando timea-
 tur, Principem Sapientumq; collegium
 adeunt, reque inter eos discussâ decer-
 nunt quæ ad frumenti copiam compa-
 randâ præcipua esse videantur. Quan-
 doque etiam solet certa merces ex æra-
 rio his cõstitui, qui ex longinquiorebus
 provinciis frumentum Venetias adve-
 xerint. Interdum ære publico triticum
 mercantur à negociatoribus, qui polli-
 ceantur certam vim frumenti statuto
 tempore ex destinatis etiam provin-
 ciis se Venetias delaturos: quod nisi
 præstent, pecuniaria multa taxantur.
 Emitque respublica magno precio, &
 vili vendit. ut commodo populi ac ino-
 pia consulatur: qua in re magnam

inter-

interdum jacturam ærarium facit. De re frumentaria præterea plurimæ sunt leges pulcherrimæque instituta: quæ si in præsentia recenserem, longius quam par sit ab instituto digrederer. sequitur magistratus is, cui urbis salubritas est curæ. hujus præcipuum munus est, providere ne aliquo pacto ex contagione tabes serpat in civitatem. quod si clam quandoq; obrepserit, ut nonnunquam solet accidere, sedulo operam dat, ne longius vegetur. Qua de re ædes publicæ amplissimæ sunt ædificatæ in æstuariis, intervallo trium millium passuum ab urbe: quibus finitimi sunt horti pulchre constituti: in quas si quis ex plebe eo morbo ægrotare cœperit, confestim cum tota familia defertur. hi vero qui cum ægrotante consuetudinem aliquam habuerant, opus est, ne alios inficiant, ut proprios lares deferant, concedantque ad alias ædes publicas, itidem extra urbem in eum usum cõditas, regione à prioribus longe diversa. ibique xl. dies detinentur, in quibus si sani perstiterint, civitati ac domesticis laribus restituntur. suppellectilis quoq; magna cura habetur, ne ejus contagione quispiam inficiatur, hic quoque magistratus providetur, hic quoque purridum aut quod inclumi-

DE V
tati civi
demum
luberrin
multo
præfect
cum sæ
borasse
doque p
ingruen
tem pro
tamen,
magistra
nere fa
hoc mo
terdum
diq; con
non pot
infecte
que ope
vagari n
navalis
certe nõ
ornamen
reiq; pub
gnitatem
opus est
Nam in
mari vid
commo
tres sinu
vatũ: in

tati civitatis officere possit vendatur. demum id sedulo curat ut quam saluberrime Venetiis agatur. Nam non multo ante nostram tempestatem hoc præfectorum genus institutum fuit: & cum sæpius antea civitas pestilentia laborasset, adeo ut pleriq; omnes quandoque proprios deseruissent lares, ob ingruentem vim tabis, & in continentem proximam secessissent: nunquam tamen, postquam hæc cura novo huic magistratui demandata est, divino munere favente civitas hæc hujusmodi hoc morbo vexata est gravius: licet interdum quod in magna hominum undiq; convenientium frequentia evitari non potuit, nonnullæ domus fuerint infectæ: cura vero hujus magistratus atque ope à Deo præstita malum latius vagari non potuit. Nunc de amplissimi navalis præfectis dicendum est: quod certe nō solum Venetæ urbi magno est ornamento, sed etiam universæ Italiæ reiq; publicæ nostræ non mediocrè dignitatem affert. immensum namque opus est & admiratione dignissimum. Nam in ea urbis regione quæ præ aliis mari vicina est, & præterea maxime commoda, navale ædificatum est, ac in tres sinus, seu si malueris recessus, excavatū: intra quos mare recipitur unico

tantum

tantum ostio tam lato ut etiam satis sit
 ad maximas triremes capiundas. Mu-
 nitum est ostium duabus turribus ex
 utraque parte, suntque hæc ponte subli-
 cio junctæ portisque cancellatis, quæ
 nunquam referantur nisi quum opus
 sit triremes educere, seu in navale in-
 ducere. nullibi etiam aditus ad interio-
 ra navalis patet, præterquam hoc uno
 ostio ingredientibus. Primus sinus oc-
 currit omnium minimus, amplius ta-
 men. hic undiq; circum tecta habet in
 fornicis modū ædificata contignatio-
 nibus ac tegulis tecta. sub hæc triremes
 è mari subducuntur, ibiq; ab omni ven-
 torum ac pluviarum injuria tutæ per-
 durant, quoad illis uti libeat. ea ratione
 multos annos incolumes & illæsæ per-
 manent. Novas item sub eisdem tectis
 ædificant, atque veteres subducunt &
 refarciunt: magnum sane opus, quod &
 maximo ornamento sit, & ad navium
 fabricam utilissimū. Post hunc sinum
 alius est interior amplissimus, circum
 omni ex parte ejusmodi tectis ut dixi
 instructus: nec ullum ex eis inspicias tri-
 remibus vacuum sed binis si tecta fue-
 rint latiora, aut singulis si angustiora.
 Tertius verò nō minor secundo, paulo
 ante nostram ætatem superioribus ad-
 ditus fuit, circumseptusque mœnibus
 pul-

DE
 pulch
 tecta a
 adhuc
 ma cu
 brice
 hi rec
 co m
 bus d
 excubi
 tam in
 dolo fa
 quopia
 accipia
 armam
 sæque
 cujuscu
 valem
 habent
 menta
 dem sit
 eo ut ni
 cā faciat
 ibidem v
 multitud
 nere fung
 atria bet
 morum
 telorum
 non mag
 armame
 quæque

pulcherrimis. in eo autem plura sunt
 recta ædificata, quamvis non sint omni
 adhuc ex parte perfecta: verum summa
 cum diligentia opera datur ut ei fabri
 cæ extrema imponatur manus. Tres
 hi recessus invicem sunt pervii, ac uni
 co muro ambiuntur nonnullis turri
 bus distincto, in quibus vigiles noctu
 excubias agunt, ne quid detrimenti
 tam insigne opus vi ignis injecti, seu
 dolo facinorosi cujuscumque, seu casu
 quopiam, ut interdum evenire solet,
 accipiat. Intraque mœnia tabernæ sunt
 armamentorum amplissima, univer
 sæque nauticæ suppellectilis: ac fabri
 cujuscunque generis quod ad rem na
 valem pertineat, suas officinas ibidem
 habent. Ibi etiam æs funditur ad tor
 menta conficienda: magna quoque ibi
 dem fit tormentarii pulveris copia, ad
 eo ut nihil quidem quod ad rem nauti
 cã faciat, in eo navali desiderari queat.
 ibidem videre licet ingentem fabricorũ
 multitudinem, quorum quisque suo mu
 nere fungitur. Sunt præterea nonnulla
 atria bene ampla, in quibus ingens ar
 morum vis, tormentorum scilicet ac
 telorum, ad usus bellicos servatur: nec
 non magna velorum copia, remorum,
 armamentorumque omnium, in suis
 quæque cellis condita: ut cum senatus
 arma-

ni
 satis
 Mu
 bus ex
 te publi
 is, quæ
 m opus
 vale in
 terio
 hoc uno
 inus oc
 plus ta
 habet in
 gnatio
 rimes
 ni ven
 cæ per
 ratione
 cæ per
 m testis
 cunt &
 quod &
 navium
 sinum
 circum
 ut dixi
 cias tri
 cta fue
 ustiora
 o, paulo
 bus ad
 cenibus
 pul.

armandam classem decreverit, omnia
 in promptu sint, quæ ad eam rem re-
 quiruntur. His rebus officiisque omni-
 bus, de quo dicere institueram, præ-
 fectus est: omniaque providet curat-
 que quæ in usum navalis fuerint. hic
 feligit fabros cum lignarios tum etiam
 ærarios cæterosque opifices qui ad o-
 pus faciendum admitti debeant: dili-
 gentem quoque impendit operam ne
 quispiam officio suo desit. Huic magi-
 stratui numeratur pecunia ex ærario in
 usus navalis, non prius tamen quàm col-
 legium consulatur, ac rationes à patri-
 bus illis videantur. Apud majores no-
 stros, penes quos res maritimæ magno
 in precio erant, hic honos magnus ha-
 bebatur: temporibus tamẽ nostris ma-
 gistratus hujus dignitas est imminuta,
 ac pene intercidit. quo fit ut si quan-
 do opus fuerit in ea re opera diligen-
 tiori, alios senatores primæ existima-
 tiones cives navali senatus præficiat,
 qui jus in priores habeant, eisque velut
 ministris utantur. Postremo loco sunt
 à nobis recensendi divi Marci procu-
 ratores, amplissimus omnium præter
 ducem magistratus: quippe qui præfi-
 nitum tempus non habeat, sed cum
 vita perduret. Huic honori conjuncta
 est perpetua senatorii ordinis dignitas,

DE V
 ac jus
 gitimis
 omnibu
 nam cu
 ribus ci
 subfelli
 honor
 loco sed
 gnioriq
 non secu
 tus eoru
 rum offi
 habere,
 bus nul
 mento
 publici
 instituti
 cuntur,
 dem ac
 exigat. h
 qui jam
 bus defa
 bitaris: in
 tes emerit
 administ
 tam mag
 verum e
 hujus m
 que exte
 testamen
 re lum

ac jus suffragii ferendi æquum cum legitimis senatoribus. illud enim præ aliis omnibus magistratibus obtinuerunt. nam cum cæteris non cedatur à senioribus civibus certisque locis certisque subselliis, procuratoribus ubique idem honor præstatur. quocunque enim loco sedeat, illis semper ceditur, digniorque sede semper honestantur: non secus ac si quovis in loco magistratus eorum munere fungerentur. horum officium est tutelam pupillorum habere, quibus minori ætate existentibus nullus defuncto parente ex testamento tutor est institutus, veluti ergo publici quidam tutores à republ. sunt instituti. hi divi Marci procuratores dicuntur, quod munus cum egregiam fidem ac sanctitatem vitæ præcipuam exigat. hi cives huic officio deleguntur qui jam publicis fere omnibus muneribus defuncti sint, spectatæque sunt prohibitatis: in quo versantes tanquam milites emeriti perpetuam obtinent reip. administrationem. Præscis temporibus tam magna fuit non tantum Venetiis, verum etiam apud exterarum nationum, hujus magistratus existimatio, ut plerique exteri homines, nedum indigentæ testamento suo hosce procuratores hæc lum suorum tutores ac totius rei

domesticæ curatores instituerint: quorum fidei magna pecuniæ vis pauperibus eroganda commissa fuerit. adeo ut nostris quoque temporibus ingentes opes ab hoc magistratu administrantur, ac pro eorum arbitrio in usum pauperum distribuuntur. hic magistratus initio institutus fuit, ne hæreditates civium qui pro tuenda seu etiam pro amplificanda republica apud exteras nationes excederent, aut studio rei familiaris negociis ac mercimoniis occupati peregre morerentur, nullove condito testamento, per fraudem quampiam ab hæredibus pupillis averterentur. Qua de causa effectum est, ut civibus illis publice ea cura demandata sit, de quorum probitate omnibus cõpertum sit. Principio tres fuere. deinde aucta civitate tres alii additi, hac tamen ratione distributi, ut veteres pupillorum, qui citra rivum magnũ qui urbem mediam interfluit habitant, curam habeant: tres item curent eos qui ultra rivum magnum proprios habent lares: ut dimidiam urbem alteri, item dimidiam posteriores curent. Tres vero præter hos patroni sunt amplissimi atque augustissimi templi, quod divo Marco Evangelistæ dicatum est, sub cuius numiæ Veneta respublica bonis legi-

DE V
legibus a
crevit. ab
bilio ribu
est, ut di
lentur. p
præsent
deq; ma
frequent
lapide op
quo tam
templi cõ
pavimen
cum mul
fama per
stauratio
non sacer
rationes p
civitatib
ni nostri
mus in e
qui præ
iudicio p
bent ad be
& monetæ
negligenda
cia civium
triticæ c
nec mino
cûra habe
cunda fu
genus ad

legibus aucta est, ditionemque imperii crevit. ab his postremis tanquam à nobilioribus nomen in omnes deductum est, ut divi Marci procuratores appellentur. De structura hujus templi impresentiarum nihil dicere constitui, deq; marmorum copia, columnarum frequentia, ex porphyritide ac prasio lapide opere tessellato atque aurato, quo tamen laquearia fornicisque omnes templi confecti sunt, tum demum pavementum universum stratum: cum multi mortalium fereque omnes fama perceperint. Templi hujus instaurationi si qua in parte labascit, nec non sacerdotibus ipsius, hi tres procuratores praesunt, ac provident ut pro civitatis dignitate & illustrissimi patroni nostri Marci Evangelistae Deus optimus in eo templo pie colatur. hi sunt qui praeter caeteros magistratus meo iudicio per quam necessarii videri debent ad bene beateq; vivendum. Nam & monetæ cudendæ cura nequaquam negligenda est, qua omnium commercia civium contineantur, annonæque triticeæ copia sedulo procuranda est: nec minor bonæ valetudinis civium cura habenda est: minimeque praetercunda fuit viarum ac pontium idque genus ædificiorum instauration. hæc

228 'CASP. CONTARENI
communia cuique civitati. ista vero ad
Venetias magis attinent, rei scilicet
maritimæ procuratio ac pupillorum
tutela, cum multi civium cum propter
publica negocia, tum propter merca-
turæ industriam peregre profecti diem
obeant. idcirco magistratus qui his
muneribus incumbant publice insti-
tuti sunt, ut nulla in parte maiores
nostri communi bono defuisse vi-
deantur, si quis diligenter omnem
hujus reipublicæ institutionem ani-
madvertat.

CASP. CONTARENI
Patricii Veneti

De

R E P U B L I C A
V E N E T O R V M .

L I B E R Q V I N T V S .

ROSTO QUAM omnis fere
ratio gubernationis reipu-
blicæ à nobis exposita est,
omnesque recensiti magi-
stratus urbani, nō impor-
tunam alienamve ab opere rem factu-
rus videbor, si de magistratibus exteris
verba fecero: his scilicet quibus civi-
sates

tates quæ in nostram venerunt socie-
 tatem regi soleant: necnon de milita-
 ribus imperiis, ac demum de muneri-
 bus aliorum civium, qui patricii non
 sunt ordinis. His etenim expositis ex-
 trema manus cōmode operi instituto
 imposita videri poterit. Insignioribus
 civitatibus quæ sub ditione nostra sunt,
 quatuor magistratus præficiuntur. præ-
 tor unus omnibus jus dicit, & forenses
 lites dijudicat, atque in fontes animad-
 vertit. habet his prætor in judiciis pro-
 ferēdis assessores homines jurisperitos,
 quorum consilio utitur. & licet apud
 prætorem sit omnis authoritas, præter
 hunc est præfectus, qui militibus præest,
 qui urbem vel agros urbis coluerint. in
 hos nullum est jus prætoris, sed præfe-
 ctus tantū jus in eos habet. Arcis præ-
 terea, mœnium portarumq; cura præ-
 fecto est demandata, nec non vestiga-
 lium, ac reddituum omnium, tum urbis,
 tum agri totius. præter hos quæstor u-
 nus, aut duo. hic magistratus pecuniam
 publicam administrat, impendit & exi-
 git, habetque codices rationum publi-
 carum. nihil tamen fere agit nisi ex
 mandato præfecti, ac interdum utrius-
 que, scilicet prætoris & præfecti. Ea
 enim ratio administrandæ utilior visa
 est, quam si penes eundē esset & autho-

ritas & administratio ærarii. facillius
 namque liceret per fraudem ærarium
 peculiari. id vero pecuniæ quod reli-
 quum fuerit ab impensis, Venetias ad
 quæstores urbanos deferitur, ad quos ut
 supra diximus undique pecuniæ publi-
 cæ conferuntur. Quartus qui in una-
 quaq; urbium magistratum obtineat,
 est custos arcium. alibi unus, alibi plu-
 res sunt: hique militibus præfident qui
 arcem tuentur, curamque habent ar-
 morum, commeatus, & tormentorum
 quæ ad munitionem contra hostes in
 arce posita sunt. Neque tamen custos
 ita præest arci, quin præfecti imperio
 subiectus sit: cui quidem omne jus om-
 nisq; potestas in hujus generis rebus
 curandis tributum est. In minoribus
 vero civitatibus seu urbibus nullus est
 præfectus, sed prætor utriusque partes
 agit. in oppidis quoque quæ in agris
 majorum urbium frequentia sunt: so-
 lus prætor est qui jus oppidanis dicat,
 nullus præterea magistratus. nam quæ-
 stores ac præfecti principum urbium in
 universo quoque agro jus obtinent. A
 prætoribus omnibus ad auditores no-
 vos provocatio est. Advocatores etiam
 quandoque sententiis capitalibus præ-
 torum intercedere solebant: sed quo-
 niam usu plerumque evenire solum

erat ut judicia protraherentur, neque fontes criminum ac scelerum pœnas darent: lata fuit lex à decem virûm collegio, minime id juris Advocatoribus amplius in sententiis esse, quæ à prætoribus assidentibus jurisperitis quos secum comites ducunt, ut supra dixi, pronuntiatae essent. Et hætenus quidem satis de magistratibus quibus respublica tum domi tum foris administratur. Verum quoniam non tantû pacis, sed etiam belli gerendi ratio habenda est, quam universam, qui neglexere, ut inquit Plato in Politico, nequam libertatem diutius tueri queunt: ideo qui recte reipublicæ institutionem posteris tradiderunt, illud in primis admonitos esse voluerunt, ut cives instituantur ad utrumque munus: ut scilicet bello gerendo idonei sint, & in pace domi subjecti legibus institutisque patriis in præclara aliqua functione vivant: ita tamen virtutes artesque bellicæ referantur ad studia pacis, tanquã ad potiora. unaquæq; etenim res eam habet à natura insitam vim, ut primû bonum sibi quisque conveniens appetat: deinde ut contrario obsistat, nitaturque quantum possit à se injuriam propulsare: quæ res in animante natura omnium perfectissima, dilucidius

dignoscuntur. Nam unicuique animali eributa est vis appetendi, qua prosequatur id quod naturæ suæ consentaneum fuerit. præter hanc unicuique adjecta fuit vis irascendi, quam Plato in corde atque in præcordiis collocavit, ut scilicet animal quodcumque, ejus virtutis stimulis actum, contrarium naturæque repugnans repelleret. Vtriusque igitur partis virtutes, quarum semina in animis hominum natura indidit, civilem virum fovere oportet, & ad frugem perducere, sicve & belli & pacis gerendæ rationem habere. Quæ ratio à majoribus nostris non fuit neglecta, ut quibusdam videri solet: sed quoniam in initio in mari ædificata civitas, quæ multis annis imperium cõtempfit, continentis terrestris belli studiis detineri non potuit, universam se ad maritimum bellũ convertit: in quo egregiam operam navavit, & pro tuenda libertate & in hostibus ulciscendis: multaque præclara Venetorũ gesta priscis monumentis memoriæ prodita sunt, plurimique triumphus ex devictis hostibus & eorum classibus superatis reportati: ex quibus facile quis intellexerit Venetos in re maritima longe aliis præstitisse. Victa tandem post longũ tempus pertinacia precibus finitimorum populorũ,

quo

quorum quisq; sui reguli tyrannidem, quam diutius passus fuit, amplius tolerare non poterat, adhibuit animum senatus ad continentis imperium: universamq; Veneriæ regionem pulsus tyrannis, ac passim civibus deditionem facientibus veluti postliminio recuperavit: quæ libenti animo redibat ad veteres incolas, ejectis & tyrannis exteris, qui ex reliquiis barbarorum in tota regione confederant, durissimaq; servitute victos eos populos premebant. Pro lato igitur imperio in cōtinentem terram, præterquam quod bonis legibus, & pacis studiis ii populi erant recreandi, qui nuper venerant in nostram societatem, danda etiã opera fuit ut tueri libertatem possent in quam se assuerant. Cæterum Venetæ urbis situs utpote quæ condita est in mediis æstuariis, minime patiebatur nostros cives impensus operam dare bello terrestri, illiusve studio diutius detineri, sine magno periculo seditionis civilis, nam cives illos qui terrestris belli studiis addicti fuissent, majorem anni partem agere in continenti, ibique & equos alere, & terrestribus certaminibus se exercere: quin ut peritiores rei militaris fierent, opus fuerat ut si quando domi ocium ab armis fuisset,

externa bella adirent, in hisque ani-
 mum pariter & corpora durarent, ut
 in ea functione cum laude versari pos-
 sent & patriæ prodesse: secus autem si
 fuissent, propemodum non tantum
 imperatores, verum etiam milites fu-
 turi fuerant. Hæc vero frequens con-
 suetudo continentis urbanæque inter-
 missio factionem quandam civium fa-
 cile paritura fuerat ab aliis civibus dis-
 junctam. quapropter procul dubio res
 Veneta brevi ad factiones ac bella civi-
 lia deducta fuisset. Omitto interim
 quam magnos spiritus animi civium
 concepissent, cum plurimum armis
 potuissent, habuissentque frequentes
 adlectatores: ut hominum natura sem-
 per ad militiam pronior est. quæ res,
 ut ex prisorum monumentis facile in-
 telligi potest, semper Romanam rem-
 publ. vexavit, contumacesq; non pau-
 cos Romanos cives reipublicæ legibus
 & senatus decretis reddidit, ac demum
 Iulium Cæsarem tyrannum Romani
 imperii fecit. Ne ergo hujusmodi quis-
 piam morbus in Venetam civitatem
 obreperet, satius majores nostri esse sta-
 tuerunt, ut continentis imperium ex-
 terno potius ac conducto milite quam
 Veneto defenderetur. stipendium vero
 illis statuit ex vectigalibus totius pro-
 vinciæ.

vinciæ. æquum enim erat ejus regionis impensis militem vivere, qui ad eam tuendam accersitus fuerat. in quâ militiam plurimi cives ditionis nostræ socii adscripti sunt: quorum nonnulli ad summam impem in nostro exercitu devenere, atq; ob res egregie gestas Veneta civitate patricioq; jure donati sunt. Viget adhuc nostra ætate nomen Bartholomæi Cojonei Bergomensis viri illustrissimi & summi imperatoris, qui multa præclara bella confecit, ac Venetam ditionem auxit: quapropter erecta illi equestri statua in celebri urbis loco à republ. honestatus fuit. Cives igitur Veneti ea de causa, quam retuli, terrestri militiæ honoribus privati sunt, omnesque ad externos delati, cum lege cautum erat, nullum patricium Venetum pluribus quam xxv. militibus præesse posse. hæc tamen lex nostra tempestate ob bella frequentia quibus vexati fuimus, in desuetudinem abiit. Cum tamen terrestre bellum ingruit, nonnulli patricii ordinis cives in exercitum mittuntur, qui dum bellum urget temporarium magistratum gerunt. quæstores ii sunt, item legati, qui imperatori exercitus externo homini semper adstant: neque ei quicquam aut facere aut decernere licet, nisi ex legatorum

consilio. Bello finito utrique magistratus domum revertuntur ac in ordinem rediguntur, nec quicquam amplius juris habent. hæcque est belli terrestrive militiæ ratio apud Venetos. Bello vero maritimo ac navali civitas nostra magis idonea est natura, cujus studiis semper Veneti studuere. nam in mari urbs condita parum timere poterat terrestres copias, quæ ei negotium facerent: ac non tantum iniquum, sed etiam valde incommodum erat, comparare exercitum ex civibus, quem in continentem trajicerent, ac finitimos populos bello lacefferent. At à mari timeri injuria poterat, tum etiam facile erat illatam ab exteris vindicare: quamobrem universa civitas ad studia rei maritimæ conversa est, atq; juventutem legibus instituit, ac totius vitæ consuetudine firmavit. hic enim mos instituendi patritios homines semper fuit, ut à teneris annis usque ad pubertatem sub pædagogi disciplina degerent, ac latinis literis imbuerentur pro cujusque captu. ab ea ætate, præter paucos quosdam qui literarum studiis se manciparant, genio naturaq; ducti, omnes fere rei maritimæ ac familiaris operam darent. ac alii quidem navigabant ad longinquas oras, ubi mercaturæ

eaturæ industria rem domesticam au-
 gebant, simulque efficiebantur periti
 morum ac consuetudinis legumque
 multorum hominum. plurimi conscē-
 debant triremes armatas atq; à teneris
 annis & corpus laboribus firmabant,
 & animum excolebant rei maritimæ
 disciplina, necnon navalis belli peritia:
 quibus artibus semper Veneti excellue-
 re. Quin lege cautum fuit, quæ ad us-
 que nostra tempora pervenit, ut in
 unaquaq; triremi armata stipendium
 ex ære publico non exiguum daretur
 duobus adolescentibus patricii ordinis:
 quorum officium nullum aliud esset,
 præterquam imbui disciplina rei mar-
 itimæ: ac ut id facilius assequerentur,
 exigua quædam munera eis incumb-
 unt, in quorum functione exercitan-
 tur ac proficiunt, sicq; idonei fiunt ad
 majora capeffenda. In gravibus vero
 triremibus seu ad classem & rem belli-
 cam instructæ fuerint, sive privatim ci-
 vibus locatæ ad mercaturam, octo ju-
 venes patricii quandoq; destinati sunt:
 nec mediocre eis stipendium constitu-
 tum, vel ex pecunia publica, vel ex ære
 privato. tunc ad mercationes locantur,
 qui nauticis ac bellicis studiis in eis as-
 suescat. Quin etiam privatorum navi-
 bus hoc onus legibus impositum est
 ad.

ad publicam utilitatem, ut ex ære domini privati hominis uni seu duobus si navis major fuerit, patriciis adolescentibus stipendium solvatur, quorum aliud nullum officium sit præterquam exerceri muniis nauticis. Cōcessa quoque his adolescentibus facultas est, ut in triremibus onerariis, ac in navibus privatorum quibus adscripti sunt, ferre queant certam mercium summam nullo nauulo soluto: quam si non habeant, jus hoc suum aliis concedunt ac locant. Qua lege consultum fuit non solum exercitationi juventutis, verum etiam utilitati tenuiorum civium, qui angustia rei familiaris premerentur. Qua de re facile intelligi potest à quocumque curam instituendæ juventutis minime à majoribus nostris præteritam fuisse, ut nonnullis videtur: imo in ea navium triremium copia ducenti & amplius nobiles adolescētes legis istius beneficio alienis impensis ad rem nauticam instruebantur: præterquam quod civili consuetudine ac more patrio quilibet patricius juvenis aut literis aut studiis rei maritimæ operam dabat: in qua exercitatione tum sibi plurimum, tum rei domesticæ nō nihil consulebat ac proderat. Hæ priscæ leges & hujusmodi instituta, etiam nostra tempestate per-

perdurant, licet plerique adolescentes ambitione aut luxu post ampliatum imperium corrupti patrias institutiones neglexerint: ac civium copia adeo crevit ut nostra ætate ingruentibus bellis ac rerum domesticarum stipendiis longe plures effecti sint pauperes, quàm quod satis consuli illis queat istius legis beneficio. Ita namq; natura comparatum est, ut nihil inter homines perpetuum esse possit: verum cuncta quamvis in initio perfecte constituta esse videantur, post aliquot annos natura in deterius labente instauratione indigent: adeo ut quemadmodum corpus prandio saturatum diutius incolumitatem servare non potest nisi post aliquot horas cœna successerit: sic in unaquaque re opitulanti oporteat naturæ ad interitum labenti, atque instaurationem adhibere. Hujusmodi rationem nos quoque Deo bene juvante imitabimur, ac aliquod remedium excogitabimus. quo sit ut hac etiam in parte nihil sit in nostra republica desiderandum. sed de his hætenus. Nunc à nobis recensendi sunt magistratus qui præficiuntur rei maritimæ. Vnaquæq; triremis ad bellum instructa præfectum habet virum patritium, qui in ea triremi omnium potestatem obtinet præterquam ultimi supplicii.

supplicii inferendi. ac veluti in terrestri militia Centurio seu aciei præfectus eorum curam habent qui fuerint in sua acie. Hic triremis præfectus nautas cunctaque quæ in sua triremi sunt, & quæ ad ejus apparatus faciunt, diligenter curat. Quotannis quamvis nulla necessitas sit, Veneti aliquot triemes armant, quæ reddant mare tutum navigantibus, securamque navigationem compressis piratis præstent viris bonis qui res suas agunt sine alicujus injuria. Præter triremium præfides est totius classis legatus, qui imperium habet in universam classem, ac in cunctos triremium præfectos. hic veluti legatus exercitus, nisi adsit imperator, jus habet & capite multandi quos velit & dirigendi classem quo maluerit. hic quoque magistratus semper fere etiam pacis tempore creatur, præficiturque his triremibus, quæ armatæ sunt. Quod si tempora reipubl. ita postulent ut magna classis paranda sit, tunc universæ classis præficiunt imperatorem, qui tum in classe tum in cunctis provinciis maritimis amplissimam potestatem habet, ac eam prope quam olim in Romana republica Dictator retinebat, nisi quod omnibus in rebus paret auctoritati senatus & reipublicæ decretis.

summum

summum tamen illi jus tributum est, cum in classem, præfectos, legatosve classis, tum in prætores ac magistratus omnes qui cum imperio sunt in locis insulisq; maritimis, ac munus publicum exercent: adeo ut cum classis imperator ad aliquam civitatem accesserit, continuo ei sacerdotum clerus obviam prodeat, claves portarum & arcium ei dentur, jura prætorum fileant, ab omnibus magistratibus ad imperatorem liceat provocare. Quin si ita ei libuerit, potest solus jus dicere, solus administrare pecuniam publicam, ac denique solus omnium potestatem habet. Nullus est apud Venetos magistratus majoris authoritatis, idcirco raro admodum classi imperator præficitur. Non enim temere nisi rerum necessitas ita exigat, alicui conceditur tam magna potestas, ut omnia ex unius civis arbitrio pèdeant. Hoc in loco ea lex non est à nobis præmittenda, imperatorem, legatum, præfectumve classis ullum, non posse cum triremibus armatis ingredi Venetam urbem, neque tunc cum in patriam redit: sed cum primum Istriam pervenerit, quæ provincia centum fere milibus passuum ab urbe distat, stipendium nautis ex legis decretis solvi debet, ibique omnes dimitti: deinde

Q

tri-

triremes à paucis Venetias deduci sole-
 bant, ac in navale subvehi sub tecta in
 eum usum ædificata, ubi tutæ servan-
 tur à ventorum & pluviarum injuria.
 nunc lex hæc non ita omni ex parte
 servatur, quemadmodum patrum no-
 strorum temporibus servabatur. Re-
 censiti à nobis sunt omnes fere magi-
 stratus, quibus veluti coronam & api-
 cem majores nostri imposuere, eos
 quos vernacula lingua à Græca appel-
 latione educta, Syndicos dicere cõsue-
 vimus; nos eos appellamus recognito-
 res, novo fortassè vocabulo, sed satis
 idoneo ad idem munus explicandum.
 Hi post quatuor quinqueve annos cre-
 ari solent, ac mitti tum in continentis
 oram nostræ ditionis, tum in regiones
 maritimas ac insulas: recognoscuntq;
 gesta omnium prætorum atq; aliorum
 qui foris publicam potestatem habue-
 rint. In quos animadvertunt ea prope-
 modum autoritate quæ Advocatori-
 bus tributa est. Nam, ut sapienter Ari-
 stoteles inquit, hi qui in potestate sunt,
 nisi ex aliis pendeant, ægre in officio
 persistunt propter ingenitam cuique
 malitiam. Peregrinus jam omnes pa-
 tritiorum hominum magistratus, qui-
 bus respubl. Veneta domi forisque ad-
 ministratur: reliquum est, ut ea ratio à
 nobis

nobis referatur, qua prudentissimi homines majores nostri semper in officio plebem ac universum populum continuerunt, rem certe supra omnium fidem, tot annos populum gubernationis publicæ expertem nunquam patriorum imperium detrectasse aut ægretulisse, nec quippiam unquam molitum esse ut mutata reipublicæ forma ipse quoque ad jus publicum admitteretur, imo semper amantissimum atque obsequentissimum nobilitatis se præstitisse. Verum si quis præter situs opportunitatem valde cõmodi ad rempublicam tuendam, moderationem nostram in regêdo animadverterit, comperiet populum non omnino repudiatum fuisse: sed ad ea munera fuisse admissum, quæ ei committi poterant absque rei communis detrimento. Ideoque facile perspicere poterit, id in hac repub. temperamentum extitisse, quod cæteris hominibus tum priscis tum junioribus semper defuit. Quamobrem evenisse etiam comperiet, ut in cunctis aliis tumultus populares frequenter fuerint excitati, qui tandem omnes respublicas everterint: e contra in nostra civitate ob eam causam nullum unquam tumultum popularem aut seditionem extitisse. necessarium namque fuerat,

ut in exordio operis dixi, si recte respu-
 blica instituenda erat, populum à gu-
 bernaione reipubl. excludi. qua in par-
 te majores nostri non tantum autho-
 ritatem summorum philosophorum
 ac rationem secuti sunt, verumetiam
 imitati sunt Sesostrim antiquissimum
 Ægyptiorum legislatorem. qui, ut in
 Politicis Aristoteles perhibet, genere di-
 stinctos voluit eos qui armis regionem
 tuerentur, qui ve de bono publico con-
 sultarent ac judicià exercebant, ab agri-
 colis mechanicasque artes exercenti-
 bus; ac mercenariam operam locanti-
 bus. Verum institutum hoc facile ever-
 tere rempublicam poterat, nisi tempe-
 ratio ea adhibita fuisset, quam majores
 nostri sapientissimi homines adhibue-
 re. Primum ergo apud Venetos con-
 stantissime hoc observatum fuit, ut o-
 mnibus æquum jus esset, neq; ulli im-
 pune liceret vel hominem ex infima
 plebe injuria afficere: patricium vero
 hominem cõrumeliam facere plebeio,
 pro sacrilegio ac scelere maximo sem-
 per habitum fuit. Quod si quis temera-
 rius hujusmodi quippiam perpetrare
 ausus unquam fuit, nullus quoque ei
 fuit impunitatis locus: sed tanto gra-
 viores pœnas dedit, quanto majoris
 existimationis dignitatisque extitit. Præ-

terea diligenter à senatu cōsultitur tum
 annonæ triticæ, tum omnium rerum
 copiæ, quæ faciunt ad victum civium
 & ad incolumitatem totius populi:
 adeo ut magna interdum dispendia fa-
 ciat publicū ærarium, ne civitas penu-
 ria laboret. quod exploratum cuilibet
 esse potest ex his quæ supra à nobis di-
 cta sunt, cum de præfectis annonæ tri-
 ticæ ac de curatoribus publicæ salubri-
 tatis ageremus. Ac populi quidem hæc
 duo potissimum requirunt à rectori-
 bus civitatum, ut scilicet commode vi-
 vant in rerum copia, neq; obnoxii sint
 injuriæ potentissimorum civium: quæ
 cum assecuti fuerint, res suas agunt cæ-
 terorum securi. Nihil vero à majoribus
 nostris omissum fuit, quod ad ea duo
 pertineret. quin potius multa præterea
 addita sunt, quibus mirifice consulitur
 populi commodo, atque eorum homi-
 num inopiæ qui in studiis honestis rei-
 publ. utilibus versantur, aut olim ver-
 sati sunt. nec amplius per ætatem aut
 imbecillitatem valerudinis id muneris
 obire queunt. Nam Venetiis innumere
 domus edificatæ sunt, satis idoneæ aptæ-
 que rei domesticæ, quæ hominibus iisce
 gratis conceduntur, in quibus cum fa-
 milia degant quoad vixerint sine rei
 familiaris dispendio. His adde, quod in

navali amplissimo, quod vicem oppidi
obinet, constitutum stipendium est
non mediocri hominum multitudinis
qui tamē nil agūt, seu propter senium,
seu ob incommodum acceptum, cum
tamen tunc cū in florenti ætate essent,
suum munus in ædificandis triremibus
aut in hujusmodi quopiam munere
reipubl. utili obierint. Præterea veteri
instituto in cōtractibus emptionis ven-
ditionisque mercium preciosarum al-
teruter, emptor scilicet aut venditor,
certum quippiam solvunt pro summa
mercium: quod pauperibus nautis im-
partitur, qui amplius ei officio satisfacere
minimè possint propter ætatem,
quam tamen in ea functione consum-
pserint. Cæterum hæc optimè instituta
ad continendam plebē in officio. Reip.
nonnullas alias leges recensebimus, quæ
sapientissime mihi à majoribus nostris
inventæ videri solent, ut pro eorum
hominum conditione satisfactum pul-
cherrime sit ambitioni & honoris cu-
peditati, quæ in cunctorum animis na-
tura insita est, nec tamen propterea gu-
bernatio nobilitatis ulla in parte per-
rurbetur. Univerfus populus in duo
genera est distributus. nam quidam
honestioris sunt generis, alii vero ex in-
fima plebe, ut artifices, & id genus
homi-

hominum, quod ab Aristotele in Politicis servorum publicorum esse perhibetur; utrisque meo iudicio consultura est nec incommodè nec iniquè. Nam plebejis hominibus qui suapte natura parum honori student, sed potius rei familiaris studio inserviunt, modica etiam jura concessa sunt, suiq; honores. in tot etenim classes distributi sunt, quot sunt artificia in quibus degunt, ac unicuique classi propriè quædam datae sunt leges, sub quibus sua quisque exercet officia. His præficiuntur totius classis suffragiis ex eorum numero nonnulli, qui non incommodè artificii illius præfecti appellari possunt. horum jussu multa præscribuntur, nonnullaq; leviores lites horum arbitrio dirimuntur. Quo fit ut plerique omnes artifices cum ejus honoris compotes fuerint facti, in eo munere sibi placeant, putentq; se non parum dignitatis esse assequutos, cum eo pervenerint, ut à sui ordinis hominibus ea præfectura digni habiti fuerint. Sunt præterea in unaquaque classe inferiores quidam præfectorum, qui tamen nonnullius estimationis sunt. hoc igitur modo magna in parte satisfit honoris cupiditati, quæ indira esse videtur animis etiam plebejorum hominum ac infimæ

plebis. Alterum populi genus honestius in Veneta civitate honoratiorem quoque locum habet, cui privata quædam ac propria munera sunt constituta decora atque honesta, quibus patritii ordinis viri privati sunt, nec ad ea ulla ratione accessum habent. quorum multa sunt, ut nec patricium hominem tum propter emolumentum tum honoris titulum eorum pœnitere possit. Scribarum ordo honestissimus est, qui magistratibus quibusq; assident. id munus plebis tantum hominibus datur, patricio nulli: quod quamvis illustre nō sit, est tamen honestum. horum namque fidei & solertiæ codices scriptaque publica quibus res omnes privata & publica continetur, cōmissa sunt. cui provincię qui dignus habeatur, is jure optimo & probi viri & industrii nomen habet, ac existimationem sibi vindicaverit. atque id plerisq; omnibus stipendium constitutum est, ut rei domesticæ non tantum tuendæ sed etiam amplificandæ satis sit. Ad hoc hi omnes, qui sunt à secretis senatus, ex populo sunt, patricius nullus. Hic ordo superiore honestior est, idcirco illi ex populo qui nobiliori genere orti sunt, eo munere fungi solent. reditus habent ex ære publico non mediocres, neque ullum senatus -

natus cōsultum hos latet. semper namque interfunt & collegii ac senatus cōsultationibus, ex qua re in magno precio ab omnibus habentur. Ex his nonnulli seliguntur qui decem-viris ministrant, eorumque acta in codices referunt, ac conscii omnium sunt, quæ ab collegio aguntur. quo in honore perdurant quoad vixerint, non per vices, quemadmodū patricii viri in suis magistratibus, quorum nullus præter procuratorium perpetuus est. Horum qui à secretis senatus sunt, unus primas partes tenet, ac Cancellarius Venetiarum nominatur, qui in maximo est honore. Nam à quovis patricio ei loco ceditur præterquam à procuratoribus. nullum is reipubl. ignorat arcanum: magni quoque sunt ei reditus ex ære reipublicæ constituti: ac cū diem obierit, funebri oratione honestatur: quæ dignitas nulli in Veneta civitate deferri consuevit, præterquam duci, aut cuiquam civi, qui sit extra aleam, ut dici solet, præterea nemini, quasi Cancellarius decem ex populo referat. hic unus creatur comitis magni consilii. Cæteri omnes qui à secretis sunt decem-viris eliguntur, atq; subduntur eorum censuræ, si quid in functione publica quam habent deliquerint. Omnes

etiam populares cœtus, ut artificum classes & cujusq; artificii præfecti, nonnullique alii de quibus infra dicemus, ex arbitrio decem-virum pendent ac eorum ditioni subiecti sunt: illiusque collegii autoritate & initio constituti fuere & nunc continentur. Sapiens certe institutum, ut is magistratus provideat, ne huiusmodi cœtus qui ad bonum publicum sunt instituti, quandoque simulatione officii aliquid in rempublicam molirentur: qui ad ejus morbi cautionem initio creatus fuit, ne qua scilicet malorum civium conspiratio facesteret negotium reipublicæ. Sunt præterea Venetiis quinque societates initæ sub divorum quorundam nomine & religione, innumeri homines sunt & plebei & patricii ordinis. Harum suas quæque vestes habet suaq; insignia, quibus tamen non semper ac passim utuntur, sed cum simul coacti prodeunt, aut ad honestandum cujuspiam funus, aut ad sacrum quodpiam munus. Festivis diebus statutis cuncti fere in suam societatem coguntur. ibi sacris primum interfunt. deinde invisunt templa deorum immortalium, deumq; optimum supplicationibus pompaq; solenni venerantur. harum quæque societatum propriam ædem habet, in qua amplum

atrium

D
atr
bus
relig
bran
terd
pian
funu
quisp
cujus
precis
ampl
concl
cietat
anau
diocr
de ag
ne qu
eorum
paup
prisci
runt
pluri
veran
dam.
quoru
tur. q
tum
hos v
procu
qui m
est. A

atrium ædificatum est, quo statutis diebus conveniunt, ut exhibeant officium religioni quod debent. Etenim celebrant quandoque sacra mysteria, interdum simul coacti templum cuiuspiam Divi invisunt, sæpius exequias ac funus fratris exornant, cum eorum quispiam diem extremum clauserit: cujus etiam delicta expiant sacrificio ac precibus identidem repetitis. Præter amplissima illa atria singulæ destinatû conclave habent, in quod coguntur societatum præfecti, qui magistratus est anauus, atque inter plebejos non mediocris dignitatis. hi simul congregati de agendis consultant, dantq; operam ne qua in parte desint bono societatis. eorum quoq; fidei magna vis pecuniæ pauperibus erogandæ cõmissa est. nam priscis temporibus tam ingentis fuerunt existimationis hæ societates, ut plurimi qui rem suam testamêto legaverant in usum pauperum distribuendam, hos potissimum tutores fecerint, quorum arbitrio ea pecunia erogaretur. quo effectum est ut harum societatum aliquæ copia facultatum quæ in hos usus erogandæ sunt, quotannis procuratoribus divi Mari concedant: qui magistratus patricius amplissimus est. Ad hunc honorem, præfecturam
scilicet

scilicet istam societatum, patriciis viris nullis est accessus, quamvis sint è numero fratrum: sed plebei tantum homines illius dignitatis compotes esse queunt, ut hac etiam in parte populus nobilitatem æmuleretur. hi namq; societatum præfecti quodammodo in populo referunt procuratoriam dignitatem. Verum ne qua ratione hujusmodi societates atque hi præfecti reipub. officerent, omnes sub potestate decemvirum continentur, ut ne quid immutare queant, aut in unū cogi præter tempora statuta, nisi ex eorum arbitrio ac potestate à Decemviris impetrata. Hujusmodi honores in nostra republ. viris plebeiis utriusque ordinis constituti sunt, ut omnino expertes non essent juris publici ac civilium munerum, sed cupiditati honoris ambitionisve hac ratione satisfacerent, non sollicitato perturbatione statu nobilium. Quo gubernationis temperamento id est republica nostra consequuta, quod prisca nulli alioquin illustrium. nam à primis initiis usque ad hæc tempora mille ac ducentis annis tuta perseveravit, non tantum ab exterorum hominum dominatu, verumetiam à civili seditione quæ fuerit alicujus momenti, quod adeptæ est non vi ulla aut armatis

armatis satellitibus seu munita arce sed æqua ac temperata ratione regendi: adeo ut populus libenti animo pareat nobilitati: neque ullam mutationem rerum optet, quin potius egregie sit affectus nobilibus. Quæ res nostra tempestate potuit esse compertissima. Nam cum omnes Christiani principes conspirassent in perniciem atque exitium nominis Veneti, fususque noster exercitus fuisset à Ludovico Gallorum rege juxta Cassanum oppidum agri Cremonensis ingenti clade accepta, imminerentque inde Germani, hinc Iulius Romanus pontifex, ac universa pene continentis ora ab imperio Veneto descivisset: ea rerum angustia perturbatus Venetus populus, adeo nihil in nobilitatem est molitus, ut lachrimantes omnes se suaque obtulerint ad reipublice defensionem, neque ipsa præstiterint. Nam Patavio urbe propter incolarum animum erga nos egregie propensum nullo negotio recuperata, cum Maximilianus Imperator undique contractis auxiliis ingenti exercitu eam urbem obsedisset, quam plurimi non tantum patricii verum etiam plebei ordinis sponte cum militibus stipendio eorum privato conductis ad tuendam illam civitatem profecti sunt, egregiam-

giamque in ea expeditione operam na-
 varunt: adeo ut imperator coactus fue-
 rit reducere exercitum expugnatione
 urbis non tentata. nec minori negotio
 alia quoque civitates recuperatae sunt,
 maximo populorum omnium favore
 ex alieno imperio ad Venetum veluti
 ad portum tutissimum confugientium.
 Evidens certe argumentum justae do-
 minationis cum volentibus imperatur.
 quod non absque ratione contigisse, si
 quis bene attenderit, facile comperiet.
 Cuique etiam civitati quae in societatem
 Veneti imperii venit, municipales leges
 relictae sunt, multisque honoribus cives
 in sua quaque civitate potiuntur. non
 nulla oppida in agris urbium sita eo-
 rum ratione gubernantur. His adde
 quod praetoribus civitatum qui illu-
 stres sunt, assident cum jus populo di-
 cant homines jurisperiti: quibuscum
 consultant antequam quippiam decer-
 nant. qui honos est non exiguus, nec
 modicum inde emolumentum ad eos
 venit. hujus generis magistratibus fun-
 gi patricii Veneti non possunt, sed vel
 ex Veneto populo, vel, ut plerumque,
 ex sociis civitatibus deliguntur. Ex qui-
 bus facile quivis intelliget, eam adhi-
 bitam fuisse in hac republica modera-
 tionem, quae maxime videatur rerum

natu-

DE V
 naturali
 corpore
 que mun
 reliqua
 ris mem
 dendi ca
 pacto ob
 esse nun
 tur quar
 que opti
 & conse
 in repub
 bernatio
 ta, velut
 ignobilio
 sicque tar
 pus Ven
 oculi rei
 universis
 vero civi
 habeant
 oculis ve
 publ. liber
 si in quap
 nerint civ
 git, ut po
 velit ac
 continuu
 cesse est e
 cives sibi
 vero civita

naturam imitari. Nam in animantis corpore videndi officium respiciendi-
que munus solis oculis est attributum. reliqua vero munera ignobiliora cæteris membris relicta sunt, quæ usu videndi careant, sed pareant, nec aliquo pacto obaudiant his quæ ab oculis ita esse nunciata fuerint, neve alio ferantur quam quo oculi ea direxerint: sicque optime universum corpus consistit & conservatur. Non dissimili ratione in republica Veneta summa rerum gubernatio patritio ordini est demandata, veluti quibusdam oculis civitatis, ignobiliora officia cæteris ex populo: sicque tanquam bene compactum corpus Veneti felicissimè vivunt, cum oculi reipublicæ non sibi tantum sed universis membris prospiciunt: cæteræ vero civitatis partes non tantum sui habeant rationem, verum etiam hisce oculis veluti potioribus membris reipubl. libentissime obtemperent. Quod si in quapiam republica eo insanix venerint cives, quod in plerisque contingit, ut populus videndi munere fungitur, ac oculorum officium usurpet, continuo universam rempublicam necesse est everti. Quod si etiam patricii cives sibi tantum prospexerint, aliâ vero civitatis membra contempserint,

irritato

256 CASP. CONTARENI
irritato populo ad perniciem nobilitatis procul dubio reipubl. male successerit. Nostri majores naturam imitati utrique incommodo providere, illamque præstiterè moderationem, ut nullus nisi invidus locum habeat obtrectandi tam legitimæ quam optimæ institutioni. Quam Deum optimum precamur diu servet incolumem. si enim quippiam boni à Deo immortali hominibus provenire est credibile, hoc præcipue divinitus Venetæ urbi obtigisse persuasissimum esse debet.

Viro Clarissimo

IOANNI FRANCISCO

CORNEANIO

matrueli suo,

BALTHASAR BONIFACIUS.

S. D.

REGES Lacedæmoniorum, apud quos ejus Reipublicæ militaris potestas erat, cum civile imperium penes Ephoros esset, duplicis suffragii jure utebantur; duosque calculos ponebat quisquis excelleret Regia dignitate; quod ex Xenophonte, Plutarcho, Luciano, cæterisque præfæ historiæ scriptoribus satis constat. Idem
juris

juris habere Venetorum Hegemona vulgo fama percerebuit, quam veritati, reiq; ipsi adversari inter peritos publicæ administrationis compertissimum est. Nam quemadmodum Lacedæmone duo Reges creabantur, qui singuli binos calculos inferrent, imo tertium quoque si quid pro se decerni vellent, superadderent; reique militari summo cum imperio præessent: Ita ex contrario Venetiis unus tantum Dux dici solet, qui nihil bellicæ authoritatis, præter nomén, habeat, quique non amplius, quam Princeps senatus, priore loco sententiam dicat; unumque duntaxat, idque primum, suffragium ferat. Ut pereleganter nescio quis dixerit, Venetorum Hegemona pompa & ornatu esse Regem, potestate senatorem, in Vrbe captivum, extra urbem reo proximum, ac tantum non hostem: neque enim licet illi, senatus injussu Vrbe excedere. Hæc ut in literas darem, ad tollendam, quæ temere increvit opinionem, Vir clarissime, præcepisti. Sed & illud visum est tibi nostræ huic qualicunque diligentia committere, ut suffragandi modum, quo Patres utuntur mansuris apud posteros monumentis consignarem. Quamquam enim nostris omnium votis, ho-

minumque communi iudicio, forsitan
 etiam Deorum immortalium fato In-
 clytæ Venetiæ, quam merito Urbem
 Æternam nominamus, non nisi cum
 rerum natura, & mundi machina pe-
 rituræ videantur, æquum tamen est,
 ut pulcherrimi instituti ratio, atq; in-
 geniosissimi instrumenti longe utilior,
 quam operosa structura, cuius inven-
 tor perpetuum ducetorum aureorum
 stipendium ex ærario retulerit, exteras
 nationes non lateat, quo vel exemplo
 iuari, vel admiratione oblectari pos-
 sint. In Comitio maximo, cui majoris
 Consilii nomen est inditum, viginti
 subselliorum ordines recti, æquidistan-
 tes, & nusquam convenientes, tamquã
 parallelæ quædam lineæ, per longum
 producuntur, in quibus Patricii sedent
 suffragium daturi. Ordo item alius,
 qui superior vocatur, quod supra cæ-
 teros aliquantisper emineat, parieti-
 bus hærens, totum Comitii conclave
 circum ambit. Singulis autem ordini-
 bus inserviunt aliquot pueri, impube-
 res fere, & quartum decimum annum
 non excedentes; ex tribus ephēbiis,
 Pietatis, Incurabilium, Divorumque
 fratrum Pauli & Ioannis, ubi publice
 aluntur, evocati in hoc ministerium;
 terni fere, aut quaterni singulis Patri-
 ciorum

ciorum lineis ascripti, neque enim sunt plures quatuor & quinquaginta uniformi habitu induti, hoc est chlamide punicea tantisper infra genua, non tamen usque ad talos demissa; ad femur dextrum peris coriaceis accincti; è quibus suffragia singillatim producta singulis Patriciis singula dantur; simulque porriguntur cadisci, pyxides inquam, suffragatoriarum, in quas ab ipsis Patriciis suffragia conjiciantur. Porro hujusmodi suffragia non fabarum, aut lupini, non calculi, non tabellarum punctis insignes, aut lineis, non spondyli aenei, non concharum, non testularum, non ostraciarum, non denique ossa ex porcinis cruribus, unde Grecis *χοιριναυ, ἀπὸ τῶν χοίρων*, suffragia latinis, à suffraginibus videntur nuncupata; sed globuli sunt, ad nucis avellanarum magnitudinem prope accedentes, ex scutis linteis consuti, ne scilicet in vasculum decedentes, strepitu prodant suffragatorem, sed leniter, & sine ullo sonitu delabantur. Cadiscus enim ea concinnatus compactusque industria est, ut, cum duas quasi cellulas conjunctim habeat, alteram viridem negantem, alteram candidam affirmantem, sitque superne contactus & concameratus, unumque tantummodo os proferat, in quod suffragatoris

toris brachium inferatur, pervium
 cuique sit in utram velit cellulam suf-
 fragium occulte & clanculum ponere;
 nemine intelligente, utrum is legem
 rogaverit, an abrogaverit. In fronte
 vero hujus Curia, seu Concilii majo-
 ris, quæ quidem est pœcile, longe late-
 que amplissima atq; augustissima, con-
 spicuum omnibus extat Prætorium,
 sive Tribunal, in quo medius sedet Prin-
 ceeps inter eos, qui Reipubl. præsent.
 In utroque cornu editioris hujus sug-
 gestus capsulæ duæ statuuntur, rectan-
 gulæ non tamen quadratæ sed altero
 tanto latitudine longiores, non solum
 loco, sed etiam colore inter se distin-
 ctæ, ad dexteram candida, in qua quæ
 rogationi assentiuntur; ad lævam viri-
 dis, in qua quæ dissentiant suffragia
 numerantur. Fit vero ingentis numeri
 mira celeritate, certitudine, & facili-
 tate supputatio. Nam utraque capsula
 operculum habet, digituli spissitudine,
 superficie plana ac lævissima asserculis
 eminentibus circumquaque vallatum,
 instar cribri ordinate pertusum, du-
 centis foraminibus interstinctum, qui-
 bus totidem globuli sese inserunt, ma-
 nu tantum expansi, aut radiolo pro-
 trusi: sustinentur autem, ne decidant,
 neve per foramina dilabantur, tabella
 qua-

DE
 quapia
 illi ope
 latus e
 ad latu
 foramin
 illic pr
 bulum
 vum,
 vinetu
 propu
 bulos
 minus
 comp
 citroc
 mean
 quæ p
 foram
 riant
 nebat
 statim
 cipita
 asserc
 sum
 rat; na
 serat,
 verla
 bulo
 quer
 num
 cium
 exco

quapiam habili, supposititia, pertuso illi operculo subtus cohærente hinc ad latus capsulæ cardinibus affixa, hinc ad latus diversum obserata. Ubi vero foramina oppleta, & globuli reliqui, illic prius acervatim projecti, in acetabulum quoddam mobile & concavum, ad caput capsulæ binis ansulis vinctum, atque aptatum, radio sunt propulsi; cumque jam certum est globulos illos, foraminibus insertos, nec minus esse, nec plus, quam ducentos, compresso ferramento quodam, ultro, citroque instar ferræ Germanicæ commeante, laxatur tabella illa inferior, quæ perforatam alteram occludebat, foraminaque hactenus obstructa, aperiuntur; tabella illa, quæ alteri substernebatur, inferius cedente; & globuli statim sponte sua in fundum capsulæ præcipitant. Nec mora, adducto funiculo, asserculus ille inferior, perforatæ rursus tabulæ adhærens foramina obturat; nam pessulus, qui venienti concesserat, prætergressum intercipit. Mox versantur alii denuo calculi ex acetabulo, foraminibus includuntur; eoque, quem proxime declaravimus, modo numerantur. Tam admirabile artificium, nunquam post homines natos excogitatū, ab importuna sannionum

262 CASP. CONTARENI
scurrilitate videtur, quasi à pistoribus
mutuo acceptum, quorum artophora
rotundis quibusdam, concavisque scu-
tulis ita panes excipiunt, ut sine ullo
enumerandi labore exploratissimum
sit, quot uno quoque artophoro panes
contineantur. Ac ita prorsus invenien-
dorum Antipodum fertur ab invidis
exprobata facilitas Christophoro Co-
lumbo. Quos ille per quam subtiliter
elusurus, sponcione conventa jussit
eos ovum stans, ut erectum in mensa
collocare. Quod cum illi frustra cona-
rentur, tandemque factu impossibile
pronunciassent; ille ovum ad perpen-
diculum allibratum, crebroque ad
asperiores tabulam frictu aliquantif-
per obtusum, statuit in mensa rectissi-
mum: Tritum illud usurpans, facile
esse aliena inventa reprehendere, ar-
canaque hactenus esse arcana donec
ignorantur: At, ubi rescieris, quæ
difficillima videbantur, videri facilli-
ma. Vale. Tarvisio, Die intercalari
anni bisextilis, c l o l o c x x v i i i.

Amplif.

*Amplissimo Urbis Maxima
Senatori,*

DOMINICO MOLINO,

Hero suo beneficentissimo.

BALTHAS. BONIFACIUS

S. D.

NON tantum Adriaticum, &
Ionium, verum etiam Ægeum,
& Pamphylium, totumque adeo
Mediterraneum Venetorum classibus
velificatum, universasque opes, & om-
nem potentiam Italiæ principis populi
è mari haustum fuisse; & Urbem ur-
bium Venetias, Reginamque olim Pe-
loponnesi Lacedæmona diversis inter
se fatis usas, apud omnes constat. Hanc
eum tradit Philostratus, quandiu ter-
restribus negociis intenta fuit, ad cæ-
lum usque gloriam suam extulisse; post-
quam vero maritimis studiis sese dedit,
ad incitas redactam, & propemodum
extinctam, terræ pariter, atque maris
imperium amisisse. E converso Vene-
tias multo præclarior maritimis, quam
terrestribus studiis, atque artibus flo-
ruisse, & felicior mari, quam terra
fuisse liquet. Quippe quæ, ceu miracu-
lum quoddam, tota in æquoris super-
ficie

ficie sita, nihil solo debeat. Huic siquidem Urbium unicæ accepto ferimus quod Italia nostra neque Græcorum machinamentis, neque Barbarorum conatibus, neque Romanorum operibus quicquam inuideat. Nam, ut alia transeam, cum veteres Regis Persarum Cyri desidiã verius & ineptiam, quam laborem atque industriam suspiciant, qui Pyndem, Assyriæ fluvium, cujus vorticibus unus ex iis equis, qui trahere Regium currum albi solebant, fuerat abreptus, tam severe multavit, ut eum in trecentos sexaginta rivulos diduxerit; nos multo rationabilius Venetorum solertiam admiramur, qui urbem suam ita in mari medio collocarunt, ut mare ipsum, in quingentos, eoque amplius nilos, & canales mirifice divisum, omnibus sese tantæ Urbis anfractibus, & omnium fere domorum penetralibus insinuet. Sed & aliud quiddam non minus mirabiliter atque operose, quam magnifice & sapienter memoria nostra Veneti fecerunt. Herculis enim labores, Græcorum fabulis inclytos, pari animo, ac viribus æmulati, Eridanum, & Medoacum, amnium Italiæ non obscurissimos, impensa atque industria pene incredibili avertentes, alio detorserunt. Nimirum

mercen-

metuentes ne stagna maris fluminum
 influentium impetu oblimarentur.
 Nam & Herodotus asserit Acheloum,
 per Acarnaniam in Echinadum pelagus
 influentem, eas insulas media ex
 parte fecisse continentem; & Diodo-
 rus memoriae posteritatis mandavit,
 Aegyptum, cum mare olim esset, Nili
 inundationibus exaggeratam, paula-
 tim in siccam, & habitabilem terram
 evasisse. Quod si parva magnis con-
 ferre licet, maribus in euripos disper-
 titis, ac fluminibus in dioryges dissec-
 tis suffragatoriam pyxidem tres in par-
 tes bellissime divisam, libenter compa-
 raverim. De illa nunc loquimur pyxi-
 de, quam adhibent Venetorum magi-
 stratum Collegia cum de fortunis,
 aut capite civium cognoscunt: nam de
 urna illa duplici, qua utuntur quoties
 munera atque honores distribuunt, fa-
 tis à nobis alio loco dictum putamus.
 Græcis iudicibus, suffragium daturis,
 duæ tantum urnæ apponebantur, alte-
 ra ἐλέε, hoc est misericordiae, quæ ab-
 solveret, altera θανάτου, hoc est mor-
 tis, quæ condemnaret. Romanis vero
 tres veluti schedulæ porrigebantur,
 quarum uni A. hoc est Absolvo, alteri
 C. hoc est Condemno, tertiæ N. L.

hoc est Non Liquet, inscriptum erat; ut illam quisque in vasculum poneret, qua sensum, voluntatemque suam significare se commode posse arbitraretur. Sed Veneti ex utriusque gentis institutis quod optimum erat decerpentes, subtiliter & prudenter unicam illam, eandemque triplicem pyxidem machinati sunt, quæ cum tres habeat cellulas, primam condemnantem, secundam dubitantem, tertiam absolventem, unico operculo affabre constructas, & unum duntaxat ostium, seu potius foramen exerat labrosum, ut exporrectum, manus in pugnum contractæ, & primoris lacerti capax; pronum & pervium cuique est aut condemnare, aut absolvere, aut neutrum facere. Ac, ut nemo divinare, sed ne suspicari quidem possit, quam in cellulam calculum injeceris, posteriore esse loco feliciorum voluerunt, quo scilicet oporteret manum tuam per alias minus prosperas cellulas transire, antequam ad meliorem perveniret; possentque facile, tam eunte manu, quam redeunte, calculus, summis digitis excussus, in peiorem urnam decidere. Hæc, mihi abs te, Domine, perhumaniter indicata, non tam tibi, quam seris olim nascituris nepotibus, si modo

scriptio.

DE
scriptio
clarand
nere ber
si pulch
ad sem
lia nati
quibus
bus con
gratum
tis nur
tim cum
rit Con
... qu
cientibu
etiam c
Tarvis
I o c x x

scriptiones meæ genium habebunt, de-
 claranda putavi; me de hominum ge-
 nere bene aliquid mereri posse ratus,
 si pulcherrima patriæ nostræ instituta
 ad semotas quoque & disclusas ab Ita-
 lia nationes transferenda curarem; quibus
 edoctæ, publicis aliquando re-
 bus consulerent. Illis enim fortasse
 gratum fecero, qui Venetorum comi-
 tiis nunquam interfuerunt; præfer-
 tim cum de suffragiis nonnulla scripserit
 Contarenius, Reipubl. lib. . . . cap.
 quæ tempus hoc præsens inspi-
 cientibus, partim supplenda, partim
 etiam corrigenda videantur. Vale.
 Tarvisio pridie Nonarum Martii 1600.
 I O C X X V I I I.

III.

SYNOPSIS

REIPUBLICÆ
VENETÆ,*Auctore*IOANNE COTOVICO Ultrajecti-
no I. V. D. & Milite Hieroso-
lymitano.

CAP. I.

Reipublicæ Venetæ idea generalis.

ESPUBLICA VENETA
mixturem omnium Sta-
tuum refert: videlicet,
Monarchiam, sive Re-
gium Principatum; quæ
penes Ducem est.

Aristocratiam, sive Optimatum
gubernationem; quæ constat ex Sena-
tu, qui cxx. Senatores habet; decem-
viris, quorum Collegium xvii. Sena-
torum numerum; & Seniorum seu
Præconsultorum Collegio, quod è xvi.
constat Senatoribus.

Democratiam, seu Populare regi-
men. Idque ex universo civium con-
stat conventu, ac Venetorum Ma-
gnum Consilium constituit: à quo u-
niversa pendet respublica.

CAP.

SYNO

D

DVX
locu

Regia

Regia

rem dign

Vener

& holot

aureoqu

dida ulu

que ten

cinea in

cingit) fr

in teretis

bæque a

pulas ad

state ple

stat &

aureas

Sede

giam.

Præce

officiale

minibu

blico st

rum, q

quiten

lanum

nos, v

C A P. II.

De Duce, ejusque munere.

DVx itaque primum in Republica locum tenet.

Regiam præ se fert potestatem.

Regiam speciem habet, ac gravitatem dignitatemque Regis servat.

Venerabilis in eo est cultus: purpura & holoserico in omni tēpore vestitur; aureoque interdum pallio, ac stola candida usus, in publicum prodit; caputque tenui vitra obtectum habet, & coccinea infula (quam limbus aureus præcingit) fronte decore aptatur, ac retro in teretis formam cornu attollitur; albæque armellinorum pelles circū scapulas ad medium usque demissæ majestate plenum conspectum reddunt. Gestat & picturata sandalia, fibulasque aureas, & balthem gemmatum.

Sedem habet in suggestu veluti Regiam.

Præter publicos, peculiare etiam officiales & ministros habet, variis nominibus titulisque insignitos, & è publico stipendiatos. Cancellarium nimirum, quæ vulgo Inferiorem vocant: Equitem vulgo Ducis appellatum: Sacellanum, Clericū, & Domicellos duodecim, vulgo *Donzellos* dictos: qui omnes

dum

270 IO'ANNIS COTOVICI
dum in publicum prodit, præcedunt
& honoris causa comitantur.

Omnes cives tum privati, tum magistratum tenentes, detecto capite, & stantes, sedentem alloquuntur: ipse vero nulli assurgit.

Cunctæ epistolæ Reipublicæ sub nomine ipsius prodeunt, obsignanturque sigillo plumbeo.

Decretorum, Legum, ac Senatus-consultorum promulgationes nomine ejus fiunt.

Nummi omnes, tam aurei quam argentei cum nomine ac figura ejus excuduntur.

Orator quivis, Prætor, Præfectus, aut quilibet aliud ad Senatum scribere quid volens, literas ad ipsum destinat.

Dicitur munus est, ut

Magno Consilio cæterisque Collegiis Optimatum dum vixerit præsideat:

Quoscunque magistratus in officio ita contineat, atque ea ratione moderetur, ut veluti quadam harmonia omnia consonent communi bono:

Singulis diebus Mercurii magistratus omnes adeat, eorumque subsellia visitet, sui muneris ut reminiscantur, privatorum causas ne negligant, neve negligentia publicæ utilitati officiant, admoneat:

Nulla

SYNOPSIS

Nulla p

bique b

eat, & ta

pecula pol

rasertim

eribus, ag

nquirat:

Si quem

periat acce

egio verbi

ut si ita re

Decem-viro

nam ejus di

Omnibus

bus, ac par

gium libere

Solus nih

magistratib

auctoritati

alius eoru

guntur:

In com

neque conl

fragari poss

Ex his fa

facultatem

abutendi,

& licet spe

nas, potes

sideres.

SYNOPSIS REIP. VENE

Nulla privata functione utatur
ubique) boni communis cura
beat, & tanquam in alta Reip
specula positus, quid unusquisque
præsertim qui publicis funguntur mu-
neribus, agant, diligenter inspiciat &
inquirat :

Si quempiam suo deesse officio com-
periat accersitum coram universo Col-
legio verbis primum acriter objurget;
aut si ita res ferat, Advocatoribus, seu
Decem-virorum præfectis mander: cul-
pam ejus dignosci :

Omnibus se adjungat magistrati-
bus, ac par cum singulis habere suffra-
gium libere possit :

Solus nihil efficere valeat: aliis vero
magistratibus adjunctus, non amplius
auctoritatis obtineat, quam quivis
alius eorum qui eo magistratus fun-
guntur :

In comitiis denique neque gentili,
neque consanguineo competitori suf-
fragari possit.

Ex his facile liquet, omnem Principi
facultatem esse ademptam Principatu
abutendi, aut pro tyranno se gerendi;
& licet speciem Regis in eo ubique cer-
nas, potestatem tamen nusquam con-
sideres.

de *Senatu, ejusque munere.*

SENATUS centum viginti Senatores
habet. Ex iis sexaginta Ordinarii, sex-
aginta *Della Gionta* appellati.

Sexaginta ordinarii singulis crean-
tur annis, publicis Magni Consilii suf-
fragiis, Augusto nempe & Septembre
mensibus; eo servato ordine, ut singu-
lis Comitibus sex eligantur Senatores,
quousque sexaginta electorum expleve-
rint numerum. Hic honos vacationem
non habet, ut cæteri magistratus: is
enim qui prius electus fuerit, potest
denuo eligi.

Sexaginta reliqui, vulgo *Della Gion-
ta* appellati, adscripti sũt prioribus, qui
ad tertium Kalend. Octob. coacto Se-
natu à singulis primi ordinis Senatori-
bus, eliguntur, & si post plura dimidiis,
aut saltem dimidia Magni Consilii suf-
fragia tulerint, eo anno adscripti Sena-
tui habentur; ea lege ne plures quã duo
gentiles in eorum numero sint; cum
tres tantum ejusdem gentis in numero
Senatorum Ordinariorum esse queant.

His centum viginti Senatoribus pa-
ri jure adjunguntur; Dux, Consiliarii
sex Præcõsultores ac cæteri Prudentum
ordines, Decemviri, Quadraginta viri
Iudi.

YNOPS
lices capi
nonæ tr
tatis &
efecti, D
eterea a
a omniu
tores ex
Univer
ram hab
Paces &
unt:
Pecunia
bent:
Nova tri
Eligendi
rincipes m
Collegiu
atũ cogun
que præte
creandi au

De Dece

DECIM
decim
Ex his dece
suffragiis e
eamque v
per diem
non sit p
quod de f

mentio habeatur. Ex horum numero singulis mensibus forte eliguntur tres Senatores. Hi Principes Collegii sunt, vulgo *Capi de Dieci* dicti, & jus cogendi decem-virale collegium habent, referendique ad illud: conclave item privatum, in quo quotidie conveniunt, nec non privatos ministros, janitores, apparitores, stipatores habent: Literas ad Collegium decem-virale scriptas legunt, & de illis ad idem referunt. Ne tamen temere cogatur collegium, duo sint, opus est qui referre velint de eadem re; seu quatuor Consilarii, qui etiam cogendi illud jus habeant.

Decem-viris enim hisce adjunguntur:

Princeps, de quo speciatim supra actum est; tum

Consilarii sex. Horum peculiare est, ut

Ex senis tribus seu regionibus (in quas universa civitas divisa est) singuli eligantur: hoc servato ordine, ut tres citra magnum Rivum, tres vero alii ultra, ex unaquaque Urbis regione assumantur:

Octo mensibus Duci assideant:

Quatuor vero mensibus Praefectos Quadraginta-viralis Consilii (cui capitulis graviores causae sunt demandatae) agant:

Simul cum Principe omnium quae
ad

SYNOPSIS REIP. VENET. 275
ad Rempubicam spectant, curam
habeant:

Publicis literis quatuor saltem sub-
scribant; non his quæ prodeunt, sed
illis quas Scribæ publici primum scri-
pserunt, ac post edita exempla servant:

De rebus maximi momenti ad Ma-
gnum Consilium soli vel cum trium-
viris referant:

Ad Senatum quoque cum Præcon-
sultoribus, & ad Decem-virale consi-
lium cum ejus Consilii Præfæctis refe-
rendi jus habeant.

Princeps itaque, Decem-viri & sex
Consiliarii simul *Decem-virale* seu se-
ptemdecim Senatorum constituunt
Collegium: quod summæ est auctori-
tatis, ad instar Dictatoriæ potestatis.
Præcipue nimirum curam habent,

Ne qua inter cives discordia, quæ
seditionem pariat, oriatur:

Ne qua factio, aut ne quis pernicio-
sus civis Reipublicæ insidias moliatur:

Ne quis nummos adulterinos cudat:

Ne Venere mascula quispiam utatur:

Neve alia gravissima quælibet cri-
mina & enormia facinora quis com-
mittat:

Si qui contra faciant, in omnes sum-
mam auctoritatem animadvertendi
habent.

De Collegio Seniorum seu Praeconsultorum, &c.

SENIORVM seu PRAECONSULTORVM Collegium è sedecim constat Senatoribus & in tres ordines divisum est.

Primus sex continet Senatores, cives primarios, vulgo *Savii grandi* Sapientes magnos, appellatos: qui alios & dignitate & rerum experientia facile antecellunt, deque administranda Republica, de bello & pace, atque aliis majoribus rebus praconsultant, & ad Senatum referunt.

Secundus quinque cives habet, vulgo *Savii di terra firma*, Sapientes Continentis dictos: qui etsi parem auctoritatem referendi ad Senatum habeant, superioribus tamen & dignitate & aestimatione longe inferiores sunt. Curam vero praecipue habent militum, qui Reip. stipendio aluntur, & merent sub Veneto Imperat.

Tertius ex quinque constat civibus, iisque adolescentibus, ac primæ lanuginis hominibus, eruditioribus tamen & in literis versatis: qui cæteris inferiores sunt, & de rebus maritimis ad Senatum referunt; dicunturque vulgo *Savii de gl' ordini*.

Hisce

SYNOPSIS REIP. VENET. 277

Hiscæ præconsultoribus adjunguntur, Princeps, Consiliarii Sex, Triumviri Quadraginta-virum causarum criminalium Præfecti. Ita ut universum Collegium reapse ex xxvi. Senatoribus, seu Patritii ordinis civibus, constet.

Hujus Collegii confessus talis est. Sedet Princeps medio sublimis solio; juxtaque eum Consiliarii, ii qui ex senis tribus Urbis eliguntur; hoc pacto, ut tres dextrum, tres vero sinistram cingant latus, parique ratione & Præconsultores primæ & secundæ classis sequuntur. Tertii autem ordinis Sapientes, loco paulo inferiori confident.

Horum omnium officium est:

Singulis diebus (Dominicis festisque majoribus exceptis) in Ducario convenire:

Ad tertiam diei horam privatos audire homines, quibus aliquid rei est in Republica, aut cum quopiam magistratu, easque causas decernere, aut delegare, aut ad Senatum referre:

Postea Epistolas omnes quæ ad Senatum mittuntur (legente eas Scriba, qui à Secretis Reipublicæ est) audire:

Demum si Oratores fuerint Principum, qui audiri velint, auscultare.

Præconsultoribus tamen peculiare: ut

Semestrem magistratum gerant:

Singulis diebus privatorum causis, atque Oratorum Principum auditis petitionibus, in conclave consultaturi de negotiis publicis secedant, hoc servato ordine :

Præfectus septimanæ (nam per vices singulis hebdomadibus quilibet præ cæteris agendorum curam habet) rem proponit de qua Consilium sit adendum, singulosque sententiam rogat.

Primæ classis consultores, & ex iis qui proximis septem diebus præfuit, primo responderet ; deinde maxime senex, atque inde cæteri, prout ætate præstiterint. Postremi autem ordinis Consultores silent nisi de maritima re agatur. Ultimus omnium qui alios rogat, remque deliberandam proposuit, sententiæ suam adfert. Re discussâ, sive in eandem sententiam convenerint, sive in duas aut tres divisi fuerint, Principem conveniunt & Consiliarios. De novo re iterum tractata, omniumque sententiis recitatis; cui Princeps Consiliiq; adhæserint, scriptis mandatur. Postremo cogitur Senatus; coram quo quæ à Collegio Præconsultorum deliberata fuerint, primum tractantur; eorumq; sententiæ, quibus plures quam dimidia pars Senatorum fuerint suffragati, pro decreto habentur.

CAP. VI.

*De Scribis publicis, deque Magno
Cancellario.*

Singulis Optimatum Collegiis, quæ Aristocratiam in Republica Veneta repræsentare dictum est, *Scribæ Publici*, qui à Secretis Senatus sunt, atque ex populi honestioribus censentur, publicisq; decem-virum suffragiis eliguntur, assident. Hoc illis inuncto munere:

Vt semper Collegii & Senatus consultationibus intersint:

Nullum eos Senatusconsultū lateat:

Eorum fidei & solertiæ codices scriptaq; publica (quibus res omnis privata & publica cōtinetur) commissa sint.

Stipendio hinc gaudent ad id cuiq; è publico constituto non mediocri.

Ex his rursus nonnulli seliguntur, qui Decem-viris ministrant, eorumque acta in codices referunt, ac conscii omnium sint, quæ in illo Collegio aguntur. Quo in honore perdurant quoad vixerint.

Ex his demum Magni Consilii suffragiis unus seligitur qui primas partes tenet ac vulgo *il Gran Cancelliero* nominatur, id est, *Magnus Cancellarius Venetiarum*, & in maximo est honore & pretio:

Nam Equestri dignitate insignitur:

A quovis Patricio ei loco ceditur,
præterquã à Procuratoribus D. Marci:

Nullum in republ. ignorat arcanũ:

Magni sunt ei reditus ex ære publico
constituti:

Cumque diem obierit, funebri ora-
tione honestatur: quæ dignitas nulli in
Veneta Civitate deferri consuevit præ-
terquam Duci.

Ita ut Cancellarius Ducem quasi ex
populo referre videatur.

C A P. VII.

De Consilio Magno.

MAGNUM CONSILIVM ex universo
Civium constat conventu: ab eo-
que universa pendet Respublica. Colle-
ctum est autem ex solis Patritii ordinis
civibus, qui vigesimum excedentes an-
num, postea quam ad Advocatorio
magistratu, nobili seu patritia se ortos
familia, non spurios, sed matrimonio
legitimo natos duobus testibus fide di-
gnis probaverint, patris insuper seu
matris, aut iis orbari, proximioris cõ-
sanguinei jurejurando vigesimum se
excessisse annum docuerint, sortis be-
neficio jus suffragii ferendi in Comitiiis
adipiscuntur. Vel quibus fors non fave-
rit, ubi vigesimum quintum annum
excege-

SYNOPSIS REIP. VENET. 281
exegerint, tandem publicæ potestatis
participes fiunt, atque in hunc nobili-
tatis cœtum admittuntur.

Hujus munus est,

Leges omnes quæ ad constitutionem
Reipublicæ pertinent sancire; quod In-
terregni plerumque tempore fieri con-
suevit.

Omnes item Magistratus, cum Vr-
banos, tum Exteros, seu eos qui foris
jus habent publicæ potestatis, com-
munibus suffragiis eligere.

C A P. VIII.

De Magistratibus in genere.

MAGISTRATUS omnes sunt vel Vr-
bani, vel Exteri.

Urbani pertinent ad

Ius, tam in cognitione criminalium
seu capitalium causarum, quam civi-
lium:

Administrationem publicarum pe-
cuniarum, quæ vel ex publicis vectiga-
libus in ærarium conferuntur, vel, re-
ditibus reipubl. impensis non sufficien-
tibus, à civibus pro cujusque censu sol-
vuntur, & in publicum inferuntur:

Commodum & utilitatem Civita-
tis, & ad bene beateque vivendum, ac
decorem Reipublicæ.

Exteri Magistratus spectant ad Gu-
berna-

282 IOANNIS COTOVICI
bernationem Civitatum & Oppido-
rum; aut Classium & exercituum.

Hiscæ non immerito addendi sunt
Magistratus cæteri extra ordinem
creari soliti: Syndici videlicet tres, Pro-
vifor generalis Cretæ: &c.

Cæterum omnibus hiscæ magistra-
tibus certum limitatumque tempus
constitutum est. Sunt enim

Urbani, vel semestres, vel octime-
stres, vel annales:

Exteri Continenti duplo longiores
quam urbani:

Maritimi biennales, aliqui triennales:
Classium quinquennales.

C A P. IX.

*De Iudicibus Urbanis causarum Civi-
lium, primæ instantiæ.*

IVs bifariam divisum est; in cognitio-
ne scilicet Criminalium, seu capita-
lium causarum, itemque Civilium.
Quocirca inter Magistratus Urbanos
duo sunt genera Iudicum: alii enim
Forensibus causis præfæcti sunt; alii
Criminalibus sive rerum capitalium
Iudiciis præfunt.

*Forensibus causis præfæcti, sunt etiam
duum generum:*

Iudices primæ instantiæ:

Iudices appellationis.

Iudi-

SYNOPSIS REIP. VENET. 28;

Iudices primæ instantiæ in plura di-
visi sunt subsellia.

Prima *Iudicum Proprietatum* qui de
litibus quæ ad ædes sive fundos intra
fines Venetiarum positos, id est, in æ-
stuariis existentes, pertinent, cognos-
cunt & dijudicant: quos item ad eunt
viduæ dotes ab hæredibus maritorum
defunctorum repetentes.

Secunda *Iudicum Procuratorum*. hi
si de fundis Continentis oræ contro-
versa sit, judicant, & de pupillorum
causis, deque dote assecuranda judi-
cium dicunt.

Tertia *Iudicum seu Consulum Merca-
torum*. qui si de mercimoniis quæstio
inciderit, aut de rebus mercaturam
spectantibus lis oriatur, adeundi sunt.

Quarta *Iudicum Advenarum*. hosce
si inter externos homines lis fuerit, vel
quispiam civium hospiti diem dixerit,
aut actione locati vel conducti con-
venire quempiam voluerit, accedat ne-
cesse est.

Quinta *Iudicum Petitionum*. apud
quos omnes causæ contractus ac stipu-
lati (ex quibus quispiam ab altero sibi
aliquid deberi contendat) agitantur.

Sexta *Iudicum Mobilium*. coram qui-
bus minimæ quædam causæ & minu-
tulæ lites ventilantur.

Septi-

Septima *Iudicium* quos vulgus *Cata-
taueros*, quasi, Veritatis inquisitores,
nuncupat, qui si quid inventum fuerit,
aut clam reconditum, aut nuper amif-
sum, ad ararium, an ad privatum
quempiam, an vero ad eum qui repe-
rerit, res ea pertineat, decernunt.

Octava *Iudicium Publici*, vulgo *Piove-
gi* qui de validitate aut robore contra-
ctuum, ac stipulationum, utrum usura-
riæ sint nec ne, iudicium dant; curantq;
ne quis privatus ædificiis vias publicas
canalesve Urbis occupet aut impediatur;
litesque his de causis motas dijudicant.

Nona *Iudicium* quos vulgus *Sopra-
gastaldos* vocat. hi bona condemnato-
rum sub hasta vendunt; Publicæ ven-
ditioni prædiorum decretum interpo-
nunt: Lites super executione senten-
tiarum ab aliis Iudicibus latorum suo
iudicio dirimunt.

Decima *Iudicium examinatorum*. hi
testes ad futuram rei memoriam exa-
minant: de vëditionibus immobilium,
an juxta formam legum peractæ fue-
rint, cognoscunt: Alienationes præ-
diorum ratas habent: instrumentis
donationum subscribunt: Sequestres
agunt: Legatorum condiciones, ne
quid contra voluntatem testatoris alie-
netur, in publicis codicibus describunt.

Vndeci-

SYNOPSIS REIP. VENET. 285

Undecima *Judicum Praefectorum no-*
Etis, hi vulgo *Civiles* dicti, ad differen-
tiam aliorum, quos vulgo *Criminales*
appellat, judices sunt executionis sen-
tentiarum: Curia advenarum: Taxant
expensas litium: In causis vertentibus
inter famulos & ancillas, eorumque
patronos patronasve, judicium dant.

C A P. X.

De Judicibus Appellationis, in causis Fo-
rensibus & appellationum ordo.

IUDICES Appellationis in quatuor di-
visi sunt classes.

Cum enim appellatur ad superiorem
de causis levioribus,

Si sententiam dixerint Iudices primæ
instantiæ non excedentem summam
quingenta quinque aureorum, ad
Auditores veteres pertinet causæ co-
gnitio, maxime si ab Urbano magistra-
tu sententia lata sit.

Si vero exteri judices, Praefecti vi-
delicet & Praetores urbium & oppido-
rum, sententiam tulerint, & ab ea pro-
vocetur; ad *Auditores novos* spectat
appellatio: qui si omnes in eandem
sententiam convenerint, possunt ipsi
absque Collegiorum auctoritate rem
decernere.

Si de minimis litigiis, nec summam
viginti-

286 IOANNIS COTOVICI
vigintiquinque aureorum excedenti-
bus provocetur, ad *Auditores novissi-*
mos spectat causæ cognitio.

Si de sententiis Iudicum Executio-
nis, quos vulgus *Sopragastaldos* indigi-
tat, provocatū fuerit, ad *Iudices* vulgo
Superiores dictos defertur appellatio.

His addi possunt bina collegia, quæ
vulgus *Septem Sapientes*, itemque *De-*
cem Sapientes, nominat, quorum pri-
mi in causis appellationum locati &
conducti iudicium dant; postremi cæ-
terarum litium quinquaginta ducato-
rum summam non excedentium, in
quibus *Rivo altini* Iudices sententiam
debere, iudices existunt.

Verum si de maioribus litigiis, ad su-
periores provocatur.

Quod si excedat lata sententia, sive
Urbani sive Exteri magistratus, dictam
summam, ascendatque ad trecentos
aureos, datur provocatio ad *Duode-*
cem-virale Collegium.

Si vero major sit summa, & ad quin-
gentos usque aureos extendatur, pro-
voceturque ad superiorem, penes *Con-*
silium Viginti-virale est iudicium.

In reliquis majoris summæ causis
Consilium Quadraginta-virale vetus ju-
dicium dicit, si sententia ab Urbano
magistratu lata sit:

Si

Si vero sententia à qua provocatum est, ab Extero magistratu lata sit, *Consilium Quadraginta-virale novum* cognoscit & iudicium fert.

Ordo Appellationum.

Ita tamen in omnibus Appellationum causis appellatio demum ad prædictorum aliquod Collegium devolvitur, si prius Auditorum Magistratus adeatur, apud quem ultro citroque causa appellationis prius agitari debet. Qui si de causa cognoverint, & vel omnes simul, vel unus eorum intercesserit, causam ad Consilium sive Collegium introduxerit, prioribusque iudicibus diem dixerit, aut vel omnes intercessionem negaverint, tum demum Collegium, ad quod appellatio ipsa spectat, adire licet.

C A P. XI.

De Iudicibus Urbanis causarum Criminalium graviorum, seu insignioris facinoris.

INter Urbanos quo ad jus Magistratus, alios esse diximus Civilium causarum Iudices, alios Criminalium. de illis actum est Capitibus præcedentibus.

Criminalibus vero, sive rerum capitalium iudiciis qui præsent, quoque bipar-

288 IOANNIS COTOVICI
bipartiti sunt. Vel enim agitur de mi-
nutorib⁹ delictis & maleficiis; de quo-
rum Iudicibus capite sequenti: vel de
gravioribus causis & insignioribus fa-
cinoribus.

Horum cognitio ad maiores Magi-
stratus pertinet: videlicet,

Decem-virale Consilium. De huius
munere & auctoritate supra satis c. 4.

Quadragesima-virale Criminale Con-
siliium.

Gerunt hi *Quadragesima* viri magi-
stratum octimestrē, postquam in *Qua-*
dragesima-virali Consilio Novo & Vete-
ri Iudicis munere functi fuerint: nec
enim prius ad *Quadragesima-virale* Cō-
siliium Criminale admittuntur.

Suffragiis sententias dicunt, à Præfe-
ctisque Consilii suffragia numerantur.
Quod si plures dimidiis reum absolve-
rint, confestim pronuntiatur absolu-
tus: si vero plures dimidiis dānaverint,
pronuntiatur damnatus. Quod si pœ-
na locum habeat, decernitur demum
quam pœna in reum animadver-
tendum sit. Advocatores pœnā acri-
orem, Præfecti mitiorem proponunt.
Initis suffragiis, eorum prævalet sen-
tentia, qui plura dimidiis suffragia tu-
lerint.

Habent Trium. viros ex suo ordine,
qui

SYNOPSIS REIP. VENET. 289

qui singulis binis quibusque mensibus
forte educuntur, ac per vices semper
Duci & Consiliariis assident, parem-
que illis auctoritatem ad Senatum ac
Magnum Consilium referendi de qua-
cunq; re voluerint, habent. His adjun-
guntur tres Consilarii Ducis, qui præ-
fectos Consilii agunt.

Advocatores Communis numero
tres. Hi ne legibus aliqua in parte offi-
ciatur, summopere procurant: ut vero-
vim legum tueantur, ad Quadraginta-
virale Consilium de levioribus, de ma-
joribus ad Senatum, de maximis in-
terdum ad Magnum Consilium refe-
di jus habent.

In parvis causis contra reos statuen-
di auctoritatem habent:

Conclave privatum, itemque priva-
tos ministros, janitores, apparitores,
scribas habent.

Quilibet vero eorum intercedendi in
criminalibus potestatem habet. Crimi-
ne enim ad hos delato, vel ab omnibus,
vel ab uno eorum interceditur, & reus
efficitur ille cujus nomen delatum est.
Deinde ab intercessore refertur ad
Consilium Quadraginta-virale, vel ad
aliud quod voluerit; ibique causa reci-
tata, de Consilii sententia decernitur,
an reus in carcerem conjiciendus &

T

qua-

quæstioni adhibendus sit; an potius solutus causam dicere debeat. Post id vel accersitur reus, vel clam capitur ab apparitoribus; ibique sive solutus, sive in vinculis coactus, de quo crimine rogatur, respondet: testes utrimq; citantur: omnia scriptis mandantur, sive pro reo, sive contra reum faciunt. Hac ratione tota causa in codicem relata, omnium quæ scriptis mandata sunt, reo fit copia, constituiturque tempus quo causam dicere & consulere advocatum possit. Quod si reus tenuis fortunæ fuerit, ut advocatum, qui suas partes tueatur, conducere suis sumptibus nequeat, Advocatus, qui conductus Reipublicæ stipendio est, inopis illius tuendas partes suscipit. Advocatores dein reo diem constituunt, quo causam dicturus sit Consilio coacto. Quia vero accusatoris vice funguntur, quod nemini privato licet, orationem Advocatorius Magistratus in reum acerrimam habet, crimina & facinora objicit, testibus confirmat, ac verisimilibus conjecturis adstruit. Postea agitur causa rei ab eo patrono, quem sibi adsciverit: replicandi & duplicandi utrique parti facultas relinquitur. Causa utrimque agitata, & perorata, & reus, & patronus discedunt è Curia Iudicium. Cum Iudicibus

SYNOPSIS REIP. VENET. 291
cibus clauduntur in conclavi Advocatores eorumque scribæ, qui de puniendo reo sententias rogant, an scilicet puniendus videatur, nulla adhuc constituta pœna. Suffragia ineunt Iudices: si plures dimidiis reum absolverint, declaratur absolutus; si vero plures dimidiis damnaverint, pronūciatur damnatus: quo casu decernitur, quam pœna in eum animadvertendum sit. Advocatores pœnam acriorem; Præfecti, ut diximus, mitiorem proponunt, Postea suffragia ineunt; eorumque prævalet sententia quæ plura dimidiis suffragia tulerit.

C A P. XII.

De Iudicibus Vrbanis, ad quos spectant Iudicia de minoribus delictis.

MAGISTRATVVM inferiorum qui de minutioribus delictis & maleficiis, quæ vel ratione delicti, vel personæ, leviora sunt, cognoscunt, alii Præfecti noctis, alii Capita tribuum dicuntur.

Præfecti noctis jus capitis habent: causas vero reorū agitant, ac scriptis mandant quæ testes dixerint, quæque vel sponte vel coacti tormentis rei confessi fuerint; atque ita totam causam expediunt, & sententiam dicunt. Si capitale sit crimen, capite damnant: si levius

292 IOANNIS COTOVICI
fuerit delictum, vel virgis cædendum
reum, vel carcere coërcendum iubent,
aut ad remos damnant.

Capita Tribuum sex numero sunt. De
capite autem iudicium ferre non pos-
sunt, sed in vilissimos homines & mere-
trices animadvertunt: quos vel virgis
cædi iubent, vel in carcerem cõjciunt,
aliasque pœnas corporales infligunt.

Præterea utriusque hujus magistra-
tus officium est, ut vicissim, modo Præ-
fectus noctis, modo caput tribus, suam
tribum (in sex siquidem tribus divisam
esse totam Civitatem diximus) ad gal-
licinium usque circumeant, cum pu-
blicis stipatoribus & apparitoribus ar-
matis.

C A P. XIII.

*De Magistratibus penes quos publicarum
pecuniarum est administratio.*

Publicæ pecuniæ bifariam dividun-
tur. Nam vel ex publicis vectigalibus
in ærarium conferuntur; vel interdum,
cum reditus Reipublicæ impensis mi-
nime satisfacere posse videntur, à civi-
bus pro cuiusque censu solvuntur & in
publicum inferuntur.

Vectigalia publica vel exiguntur,
Ab his quæ exportantur: ex Vrbe;
Ab iis quæ in Urbem importantur:

Ex

Ex civitatibus, quæ in societatem Imperii Veneti sunt adscitæ.

Hicce singulis diversi Magistratus pecuniarii præferti sunt: quibus varia vulgo indita sunt nomina, dicunturque: *Signori alla Dogana, Signori o Ufficio del datio del vino, Signori della ternaria vecchia, Signori di Ragion nuove, Signori à i Dieci officii, Signori della Tavola dell' intrada, Signori della Tavola dell' uscita Signori Extraordinarii Signori sopra le camere, Signori della Messettaria.*

Quorum omnium officium illud est, ut.

Caveant ne per dolum fraudemve aliquid publicæ pecuniæ avertatur, aut per inertiam pereat:

Omnes controversias, quæ ad id genus pecuniæ pertinent, dijudicent.

Pecunias quas quisque exegerit, ad magistratus deferat, ad quos pecunia publica defertur.

Magistratus ad quos publica pecunia defertur, bini sunt numero.

Gubernatores reddituum, vulgo *Gouvernadori dell' Intrade.*

Quæstores Urbani, vulgo *Camerlinghi.*

Gubernatores *Redituum* sunt numero tres.

Magni momenti est magistratus &

294 IOANNIS COTOVICI
emolumenti maximi; qui non nisi in-
signioribus & provectæ ætatis civibus
conferri solet.

Creant Apparitores, Viatores, Li-
ctores, omneque id genus ministrorum
Reipublicæ.

Publicæ pecuniæ curam & custo-
diam habent, eamque in usus publicos
impédunt ex supremi Collegii decreto.

Acceptum & expensum in publicis
codicibus describunt.

Quæstores Urbani numero item
tres,

Ius senatorium propemodum ha-
bent, & emolumenta maxima:

Publicam pecuniam ex Senatus de-
creto in usus publicos impendunt:

In codicibus suis & acceptum refe-
runt; & expensum ferunt:

Quia vero operosum est officium, &
laboris non exigui; junioribus plerum-
que, nec nisi nobilitate generis & vitæ
innocentia claris Magistratus hic com-
mitti consuevit.

Magistratus pecuniis, quæ in neces-
sitate Reip. à civibus pro cujusq; censu
solvuntur, exigendis diversi præficiun-
tur: qui vel à taxis vel à decimis nomen
habent, aliisque variis nominibus in-
signiti sunt, dicti vulgo: *Li Casudi Die-
ci Savi Signori sopra iconti. Signori
sopra*

SYNOPSIS REIP. VENET. 297
*sopra le Camere di monti nuovi, novis-
simi, & del subsidio.*

Quibus omnibus id muneris incum-
bit, ut

Pecunias à civibus colligant:

Bona eorum, si solutionem negli-
gant, sub hasta vendant.

De controversiis eas pecunias con-
cernentibus cognoscant, & senten-
tiam dicant:

Rationes in publicis codicibus dili-
genter inspiciant, ac ne qua fraus pu-
blicis reditibus atq; ærario fieri possit,
summo opere curent:

Pecunias quas quisque exegerit, ad
supra nominatos magistratus deferat.

C A P. XIV.

*De Magistratibus variis pertinentibus ad
commodum & utilitatem Civitatu,
& ad bene beatque vivendum,
ac decorem Reipublica.*

C Ommodum & utilitas, decusque
reipublicæ, & alia ad bene beate-
que vivendum facientia, cum varie
considerentur, diversi in Republica
introduciti sunt Magistratus. Potissi-
mum autem hi:

Paci Præfecti quinque. Hi querelas
eorum qui vel in ripa se invicem vul-
nerarunt, vel conviciis & injuriis lace-

296 IOANNIS COTOVICI
rarunt, vel pugnis concertarunt, au-
sultant, eisdemq; reconciliare, acpa-
cem inter partes componere satagunt.

*Præfecti pannis auratis, vulgo. Si-
gnori di panni d'oro.* Hi

Textoribus sericariis, & polymita-
riis, præsumt:

Ne qua fraus in texendis sericis, au-
læis, polymitis, aliisque byssinis auro &
argento intertextis committatur, sum-
mopere curant:

Legum transgressores pœna ad id
statuta mulctant.

*Farinae Præfecti, vulgo Signori alla
farina.* Hi

Farinæ publicæ curam habent, eam-
que commeatus causa emtam in hor-
reis publicis recondunt:

Quandoque si res exigat, aut si fari-
nam rancidam futuram timeant, eam
revendunt, aliamque in locum vendi-
tæ, publico ære comparant.

*Salis annonæ Præfecti, vulgo Signo-
ri al Sale.* Hi

Omniem salis copiam ex publicis Sa-
linis Venetias advectam distrahunt, &
in publicis horreis reponunt: nulli
enim privato salem vendere licitum
est, nisi ab hoc magistratu cõparaverit:

In codicibus suis & acceptum refe-
runt, & expensum ferunt:

Lites

Lites ea de re occurrentes suo iudicio dicimunt.

Moneta aurea & argentea que Præfetti tres vulgo *Providetori della zeccha*. Horum munus est,

Providere ne argentum aut aurum imperfectius aut impurius quàm lex cudi debere statuit, aliquo pacto cudatur:

Neve excusi nimium pondere sint minores quam lex jubeat.

Annona Triticea Præfetti tres, vulgo *Signori dellebiavi*. His id muneris incumbit, ut

Cum nulla prope frumēti vis ex agro Veneto colligatur, quod omni ex parte urbs æstuariis amplissimis ambiatur, civitasq; populosissima existat, rei frumentariæ curam habeant, ne populus rei frumentariæ inopia laboret, nimiaque annonæ caritate prematur:

Si quandoque timeatur annonæ caritas, Principem, Sapientumq; Collegium ut adeant; req; inter eos discussa decernant, quæ ad frumenti copiam comparandâ præcipua esse videantur:

Necessitate exigente triticum à mercatoribus comparent, qui polliceantur certam vim frumenti statuto tempore ex destinatis provinciis se Venetias delaturos: quod nisi præstent negotiatores, pecuniaria multa taxatur. Emunt

298 IOANNIS COTOVICI
autem vel magno pretio; sed vendunt
vili, ut commodo & inopiae populi
consulatur.

Salubritati Venetæ Urbis Præfetti
tres vulgo *Signori alla sanità*. Horum
præcipuum officium est,

Ne aliquo pacto ex contagione ta-
bes serpat in Civitatem, providere:

Quod si clam quandoque obrepse-
rit, sedulo operam dare ne longius va-
getur:

Ne quid putridum, aut quod inco-
lunitati Civitatis officere possit, ven-
datur; atque ut quam saluberrime Ve-
netiis agatur, summopere curare:

Quod si quempiam contagione in-
fectum cognoscant, illico ad publicas
quasdam ædes in æstuariis adficatas,
trium millium passuum spatio ab Urbe
distantes deferri curare:

Si quis cū morboſo consuetudinem
aliquam habuerit, ne alios inficiat, pro-
prios deserere lares, & ad alias ædes pu-
blicas extra Urbem conditas migrare,
ibique quadraginta continuis diebus
permanere compellere: qui si sanus per-
stiterit, eo transacto tempore, dome-
sticis laribus restitui jubere:

Nullas præterea naves nullasq; mer-
ces aliunde advectas admittere ut ter-
ram caprent, nisi publico testimonio se

ex

SYNOPSIS REIP. VENET. 299.
ex loco salubri, nec contagioni obno-
xio, solviffe doceant: quod si non præ-
stiterint, ad dictas publicas ædes ut se
conferant, ibique permaneant suo pro-
arbitrio, imperare.

Ædiles Communis, seu *Provisores*
Urbani, tres, vulgo *Proveditori di com-
mun.* Hi

Præfunt Fraternitatibus minoribus,
trajectibus, bibliopolis, & librorum re-
cens impressorum precium edicunt:

Pontium, puteorum, viarum, alia-
rumque hujusmodi rerum publicarum
resarciendarum curam habent:

Ne naves nimio onere prægraven-
tur, diligenter curant:

In transgressores pœna statuta ani-
madvertunt.

Navalis, seu *Arsenalis*, publici Præ-
fecti tres. vulgo *Proveditori all' Arse-
nal.* Hi

Amplissimo Navali præfident, ejus-
que curam habent, atque omnia provi-
dent quæ in ejus usû necessaria fuerint:

Fabros cum lignarios, tum etiam
ærarios, cæterosque opifices, qui ad
opus faciendum admitti debeant, seli-
gunt; diligentemque adhibent operam
ne quispiam officio suo desit, singulis
vero octiduis cuiq; promissum stipen-
dium ex publico ærario persolvunt.

Aquii.

Aquis Lacunisque publicis Præfecti,
vulgo Signori all' acque. Horum officium est,

Providere ne quis publicis aquis rivisve noceat, aut detrimentum ullum adferat neve immunditias quis aquis immisceat, navigationemve impediatur: in transgressores vero severe animadvertere: ea ratione quod aquæ Venetis pro muro sint, adeoque veluti maniorum jus sortite sacrosanctæ habeantur:

Procurare ut Urbis lacunarumque rivi emundentur, excaventurque:

De navium statione decernere, ceteraque quæ ad aquas spectant negotia expedire.

Censores Hi

Ut leges Comitii ferventur, summo pere curant:

Si qui contra decreta quid egerint, pœna legibus constituta puniunt.

Ambitus etiam reos pœna pecuniaria mulctant:

In servos & ancillas . qui heris suis quid furati fuerint, animadvertunt:

De litibus occasione stipendii inter servum ancillamve & patronum cognoscunt.

Syndici. Hi

Scribarum publicorum magistratibus Urbanis inservientium acta recognoscunt:

SYNOPSIS REIP. VENET. 307
sunt: in eosque, si quid contra leges
egerint, aut illicitam exegerint merce-
dem, vel rite officio suo functi non fue-
rint, animadvertunt:

Leges stipendiorum magistratuum
omnium ministris præscribunt.

Lites iisdem de rebus iudicio suo di-
rimunt.

Archiconsules, vulgo Sopraconsoli. Hi

De causis mercatorum, qui vel cre-
ditoribus, vel foro cedunt, ac solum
vertunt, cognoscunt:

Hos item à carceribus præservant,
ac com meatum concedunt:

Certum deniq; tempus, & ad sum-
mum bimestre iisdem præfigunt, ut in-
terim cum creditoribus paciscantur:

Quod si creditores pacisci recusent,
aut se difficiles exhibeant, publica au-
thoritate ad pacta eos inducunt.

Bona fugitivorum ad usum credito-
rum sub hasta vendunt:

Deposita ad usum jus habentium
custodiunt, dominisque ad quos spe-
ctant, ubi de dominio docuerint, re-
stituunt.

*Mercatura Præfecti, vulgo Signori
alla mercantia. Hi*

Mechanicis salaria statuunt, eorum-
que lites, mercium seu operum occa-
sione moras, suo iudicio dirimunt:

De precio mercium cognoscunt,
easque moderantur:

Ne mechanicarum artium opifices
fraudem ullam in suis opificiis com-
mittant, summopere curant, & trans-
gressores pœna pecuniaria multant.

*Adipatis Præfetti, vulgo Signori della
grascia.* Hi

Casei, butyri, olei, carniū salitarū,
fuminis & laridi institoribus præfunt.

Precium his vendendis indicunt,
præscribuntque:

In transgressores pœna ad id statuta
animadvertunt.

*Rationi veteri Præfetti, vulgo Ragion
vecchie.* Hi

Expensas Principum occasione, eorūve
Oratorum in urbem advenien-
tium, Senatus decreto factas, in pu-
blicis codicibus describunt:

Id quoque summopere curant, ut
dum in urbe Principes moratur, quam
honorifice tractentur.

*Iustitiæ veteri Præfetti, vulgo Giusti-
tia vecchia*

Mensuris ponderibusque præfunt,
curantque ut res venales quæ pondere
& mensura veneunt, iusto pondere &
mensura venundentur:

Fructibus, cæterisque eduliis vena-
libus precium indicunt præscribuntque.

In transgressores ad legis præscriptum animadvertunt:

Mechanicarum item artium opificibus præsumt: quorum si quis novum insigne erigere, aut vetus mutare proponat, ab his veniam prius impetret oportet:

Si puerum quis aut famulum conduxerit, hos adeat, pacta denunciaret, necessarium est: secus si fecerit, pacta inutilia sunt, nec stare quis cogitur.

In publicis codicibus post contractuum denuntiationem pacta describunt.

Iustitia novæ præfecti, vulgo Giustitia nuova. Hi

Cauponis, cenopolis, ceterisque Urbis diversoriis præsumt:

Horum institoribus ut vectigalia debita solvant imperant:

Vinum ne mucidum aut acidum vendatur, summo opere curant:

Lites denique hisce de causis motas suo iudicio dirimunt.

Pompæ Præfecti, seu Triumviri Sumtuarii, vulgo Signori sopra le pompe. Hi

Sumtuariarum sanctionum curam & custodiam habent, ideoque sumtui immoderato vestium, epularum, & domesticæ suppellectilis, aliarumque rerum quæ ad usum & victum quotidianum per-

304 IOANNIS COTOVICI
pertinent, modum apponunt, immo-
dicave impensas coërcent, ne civium
patrimonia nimia intemperantia abfi-
gurantur & profundantur:

Legum transgressores pœna ad id
statuta mulctant:

Lites ea de causa dijudicant.

Procuratores Divi Marci Hi

Summa & perpetua Senatorii ordi-
nis dignitate fruuntur, ac jus suffragii fe-
rendi cū legitimis Senatoribus habent:

Magistratū gerunt non tempore præ-
finitum, ut cæteri sed cum vita perdu-
rant, instar Ducis Cancellariiq; Magni:

lique tantum cives huic officio dele-
gantur, qui jam publicis fere omnibus
muneribus defuncti, spectatę sunt pro-
bitatis; in quo versantes tanquam mili-
tes emeriti perpetuam obtinent Rei-
publicę administrationem:

Summo itaque honore omnes eos
prosequuntur digniorique semper se-
de, quocunque loco sedeant, honestan-
tur; & ab omnibus etiam senioribus
ubique illis ceditur.

Tutelam pupillorum habent, qui-
bus parentum testamentis nullus tu-
tor est datus.

In tres classes (sive ut vocant) Procu-
rarias divisi; quorum singulis tres præ-
sunt Procuratores.

Prima

SYNOPSIS REIP. VENET. 305

Primæ classis Procuratores Patroni sunt amplissimi & augustissimi Templi D. Marco dicati, unaque cum Duce ejusdem gubernacula tenent, reddituum omnium ad Templum spectantium, qui amplissimi sunt, administrationem habent: omnibus inibi ministrantibus, ac sacris addictis, menstrua solaria erogant; ceteraque omnia, quæ ad tantæ Basilicæ ornatum & splendorem spectant, quam diligenter curant.

Secundæ classis Procuratores, qui à prioribus nomen obtinent, licet Templi curam non habeant, Veteris (ut vocant) Procuratiæ administratores sunt, ac pupillorum omnium citra Rivum magnum (qui Urbem mediam interluit) habitantium curam habent.

Tertiæ classis Procuratores idem nomen obtinent, & Novæ Procuratiæ præsunt, eorumque pupillorum hæreditates curant, qui ultra Rivum magnum proprios lares habent.

Singulæ hæc classès, cum eorum fidei magna pecuniæ vis pauperibus eroganda commissa fuerit, ingentes opes in usum pauperum, carceratorum, atque etiam pro redimendis captivis, & in misera servitute apud Turcas degentibus quotidie distribuunt.

C A P. XV.

*De Magistratibus Exteris ad Civitatum
& oppidorum gubernationem spe-
ctantibus.*

EXteri Magistratus spectant ad gu-
bernationem Civitatum & oppido-
rum: Classium & Exercituum.

*Civitatum & oppidorum ad Magi-
stratus quod attiner,*

Insignioribus urbibus iv. Magistratus
præficiuntur: nempe, Prætor; Præfe-
ctus; Quæstor, aut unus, aut duo quan-
doque Custos arcium, alibi unus, alibi
plures.

Minoribus urbibus seu oppidis uni-
cus præest Magistratus, nomine Prætor.

Insigniorum itaque urbium

Prætor, Omnibus civitatis incolis
jus dicit, & forenses lites dijudicat, &
in fontes animadvertit; habetq; assen-
sore Jurisperitos, non patritios, sed
exteros, quorum consilio utitur.

Præfectus, militibus præest qui ur-
bem vel agros coluerint, iisque jus dicit,
& in noxios animadvertit Arcis præte-
rea, mœnium, portarumque curam ha-
bet; necnon vectigalium & reddituum
omnium, cum urbis, tum agri totius.

Ab hisce in causis forensibus appella-
re licet vel ad Auditores Novos, vel ad

SYNOPSIS REIP. VENET. 307
consilium *Quadragesima-virale Novum*,
aliaque Collegia quæ supra memora-
vimus; eo servato ordine, quem in ur-
banarum causarum litibus observari
diximus.

In criminalibus vero quandoque ad
Advocatores Communis datur appel-
latio: quod tamen raro contingit.

Quæstor, aut unus, aut duo quan-
doque. Hi pecuniam publicam admi-
nistrant, impendunt & exigunt, ha-
bentque codices publicarum rationum:
nihil tamen fere nisi ex mandato *Præfe-*
cti, ac interdum utriusque, puta *Præ-*
toris & *Præfecti*, expendere illis fas est.
In insulis etiam titulo *Consiliariorum*
gaudent, & in jure dicundo *Præfectis*
assident. Jurisdictionem tamen nullam
habent.

Custos arcium, alibi unus, alibi plu-
res. Hi militibus præsentant qui arcem
tuentur, curamque habent armorum,
commeatus, & tormentorum, quæ ad
munitionem contra hostes in arce po-
sita sunt. Non tamen ita quisquam
præest arci, quin *Præfecti* imperio sub-
jectus sit. Nullam itidem jurisdic-
tionem habent.

Minorum autem *Vrbium* seu oppi-
dorum *Prætor* utriusque partes agit.
Nam & *Præfecti* & *Quæstoris* quoque

308 IOANNIS COTOVICI
munere fungitur: Oppidanis jus dicit,
& in fontes animadvertit; publicæque
pecuniæ administrationem habet. A
quo pari modo appellatur, idemque
servatur ordo quem supra recēsumus.

C. A. P. XVI.

*De Magistratibus Exteri Classium
& Exercituum guber-
nationi præfectis.*

Magistratus Exteri qui ad guberna-
tionem classium & exercituum
spectant, duorum sunt generum.

Terrestris enim belli copiis præficiun-
tur, Summus Imperator Continentis;
Legati exercitus; Quæstores,

Classi, seu rei navali, vel bello mariti-
mo præsumt, Præfecti triremium, Præ-
fides triremium; Classis Legatus, Clas-
sis Imperator.

Imperator Summus Continentis non
ex ordine Patritiorum eligitur: sed ex-
terno Principi seu militi id munus tri-
buitur:

Amplum ex publicis vectigalibus sti-
pendium meret:

Nihil nisi ex Legatorum consilio (qui
patricii ordinis sunt cives) facit aut de-
cernit: nec ut quicquam solus decer-
nat, illi jus est.

Legati Exercitus, Imperatori Exer-
citus,

SYNOPSIS REIP. VENET. 309
citus, externo homini, semper adstant,
cumque consilio juvant:

Stipendia militibus ut solvantur, curant,

In id denique summopere incumbunt, ut Reipubl. cōmodo consulatur.

Quæstores publicæ pecuniæ administrationem habent:

Militibus stipendia debita ex Legatorum & Imperatoris decreto exsolvunt:

In codicibus suis acceptum referunt, & expensum ferunt.

Praefecti Triremium, singuli in ea triremi cui præsumt (nam unaquæque triremis ad bellum instructa Praefectum habet) omnium potestatem habent, præterquam ultimi supplicii inferendi:

Nautas, remiges, cunctaque quæ in sua triremi sunt, & quæ ad ejus apparatus faciunt, diligenter curant.

Praefides Triremium singuli quinque aut quatuor triremibus præsumt:

Pacis tempore plerumque quatuor numero sunt:

In hoc maxime incumbunt, ut mare tutum navigantibus reddant:

Piratas comprimant, ac securam navigationem omnibus bonis præstent.

Classis Legatus imperium habet in universam Classem, ac in cunctos triremium Praefectos:

Veluti Legatus exercitus, nisi adfit
Imperator, & capite mulctandi quos ve-
lit, & dirigendi Classẽm quo maluerit,
jus habet:

Semper & pacis & belli tempore
creari solet.

Imperator Classis bello ingruente
creatur, & univẽsẽ Classi præficitur:

In Classẽ atq; etiam in cunctis pro-
vinciis maritimis amplissimam pote-
statem habet instar dictatoriæ:

In omnibus tamen rebus parere de-
bet auctoritati Senatus, & Reipublicæ
decretis,

C A P. XVII.

*De Magistratibus Exeteris extra
ordinem creati solitis.*

Magistratibus hisce non immerito
addendi sunt Magistratus ceteri
extra ordinem creati soliti. videlicet:

Syndici numero tres. Hi

Singulis quinquenniis creati solent,
ac mitti cum in continentis oram Ve-
neta ditionis, tum in regiones mariti-
mas, ac insulas Veneto imperio subje-
ctas:

Gesta omnium Prætorum, cætero-
rumq; Magistratuum, qui foris publi-
cam potestatem habent, recognoscunt:

Si quos contra leges quicquam per-
petrasse

SYNOPSIS VENET. REIP. 317
petrasse comperiant, in hos animad-
vertunt, ea propemodum auctoritate
quæ Advocatoribus tributa est.

Provisor Generalis Cretæ. Hic

Reipublicæ necessitate exigente Se-
natus suffragiis creari & ad insulam
mitti solet:

Univerſæ insulæ præest, ac supremæ
est auctoritatis, instar dictatoriæ:

Si ad aliquam civitatem arcemve ac-
cedat, claves portarum & arcium ei
offeruntur:

Solus jus dicere, solus administrare
publicam pecuniam, si ei ita libuerit,
potest; solus de omnium magistratum
sententiis cognoscit; solus denique om-
nium potestatem habet, nisi Senatus
obstiterit, aut aliter jussit.

Provisor Generalis Continentis. Hic

Quoque senatus suffragiis (si res ita
ferat) extra ordinem creari solet:

Univerſæ præest Continenti, sum-
ma cum auctoritate:

Summum in omnes militiæ Præfe-
ctos, Duces, Magistratusque cæteros
Continentis Veneti imperii jus habet:

Nihil tamen quod alicujus momenti
fit, absque Senatus consilio statuit aut
decernit.

Proconsules Mercatorum Syriæ &
Ægypti. Hi

Senatus suffragiis creantur, & triennio in magistratu perdurant:

In Alapia seu Alepo Syriae urbe, vel in Cayro Aegypti regia, toto Magistratus tempore domicilium habent:

De litigantium causis, maxime Venetorum in singulis provinciis degentium, cognoscunt:

Apud Bassas Reipublicae nomine Oratorum munere funguntur.

Oratores. Hi ordinarii, vel Extraordinarii.

Ordinarii ex Praeconsultorum Collegio Senatus suffragiis creantur:

Reipublicae nomine ad externos Principes singulis trienniis mittuntur:

Solent autem ad Papam, Imperatorem, Reges Galliae, Hispaniae, Angliae, Vngariae, nec non Ducem Sabaudiae, & Turcarum Principem ablegari.

Extraordinarii pari modo iisdemque suffragiis extra ordinem creantur;

Officii tantum causa ad Principes externos, cum vel congratulandi vel condolendi occasio se offert, Reipublicae nomine mittuntur:

Senioribus, nec nisi plurimis personis legationibus, id munus demandatur:

IV.

RELATIO

De

SERENISSIMA
REPUBLICA
VENETORVM,*Deque illius Imperio & Populo-
rum moribus.*

Cripfisti ad me, Vir illu-
striffime, cum tibi diversas
præteritis diebus Veneto-
rum Legatorum Relatio-
nes, quæ ad Principes, eo-
rumque ditiones & opes pertinebant,
mirabili eloquio conscriptas miserim,
cupere te vehementer, ut Venetorum
Imperium ob oculos tibi ponam.
Quamobrem obsequii causa hanc tibi
descriptionem hujusce Reipubl. mitto,
in tria divisam capita. Primum Venetæ
ditionis terminos terra marique, redi-
tus, expensas, civitatum dotes, præfer-
tim quas in continenti possident, mo-
res, opes, paupertatem populorum ex-
plicabit. Alterum docebit, quot na-
vium numerum possint instruere, unde
eas apparent, quo pacto triremes ar-
mentur; & comparatæ triremibus cæ-

V s. terorum

314 PHILIPPI HONORII
terorum Principum quid præsent. Postremo, quibus legum institutis præclarissimi illi viri Reipublicam suam gubernent, populos judicent, cujusmodi sint Consilia, tribunalia, mores, denique omnia, quæcunque relatu digna mihi visa sunt, intelliges.

Venetie, ut omnibus patet, civitas est in maris Adriatici æstuariis collocata, pulcherrima, ac singulari suo situ admirabilis præ cæteris civitatibus; quibus nulli cedit, sive spectetur magnificentissimarum ædium eximia pulchritudo, sive incolementium splendor sive opes publicæ ac privatæ sive templorum ornamenta, inter quæ Sancti Marci fanum principatum obtinet; sive religio, quæ Venetos cives supra cæteros exornat, sive advenarum multitudo, qui terra marique conveniunt, sive mercium opulentia, quibus civitas mirum in modum abundat. Veruntamen et si urbs illa pulchra est, dives, pomposa, amœna, nihilominus ipsa quoque suis vitiis, ut res humanæ sunt, carere non potest: hoc autem non præmittam, canalium illorum alveos aliquando sordibus ita repleri, ut foetentissimam exhalent mephitim. Sunt Veneti aspectu formosi: mulieres lascivæ sunt, Gratiisque debent plurimum; peregrinis delectantur.

RE
lectant
aut off
lent vic
vias in
perta,
uxorata
apertam

De p

PAdu
renit
amplitu
lium pa
gnaculis
fendend
Bini illa
ac Præse
vitarum
dunt. H
nasium,
simum,
phorum
ob adole
tudinet
mille nu
rorum
copia, n
tias vic
castella
valde m

lectantur, eorumque amorem pretio, aut officiis sibi studiose conciliant. Solent viduæ, virgines, ac meretrices per vias incedere nigris vestibus, facie aperta, item nigris velaminibus: sed uxoratæ vestibus coloratis utuntur, apertamque faciem gerunt.

De præcipuis Venetorum civitatibus in Continente.

PADUA nobilissima civitas cunctas Serenissimæ hujus Reipublicæ civitates amplitudine sua excedit: novem millium passuum circuitu ambitur, propugnaculis, arcibusque, quæ ad eam defendendam requiruntur, munitissima. Bini illam regunt Senatores Præturæ ac Præfecturæ nomine, qui cæteris civitatum Rectoribus dignitate præcedunt. Habet Padua celeberrimū Gymnasium, & cæteris in Italia præstantissimum, cum ob Juristarum, Philosophorumque excellentiam, tum etiam ob adolescentium studiosorum multitudinem, qui nonnunquam quater mille numerantur. Frugum, vini, cæterorumque fructuum affatim suppetit copia, majorque suppeteret, nisi Venetias vicinas haberet. In agro Patavino castella permulta videntur, ac nullum valde munitum, iisque patricii Veneti guber-

gubernandis præfecti sunt. Patavini ci-
 ves natura superbi habentur, & qui-
 dam ex nobilibus redditus possident
 annuos xxv millium aureorum; pluri-
 mi depauperati sunt, quia Veneti agros
 ipsorum sibi vendicaverunt, & absque
 studiosorum subsidio, qui pecuniam
 afferunt, urbemque exornant, civitas
 illa incommodius sese haberet. Pere-
 grinos oderunt, & sine Gymnasio li-
 bentius viverent, cum quia à studiosis
 sæpe injurias patiuntur, tum potis-
 simum quia perpetuo coguntur esse ze-
 lotypi uxorum suarum, quæ eo man-
 suctiores sunt, & benignæ erga amafios
 suos, quo natura formosæ sunt ac pere-
 legantes. Reditus, quos ex hac urbe Ve-
 neti colligunt, sunt aurei 140000.

Viginti milliaribus Patavia distat Vi-
 cètia, civitas etsi parva, tamen pulchra,
 jucunda, prædives, sæcunda & civibus
 multis exulta, sed nullis munita pro-
 pugnaculis. Sunt Vicentini opulenti, fa-
 ctiosi, homicide, neque pejores usquam
 homines tellus ulla in Venetorum di-
 tione progenerat: nulla iis fides: ipso-
 rumque scelera atque homicidia fere impu-
 nita remanent, quia urbis rectores, etsi
 justitiæ assertores, nequeunt crimina-
 les, ut ajunt, causas decernere absque
 Consultatione quorundam ex præcipuis
 Vince-

REL
 Vincen
 ruuntur
 & a simu
 iudicem
 minibus
 tantamq;
 nihil sup
 annis Re
 Veron
 ginta mil
 omnium
 tione qu
 ravio. Ci
 fossis, an
 amplissim
 arbe caste
 torment
 sita est,
 magnus
 antiquit
 ampithe
 seo perf
 perfectiu
 A duobu
 adhibito
 Vicentin
 que inte
 regitat
 Castella
 quod cu
 bet, & P

Vincentiæ civibus, qui hoc privilegio fruuntur antiquitus, ut criminalia delicta simul cum magistratu ipsi quoque dijudicent: qua de causa hæc gens criminibus patrandis adeo assuefacta est, tantamq; sibi arrogavit licentiam, ut nihil supra. Ex hac civitate colligit quotannis Respublica aureos 36000.

Verona abest ab urbe Vincentia triginta millibus passuum, pulcherrima omnium quæcunq; in Venetorum ditione quiescunt, & paulo minor est Patavio. Circa mœnia latissimis cingitur fossis, ante mœnibus, propugnaculis amplissimis solidissimisque. In media urbe castellum est munitum, & bellicis tormentis instructum: Civitas jucunde sita est, eamque præterfluit Athesis, magnus ac limpidus fluvius: multæ ibi antiquitates conspiciuntur, præsertim amphitheatrum, quod Romano Colosæo persimile est, sed hoc pulchrius ac perfectius: ager sterilis ut plurimum est. A duobus gubernatur Venetis Patriciis, adhibito numero civium, qui instar Vicentinorum Consultationi, judiciisq; interfunt, sed ii majore judicant integritate. Habet Veronenſis ager duo Castella præcipua; videlicet Liniacum, quod cû agro Mantuano terminos habet, & Pelscheriã, quæ cû Brixienti: illud

ad ripam Athesis positum, procul ab urbe milliariis sexdecim, hoc ad Benacum lacum; Liviacum vero singularis est arx, & propugnaculum non solum Veronensis territorii, sed etiam Patavini, ac Vincentini. In utroque castello, titulo Provisorum, patricii sigillatim habentur, cum equitum pedumque cohortibus. Ex hac civitate Respublica annuum vectigal habet aureos 90000.

Brixia nobilissima Lombardiæ civitas quadraginta millibus passuum distat Verona, quæ sicuti pulchrior, sic hæc ditior est cunctis Venetorum civitatibus. Quinq; milliarium circuitum habet, solidissimis mœnibus, ac propugnaculis, fossisque profundissimis præcincta. Arx in colle sita civitati imminet, & quamvis ab arte munitissima esse videatur, tamen à vicinis qui prædominantur, montibus oppugnari potest: Sic civitas domibus pulchris exornatur, sed palatiis & fanis exquisitum in modum ædificatis caret, cum cives adium suarum magnificentiæ parum existent curiosi: Brixienis ager amplissimus, & Veronensi ac Patavino simul amplior est. Civitas, quantum domus capaces sunt, habitatur: artificibus abundat, potissimum qui arma parant, quo-

R
 quorū
 partes
 irrigatū
 ductis,
 gnis inco
 torium
 Vicenti
 pidum
 quodā,
 Sunt et
 ad fines
 diolane
 imposi
 Generali
 res cum
 ad alia o
 loco, m
 Consilio
 judicium
 testaten
 bi, mul
 ipfiquē d
 dunt: eq
 tunur f
 vivatur
 formosi
 quam f
 bernant
 quam a
 Consul
 Vincen

quorū copia per multas orbis terrarū
 partes distrahitur: ager plerisq; fluviis
 irrigatur, unde rivis mirabili arte de-
 ductis, fertilis redditur. Oppidis ma-
 gnis incolitur, ut Salodio, cujus terri-
 torium latum est non minus, quam
 Vicentinum territorium: situm est op-
 pidum hoc ad ripam Benaci sub monte
 quodā, unde præcipua loci amœnitas.
 Sunt etiam Asulę & Orcinovi arces: illa
 ad fines Mantuanorū visitur: hæc Me-
 diolanensium agro adjacet: & utrique
 imposi⁹ est Patricius Venetus nomine
 Generalis Provisoris, aliiq; Gubernato-
 res cum delecto milite: Verum huc, &
 ad alia oppida ac municipia, Prætorum
 loco, mittuntur cives Brixienfes à suo
 Consilio electi; qui civilia & criminalia
 judicia exercent, & vitæ necisque po-
 restatem habent. Divites sunt & super-
 bi, multoque oblectantur famulatio,
 ipsique & mulieres suæ pompose ince-
 dunt: equis, curribus, ornamentis u-
 tuntur splendidis, & ante omnia con-
 vivantur opipare: armigeri sunt: viri
 formosi sunt: fœminæ pudicitia magis
 quam forma insignes. Duo urbem gu-
 bernant, ut alias, præfecti, sed melius
 quam alibi administratur justitia, quod
 Consultationem civium, ut Veronæ ac
 Vincentiæ, non habeant. Præter extra-
 ordinariis

ordinaria subsidia pēdent; hæc urbs reipublicæ aureos 1000450. subsidiis autē ejusmodi popul⁹ ille persæpe gravatur.

Parum hinc distat Bergomum civitas genialis, paucis abhinc annis permunita, prout necessitudo postulare videbatur, cum ad fines imperii Venetici sita sit. Magno insignitur agro, sed sterilibus interstincto vallibus: frugibus minus abundat, neque vix pro semestri victum suppeditat: unde Bergomates per totum terrarum orbem dispersi adeo sua exacuunt ingenia, etsi loquelã rudem habent, ut quocunque vadant, divitias sibi comparent, & per hæc tēpora inveniuntur Bergomates palatiōrū immensarumq; optimi possessores, quorum parentes bajulabant. Continet Bergomum vivacia & excitata ingenia, præsertim in re poëtica. A binis præsidibus regitur, redditque Reipublicæ annuos aureos 60000.

In Foro julio possident Veneti celebrem urbem Vtinum, quæ tamen munita nō est: adeo ut hostes ipsam aggredi ex tēpore & offendere queant absq; ulla repugnantia, & recta Tarvisum contendere, quæ civitas duodeviginti millarib⁹ abest Venetiis, de qua dicemus non nihil inferius, Forum julium sterilis est, & pauperib⁹ incolis habitata regio:

hi

RELAT
hi vero ing
didi, & in
rum morib
millimi. H
norum, Civ
præside tit
hac provinci
nis aureos 30
Tarvisum
civitas, sed
Paravii, For
nobiles alit
quod ejus
multaque h
bundat, vin
à civibus Ve
natura avari
tantur liber
do abscede
regantur, &
annuos 900
Hactenu
bes descrip
rum jurisdic
bita. Crema
sima. Polest
stellis frequ
denaria, &
riū Arthesi
innumera
quibus Pat

hi vero ingenio rudes, & natura sordidi, & inhonesti sunt, & Germanorum moribus quibus adjacent, fere simillimi. Habet multa castella, Prodonorum, Cividalem, & alia: regitur uno præside titulo Locumtenentis: & ex hac provincia colligit Respub. quotannis aureos 30000.

Tarvisium non admodum magna est civitas, sed munita valde, & inter fines Patavii, Forijulii, Venetiariu collocata: nobiles alit civēs, satisque opulentos, quod ejus territorium latissimum sit, multaque habeat castella; frugibus abundat, vinoque, sed agri pars major à civibus Venetis possidetur. Tarvisinū natura avari sunt, & imbelles, & pigritantur libenter, nunquam à patrio nido abscedentes, uno quoque Præside reguntur, & pendunt Reipub. aureos annuos 90000.

Haecenus præcipuas continentis urbes descripsi, oppidorum & separatarum jurisdictionum mentione posthabita. Crema arx est & civitas munitissima. Polesinum quoque præcipuis castellis frequentatur, ut Rhodigio, Lendenaria, & Badia, quod totum territorium Athesi irrigatur: prætermisi etiam innumera alia castella & municipia, quibus Patricii Veneti imperitant.

Omnibus arcibus præficiuntur Patricii, & includuntur milites ad custodiam sufficientes, & ex ditionibus hisce militia terrestris, ac maritima non parvo numero deligi potest. Sforzia Palavicinus Dux est Generalis Reipublicæ, qui experientia, prudentia, virtute plurimum valet, post ipsum habet Respublica cataphraetorum Duces: illi vero tres viritim equos in lustrationibus offerre tenentur,

De Provinciis maritimis.

AD provincias maritimas Venetis subjectas devenio. Catharum, & Ladram arces maximi momenti possident, & honestis exornatas ædificiis, atque civibus: ex tota Dalmatia decem millia aureorum exigunt. Possident præterea Corcyram atque Cretam insulas: quæ sumptum majorem, quam censum afferunt, siquidem ibi præsidia militum detinentur, salaria præsidibus ac ministris plurimis constituta sunt, ædificia, & mœnia constituuntur, ac reparantur, armamentaria & navalia sustinentur: ob quæ & similia gravamina vix dimidiam fructuum partem Respublica inferre potest ærario publico.

Pars

Post hæc
tionem
rum civita
quarum om
pi habentur
instruuntur
tires vo
narum rem
Hisce omni
Palatinis ta
operarios, n
duodecim t
tur, implem
tur in oppid
similiter à B
duodecim
& Slavonia
nopolis dua
unam, Tra
nam, & Ca
præsides ci
tum, ab ipsa
que Proviso
versatur, cu
renditur, se
liberas, ap
dens, ut O
que custod
Creta insula

Tars Secunda.

Post hæc de classe Venetorum Ora-
 tionem instituat. Centum Venetia-
 rum civitas triremes educere potest,
 quarum omnium remiges jam descri-
 pti habentur: L. à collegiis opificū urbis
 instruuntur: aliæ vero, quæ Palatinæ
 triremes vocantur, navicularum urba-
 narum remigibus armantur, aliisque.
 Hisce omnibus Patricii præficiuntur,
 Palatinis tamen præstantiores: nautas,
 operarios, milites urbs ipsa suppeditat:
 duodecim triremes, quæ Falisæ dicun-
 tur, implentur hominibus, qui deligun-
 tur in oppidis & pagis Continentis, &
 similiter à Patriciis reguntur. Iterum
 duodecim per Histriam, Dalmatiam
 & Slavoniam armantur, hoc est, Iusti-
 nopolis duas, Vegla unam, Spalatum
 unam, Tragarium unam, Curzola u-
 nam, & Catharum alteram: quarum
 præsides cives sunt earundem civita-
 tum, ab ipsarū Consilio electi. Est quo-
 que Provisor classis, qui semper in mari
 versatur, cujus imperium in omnes ex-
 tenditur, sexque ducit secum triremes
 liberas, apud Corcyram perpetuo resi-
 dens, ut Orientem versus excurrat, at-
 que custodiat. Reliquas decem armat
 Creta insula, & liberis remigibus im-
 plentur,

plentur, quibus indigenæ cives præficiuntur. Est in sinu Adriatico magistratus alius nomine Capitanei, cui in Pharo insula residenti quatuor subsunt triremes cum uno duce. Habent quoque gubernatorem unum cum quatuor triremibus. quæ ab invitis militibus remigantur: hic apud Corcyram stationem habet sub vexillo Provisoris, & apud Cretam hybernat, ut si verno tempore bellum ingruerit, decem præsto sint triremes: at pacis tempore quatuor tantum armatur, quibus cum ad Proviforem Corcyram versus revertitur.

Præterea in finibus fere sinus Adriatici Capitaneum Fustarum, hoc est minorum triremium, detinet cum quinque fustis totidemque navigiis armatis ad reprimendos insultus Vsuccorum, quæ gens Signiam incolit, sub ditione Regis Romanorum, plurimæq; damna inferre consuevit. Triremes liberæ ferunt homines duos & quinquaginta: coactæ totidem; & utræque bellicis tormentis, aliisque necessariis munitis instructæ sunt, præfecti vero salarium habent centum sexaginta aureos menstruos.

Ut dixi, omnes hi Præsides Ducesve à Republica statuta loca, ubi resideant, &

excur-

RELAT
excurrant
mandata v
triremes o
gationibus
vesperas po
nocturniter fa
Præsides
Provisores t
tuntur in p
suri, & f
que alia eli
migant, ta
humilesque
mari impe
nus progre
fecte ædific
gum ordin
Venetiis
tæ sunt tri
ta ad illas
stulante n
triremes o
sed quanq
pecuniam
possident,
limum illi
fecturam
colligant
tis factura
Verum
poller sap

excurrant, habent, neque oportet eos mandata vel tantillum transgredi. Hæ triremes optime navigant, sed in navigationibus suis timidæ sunt, quia ante vespertas portum petunt, & nunquam noctu iter faciunt.

Præsides singularum triremium, & Provisores triennio absunt, mox revertuntur in patriam magistratum deposituri, & successorem accipiunt, adque alia eliguntur munia. Etsi bene remigant, tamen in velificando tardæ sunt, humilesque nimium, adeo ut ab irato mari impedimentum habeant, quo minus progredi possint: sed assabre, ac perfecte ædificatæ sunt, habentque remigum ordines sex & viginti.

Venetis visitur navale, in quo trecentæ sunt triremes, omniaque armamenta ad illas instruendas necessaria: & postulante necessitate Veneti, quolibet triremes omnis generis armare queunt: sed quanquam id efficere possunt, & pecuniam thesaurosque admirandos possident, eas tamen sustentare difficilimum illis esset, cum frugem, vix sustenturam Venetiis, in ditionibus suis colligant, nedum classium egestati satisfacturam.

Verum hæc Respublica ejusmodi pollet sapientia, ut pacem colat, & ami-

citiam tueatur omnium Principum, præsertim Christianorum: adeo ut ex Sicilia aliisque partibus comitatus defuturi non sint & milites ob celebrem stipendiorum promptitudinem libenter advolaturi: qua de causa classes eorum formidabiles esse oportet.

Pars Tertia & ultima.

Reliquum est, ut Politia consideretur. Totam Rempublicam quadraginta fere Senatores tractant. Hi sunt Procuratores Sancti Marci sex, qui gradus excepto Principe supremus est. Et nonnulli ad hanc dignitatem eliguntur, quod in minoribus magistratibus, & reipublicæ administrationibus honeste ac laudabiliter sese gesserint: alii magnam pecuniæ summam erogaverint, ut hoc gradu cohonestaretur. Sequuntur hos Consiliarii sex, & Decem-viri: tres Sapientes, ut vocant, magni, tres continentis. Qui omnes magistratus, exceptis Procuratoribus qui perennes sunt, passim immutantur, suntque cæteris omnibus honestiores, utpote penes quos totum regendæ Reipubl. pondus recumbit.

Princeps autem etsi id nominis habet, tamē omni caret auctoritate: quia nihil sine Consiliariis efficere, & ne epistolam

REL
stolam d
octiduo
centum
ut liberi
familiam
formam
res, excep
latere act
Quoties
niversus
mo quid
egredi è
non lice
creatus
gentesim
pora fue
Decem-
stant, qu
negotia
stur, ut
patricio
sini car
Consilia
Consilia
rariis.
Quic
numere
Consilia
tidem
quadra
pientes

stolam quidem aperire valet: quolibet octiduo, Mercurii die, salarium exigicentum zecchinorum: aulam non alit, ut liberi Principes, sed congruam solū familiam. Iisdem fere vestibus, quo ad formam, utitur, quibus dicti Senatores, excepto, quod pileum fert ab uno latere acutum, quasi in cornu desinat. Quoties terra marive progreditur, univcrsus cum Senatus comitatur, maximo quidem cum decoro ac majestate egredi è civitate absque Senatus venia non licet. Primus Dux Venetiarum creatus fuit anno Christiano septingentesimo sexto, & ad hæc usque tempora fuere Duces octuaginta novem. Decem viri cæteris magistratibus præstant, quia coram iis graviora Reipubl. negotia agitantur, & delicta plectuntur, ut falsæ monetæ, læsæ Majestatis, patriciorum homicidia, alique atrocissimi casus. In hoc Decem-virorum Consilio interveniunt etiam Dux, & Consilarii cæteri cum supra numerariis.

Quicumque Collegium constituunt, numero sunt septem & viginti, hoc est, Consilarii sex, sapientes magni sex, totidem sapientes continentis, tria capita quadragesimi ordinis, & quinque sapientes ordinum. Verum cum aliquod

arcani tractandum est, capita decem-
virum vocantur; quæ tria sunt; quia
singulis mensibus capita creantur: qui
cum advenerint, jubentur egredi tria
capita quadragesimi ordinis, & quin-
que capita ordinum: tuncque delibe-
rant inter se, quicquid necesse est.

In Consilio Rogatorum, hoc est, in
Senatu comprehenduntur urbani fere
omnes magistratus, & nonnullorum
tantum capita, seu limitatus numerus,
quorum plerique suffragii jure carent,
omnesque circiter centum quinquag-
inta sunt. Leguntur in hoc Senatu
epistolæ, quæcunq; ad eum scribuntur à
Principibus totius orbis terrarum, à
Legatis, à rectoribus urbium, aliisque suis
ministris, & politica negotia quælibet
tractantur, bellumque aut induciæ de-
cernuntur. Cuilibet Senatori licet in
materia, qua de agitur, disserere, suamq;
interponere sententiam: sed per suffra-
gia concluditur, sicuti in cæteris Con-
siliis usitatum est. Ad hoc Consilium om-
nes omnium preces porriguntur, Du-
cum militum, aliorumq; administro-
rum, qui benemeriti alicujus causa, vel
laudabili aliquo opere præmium pos-
cunt, vel justa aliqua ratione petunt ad-
mitti ad se purgandum: & revera in exo-
zandis precibus benignum est hoc Con-
siliium.

RE
filium. R
Magni q
quæ age
epistolæ
Consilia
gistros, s
tione: qu
que à Se
merent g
Sunt e
causas ci
determin
Horum
nitivæ su
catio: su
rus, que
puto. Ill
solere qu
gregari,
ætatis su
diuntur
marique
dusq; ju
distribuu
gendas vi
Quod G
majora
mütur,
nores en
tates cõ
gulis tri

filium. Referunt in Senatum Sapientes Magni quolibet octiduo de omnibus, quæ agenda sunt, factisq; relationibus epistolæ tribuuntur necessariæ. Omnia Consilia suos habent epistolarum magistratos, sed ii majore sunt in existimatione: qui Decem-viris inserviunt, hiq; à Senatu eliguntur, & stipendia merent gradibusque multis fruuntur.

Sunt etiam diversi magistratus, qui causas civiles & criminales separatim determinât, limitatis jurisdictionibus. Horum magistratuum sententiæ definitivæ sunt, neque ab iis datur provocatio: sunt quoque minores magistratus, quos enumerare supervacaneum puto. Illud tamen non prætermittam, solere quolibet Solis die Cõsiliium congregari, in quod omnes patricii omnis ætatis supra vigesimum annum ingrediuntur: in quo Consilio omnes terræ marique magistratus eliguntur: gradusq; juxta meritorum proportionem distribuuntur: ad civitates autem regendas viri profectæ mittuntur ætatis. Quod si laudabiliter se gesserint, ad majora promovêtur: sin minus, deprimuntur, adeo, ut nunquã amplius ad honores emergere queant: quod si iniquitates cõmiserint, severe puniuntur: singulis triennalis aut quinquenniis cõsuevit

Respublica terra marique Syndicos expedit, quorum munus est in acta omnium rectorum inquirere, quicumque subditos gubernaverunt: aut gubernant: cumque redierint Venetias, in jus vocant reos, & causa tractatur, donec de jure terminetur. Revera hujus Reipublicæ leges, quæ tam pulchrum imperium tamdiu servarunt, summis laudibus efferendæ sunt. Fruuntur Veneti in præsens pace cû omnibus Principibus, & quia timidi sunt potius, quam militares, tranquillitatem pacis turbis anteponunt. Nullam tamen à quôquam injuriam tolerant, & à nemine præter Turcam se timere profitentur: qui Turca, quia omnibus Venetorum ditionibus maritimis imminet, ab iisdem omnia quæ vult extorquet: statim enim atque malum aliquem affectum iis ostendit, illi muneribus ipsum placare constantur. Et nihilominus si ab ipso vexarentur, possent ad junctis auxiliis Principum, ac præsertim Hispanorum, à tanto tyranno satis se & sua defendere.

Reditus Venetiarum in pluribus consistunt: ex vino sunt aureorum octuaginta millia. Ex oleo sex millia. Ex mercium portoriis centum millia. Ex ingressu mercium quadraginta millia.

REI
millia. E
lia. Ex es
millia. E
lia. Ex fe
triginta n
Ex lignis c
millia. Ex
que fere s
tus, præte
tibus coll

Collectio

Ex urbe Pa
Ex urbe V
E Verone
E-Brixien
E Bergom
E Foro-lu
E Tarvisi
E Dalmat
in ipsa ur

Sum

RELAT. DE REP. VENET. 331

millia. Ex tricesima quadraginta millia. Ex egressu mercium triginta octo millia. Ex tritici portorio viginti millia. Ex ferro decem millia. Ex carne triginta millia. Ex fructibus sex millia. Ex lignis octo millia. Ex Paneriis octo millia. Ex molendinis octo millia. Hi que fere sunt omnes Reipublicæ reditus, præter eos, quos ex singulis civitatibus colligi retulimus.

*Collectio reddituum annuorum pro ut
supra annotantur.*

Ex urbe Patavina Aurecor.	140000
Ex urbe Vincentina	36000
E Veronensi districtu	90000
E-Brixienfi	100450
E Bergomensfi	60000
E Foro-Julienfi Patria	30000
E Tarvisina civitate	90000
E Dalmatia	10000
in ipsa urbe Venetiar.	394000
Summa totalis	<u>950450.</u>

V.

D · E

POTENTIA ET AERARII

V E N E T O R V M

COPIA AVT INOPIA;

ex Sr. D. T. V. T. & aliis.

DOMINIUM Venetum
 quotannis ex omnibus sta-
 tibus eidem subiectis tem-
 pore pacis percipit duas
 millones aureorum in
 hunc modum.

Ex urbibus quas in Italiae continen-
 te possidet octigenta coronatorum mil-
 lia; quarum Brixia & Bergomum fere
 trecenta millia pendunt. In ipsa autem
 Civitate Venetiarum è diversis porto-
 riis & vectigalibus aliisque tributis sep-
 ringenta millia coronatorum nam so-
 lum vectigal vini quotannis cxxx mil-
 lib. coronatorum redimitur.

Præterea è diversis decimis & taxis
 nobilitati & vulgo impositis in ipsa ci-
 vitate magna argenti vis percipitur;
 reliqua Id. mill. è vectigalibus salis col-
 liguntur (cujus magna copia in locis
 maritimis conficitur) itemque è por-
 toriis & tributis urbium maritimarum.

Olim

Olim qu
 ta millia
 pub. au
 mam h
 per aliu
 creditur.

Hi ergo
 eius annu
 tum qua
 Christi
 ditus suc
 pensas qu
 sem, mu
 rum, sala
 impende
 ab ipsa re
 in antiqu
 Neque ta
 minus p
 nam prin
 tiores ju
 occasion
 ordinem
 rem Vene
 dos & val
 ditos suos
 admodu
 guntur f
 aut quan
 Classis ar
 pore, sed

Olim quoque è Regno Cypri quingenta millia Coronatorũ percepiſſe Rempub. authores ſunt idonei; quam ſummam hodieque ex aliis ſubditis ſuis, per alium modum, haurire vulgo creditur.

Hi ergo ſunt Reipub. Venetæ reditus annui, cujus haud diſſimile eſt factum quam aliorum principatum in Chriſtiano orbe, nimirum omnes reditus ſuos quotannis in ordinarias expenſas quæ ſunt in præſidarios, claſſem, munitiones urbium & caſtellarum, ſalaria magistratum & ſimilia, impendere. unde vulgo creditur nihil ab ipſa reponi, & ſi quid forte ſuper eſt, in antiquis debitis abſolvendis inſumi. Neque tamen propterea Rempub. hanc minus potentem eſſe, credibile eſt, nam principes & Reſpubl. eo potentiores judicantur quo plures habent occaſiones & modos pecunias extraordinem è ſuis emungedi; Reſpubl. autem Veneta & longe habet plures modos & valde tutos neque eſt cur ſubditos ſuos in hac parte metuat, quemadmodum plerique alii principes coguntur facere. Nam bello ingruente, aut quando ſupra ordinarium modum Claſſis armanda eſt, (paciſ quidẽ tempore, ſed cum tamen ob magnos Turcarum

carū apparatus merito sibi metuunt) ad extraordinarios ærarium suum augendi modos Respubl. se convertit, qui quidem varii sunt, sed ad tres fere species revocantur.

Prior est decimarum, quæ patritiis juxta & plebeis ratione bonorum soli & immobilium constitutæ sunt incrementum; nimirum ut quod semel quotannis pendere consueverant, id jam bis terue prout senatus decreverit, pendant. In eundem modum & vectigalia aut portoria mercium omnium, quæ à mercatoribus secundum valorem earundem solvuntur (quod vectigal plerumq; decimam partem lucri quod ex illis mercibus vulgo percipitur æquat) augent; idque perfacili negotio à nobilibus juxta & plebeis consequuntur.

Secundus modus est; ubi prior non sufficit necessitati Reipublicæ, Patritii magistratuum munera gratis obeunt aliquot annis; itemque præcipuos honores, quos pro meritis conferre solebant in patricos, pretio vendunt, non tamen in perpetuum neque iis semper qui plurimum offerunt; nam non raro eosdem potius minus offerentibus addicunt, quam ut indignos in iisdem propter opū abundantiam versari patiantur.

D
tiantur.
Camerace
pes in Ren
lam supra
in ærarium
cedit quod
to pretio n
consilii ad
rum capac
Tertius
se urgente,
mutuo acci
tro consen
pellestilem
re nonnung
tinaciter re
se obligat ad
annos quic
ferit, & mo
solvit, put
tenario, qu
solvit; aut
centenario.
Præterea
per sortes à
nonnumqu
infinitos ha
suum suppl
est interdum
uti possit;
inmentæ si

riantur. Hoc modo, cum ex fœdere
Cameracensi pene omnes Europe prin-
pes in Rempubl. impetum facerent, il-
lam supra quingenta millia aureorum
in ærarium retulisse constat. Huic ac-
cedit quod per dispensationem & cer-
to pretio nobiles adhuc minores ad
consilii aditum admittant, & hono-
rum capaces declarent.

Tertius est, grandi aliqua necessita-
te urgente, à particularibus argentum
mutuo accipere, vel ingratis si non ul-
tro consentiant, quem in finem & su-
pellectilem & bona immobilia vende-
re nonnunquam solent eorum qui per-
tinaciter reluctantur. Respub. autem
se obligat ad restituendum intra certos
annos quicquid in hunc modum sum-
ferit, & modicas usuras quotannis per-
solvit, puta aut duo pro unoquoq; cen-
tenario, quo modo vetera debita ab-
solvit; aut quinque pro unoquoque
centenario.

Præterea & bona certa immobilia
per sortes à Repub. ad particulares
nonnunquam transfulerunt. Denique
infinitos habet hæc Respub. ærarium
suum supplendi modos, quibus & usa
est interdum & ubi res exegerit adhuc
uti possit; nam cum privato:rum opes
immensæ sint, & Respub. leni suo im-
perio

336 S^r. D. T. V. Y. DE AERAR. VEN.
perio omnium obsequium & amorem
sibi conciliauerit, nullo non tempore
publico ærario laboranti succurrere
perfacile erit. Neque facile ratio iniri
potest, quos quantosque Thesauros
Respubl. possideat. Hactenus ille.

Possemus hic quoque aliorum opi-
niones adjicere, sed quia in libello de
Principibus Italiae jam illas attulimus,
supervacaneum existimamus hic de-
nuo easdem repetere.

VI. F. LEAN^o

F. L.
INCRE
VEN

D

increment
cium, &
tini, qua
rabitur. A
gistra^o, de
nempe su
habuit; at
ctores con
fere cclxx
dam cclxx
ccxxx sub
dunt; tant
temporibu
crementa
multitudi
Ticino, B
tia, Patav
cis huc co
quam At

F. LEANDRI ALBERTI

De

INCREMENTIS DOMINIL-
VENETI DIATRIBE.

RIMORDIO ac amplitudine civitatis hujus qua nunc est, dicta, consequitur ut formam reipublicæ dicamus; qua narratione simul incrementa tum populi, tum ædificiorum, & imperii quoque tam maritimi, quam terreni species commemorabitur. Ab initio itaque Consulū magistrat^o, dein Tribunorum, ut diximus, nempe sub imperii Romani nomine habuit; at quamdiu, nec satis inter auctores constat. Sabellicus scribit annos fere cclxxxii, ut aliqui voluerūt, quidam ccxcvii, alii ccxcvi, nec minus ccxxx sub iis magistratib^o exactos tradunt; tanta hic authorum varietas. His temporibus autem maxima civitas incrementa sumpsit, accessione magnæ multitudinis quæ Roma, Mediolano, Ticino, Brixia, Mantua, Verona, Vicentia, Patavio, multisque præterea ex locis huc confluebat ob Italia vastitatem, quam Athila, Gothi, Longobardi, alia-

Y
que

que barbarę gentes effecerant, uti aperte Blondus & Sabellicus in historiis perscribunt. Tribunis etiam potestatem urbis gerentibus cum Narses eunuchus Imperatoris Iustiniani legat^o in Italiam contra Gothos venisset, rege tunc illorum Totila, profectum ad hæc tum Venetę civitatis initia vehementer admiratū legitur ædificiorum in stagnis tam multorum tamq; magnificorum situm, & maximam item populi frequentiam; ideoque votum D. Theodoro D. que Geminiano nuncupasse, si victoria potiretur, iis hic templa constituendi; victoremq; subinde reversum voti fidem persolvisse, structis illorum Divorum templis ad pomarii caput. Auctu igitur ingenti circa hæc tempora crevit, quum aliarum Italię civitatum quas barbari indies vastabant coloni huc confluerent, maximeque circa Rivum altum considerent. Ædificare tum quoque Pátavini Castellam Olivolense, quod posterioribus seculis Episcoporum Castelli qui nunc Patriarchę dicuntur, sedes ac domicilium effectum est. Narsetem etiam Veneti cõtra Gothos magnis auxiliis navium aliisque belli subsidiis juvere, & aquis interrupta itinera munivere pontibus, quibus ab Tarvisio Ravenñam exercitus

F. LEA
tus Romani
uti à Proco
co memor
norum et
vique Ioan
Priusquam
cessioneque
dam visa su
intellectum
qua maxim
morabunt
vitate ann
Patriarcha
nem Abba
Candiano
dignitatem
mani jam
rant. Qui
Patriarch
quiliensis
densis ve
ria in sta
Veneti n
anno xiv
dorum n
ejus urbi
ria tanq
ex auct
mani a
insigne
nomin

tus Romanus commode traduceretur, uti à Procopio, Blondoque ac Sabellico memoriae proditum est. Sub Tribunorum etiam potestate D. Martini Divique Ioannis Bragolani fana dedicata. Priusquam in magistratum serie successioneque procedamus, dicenda quædam visa sunt prius, quæ ad sequentium intellectum necessaria sunt, & à nobis qua maxima fieri possit brevitate memorabuntur. Circa DCC à Christi natiuitate annum Gisulphus Dux Forijuli Patriarcham fecit veteris Aquileiæ Ioannem Abbatem, superstitem tum adhuc Candiano Novæ Aquileiæ Patriarcha: dignitatem enim illam Pontifices Romani jam tum ante Gradum transtulerant. Quinto igitur anno post, bini hi Patriarchæ de pacti inter se sunt, ut Aquiliensis cõtinente potiretur, ad Gradensis vero diocesium pertinerent omnia in stagnis loca quæ nunc Ducatus Veneti nomine complectuntur. Exin anno XIV quum Rhotaris Longobardorum rex Opitergium evertisset, & ejus urbis Episcopus Magnus in æstuarium tanquam in tutum concessisset, ibi ex auctoritate, Severini Pontificis Romani ac Imperatoris Heraclii civitatem insignem condidit, Heracliamque denominavit in gratiam Cæsaris. Eodem

anno Paulus Altinatium antistes cum
 ea multitudine quæ delecto à Longo-
 bardis Altino superfuerat Torcellum
 commigravit, ibique sedem Episcopa-
 tus ex auctoritate quoq; Severini Pon-
 tificis Romani fixit, quæ in hodiernum
 usque diem ipso in loco manet. Præte-
 rea domicilium Præfulatus antistes et-
 iam Patavinus ad Methamaucum ejus-
 dem etiam Pontificis consensu transtu-
 lit, Arrianae heresis contagium fugiens,
 quæ tū iis in locis indies glifcebat. Hoc
 ipso quoque tempore stagnorum & pa-
 ludium incolæ ac eorum magistratus,
 cum regibus Longobardis pacto con-
 venerunt, ut univèrsa regio Venetia,
 quæ continentem amplectitur, ab Ad-
 dua flumine usque ad ipsam oram & æ-
 stuaria Longobardiæ nomen caperet;
 quicquid autè in stagnis marinis situm
 erat, id Venetiæ retinerent. Ita Sabelli-
 cus. Dein anno post Christi nativitatem
 DCI. Constantinus Imperator Heraclii
 filius Romam cogitans, cum Torcel-
 lum venisset, primum ejus vicum à se
 Constantiacū vocari voluit. Circa hæc
 quoque tempora prægravans Hera-
 cliam multitudo laxiorum sedium cau-
 sa vicinam occupavit insulam, urbem-
 que novam in ea condidit Aquilium.
 Ita cum stagna hæc jam multitudine

popu-

populorum
 Consulatum
 stratus (na-
 bit, insula
 suum) habet
 xxxii. Blo-
 etsi quidam
 nulli etiam
 omnium p
 magistrat
 mam pub
 mutare v
 apud Hera
 sis sacerdo
 primarioru
 puli, Dux c
 tius Heracl
 rivityatem
 scribit de c
 c c l x x x
 populorum
 munibus
 quanquam
 Tribunos
 Duces pro
 Longobar
 majori pla
 tulit. Die
 xxii. sac
 raclianum
 puli conc

populorum frequentarentur, qui prius
 Consulium, deinde Tribunorum magi-
 stratus (nam ut Donatus lanottus scri-
 bit, insula quæque Tribunum creabat
 suum) habuere, nimirum annis fere cc-
 xxxii. Blondo Sabellicoque auctoribus,
 etsi quidam cclxxxii. alii ccxcvi. non-
 nulli etiam cclxxvi. dixerint; tandem
 omnium populorum consensu novum
 magistratum erigere, veteremque for-
 mam publicæ potestatis Duce creato
 mutare visum fuit. Itaque conventu
 apud Heracliam Patriarchæ Graden-
 sis sacerdotumque ac Tribunorum,
 primariorumque civium ejusque po-
 puli, Dux creatus Paulinus, seu Paula-
 tius Heraclianus, anno post Christi na-
 rivitatem d c xvii. sed ut lanottus
 scribit d c c i i i. ab conditis Venetiis
 c c l x x x i i. Primus igitur ille Dux
 populorum consensu votisque com-
 munitibus appellatus, imperio sumpto,
 quanquam nihilominus adhuc insulæ
 Tribunos legerent, ab iis quippe ad
 Duces provocatio erat, pacem cum
 Longobardis fecit, & Heraclia fines à
 majori planitie usq; ad minorem pro-
 tulit. Diem functus anno principatus
 xxii. successorem accepit Vrsium He-
 raclianum, quem septimo anno po-
 puli concursu cæsum Blondus auctor

est. Sabellicus aliter; Paulatium anno imperii vigesimo, mense septimo fati interceptum, successorē habuisse Marcellum Heraclianum scribit, cui annis novem Ducatu potito sublectus sit Orleus Hipatus cognomento Vrsus, quem undecimo imperii anno populus occiderit. Apparet igitur horum auctorum non mediocris circa primos Duces varietas quippe quia Blondus unum præterire videtur: consentiunt tamen Vrsō cæso novum magistratum conditum, Ducisque nomen in Magistri militum qui Ducis plane potestatem haberet, commutatum, idque Sabellicus quadragesimo anno post Ducem primum creatum accidisse perhibet. Itaque primum Magistrum militum Veneti fecere Dominicum Leonem; cui post annalem magistratū mortuo populi suffragiis Fælix Cornicula suffectus, Fælicii Theodatus Vrsi ducis interfecti filius ab exilio revocatus, Theodato Iulianus Ceparius vel ut quidam volunt Hepates, post hunc Ciaus Fabricianus qui Magister militum quintus fuit, anno quinto scilicet post conditum magistratum, ut Sabellicus memoriæ prodidit. Blondus tamen quatuor tantum Magistros militum fuisse refert, Dominicum, Leonem, Fælicem Corniculam,

E. I.
lam, Iul
Fabricia
nomina
feditio
bas & a
dam ho
nisse scri
loco qu
spectabi
eaq; de
multit
quiliog
conver
Ducum
est; sim
si Duc
sic Ma
ducto
te an
Theo
raclia
ibi ad
ret, ca
nidis &
no pri
tum e
gistra
Galla
tus se
tusqu
ctus

Iam, Iulianum Ceparitum, & Ioannem
 Fabricianum quem Sabellicus Cianum
 nominat. Is magistratu inuito populi
 seditione captus orbatuſque lūmini-
 bus & ab imperio deſoſitus eſt. Qui-
 dam hoc anno graviter inter ſe confi-
 xiſſe ſcribunt Heraclianos & Ieſulinos
 loco qui nunc Canalis Arcus ab illa
 ſpectabili cruentaque pugna dicitur;
 eaq; de cauſa tam magnam hominum
 multitudinem ex Heraclia, Ieſulc, A-
 quilioque migraviſſe. Poſt id certamen
 conventu apud Meduacum indiſto
 Ducum magistratum reſtituere viſum
 eſt; ſimulque Dux tum Theodatus Vr-
 ſi Ducis interfecti filius appellatur, ut
 ſic Magiſtrorum Militum nomine in-
 ducto circa DCCXLII. à Chriſti nativita-
 te annum Ducaria poteſtas redierit.
 Theodatum qui ſedem Ducatus abHe-
 raclia Methamaucū tranſtulerat, cum
 ibi ad oſtium Meduaci arcem ædifica-
 ret, eaq; propter in ſuſpicionem tyran-
 nidis & vi retinēdi imperii veniſſet, an-
 no principatus XII. popul⁹ per tumul-
 tum cepit, oculiſque ſpoliatum à ma-
 giſtratu deſoſuit, ſubleſto in locū ejus
 Galla. Sed & is cum anno XIV. principa-
 tus ſeditione popularium captus orba-
 tuſque luminibus & ab imperio deſe-
 ctus fuiſſet, novum publicæ poteſtatis

344 VRB. VENET. INCREM.
institutum est formatum, Duce creato
Dominico Monetario Methamauceno,
& additis illi per suffragia populi binis
Tribunis, qui una rempublicam pari
authoritate ac annuo magistratu ge-
rerent. Vix tamen annum primum im-
perii Dux ille implere potuit, quin mul-
titudinis furore luminib⁹ orbat⁹ prin-
cipatu detruderetur. Exin imperii po-
testas iterum ad Heraclianos venit Du-
ce creato Mauritio Galbio, qui exacto
anno primo, ut filius sibi in principatu
collega daretur effecit, pernicioso ad
posterum exemplo. Hoc anno Adrianus
primus Pontifex Romanus Obelaltum
Marinum Olivolensi Ecclesie primum
Episcopum dedit; qui dein ædem D. Mo-
sis condidit. Post hæc Castellum nomen
accepit Olivolum, quod in urbis parte
est; ubi insula quædam olim ipsi Oli-
vulo subiecta. Mauritius Dux superbia
magna fuit, adeo quidem ut Ioannem
Patriarcham Gradensem verberibus gra-
viter cæciderit, ex quibus paucos post
dies mortem obiit: successorque Fortu-
natus cum in ultionem necis ejus con-
juravisset, populi impetu exactus in
Franciam profugit. Dein autem Duca-
tus patri filioque abrogatus est, Obele-
rio tum Methamauci Tribuno suble-
cto, qui post Christi nativitatem DCCCII.
annus

F. LEANDRI ALBERTI. 345
annus fuit. In nondum expleto magi-
stratus anno primo, seditione multitu-
dinis pulsus Tarvisium se recepit, ibique
Dux iterum ab exulibus Venetiis crea-
tus, fratrem Beatum collegam sumpsit.
Circa hæc tempora, nempe post Chri-
sti nati DCCC. annum, cum Pipinus Ca-
roli Magni filius Italiae rex factus, For-
tunati Patriarchæ ac Obelerii Beatique
suasubello Venetos peteret, ii non pro-
cul Tarvisio acie victi his conditioni-
bus pacem cum Carolo Pipinoque fe-
cerunt, ut Obelerius cum Beato fratre
in principatum restitueretur. Ita non-
nulli prodiderunt scriptis, adduntque,
post abitum Pipini casum cum uxore
Obelerium populi seditione, Beatum-
que solum in Principatu relictum. Alii
scribunt utrumque relegatum ad Me-
thamaucum, nec unquam exin ad im-
perium reversos; susceptumque populi
suffragiis. Valentinum eorum fratrem
natum minimum. Vtunque tamen, in-
quit Sabellicus hoc se habeat, quintum
eos annum principatus constat haud
excessisse. Eodem anno quo cum Pipino
depugnatum est, Heracliam Veneti
excidère; quamobrem magna tum in-
de nobilium hominum multitudo Ve-
netias traducta, non mediocri incre-
mento urbem auxit; quorum deinde

plurimi reipublicæ gubernacula tenuere, ac posterius in hodiernum usque diem regunt. iisdem temporibus & ex Aquileia multi huc domicilia sedesque; transferunt; quorum accessione præter alios ex variis indies urbibus Venetias quoque; se recipientes in tantum civitas aucta tum est, ut iterum hoc tempore condita posset dici. Accidit porro id Gallorum metu, qui illa tempestate Venetiam habebant infestam. Itaque Ducem Angelo Patriciaco Heracliano, Tribunisque cum illo duobus reipublicam gerentibus, quia tam frequens circa Rivum altum concursus hominum fiebat, ut ibi simul consistere omnes haud possent, insulæ vicinæ pontibus connecti LX. cœpere, quo latius habitaretur. Deinde quia nobiliores potissimaque civitatis pars Rivum altum incolebat, isque majori dignitate locus, & magis reipublicæ gubernationi idoneus esse videbatur, sententia communi sedes Ducatus eo translata est. Sic igitur Angelus Dux huc commigravit, ædesque magnificas in loco extruxit, quarum in hodiernum usque diem reliquæ supersunt: qua occasione tum civitatis mutari nomen cœpit, ut pro Venetiis Rivusaltus diceretur, ut Blondus auctor est: pariterque templum

Olivo-

F.
Olivo
Castella
Angelu
eadem
temq; n
quidem
tamen i
propter
nobium
ejus san
que tem
Episcop
gentiles
re D. S
Angelu
Ioanne
propter
imper.
tionem
no sati
cio Cor
curavi
Iustina
Ioanne
retha co
Boniqu
tres in
multa
Circa
Bonu
cond

Olivolense ab Castello quod juxta erat, Castellatum vocatum. Triennio post Angelus Dux Heracliam refecit, at non eadem qua fuerat amplitudine, civitatemq; novam denominavit; quæ nunc quidem adhuc appellatio superest, nec tamen ideo quod locus incolatur, sed propter Episcopatum. Idem Dux cœnobium D. Zachariæ fundavit illatis ejus sancti viri ossibus. Circa hæc quoque tempora Castellanam ædem Vrsus Episcopus D. Petro dedicavit. ejusque gentiles templa duo binis insulis erexere D. Severo D. que Laurentio. Dein Angelus Dux collegam imperii sumpsit Ioannem filium natu minorem: quapropter cum Iustiniani majoris natu ab imper. Leone Bizantio reversi indignationem in se convertisset, quo ejus animo satisfaceret, Ioannem populi iudicio Constantinopolim exulatum mitti curavit, simulque in imperii societatem Iustinianum cum Angelo nepote ex Ioanne filio relegato sumpsit. Exin detecta conjuratione Ioannis Tornarici, Bonique Bragadini contra Duces eos tres inita, reis comprehensis & morte multatis, Duces periculo defuncti sunt. Circa hæc tempora gens Tornaricorū, Bonusq; Bragadinus ædem D. Danielis condidere. Mox anno à Christi nativitate

tate DCCCXXVII. fatis intercepto Angelo
 Duce, solus in principatu Iustinianus,
 filius superfuit, nec tamen supra bien-
 nium. Ejus ultimo anno D. Marci E-
 vangelistæ corpus ex Asia Venetias al-
 latum traditur. Iustiniano diem functo
 frater ejus Ioannes ab exilio revocatus
 Bizantio, Duxque nominatus est: Is
 ædis augustissimæ D. Marci quæ Curia
 Ducali cohæret fundamenta jecit, ma-
 gnaque cum religione sancta D. Marci
 ossa delubro intulit. Hoc tempore
 Veneti maximis copiis in Methamau-
 cenos missis Obelerium interfecere,
 quem cum in locum relegaverant; ur-
 bemque ipsam everterunt: quamob-
 rem Dux tum in Franciam ad Regem
 citatus eo ivit. Sabellicus tamen scripsit
 ejectum conjuratione nobiliorum ali-
 quot civium, principe conjurationis
 Carosio Bonicis filio, eaque propter in
 Galliam profugisse, Carosium vero
 Ducatu præter auctoritatè populi oc-
 cupato, mox Basilii Trasmûdi, Ioannis
 Martunii, ac Dominici Ortianici præ-
 rereaque xxx. primariorû civium, quos
 libertatis publicæ desiderium impelle-
 bat conspiratione captum, & oculis a-
 demptis in exilium actum, occiso prius
 Theodato Aureo, Marino Patriciaco,
 Dominico Monetario, aliisque ex fa-
 ctione

F. L
 ctione C
 tum resp
 rediret V
 lioque T
 nio est. R
 inimiciti
 tractas in
 & ornar
 adempta
 tus anno
 ciam est;
 premium
 cem illi p
 donicum
 multu A
 perat. Is f
 postulavi
 mium M
 stantino
 liam inf
 spatarius
 secundus
 sebatu h
 xdicavit
 Capular
 rificatu
 porci did
 num D
 Castellat
 Dux Pet
 quam in

ctione Carosiana plurimis. Commissa
 tum respublica donec Ioannes è Gallia
 rediret Vrsò Olivolensi Episcopo, Basili-
 oque Trasimundo & Ioanni Martu-
 nio est. Reversus Ioannes non diu post
 inimicitias cum Mastalicia familia con-
 tractas in æde Divi Petri circumventus,
 & ornamentis ducalibus spoliatus,
 adempta barba capilloque, magistra-
 tus anno octavo relegatus in Fran-
 ciam est, ubi sacris inauguratus, vitæ su-
 premum diem cum merore finivit. Du-
 cem illi populus sublegit Petrum Tra-
 donicum Polæ natum, qui Gallico tu-
 multu Æquilio pulsus Venetias se recē-
 perat. Is filium in principatu Collegam
 postulavit Ioannem, & classe LX. trire-
 mium Michaëlem imperatorem Con-
 stantinopolis adversus Saracenos Apu-
 liam infestantes juvit, ideoque Proto-
 spatarius ab eo dictus, qui tum téporis
 secundus ab imperatore Græciæ cen-
 sebatur honor, Dux hic D. Pauli ædem
 ædificavit. Quarto dein anno Sclavi
 Caprularum urbem delevere sub Pon-
 tificatu Maximo Sergii, qui prius Os-
 porci dictus fuerat: eodemque anno fa-
 num D. Margaritæ Maurus Episcopus
 Castellanus cōdidit. Dein orbatus filio
 Dux Petrus, & rempubl. solus gerens,
 quum in reditu à D. Zachariæ domum,
 à con-

à conjuratis quibusdam anno principi-
 parus xxix. fuisse occisus, populi con-
 ventu Tres-viri creati Petrus antistes
 Aquilius, Ioannes Archidiaconus Gra-
 densis & Dominicus Massonius, qui
 de conjuratis & percussoribus habe-
 rent quæstionem; ipseque Dux in D.
 Zachariæ tumulatus anno post C. N.
 D CCC LXIV. quemadmodum Blondus
 scribit. Sublecto tû Vrso Patriciaco, cæsi
 principis familia non prius ædes Duca-
 les ut populo traderet adduci potuit,
 quam insula sibi Pipilia cū immunitate
 & conditionibus certis incolenda con-
 cederetur, ut Blondus auctor est. Sabel-
 licus tamē aliter, quosdam ex principis
 interfecti domesticis reos ejus cædis in
 exilium ejectos, quosdam ad quintum à
 Venetiis lapidem Pupiliam in insulam
 relegatos scribit, qui eo cum uxoribus
 ac liberis profecti tantis incrementis au-
 geri cœperunt, ut frequentissimum id
 oppidum post evaserit; quod deinde Ge-
 nuensi bello deletum est. Locus nunc
 vulgo Poveia nominatur; antiqui Pupi-
 liam, ut ait Sabellicus, dixere Dux Vrſus
 an. principatus xiiii. populi consensu
 Ioannem filium collegam assumpsit.
 Multa præclare contra Saracenos gessit
 qui Anconem cremaverant; hostemq;
 ipsū ora maris Adriatici tota prope-
 modum

F. L.
 modum a
 direpta va
 at idem ib
 tum mulo
 cutus, tan
 ut ingenti
 rursusq; d
 secum, ea
 tantoq; an
 quam ocy
 stitit usq;
 sus ejecta
 tam tutan
 cum ab In
 filio Proce
 set appella
 exinio m
 tintinnab
 N. ut Blo
 Lxx. Prin
 vulgus ca
 Maxima
 inclytus v
 cipatus xv
 pestite. N
 simi patri
 vnnatib
 ob valeat
 voluntat
 tuit, con
 tituit. Is

modum ab Hydrunte Anconam usque direpta vastataq; ad sinum Tarentinum ut idem ibi faceret conversum, magna cum multitudine Christianorum persecutus, tanta fortitudine virtuteq; petiit, ut ingenti cum detrimento ejus fugaret; rursusq; dein ad insulam Gradum profectum, eamque diripientem, tanta vi tantoq; animo aggressus est, ut fugere quam ocysime cogeret: nec insequi destitit usq; dum ex Adriatico sinu prorsus ejecta peste, Italiam parte hac pacatam tutamq; reddidisset. Hac de causa cum ab Imp. Constantinopolitano Basilio Protospatarius Apocrisanorū fuisset appellatus, honoris illius gratiam ex initio munere XII. ingentium ex ære tintinnabulorū rependit anno post C. N. ut Blondus auctor perhibet DCCC. LXX. Prima hæc omnino tintinnabula, vulgus campanas vocat, Græcia vidit. Maxima deinde gloria rerum gestarū inclytus Vrsus vita cōcessit anno principatus XVII. Ioanne filio solo Duce superstite. Nihil & hic à vestigiis laudatissimi patris despectens, Comaclum Ravennatibus ademit: at anno tertio post ob valetudinem infirmam cum populi voluntate fratrem sibi Petrum substituit, confirmatusque dein collegam retinuit. Is æde DD. Cornelii & Cypriani

in

in Methamauceno littore condita
 diem obiit. Tum Ioannes majorem
 fratrem Vrsu[m] accepit collegam cum
 populi voluntate: quo post dies pau-
 cos imperio se abdicante, Ioannes
 etiam dein idem valetudinis causa fe-
 cit, sexto post obitum patris anno. Sic
 cum ambo Duces magistratu[m] ultro ces-
 sissent, populus per comitia Ducem
 legit Petrum Candianum prudentiæ
 consiliiq[ue] maximi viru[m], anno à
 Christi nativitate DCCC LXXXVII. Hic
 prælara classe Naretanos seu Sclavos
 superavit, & iterum adversus eosdem
 pugnans in conflictu cecidit quinto
 mense principatus. Hujus ob mortem
 turbatis vehementer populi animis Io-
 annes Patriciacus quæ abdicavisse ma-
 gistratum modo diximus, gubernacula
 Ducatus recepit ad tēpus, donec tran-
 quillis comitiis Dux alius designaretur,
 uti sexto post interitū Candiani mense
 contigit. Electo itaque tum Petro Tri-
 buno, qui à Christi nativitate DCCCLX-
 XXVIII. annus fuit, Ioannes novo Duci
 magistratum cessit. His temporibus in
 Italia duo reges caput efferre cœperunt
 Francis pretis. Berengarius fuit Forojuli-
 ensis, & Guido Spoletinus. Petrum Tri-
 bunum Ducem Bizantinus Imperator
 Protospatarium etiam appellavit. Is Ve-
 netias

E. I.
 metias m
 usque ad
 co magni
 usq; ad
 sit. Hoc a
 xerūt Hu
 num usq
 runt, & s
 bus repe
 vam, For
 geris dir
 Berengar
 matorum
 affecti qu
 pius illius
 nem cæd
 stem vi
 animadv
 cōversum
 reverter
 perhibet
 calamita
 Petrus T
 clare gest
 explevit
 lus Vrsu
 dus scrib
 Sabellic
 summa
 imperat
 pellatus

metias mœnibus cinxit à Rivo Castelli usque ad D. Mariæ Iudenicæ: quo in loco magnum canalem ab æde Iudenicæ usq; ad D. Gregorîi catena ducta clausit. Hoc anno Italiam vehementer affligerunt Hungari, qui ab Tarvisio Mediolanum usq; ferro flammaq; cuncta vastarunt, & stagna quoq; Venetorum navibus repente factis ingressi. Civitatē novam, Fossamque Clodiam & Caput aggeris diripuerant. Fusi tamen dein à Berengario qui exercitum xv. mill. armatorum contraxerat; verū non tam affecti quin iterum acie dimicantes copias illius propemodum ad internecionem cæderent: quamobrem cum hostem vi pelli haud posse Berengarius animadverteret, ad artes & munera cōversum largitione effecisse ut ad sua reverterentur, Blondus & Sabellicus perhibet, qui copiose temporum horū calamitates monumentis prodidere. Petrus Tribunus Dux gloriā rerū præclare gestarū insignis diem supremum explevit anno principatus xxiii. populus Vrsūm Patriciatum suffecit ut Blondus scribit, sed Vrsūm Badoarium dicit Sabellicus. Is prudentia bonitateq; vir summa fuit, & Protospatarius etiam ab imperatore Constantinopolitano appellatus. Circa hæc tempora Conradus

Germanus Imperii Romani gubernacula adeptus est: quamobrem turbatis passim Italiae rebus maximam ejus partem occupavere Saraceni. Dux Ursus post gestam sapienter rempubl. annis fere XIX. imperium populo restituit, & in D. Felicis Amiani cœnobio vitam reliquam instituto monastico sancte exegit. Successit illi Petrus Candianus qui & Sanutus; nam Candianorum gentem Sanutos postea dictos Sabellicus auctor est. Patrem is habuit Petrum Candianum Ducem, qui uti prædiximus in pugna cum Narentanis cecidit. Protospatarii quoque dignitate ornatus uti superiores. Duces ab Imperatore Bizantino est. Primus imperium Venetum in Liburniam Dalmatiamque provexit; tam enim eo seculo res Imperatorum afflictæ jacebant, ut quacunque vi facile ditionem suam occupari paterentur. Genua quoque tum à Saracenis direpta, cum ejus urbis maritimæ opes viresque labefactæ graviter ea clade fuissent, Veneti subinde mari potentes esse cœperunt, & ex in continuo processu ad tantum maritimæ fortunæ culmen everti sunt, ut hoc tempore non modo rem aliorum quamvis æquent, verum etiam plurimas excedant, quemadmodum exemplis documentisque frequenter

F.
 fitisse Bl
 tique p
 tro Du
 princip
 mum, f
 gis Petr
 frater st
 nio poss
 tentiis d
 doarius
 volunt
 insolent
 rat; ver
 tæ instit
 tantam
 summa
 læticia
 subleger
 Itaque
 trum fi
 confort
 feritaten
 potestare
 etiam in
 condemp
 impetra
 latum n
 patriam
 mærens
 mo, vel
 a migr

stitisse Blondus, Sabellicus, Platina, multique præterea scriptores docent, Petro Duci post annum alterum fere principatus, vel ut alii tradunt, septimum, fati intercepto, populi suffragiis Petrus Badoarius Vrsi olim Ducis frater suffectus est; cui quoque biennio post diem functo populi item sententiis creatus successit Candianus Badoarius filius. Is à patre collega prius voluntate populi assumptus, propter insolentiam ab imperio depositus fuerat; verum in melius dein mutato vitæ instituto, castigante mores ætate, tantam opinionem virtutis collegit, ut summa totius civitatis voluntate ac lætitia patri defuncto in principatu sublegeretur quo dejectus antea fuerat. Itaque Dux factus populi consensu Petrum filium natu minorem imperii consortem ascivit, qui post ob morum feritatem & insolentiam non solum potestate publica spoliatus, verum etiam in carcerem detrusus & capitis condemnatus est; Vitam tamen patris impetravere preces, ut Ravennam exulatum mitteretur; ubi postea nullis in patriam injuriis abstinuit, ut ea propter mærens pater anno principatus septimo, vel ut alii volunt, undecimo de villa migraret. Huic tamen per comitia

356 V R B. VENET. INCREM.
filium eundē qui carcerem & exilium
tulerat uti jam diximus, Petrum Can-
dianum civitas suffecit. Is anno XVIII.
vel XIX. Ducatus tyrannice gesti cum
per seditionem popularium circumfes-
sus in Ducali domo fortiter inde cum
suis se tueretur, flammis in ædes ab
rumultuantibus injectis, ardente tecto
fugam capiens una cum filiolo crude-
liter obruncatus est; incendioque illo
non solum curia Ducalis, sed etiam D.
Marci, D. Theodori, Divæque Mariæ
Iudenicæ templa, privatæ vero domus
supra CCC. conflagarūt. Blondus trium
Ducum qui hunc Petrum Candianum
ordine præcessere memoriam omittit,
nempe Petri Candiani primi, Candia-
ni & Petri Baduariorum; nonnullaque
sub hoc ultimo Petro Candiano com-
memorat, quæ sub primo contigere;
& rursus quædam primi tēporibus at-
tribuit, quæ sunt posterioris, ut hæc
tēpora liquido confundat, fortasle quia
non animadvertit geminum fuisse Pe-
trum Candianum Ducem. Creatus ex in-
pacata post interitum Petri Candiani
civitate Dux Petrus Vrseolus, qui pro-
vinciam oblatam magna constantia
recusavit, & vix tandem ut susciperet
precibus se amicorum summis sivit per-
moveri, maturus vir & sapiens. Inito
itaque

F. L.
itaque
basilica
gione s
flammis
suum in
ditissim
auro m
ornatam
lata tun
diem hi
mam ce
Mauro
nobium
in Aqu
profugie
ra cepit
civitate
sapienci
fusa. S
Petri t
cam ge
valetud
bium D
ro de in
huc sup
bararu
hinc pe
pruden
citurn
anno
dicare

itaque licet invito magistratu, D. Marci basilicam refecit, magnaque cum religione sanctissimas ejus reliquias quæ flammis ardente tēplo fuerant ereptæ, suum in locū reposuit. Tabulam quoq; ditissimā illam & artificiosissimam ex auro mirabili nobilitate gemmarum ornatam, quæ ab Constantinopoli delata tum erat, & in hodiernum usque diem hic visitur, & aram templi summam collocavit. Hoc tempore Ioannes Maurocenus monachus D. Georgii cœnobium auxit. Dux haud diu post clam in Aquitaniam anno imperii secundo profugiens, monasticum institutum vitæ cepit, in luctum & lachrymas cuncta civitate merito propter amissum tanta sapientia humanitateque Principem effusa. Sublectus illi Vitalis Candianus Petri tertii filius; at non diu rempublicam gessit: etenim anno altero causa valetudinis abdicato Ducato, in cœnobium D. Hilarii se deferri voluit, ubi facto deinde concessit. Ejus ædis ruinæ adhuc supersunt ad Brentā in pago Gambararum à Venetiis viii. lapide. Lectus hinc per comitia Dux Tribun^o Memus, prudentiæ singularis, sed admodum taciturnus & verborum parcus vir. Hunc anno xiv. principatus magistratum abdicare, monasticamque vestem sumere

358 VRB. VENET. INCREM.
populus cœgit; cui injuriæ nec diu su-
peruit. Deposuit ab eo magistratum
civitas paribus sententiis ad Petrum
Urseolum derulit, sub quo res Veneta
non solum finitimis in locis, verum
etiam extra stagna longe lateq; crevit:
subjuncta quippe in ditione Parentium
& Polam, itemque Iaderam; dein &
omnem oram Dalmatiæ quæ mari ap-
posita domuit, etiam Belgrado Tragu-
rioque Dalmaticis insulis cum Epetio
parere coactis. Corcyram nigram insu-
per expugnavit, & vi quoque cepit Le-
sinam evertitque. Epidaurios in amici-
tiam accepit: Naretanis imperia dedit;
breviter universum Dalmatiæ tractum
circa mare cû insulis finitimis ab Istria
usque ad extremos Illyrici fines ditionis
effecit Venetæ. Cum hac insigni rerum
gestarû gloria reversus, ex Senatuscon-
sulto Dux Venetiarum, & Dalmatiæ di-
ctus est, ita quidem ut hoc nominis ad
posteriores exinde principes etiam cõ-
mearet. Urbem quoq; Gradum instau-
ravit, quam Pepo Aquileiensis Patriar-
cha fraude captam everterat: refecit
ibidem etiam ædè splendidissimam il-
latis summo cû honore DD. Fortunati
Hermacora, Dionysii, Largi, & Her-
mogenæ ossibus. Domum quoq; nobi-
em secessus causa sibi struxit Heraclia,
cum

359 F
cum suis
ra Venet
Otho, c
aurei pa
manis in
stabat. F
gam sibi
Ioanne
gens no
cenobi
monaci
Dux an
antelo
sepultus
ctus est
haudqua
Lauretu
extrem
ritu ha
tico pr
dederat
dixim
quorum
randem
Flabon
tus, a
exulat
mcre
sump
lus Pe
num,

359 F. LEANDRI ALBERTI
cum summo templo. Circa hæc tempo-
ra Venetias Roma venit Imperat. Cæs.
Otho, civitatemque munere liberavit
aurei pallii, quod imperatoribus Ro-
manis in annos singulos ex pacto præ-
stabat. Posthæc voluntate populi colle-
gam sibi Dux Petrus filium assumpsit
Ioannem. His temporibus Faletrorum
gens nobilis ædem D. Benedicti cum
cænobio fundavit, additis ad alimenta
monachorum fundis plurimis. Petrus
Dux annis XI. principatu gesto cū jam
ante Ioannes fili⁹ decessisset diem obiit;
sepultus in atrio D. Zachariæ. Suble-
ctus est Otho filius. Is virtuti paternæ
haudquaquam impar Adrianos apud
Lauretum tanta strage cæcidit, ut dies
extremum urbis Adriæ fatum ac inte-
ritū habuisse visa sit, quæ mari Adria-
tico propter celebritatem olim nomen
dederat, uti in Romanula transpadana
diximus. Idem Dux Valerianos etiam
quorum regio nunc Corvatia, devicit:
tandem vero conjuratione Dominici
Flabonici hominis nefarii circumven-
tus, ademptaque barba in Græciam
exulatum missus, ibi post diēs paucos
mœrens animam edidit, post V. fere
sumpti Ducatus annum. Suffecit popu-
lus Petrum Centranicum vel Barbola-
num, nam utrumque nomen ejus fa-
milix

360 VRB. VENET. INCREM.
milie fuit. Sub hoc Duce Pont. R. Gra-
densem Ecclesiam regionis Venetice ca-
terarum metropolitanam constituit.
Quarto principatus anno seditione po-
pularium, auctore Vrso Gradese Patriar-
cha Dux Petrus captus & barba spolia-
tus cum habitu monastico in exilium
iuit. Imperium mox Vrso Patriarche
commissum; donec Otho Vrseolus fra-
ter ab exilio revocatus adveniret: at
postquam eum vita jam prius decessisse
constitit, Vrso Patriarcha Ducatus gu-
bernationem apud populum deposuit;
quem mox Dominicus Vrseolus præter
auctoritatem civitatis capessere ausus,
non ultra biduum potuit tenere: impe-
tu enim multitudinis ad eadem qua-
situs, fuga Ravennam evasit, ubi judi-
catus exul post dies paucos mortem
obiit. Eo itaq; fuga dilapso Dominicus
Flabonicus per comitia Dux creatur. Is
& auctor prius fuerat ut Otho Vrseolus
in exilium truderetur, & principatum
adeptus propter inimicitias odiumque
quod cum Vrseola gente privatum ex-
ercebat, omnibus viribus contendit
effecitque quo gens illa plebiscito veta-
retur ad Ducatum aliosve magistratus
ac honores unquam aspirare, jusque
suffragiorum etiam in civitate dein-
ceps habere ullum. Legem vero & uti-
lissi-

F.
lissimam
Ducibus
quod su
porro es
gravis æ
horum
deficit, u
rem Sab
Ænus e
Flabonic
Dominic
laderam
pugnavit
Patriarch
ri ibi clade
statione g
tarenus I
torci, ne
fundavit
magistra
torci fun
in exequi
Dux nov
tis & inge
minatur
poribus
po mort
ricus, qu
lanam j
ad poste
vium cu

lissimam reipublicę rogavit, ne posteris Ducibus collegam in imperio sumere, quod superiores plerique fecerant, jus porro esset. Decimo principatus anno gravis ætate vitam finivit. Blondus in horum Ducum recensione plurimum deficit, uti & in sequentiũ; quamobrem Sabellicũ nos sequemur, quod hætenus etiam fere fecimus. Dominico Flabonico Duci vita defuncto populus Dominicum Contarenum suffecit. Hic Iaderam quæ ab imperio defecerat, expugnavit: intereaque Pepo Aquiliensis Patriarcha, Gradu iterum capto, majori ibi clade quam prius, incendio ac vastatione grassatus est. Dominicus Contarenus Dux cœnobium D. Nicolai litorci, nec procul hinc aliud D. Angeli fundavit. Animam edidit post annum magistratus xxvi. & ad D. Nicolai litorci funere publico elatus est. Ibi tum in exequiarum ejus solennibus repente Dux novus à populo communibus votis & ingenti totius civitatis lætitia nominatur Dominicus Sylvius. His temporibus Dominico Olivolensi Episcopo mortuo, Ducis filius suffectus Henricus, qui Olivolensem Ecclesiam Castellanam jussit vocari, quod nomen hinc ad posteritatem manavit. Ducem Sylvium cum in Normannos ad Dyrrachium

362 VRB. VENET. INCREM.
chium esset profectus, anno principatus XIII. male gesta re Venetias reversum populus ab imperio deposuit. Aliam tamen anno XXIII. Principatus fato concessisse prodiderunt, & in D. Marci sepultum. Successit rite per comitia Vitalis Falerius, qui per legatos ab Imperator. Constantinopolitano Alexio, Dalmatiae Corvatiæque imperium obtinuit, primusque regionum illarum omnium Dux, uti in quibusdam annalibus legitur, appellatus est. Circa hæc tempora Venetias ab Tarvisio venit Imperator Henricus IV. qui admiratione summa propter situm loci ac descriptionem ædificiorum commotus, post multa de laudibus civitatis dicta, Regnum eam nuncupavit, quoniam regni formam tot insulæ confertæ tectis habere videbantur. Hoc anno quoque sacrum Divi Marci Evangelistæ corpus, quod diu abditum latuerat, repertum, & maximis populi honoribus affectum traditur, Marcus quoque Iulianus cœnobium Virginis tum quod Charitatis dicitur, ædificavit. Deinde Laureti castellum quod ob antiquitatem penconcederat, Dux Vitalis refecit, additis immunitatibus permultis quo frequentius incoleretur locus. Defuncto eoduodecimo Principatus anno, vel, ut alii,

alii, decimo tertio, Vitalem Michaëlem
 populus Ducem dixit. Is classem du-
 centarum navium in Ioniam misit quo
 tempore Christiani ad bellum sacrum
 in Asiam ivere. Obiit anno Ducatus
 quinto; suffectusque civitatis suffragiis
 Orlasus Falerius, sub quo Balduinus rex
 Hierosolymarum Venetis ob res maxi-
 mas contra Saracenos gestas ædem, vi-
 cum, forum, aream, una cum Francis
 habere permisit apud Ptolemaidem,
 ubi jus arbitrio exercent suo, nec solum
 ea in urbe, sed in Hierosolymitani regni
 omnibus ubi vellent idem concessit,
 additis præterea multis prærogativis.
 Hoc tēpore quoq; Venetiis incendium
 vastissimum est obortum, quo plurima
 tecta magnaq; pars urbis conflagravit:
 etenim à domibus Henrici Zenonis e-
 vagata flamma usque ad ædem D. A-
 postoli processit, cremataque tota hac
 regione trans canalem magnum ven-
 to acta, etiam D. Cassiani insulam ab-
 sumpsit: hinc insuper usque ad Matris
 Domini fanum omnia hausit, & ulte-
 rius etiam D. Agathæ vicum, D. Au-
 gustini, Diviq; Stephani trans canalem
 vastavit. Ignem hunc alius est secutus
 major, altero vel paulo amplius mense,
 qui ab ædificiis Zancanorum in insu-
 lam D. Laurentii processit; hinc evaga-
 tus

tus utrinque denas senas urbis insulas
 exedit cum parte Ducalis domus quæ
 ad ædem D. Bassi erat cõversa. Blondus
 auctor est plebanica templa fere vigin-
 ti arsisse. Eodem tempore Methamau-
 cum etiam incendio flagravit, paucosq;
 post dies cum terremotibus, tum inun-
 datione deletum pene totum est: qui-
 bus casibus etiam Venetiæ tum magna
 ex parte conquassatæ. Mirum porro
 videri debet nemini, tanta his tempo-
 ribus incendia coorta neque solum Ve-
 netiis, verum etiam aliis in urbibus Ita-
 liæ, quemadmodum apud Bononienses
 atque Mediolanenses, uti in historiis
 Bononiæ scripsimus; quippe quia tum
 domus plerumque materia constabant
 lignea, uti etiamnum in Gallia Germa-
 niaque; quamobrem accensus uno in
 loco ignis facili momento ventorum
 vi longe lateq; spargebatur. Hujus quo-
 que Ducis temporib⁹ Gradonici fanum
 D. Cypriani cū cænobio condidere Mu-
 riani, quo virgines à Methamauceno
 D. Cypriano monasterio translata. Pa-
 riter & domus Hilarianæ; Methamau-
 cenæ sodales ædem D. Sorboli incolen-
 dam acceperunt, Badoariiq; templum
 Sanctæ Crucis cum virginio funda-
 vere. Post hæc Ordelasus Dux laderam
 recepit quæ à Venetis ad Hungariæ
 regem

F. LE
 regem dete
 sus Húgaro
 cæ perit a
 tiaque del
 magnis cu
 Comitibus in
 nicus Mich
 sem cc. na
 stantes Chr
 misq; rebu
 cipiens apu
 Theodori c
 cum hono
 thonem etia
 viq; Tragur
 tempestate
 Pera delata,
 sita sunt. D
 stratus xi. f
 rempli D. C
 rem illi pop
 generum. H
 in Veneran
 que Gatilosi
 Xenodochi
 num extrux
 discordiæq;
 exorta. D
 cepit & E
 adversus R
 adjuvit: ta

regem defecerat; ac dein bellum ad-
 versus Húgaros in Illyrico gerens, ictu lan-
 ceæ periit anno principatus xix. Vene-
 tiasque delatus sepulchrum in D. Marci
 magnis cum honoribus adeptus est.
 Comitibus inde protinus indictis Domi-
 nicus Michael Dux appellatur, qui clas-
 sem cc. navium in Turcas Syriam infe-
 stantes Christianis duxit auxilio; maxi-
 misq; rebus in Asia gestis domum se re-
 cipiens apud Chion insulam glorioso D.
 Theodori corpore potitus, id maximis
 cum honoribus Venetias attulit. Me-
 thonem etiam in Peloponneso domuit,
 viq; Tragurium & Eperium cepit. Hac
 tempestate D. Donati ossa Venetias à
 Pera delata, religioseq; in ejus æde po-
 sita sunt. Dominicus Dux anno magi-
 stratus xi. fatis interceptus in vestibulo
 templi D. Georgii sepultus est successo-
 rem illi populus dedit Petrum Polanum
 generum. Hujus sub principatu Fanum
 in Veneram ditionem venit, Petrus-
 que Gatilosus ædem D. Clementis cum
 Xenodochio juxta Canalem orpha-
 num extruxit; odia quoque gravissima
 discordiæque inter Venetos & Pisanos
 exortæ. Dux hic Corcyram insulam
 cepit & Emanuele imperatorem
 adversus Ruggerium Siciliæ regem
 adjuvit: tandem principatu annis.

366 VRB. VENET. INCREM.
xix. gesto vita concedens successorem
habuit ex auctoritate populi Domini
cum Maurocenum, qui urbes Istriæ
tributo devinxit. Sub hoc turris exi-
mia D. Marci tintinnabulorum, Cam-
panile vocant, ædificari cæpta, cujus
fundamenta quæ latent plus operis ha-
bere credo, quam ad auras extet, ait
Sabellicus, & summum fastigium adeo
sublime est, ut aurei tecti fulgor in alto
navigantibus ad cc. stad. veluti sidus
appareat, ipsaq; ex turre naves ab Istria
Liburniaq; solventes conspici queant.
Sed antea satis multa hoc de opere di-
ximus. Eodem tempore fanum D. Vir-
ginis quod crucigerorû dicitur, condi-
tum, item ædes D. Matthiæ Apostoli à
Gausonibus, aream cõcedente Bernar-
dõ Cornario. Supremum spiritum Dux
Dominicus edidit anno fere principa-
tus octavo; tumultus honorifice in æ-
deCruceia. Populus subinde Duce[m] ap-
pellavit Vitalem Michaëlem secundum,
qui sumptis imperii solennibus pacem
cum Pisânis fecit, Tragurium excidit,
partem murorum Epidauri dejecit, in-
sulam insuper Chion in ditionem sub-
juxit. Tandem inelyta virtute homo
principatus ann. xvii. circumventus
inimicorum invidia trucidatusque est
qua re intellecta populus comitiis coa-
ctis,

Ais, creatisque statim decem-viris, rem-
 pub. donec de summa rerum statueret-
 tur illis cōmendavit. Dein communi-
 bus sententiis Aureus Malipetra vir op-
 tim⁹ Dux appellatur; qui recusato prin-
 cipatu auctor populo fuit ut Sebastianū
 Cianum ingenii summi ac spectatæ vir-
 tutis hominem eo magistratu ornaret,
 quemadmodum etiam statim factū est.
 Hujus temporibus Venetias è Græcia
 navibus onerariis quas vulgo zattaras
 vocant, tres eximie magnitudinis colū-
 næ sunt advectæ. Quidam Constanti-
 nopoli delatas tradidere, nulla pene di-
 versitate, quoniam & illa Græciæ urbs
 censetur. Quum ex navibus in terram
 deponerentur, una molis vi fractis ar-
 tificum organis in aquas decidit, ubi
 etiamnum imo in fundo cerni potest:
 aliæ duæ circa fori Marciani caput lo-
 catæ modico inter se spatio, quemad-
 modum nunc conspiciuntur, de qui-
 bus supra mentionem fecimus. Artem
 qua tam vastæ moles erigi potuerē Sa-
 bellicus præscriptâ se reperissē testatur,
 asperginem validissimorum rudētum,
 & funes novos aquis madefactos pau-
 latim se contrahentes; inventorem rei
 Longobardum fuisse, nec aliud indu-
 striæ postulasse præmium, quâ ut alea-
 toribus hoc intercolumnio ludere vel
 dolo

docto malo impune liceret. Primus hic
 Dux pontem Rivialti fecit. Temporibus
 ejus Venetias accessere Pontifex Romanus
 Alexander III. & Imperator Cæsar
 Fridericus Anobarbus, quos in gratiam
 invicem restituit; quamobrem ut se
 gratū rursus Pontifex ostenderet, item-
 que Fridericus Imperator, præter dona
 multis eum etiam prærogativis orna-
 runt. Inter cætera dedere tubas argen-
 teas octonas, umbraculum, facem can-
 didam, jusque in plumbum signandi.
 Sub hoc etiam sapientissimo Duce D.
 Marci templum auctum est. Decessit.
 dein anno imperii septimo, vel ut alii
 scribunt octavo, gravis admodum æta-
 te; sepultus in D. Georgii. Tum comitiis
 coactis populus Quatuor-viros creavit
 deligendorum quadraginta virorum à
 quibus Dux diceretur. Ita Dux factus
 Aureus Malipetra qui prius imperium
 recusaverat. Is industria summa Pisanos
 ab Anconitanorū amicitia disjunctos
 in societatem Veneti nominis per-
 traxit; tandemque nono anno, vel deci-
 mo quarto vel vigesimo principatus,
 tanta quippe hic auctorum varietas,
 deposito magistratu vitam monasti-
 cam in cœnobio Sanctæ Crucis capes-
 sivit, ubi supremum edidit spiritum.
 Huic igitur imperium abdicanti ex ple-
 biscito

F. L
 biscito
 bus Dux
 lus. Is P
 cepit, &
 ce cum P
 vium præ
 belli instr
 Turcas m
 gnavit: u
 Imperato
 bus orba
 nopolis r
 necato A
 llo simul
 lim cepit
 rium Fran
 rii quad
 quemad
 His ipfis
 netis à B
 zantii co
 cto hoc
 mulato,
 creatus
 Ducis fili
 diversis
 tas imp
 tam ma
 rone, G
 Herina,
 Sciatos,

biscito de quadraginta-viris electori-
 bus Dux suffectus est Henricus Danda-
 lus. Is Polam à Pisanis occupatam re-
 cepit, & mœnibus nudavit; deinde pa-
 ce cum Pisanis facta classẽm cccxl. na-
 vium præter Lx. triremes quas ab initio
 belli instructas Veneti habuerant, in
 Turcas misit: Iaderam quartum expu-
 gnavit: una cum Francis Isaacum olim
 Imperatorem ab Alexio fratre lumini-
 bus orbatum in imperium Constanti-
 nopolis reduxit Alexio pulso. Deinde
 necato Alexio alterius Alexii Mirtilli fi-
 lio simul cum Francis Constantinopo-
 lim cepit, quum sortibus ductis impe-
 rium Francis, Patriarchatus cum impe-
 rii quadrante Venetis ex pacto cessit,
 quemadmodum nonnulli prodiderunt.
 His ipsis temporibus insula Creta Ve-
 netis à Balduino Gallo Imperatore Bi-
 zantii condonata est. Diem postea fun-
 cto hoc Duce, & in atrio D. Sophiæ tu-
 mulato, sententiis xl. virorum Dux
 creatus Petrus Cianus Sebastiani olim
 Ducis filius; sub quo Venetis civibus
 diversis loca hæc cõcessa, sic ut auctori-
 tas imperii summa penes remp. Vene-
 tam maneret, Corcyra, Methone, Co-
 rone, Gallipolis, Naxos, Paros, Melos,
 Herina, Andros, Chalcis, Tenos, Mirina,
 Sciatos, Philocalos & Lemnos. Conces-

370 VRB. VENET. INCREM.
fionis ea causa fuit quoniam ab ipsis
quibus cōcedebantur, in ditionem sub-
junctæ fuerant: diu vero deinceps in
Veneti nominis potestate constitere.
Deducta etiam hoc tempore colonia
est Candacem, uti olim vocabatur, quæ
Candia nunc, in Cretam: equites ex pa-
tricioꝝ ordine: pedites è plebe dedu-
cti. Tabulam quoque sub hoc Duce au-
ream in D. Marci ara qua de supra me-
moravimus plurimū nobilissimis gem-
mis & margaritis uti nunc cernitur, or-
navit Angelus Falerius reip. procurator.
Dux jam ætate confectus ann. imperii
XXII. quum se porro negotiis curisq; rei-
publ. sufficere haud posse putaret, vi-
tamq; reliquam in otio sancte cuperet
exigere, deposito spōte magistratu cœ-
nobium D. Georgii ingressus nec diu
post vitam finiit, illatus monumento
juxta patrem. Deinde XL. virorum sus-
fragiis Dux creatus est Jacobus Theupo-
lus. Hujus principatu Iadera quintum
à Venetis defecit, protinus tamen re-
cepta, concedente quoque Bela Hun-
garorum rege jus omne quod ad Hun-
garicum regnum ex ea urbe pertineret.
Jacobus annis XX. repub. gesta moriens,
sepulcro conditus est in DD. Ioannis
& Pauli æde quam Prædicatorum fa-
milia tenet, primusque Ducum tumulo
hoc

F. L.
hoc fan-
Ducatu h
novo inf
dit Sabell
Ducum
quis cogn
inveniet, q
summum
dentiam
Commet
notto Fle
Dux anno
monume
nactus est
nerium Z
gna cum
sta, quem
licus mer
is obiit a
conditus
ctus Laur
cis filius,
nonien sit
na fractis,
cta ventu
in Bonon
legitur. I
cum laud
ctus mon
juxta pat
munibus

hoc fanum nobilitavit. Successorem in Ducatu habuit Marinum Maurocenū, novo instituto designatum, ut prodidit Sabellicus: condita namq; tunc alia Ducum creandorum ratio, quam si quis cognoscere velit, apud Sabellicum inveniet, qui libro hae de re composito summum ingenium summamq; prudentiam legis auctorum celebravit. Commemoratur etiam à Donato Iannotto Florentino. Decessit Marinus Dux anno imperii quarto, conditusque monumento in D. Marci. Successorem nactus est per electorum suffragia Rainerium Zenonem, cujus tempore magna cum Genuensibus mari bella gesta, quemadmodum Blondus & Sabellicus memoriae prodiderunt. Mortem is obiit an. principatus xvii. sepulcroq; conditus in DD. Ioan. & Pauli. Suffectus Laurentius Theopolus Iacobi Ducis filius, à quo praeliis aliquot cum Bononiensibus ad Primarium varia fortuna fractis, tandem ad cōditiones & pacta ventum, uti apud Blondum & item in Bononiensium annalibus perscriptū legitur. Is dein anno imperii summa cum laude ac gloria gesti sexto defunctus monumento DD. Ioannis & Pauli juxta patrem illatus est. Electores communibus sententiis Iacobum Contarenum

renum suffecere. Sub hoc armis in potestatem retracti Iustinopolitani Istriæ qui defecerant, pugnaeque graves cum Anconitanis in mari factæ, cum quibus tamen & pax deinde composita. **Confectæ** ætate Iacobus imparque jam reipublicæ curis magistratum patribus restituit: nec diu post vita concedens in sodalium Minorum æde sepultus est, primus omnino Ducum eo illatus. Post ejus abdicationem communi consilio Dux electus absens Ioannes Dandalus, sub quo Ptolemaidem Saraceni ceperunt. Animam edidit anno principatus decimo, magnaque pompa funus ductum ad ædem DD. Ioannis & Pauli, ubi monumento majorum illatus. Peractis statim ejus exequiis seditio in civitate gravis oborta plebis, minaciter & acerbe de patritiorum ordine conquerentis, & Iacobum Theupolum virum gravem prudentemque Ducem postulantis; qui re cognita, studio reipub. libertatisque patriæ ductus plebi sapienter restitit; sed ut vi & furori multitudinis obviam iri haud posse videret, insequenti nocte clam ad Marocium cepit fugam; ibique tantisper latuit donec tumultus consideret. Dein ex instituto ac lege civitatis Dux creatus est Petrus Gradonicus, tum temporibus in Prætura Iusti-

F.
Iustinop
durante
victi; co
polus c
Badoari
rumq; p
causa; s
supplic
runt. Ex
nis XII.
D. Cyp
fragiam
D. Do
observa
se princ
numen
jacet. V
rantius
anni la
premu
ci tem
patrum
cognos
patriam
bellicus
Scalige
regulo
stellun
pit. C
S. C.
lis pol

Iustinopolis absens. Hujus principatu durante Veneti à Genuensibus classe victi; conjuravitq; Bajamontes Theopolus cum Quirinis, Barociis, Doriis. Badoariis, & Basiliis, in necē Ducis aliorumq; plurimorum imperii occupandi causa; sed proditis eorum consiliis, rei supplicio affecti. Iaderani sexto defecerunt. Excessit Dux Petrus, imperio annis XII. mensibus IX. gesto: sepultus in D. Cypriani. Secutus per Electorū suffragia Marin⁹ Georgius, qui cœnobium D. Dominici fratrum Prædicatorum observantię ut vocant, fundavit, & mense principatus X. fatis interceptus, monumento in DD. Ioannis & Pauli æde jacet. Huic rite successit Ioannes Superantius, qui Ducatus sexto mense XVI. anni Iaderanis in ditionem receptis supremum diem explevit, situs in D. Marci templo juxta Baptisterium. Sublectus patrum suffragiis Franciscus Dandalus cognomento Canis ob pietatem erga patriam insignem, ut Blondus & Sabellicus in historiis perhibent. Is bello Scaligeros petiit Veronæ Patavique regulos, & Tarvisium, Bassianum, Castellum Baldi, aliaque multa oppida cepit. Castellum Baldi tamē & Bassianum S. C. Carriensibus Patavinorum regulis postea condonata. Diem Franciscus

374 VRB. VENET. INCREM.
obiit anno principatus XI. successitque
lege civitatis Bartholomæus Gradoni-
cus Hoc Duce spatiosissimum illud co-
mitium in Curia factum, ubi patriciorū
ordo magistratibus tum urbanis tum
provincialibus creandis coit, & non-
nunquam diebus integris octo dū sen-
tentiis variaretur, nec priusquam con-
veniret abscedendi esset facultas, com-
moratus est, uti Sabellicus tradidit. Co-
mitium id summorum pictorum opera
nobilitant, præcipueque Belinorum: &
visuntur hic Iacobi Sannazarii, Petri
Bembi Cardinalis & Andreæ Navagerii
doctissimorum hominum expressæ ad
vivum imagines. Sabellicus scribit tra-
didisse quosdam, his temporibus pri-
mū omnium ex urbe magistratus Me-
thamaucum, Pupiliam, & Palestrinam
missos. Bartholomæus Dux annū alte-
rum, menses novē in principatu tantū
vixit, monumento illatus magna cum
pompa in D. Marci æde, Successit rite
designatus Andreas Dandal^o ab insigni
benignitate humanitateque, nec major
annis xxxvi. mansuetissimus appella-
tus. Literarum studiis admodum dedi-
tus erat, & non inelegantes, ut Fran-
ciscus Petrarcha testatur, historias scrip-
sit nominatimque celeberrimas rerum
Venetarum. Hac tempestate Iaderani
septi-

septimo defecerunt; sed armis & vi
 protinus in potestatem redire coacti.
 Classẽ quoque Genuensium apud
 Sardiniam Veneta devicit. Anno dein-
 de principatus magna cum laude gesti
 duodecimo, Andreas fato cum concess-
 sisset, in æde D. Marci conditus monu-
 mento est, Sublectus rite Marinus Fale-
 rius Vallis Marinæ Comes & Eques au-
 ratus, legatione ad Max. Pontificem
 absens. Hoc tempore classẽ Venetam
 Paganus Aurius Genuensium classis
 præfectus rupit. Dux Marinus ob affe-
 ctatam tyrannidem imperii mense no-
 no cæsus est, sublectusque Ioannes Gra-
 donicus cognomento Nasonus, qui
 pacem mox cum Genuensibus fecit, &
 post mensem imperii decimũ quartum
 fato interceptus, honorifico funere de-
 latus ad ædem Sodalium Minorum ibi
 sepultus est. Dux tum dictus absens
 Ioannes Delphinus, qui principatus
 anno quinto supremum diem clausit
 inque Divorum Ioannis & Pauli æde
 jacet. Patres Laurentium Celsum ab-
 sentem quoque tum suffecere, sub quo
 cum ab imperio defecissent Creten-
 ses, domiti mox armis & bello sunt ductu
 auspiciisque Ludovici Vermii copiarum
 Veneti nominis præfecti. Tertio dehinc
 anno, mense decimo principatus exacto

Laurentium fata rapuere, qui magna cum pompa sepultus apud Cælestinos. Successorem accepit Marcum Cornalem; cujus tēporibus cum iterum Cretenfes defecissent, armis in potestatem redacti sunt. Obiit post anni III. mensem octavum, situs in D D. Ioannis & Pauli. Ducatus hinc ad Andream Contarenum rite delatus. Is accepto de se civitatis iudicio clam in agrum Patavinum se subdlexerat: multis tamen conjunctorum amicorumque consiliis adactus, qui patrum mentem voluntatemque; certam esse docebant magistratum capere eum oportere; sin minus, exilio multatum tanquam patriæ hostem, domoque direpta bona ejus in publicum redigenda, suscepit quidem imperium, at prorsus invirissime. Circa hæc tempora cum Tergestini defecissent, bello petiti atque in ditionem retracti sunt. Pugnatū etiam cum Genuensibus frequenter, qui fortunam belli secuti maximis jam cladibus affecta re Veneta Fossam Clodiam usque pervenerant. Vicit tamen ad extremum Veneta classis, & exinde feliciter hostem persecuta Fossam Clodiam decimo mense postquam à Genuensibus occupata fuerat, recepit. Pax dein anni sexti mense quarto post inceptum bellum facta.

Coa-

F. J.
 Conta
 fato ra
 tus est
 chaëli
 quartu
 Ioanni
 Succes
 lectoru
 tate se
 scuro
 stupru
 quam
 rat, n
 quibus
 sus, ut
 agere e
 cule n
 ve. Vi
 Princ
 est in
 cessor
 sub qu
 Veron
 Bellun
 dislaus
 Diem
 honor
 rinæ.
 ultim
 extinc
 senten

Contarenius supra xiv. annū princeps
 fato raptus, in D. Stephani æde sepul-
 tus est. Patres insignia Ducatus Mi-
 chaëli Mauroceno tradidere, qui post
 quartū mensem vita decedens in D D.
 Ioannis & Pauli sepulchrum habuit.
 Successit Antonius Venerius absens e-
 lectorum votis dictus. Is tantā integri-
 tate severitateque fuit vir, ut filium ob-
 scuro carcere necari voluerit propter
 stuprum virgini oblatū civis filiꝯ: quan-
 quam & occidendum publice decreve-
 rat, nisi patrum intercessissent preces,
 quibus se permoveri hæctenus est pas-
 sus, ut in carcere supremum vitæ diem
 agere eum pateretur, exemplum her-
 cule nec impar gloriæ Bruti Torquati-
 ve. Vira concessit tam justus ac severus
 Princeps anno Ducatus xviii. delatusq;
 est in ædem D D. Ioannis & Pauli. Suc-
 cessorem accepit Michaëlem Stenum;
 sub quo in Venetam venire ditionem
 Verona, Vicentia, Colonia, Feltrium,
 Bellunū, Patavium: Iaderamque La-
 dislaus Hungariæ rex Venetis vendidit.
 Diem functus anno principatus xiii.
 honorifice delatus est in ædem D. Ma-
 rinæ. Traditum à quibusdam scimus,
 ultimum eum familiæ suæ, Stenorum
 extinxisse nomen. Sublectus patrum
 sententiis statim Thomas Mocenicus,

378 V R B. VENET. INCREM.
qui tam legationem ad Gabrinū Fon-
dulum Cremonæ tyrannum obibat.
Eo insignia Ducatus tenente Venetum
in imperium venire Civitas Fori-Julii,
Opitergium, totaque Fori-Julii regio:
Basilica D. Marci incendio conflagra-
vit, instauratæque Ducales ædes. Post
decimum principatus annum, mensẽ
tertium mortuus, in æde D D. Ioan-
nis & Pauli monumento conditus est.
Patres Franciscum Fuscarum suffece-
runt, sub quo ad Veneti nominis au-
ctoritatem se contulere Brixia, Bergo-
mum, & Ravenna. Clades etiam ad Ca-
ravagium à Francisco Sfortia Mediola-
nensium legato accepta; cum quo dein-
de cõtracta societas in imperium acce-
pta Crema, rursusq; bellum gestum, tan-
dem vero cum Dux Mediolani esset fa-
ctus, amicitia denuo inita fœdusq; per-
cussum. His temporibus Venetias ve-
nit Fridericus III. Imper. cum Eleono-
ra Imperatrice, quibus haud diu ante
Pontifex Max. Augustulem coronam
Romæ imposuerat. Eos Dux & patres
summis honoribus exceptos amplissi-
mis quoque muneribus ornare. Du-
cem hunc dein annum ætatis xix. a-
gentem prudentissime repub. gesta au-
ctaque, quoniam ob decrepitam æta-
tem publicis amplius curis haud suffi-
cere

F
cere v
posue
qua re
xxxiv
tamen
dolore
que est
bitu in
in pon
ce cum
vestem
quod d
rum ex
Dux al
Sabellid
annum
vita cor
fitus. Su
rus, qu
cem cu
operam
quo cor
Sub hoc
vir Otho
cum cor
que nov
sta, spir
mento
Nicolau
num a
imagin

cere videbatur, patres ab imperio deposuere, sublecto Paschale Malipetra: qua re senex intellecta, principatus an. xxxiv. quoniam in affecto corpore vis tamen animi vigebat, non diu post ex dolore mæroreque; mortē obiit; delatusque est in eodem sodalium Minorum habitu insignibusque Ducalibus exornatus, in pompa funeris comitante novo Duce cum patribus magistratibusque; urbis vestem atram ac lugubrem indutis; quod omnino absque temporū superiorum exemplo contigisse, nimirum ut Dux alter alteri funus duceret, etiam Sabellicus testatur. Paschalis vero post annum quartum, mensem sextū & ipse vita concessit, in DD. Ioannis & Pauli situs. Successit rite Christophorus Maurus, qui Anconam ad Pium II. Pontificem cum triremibus aliquot profectus, operam suam in bellum Turcicum de quo consilia tum erant inita, obtulit. Sub hoc Principe Chaleidem expugnavit Othomanus Turcarum rex. Adem cum cœnobio D. Iobis struxit; annisque novem, mensibus sex republica gesta, spiritum supremum edidit, monumento positus in Divi Iobis eade. Patres Nicolaum Tronum suffecere, qui nummum argenteum percussit cum sua imagine, Tronos vocant, & post xx.

Ducatus mensē excessit, situs in æde
 sodalium Minorum. Sublectus inde Ni-
 colaus Marcellus, qui nummum & ipse
 cum suæ gentis appellatione signavit,
 & vix xv. mense principatus exacto
 moriens sepulcrū habuit in D. Marinæ.
 Secutus est Dux rite designatus Petrus
 Mocenicus, à quo nūmus dictus gemi-
 ni Marcelli pretio Mocenicus. Fato con-
 cessit anni principatus secundi mense
 altero, in D D. Ioannis & Pauli situs.
 Eius temporibus in Forum-Iuliam in-
 curfarunt Turcæ, ferroque & incendio
 cuncta vastavere passim, ut Sabellicus
 in historia rerum Venetarum copiose
 perscripsit. Successit in Ducatu patrum
 sententiis Andreas Vendraminus, qui
 anno principatus altero diem supre-
 mum finivit, delatusque est funere in
 eodem Servorum. Excepit hunc Ioannes
 Mocenicus Petri olim Ducis frater; sub
 quo Scodram Turca cepit ob præfecti
 socordiam quem Venetus præsidio loci
 imposuerat; maximumque bellum ac
 diuturnum cum Hercule Atestino Fer-
 rariæ regulo gestum; in quo totius pro-
 pemodum Italiæ principes adversus Ve-
 netos pugnare: sed cū ii de magnitu-
 dine animorum ac viribus nihil quic-
 quam demitterent, tandē pax huiusce-
 modi conditionibus facta est, ut Polici-
 nium

F
 nium
 quere
 pore c
 nes. E
 diem
 æde t
 patres
 ptus in
 niam r
 to illa
 cessio
 cum f
 ciz reg
 Medic
 erat p
 & Son
 Veneti
 quop
 Carol
 gnum
 sum,
 fred
 Venet
 Ducis
 nem in
 Bajaz
 occup
 sto fa
 de Ch
 Succ
 redan

nium Rhodiginum apud ipsos relin-
 queretur. Ducales etiam ædes hoc tem-
 pore conflagrarunt, refecitq; mox Ioan-
 nes. Eo dein principatus anno septimo
 diem functo, ac in DD. Ioannis & Pauli
 æde tumulato, Marcum Barbadicum
 patres Ducem appellarunt, qui fato rap-
 ptus ingenti cum civitatis dolore, quo-
 niam mirifice diligebatur, monumen-
 to illatus est in fanum Charitatis. Suc-
 cessorem habuit Augustinum Barbadi-
 cum fratrem. Is cum Ludovico Fran-
 ciæ rege fœdus icit de Ludovico Sfortia
 Mediolani imperio pellendo. Societatis
 erat perscriptum legibus ut Cremona
 & Soncinum eam tota Abduæ Glarea
 Venetis cederet, uti etiam evenit. Antea
 quoque Ferrandinus rex Neapolis bello
 Caroli octavi Francorum regis qui re-
 gnum Neapolitanum cepit, Brundu-
 sium, Monopolim, Hydruntû, & Man-
 fredoniam magna pecuniæ vi accepta
 Venetis oppignoraverat. Hujus insuper
 Ducis temporibus Methonem & Coronem
 in Peloponneso, item Naupactum
 Bajazetes Othomanus Turcarum rex
 occupavit. Imperio dein annis xv. ge-
 sto fatis absumptus Augustinus in æ-
 de Charitatis monumento positus est.
 Successorem habuit Leonardum Lau-
 redanum, virum bonum ac sapientem,
 cujus

cujus tēporibus omnes propemodum orbis Christiani principes societatem contraxerant adversus Venetos; quos cum Ludovicus XII. Franciæ rex in Italiam exercitu adducto, memorabili apud Ripaltam pugna cæcidisset, imperium eorum exuere, Bergomum, Brixia, Cremona, Verona, Vicentia, Patavium, cum maxima Forijulii parte, Crema item & Soncinum, & alia plurima Lombardiæ Marchiæque Tarvisinæ oppida, Romanulæ quoque Ravenna, Cervia, Faventia, Ariminum, Apuliæ Monopolis, Brundusium, Trinium, & Hydruntum. Vidit tamē idem Princeps receptū primo Patavium, deinde cum Veneti Ludovicum regem ejusque successorem Franciscū fœdere sibi conjunxissent, etiam, Bergomum, Brixiam, Vicentiam, totumque Forumjulium. Mortuus, annis XIX. mensibus VIII. diebus XX. sapientissime gesta republica, post Christi nativitatem MDXXI. anno. Funus maxima pompa ductum ad DD. Ioan. & Pauli ædem, ubi situs est. Patres Antonium Grimanium postridie Nonas Iunii sublegere, senē admodum, & ætatis annum LXXXVI. mensē VI. agentem. Is fortunæ ludum variis casibus tulerat: nam cum olim ob rem infeliciter adversus Turcas mari gestam, sum-

F. I.
summa
mationi
& centu
mis inde
so pene r
Christi n
tus ab ex
tor erat f
super app
stratu an
te MDXX
ad D. An
que sum
bata civi
nacta est,
corporis,
decoratu
ra, com
qui hom
humanu
ximarum
exercitus
cæ tempo
verat, qu
tis amissi
defatigat
vero com
sit qua su
mnes, sa
derate qu
Christi n

summa sane cum dignitatis & existimationis jaçtura exulare in Creta uno & centum annis fuisset jussus, difficilimis inde reipublicæ temporibus amisso pene toto continentis imperio. post Christi nativitatem MDX. anno revocatus ab exilio, Divique Marci Procurator erat factus; ad extremum Dux insuper appellatur. Decessit in hoc magistratu anno secundo, à Christi nativitate MDXXIII. funere delatus honorifice ad D. Antonii Castellani sanū. Hoc itaque summi ingenii ac sapietia viro orbata civitas, Andream Grittum Ducem nacta est, eximium hominem, & tam corporis, quam animi dotibus egregie decoratum: erat enim præclara statura, commodissimoque membrorum qui homini contingere queat habitu, humanus, facundus, & usu rerum maximarum pacis bellicque temporibus exercitus. Multos calamitosis reipublicæ temporibus pro patria labores obiverat, quum illa totius fere continentis amisisset imperium; nec unquam defatigari se ulla in re erat passus. Eadē vero cōmendatione principatum gessit qua superiores reipublicæ curas omnes, sapienter nimirum & juste moderateque. Vita concessit anno post Christi nativitatē millesimo quingentesimo

384 V R B. VENET. INCREM.
tesimo, trigesimo octavo, mense De-
cembri, magno sui apud mortales de-
siderio relicto; sepulchroque conditus
est in Divi Francisci Venialis, Patres
insequenti mense M D XXXIX. anno
Petrum Landum appellavere Ducem,
qui consiliis optimis summaque pru-
dentia rem maritimam itemque con-
tinentis rexerat, & maximam apud
omnes virtutis opinionem erat con-
secutus. Præfuit ad annum usque
M D XIV. à Christi nativitate, quo
mense Novembri fati concessit. Fu-
nus ductum in D. Antonii Castellani
ædem, ubi monumentum vivus ipse
sibi nobile, posuerat. Successorem ha-
buit eodem anno ac mense designa-
tum Franciscum Donatum, exploratæ
notæque virtutis & summæ severitatis
prudentiæque virum, qui nunc insi-
gnia Ducatus gerit.

VII. SE-

V E

ET B

eor

An. Chr

697.

nos Resp

set admi

mens. vi

717.

clianus;

726.

undecim

à suis tri

Medoa

milicum

qui magis

742. T

tertio de

cæcatus

755. C

no cum

oculis pr

VII.

SERIES DVCVM

V E N E T O R V M

ET BREVIS ANNOTATIO

eorum quæ sub ipsis memorabilia contigerunt.

An. Christi

697.

AVLTIVS Anafestus primus in Heraclia Venetorum Dux, cum antea per c c xxx. & amplius an-

nos Respub. Tribunitia potestate fuisset administrata. præfuit ann. x x. mens. vi.

717. Marcellus Tegalianus Heraclianus; præfuit ann. ix.

726. Ursus Hypatus, anno Ducatus undecimo ob insolentem Dominatum à suis trucidatus.

Medoacum migratum, & Magister militum in Ducis locum substitutus, qui magistratus aliquot annis duravit.

742. Theodatus Hypatus Vrbi Fil. tertio decimo Duc. anno à Galla ex-cæcatus & dignitate per vim dejectus.

755. Galla secundo Ducatus sui anno cum potestate male uteretur & ipse oculis privatus & in exilium actus.

B b

756. Do...

756. Dominicus Monegareus, quem ob ferociam ingenii & tyrannidem Resp. oculis & Ducatu privavit quinto Duc. sui anno.

764. Mauritius Galbajus Heraclienfis, hic ob Remp. bene gestam obtinuit, ut Ioannem filium sibi collegam in Ducatu cooptaret. Incidit lis & mox bellum cum Gradensi antistite, cui Pipinus Caroli F. subsidio venit; Ioannes nequaquam patriis artibus Rempub. administrans Gradensem antistitem nefario scelere occidit; præfuit autem Mauritius an. xxiii. Ioannes cum patre ix. totidemque post illius obitum, & cooptato filio Mauritio minore annos vii. obiit cum filio in exilio.

804. Obelerius Anthenorius, qui Beatum fratrem sibi collegam assumpsit, & mox Valentinum: hujus tempore, acerrime inter Gallos & Venetos belligeratum; de exitu trium horum Ducum varia & incerta traduntur; sed constat eorum principatum quintum annum non excessisse.

809. Angelus Particiatius, primus Dux in Rivoalto; is Iustinianum filium & Angelo ex eodem nepotem collegas sibi ascivit; & rebus præclare in Carnis gestis xviii. regiminis sui anno decessit.

827. Iustinianus Particiatius solus tantum duos annos Rempub. administravit.

828. Ioannes Particiatius Iustin. F. octavo Duc. an. à nobilibus Gradum relegatus & monastico habitu indutus.

836. Petrus Tradonicus, hic ex Pola oriundus Ioannem F. sibi collegam sumsit. Ingens clades in mari à Mauris accepta. Intestinaq; discordia inter nobiles familias laboratum. Ipse decimo nono Ducatus sui anno à conjuratis fœde trucidatus est.

864. Vrsus Particiatius, Ducatum satis prospere administravit & anno Duc. sui xvii. obiit.

881. Ioannes Particiatius. Comacium à Venetiis captum; hic ob adversam valetudinem vi. anno magistratu se abdicavit.

887. Petrus Candianus, quinto Ducatus sui mensè in navali cum Narentanis pugna fortiter dimicans occubuit.

888. Petrus Tribunus; magna clades ab Hunnis accepta, qui tandem Italia excefferunt: obiit anno Duc. undevigesimo.

909. Vrsus Badoarius, anno undecimo Ducatu se abdicavit & monasticam vitam est amplexus.

920. Petrus Candianus; hujus tempore Iustinopolitani sub Ventor. ditionem venisse dicuntur: occubuit anno Duc. VII.

939. Petrus Badaarius duos tantum annos Reipub. præfuit.

941. Candianus Petri fil. Petrum F. in collegam assumpsit qui ob insolens ingenium in exilium actus. Pater undecimo ann. ob filii hostiles in patriam conatus ex mœrore animi diceffit.

952. Petrus Candianus ab exilio revocatus successit; in tyrannidem versus, cum parvulo filio à populo trucidatus est.

976. Petrus Vrseolus Dux creatus: Inclyta victoria de Saracenis parta: Dux omnibus insciis peregre profectus Sanctæ in Aquitania vixit.

978. Vitalis Candianus Petri fil. uno anno in Ducatu exacto, magistratu se abdicavit & vitam monasticam est amplexus.

979. Tribunus Menius: intestinis dissidiis in urbe laboratum. Otho II. Imp. Venetis omni commercio interdixit, sed illius morte urbs gravi discrimine liberata. Dux anno XIV. magistratu abiit.

991. Petrus Vrseolus. Respub. mirum in modum aucta Narentanos compe-
scuit;

scuit;
alię Ist
torum
quocu
patroc
Belgrac
se impe
in Ven
Narent
vi capt
tus.
100
ftros &
ne pop
1028
fidis ci
set, ma
1030
fuit an
104
matie
diis agi
1069
cum Ro
præfuit
1082
XII.
109
rii mul
1102
Fil. In S

scuit; Parentium & Polla multæque alię Istriæ & Dalmatiæ urbes ad Venetorum imperium accesserunt: Iadera quoque quæ jam ante in Venetorum patrocínio erat, dominio se astrinxit. Belgradenses & Tragurini per legatos se imperio subjecerunt; Spalatum urbs in Venetorum fidem concessit. Lesina Narentanorum latronum domicilium vi capta: obiit anno xviii. principatus.

1009. Ottho Vrseolus Petri fil. Histros & Dalmatas perdomuit, seditione populari in Græcia exulare coactus.

1028. Petrus Centranicus, cum dissidiis civilibus componendis impar esset, magistratu abiit.

1030. Dominicus Flabanicus, præfuit annis x. & mens. iv.

1041. Dominicus Contarenus, Dalmatiæ pacem restituit Zarensum dissidiis agitata, præfuit annis xxviii.

1069. Dominicus Sylvius, bellum cum Roberto Apuliæ infeliciter gessit præfuit ann. xiiii.

1082. Vitalis Falerius, præfuit ann. xii.

1094. Vitalis Michael, limites imperii multum auxit, præfuit annis vi.

1102. Ordelaphus Falerius Vitalis Fil. In Syria & Dalmatia prospere rem gessit,

gessit, & in Dalmatia anno xv. principatus pugnans interiit.

1117. Dominicus Michaël, bellum in Syria fortiter gerens, Tyrum cepit & Patriarchæ Hierosolymitano condonavit; anno xiiii. Principatus magistratu se abdicavit.

1130. Petrus Polanus, sapiens princeps, & arbiter inter Conradum & Emanuelem Imperatores. Pisanos & Patavinos prælio superavit. obiit anno Principatus xviiii.

1148. Dominicus Maurocenus, Polanos & Parentinos in Istria rebellantes compefcuit. Anconitani in Venetorum societatem venerunt: cum Guilielmo Siciliae R. fœdus percussum, multæque immunitates Venetis in Sicilia negotiantibus impetratæ. obiit anno Ducatus viii.

1156. Vitalis Michaël II. Bellum pro Pontifice contra Fredericum Barbarossam gestum. Emanuelis Imp. dolo magnum detrimentum acceptum; Veneta classe veneno pene extincta. Cladis causa in Ducem collata à populo per seditionem cæsus est. xvii. Principatus sui anno.

1164. Sebastianus Zianus; Alexander Pontifex R. Venetias perfugit: celebri victoria de Imperat. classe parata; Pon-

S
ra: Pon
ris Had
obiit du
cipatus
1178. A
er in Sy
obiit an
1192.
perii mu
Creta a
patus;
1205.
Colon
cyram
Medit
summo
re: Cret
deduct
Reipub
1228
quot i
victori
cipatur
1248
novo e
Patavi
minis
125
Genu
rinqu
urbe

ra: Pontifex annulo aureo Venetis maris Hadriatici imperium desponsavit. obiit dux senio confectus anno principatus sui VIII.

1178. Aurius Mastropetrus; Res feliciter in Syria cum aliis principibus gestæ. obiit ann. ducatus nono vel ut alii XIV.

1192. Henricus Dandulus; fines imperii multum producti: Iadera recepta: Creta accepta. obiit anno XIII. principatus; Byzantii sepultus.

1205. Petrus Zianus Sebastiani fil. Colonia nobilium Venetorum in Corycyram deducta; multæ insulæ in mari Mediterraneo particularibus concessæ, summo imperio penes Remp. manente: Creta perdomita & colonia in illam deducta. Decessit postquã annos XXII. Reipub. præfuisset.

1228. Iacobus Teupolus; motus aliquot in Creta orti, & sedati: Navalis victoria de Græcis parta: tenuit principatum annos XX.

1248. Marinus Maurocenus primus novo electionis genere Dux creatus: Patavium captum: decessit anno Regiminis quarto.

1252. Rainerius Zenus: bellum cum Genuensibus inchoatum, & clades utrinque datæ & acceptæ. Seditione in urbe ob novum vestigal laboratum:

Mortuus decimo septimo anno principatus.

1268. Laurentius Teupolus: Anno-
næ peauria laboratum, bellum cum
Bononiensibus toto triennio gestum,
obiit anno principatus VI.

1274. Iacobus Contarenus: cum
Anconitanis armis certatum, sed mox
pax restaurata. Dux ob senium anno
quarto principatu sponte se abdicavit.

1280. Ioannes Dandulus: bellum
in Histria & cum Aquilegensi antisti-
te gestum, sed parum prospere: tenuit
principatum ann. X.

1290. Petrus Gradonicus: bellum
cum Genuensibus denuo exarsit: ma-
gna elades à Venetis accepta; quædam
& Genuensibus illata: inde pax facta.
Ferraria à Venetis in fidem accepta, qui
propterea à Pontifice anathemate per-
cussi: domestica conjuratione Respub.
in summum discrimen adducta: Dux
cum Rempub. supra XII. annos admi-
nistrasset diem obiit.

1303. Marinus Georgius, qui decimo
principatus sui mense decessit.

1304. Ioannes Superantius: Civitas
interdicto liberata. Armamentarium
auctum: præfuit annos XVI. mens. VI.

1320. Franciscus Dandulus; Polani
& Valenses Venetorum imperio se sub-
jece-

S
jecerunt
cas: Bellu
minis in
runt, &
quot in
lum ad V
tum: Bri
tos defec
dicum:
fino Sca
undecim
1332.
Cretenses
gotio con
parus qua
1336.
& Syriaca
Laderens
in urbe
lencia la
compress
gestum; s
cum Arra
prælium
missum c
Genuense
riam rep
Genuens
ce-comie
Dux pos
tenuisset

jecerunt: primum fœdus contra Turcas: Bellum cum Scaligeris Veronæ Dominis inchoatum, Sacienses se dediderunt, & mox Conaglenses; oppida aliquot in Patavino agro capta. Serravallum ad Venetos defecit; Patavium captum: Brixia, Bergomumque ad Venetos defecerunt. Patavium Marselio traditum: tandemque de pace cum Martino Scaligero transactum. Dux anno undecimo principatus sui obiit.

1332. Bartholomeus Gradonicus: Cretenfes rebellantes non magno negotio compressi, excessit anno principatus quarto.

1336. Andreas Dandulus: Ægyptiæ & Syriaca navigatio primum instituta: Laderensium rebellio repressâ: Ingens in urbe annonæ caritas: etiam pestilentia laboratum: motus in Histria compressi: Bellum cum Genuensibus gestum; classis illorum superata: fœdus cum Arragonum Rege à Venetis factû: prælium atrox cû Genuensibus commissum circa Thracium Bosphorum, Genuenses haud incruentam victoriam reportarunt. Dein ingens clades Genuensibus inflicta: Genuenses & Vice-comiti Mediolanensi se tradiderunt. Dux postquam ann. xii. principatum tenuisset, decessit.

1354. Marinus Falerius: hoc Duce magna clades accepta ab hostibus, & intus periculosissime conjuratione laboratum, cujus Dux ipse auctor, plebei cujusdam indicio proditus securi percussus fuit.

1356. Ioannes Gradonicus, pax cum Genuensibus facta: Bellum Pannonicum inchoatum: Dux autem quarto-decimo principatus mense obiit.

1358. Ioannes Delphinus: Seravallum à Pannoniæ Rege captum; in Dalmatia plura oppida ad hostes defece- runt: Pax deinde cum Pannoniæ R. facta ea conditione ut Veneti Dalma- tiæ Imperio cederent: obiit quinto principatus anno.

1363. Laurentius Celsus: Cretenfes rebellarunt, sed cito oppressi graves pœnas dederunt: excessit anno princi- patus sui quarto.

1366. Marcus Cornelius, (aliis Cor- narius.) novi in Creta motus, variæ- que utrinque clades, sed mox sublati- rebellionis authoribus pax insulæ red- dita. Præfuit annos II. mens. VIII.

1368. Andreas Contarenus: multa hoc Principe adversa Reipubl. conti- gere, ejusque libertas pene ab hostibus fuit oppressa: Tergestini primo defece- runt, quibus Austriæ Dux subsidio ve- nit,

SE
nit, sed
recessit, &
lum cum
exarfit: C
lio venit,
neti accep
intulerunt
Post trien
bellum, a
perfecta.
Rege, Ag
& Genuer
cussum, T
gnam Ge
Veneti for
runt; Afo
& mox S
gnam cla
runt. Clo
in urbe m
confirma
nuensum
Gradi opp
rias clade
Clodia: T
polis ab h
Maranun
tinenti q
sunt, & c
suum Du
Venetis.

nit, sed adverso prælio victus statim recessit, & Tergestum receptum. Bellum cum Carrario Patavii Principe exarsit: Carrario Pannoniæ Rex auxilio venit, à quo insignem cladem Veneti acceperunt & mox non minorem intulerunt: atque ita pax reformata. Post triennium Austrium secutum est bellum, agrique vastati: sed mox pax perfecta. Deinceps fœdus à Pannoniæ Rege, Aquiliensi antistite, Carrario & Genuensibus adversus Venetos percussum, Tenedus Venetis tradita: magnam Genuenses cladem perpeffi sunt: Veneti fœdus cum Cypri Rege fecerunt; Ascrivium in Illyrico ceperunt; & mox Siccum; in mari Veneti magnam cladem à Genuensibus acceperunt. Clodia cum magna clade amissa: in urbe misere trepidatum; sed animis confirmatis Lauretum receptum; Genuensium triremes captæ & incensæ: Gradi oppidum receptum: & post varias clades Genuensibus illatas etiam Clodia: Targestum defecit, & Iustino- polis ab hoste capta, mox recepta fuit. Maranum frustra oppugnatum, in continenti quoque cladem à Venetis passi sunt, & oppida aliquot amissa: Tarvisium Duci Austriæ traditum sponte à Venetis. De pace inter Genuenses &

Venetos actum, & post varias clades
 datas atque acceptas tandem Sabaudi
 interventu convenit. Austrius Tarvi-
 sium Carrario concessit. Dux quarto-
 decimo principatus sui anno fatis con-
 cessit.

1382. Michaël Maurocenus tantum
 quatuor menses Reip. præfuit.

1382. Antonius Venerius: bellum
 acerrimum inter Scaligerum & Carrar-
 rium exarsit, cui cum Galeatius Vice-
 comes se adjunxisset, Veronam & Vi-
 centiam Scaligeris eripuit: moxq; cum
 Venetis in Carrarium versus Patavium
 cepit. Tarysium Venetis redditum.
 Patavium à Carrario Venetorum ope
 recuperatum. Verona à Galeatii mili-
 ribus direpta. Dux postquam decem &
 octo annos præfuisse, obiit.

1400. Michaël Stenus: classis Ge-
 nuensium profligata: novum bellum
 inter Carrarium & Venetos exarsit; Vi-
 centini se Venetis dederunt: Feltren-
 ses quoque Bellunenses, Bassanici im-
 perium Venetum ultro receperunt: Ve-
 rona Venetis dedita: Patavium captum.
 atque ita res Venetorum supra modum
 creverunt. Iadera à Pannone auro com-
 parata. Dux tertio decimo principatus
 anno obiit.

1413. Thomas Mocenicus: orta in-
 ter

S
 ter Aquile
 les discord
 adum re
 um, Feltru
 enique on
 Patria appe
 sit. Dux cu
 ris excessit
 1423. Fe
 um Insubr
 entinis so
 uot Crem
 Venetis pac
 acta, fueru
 ue illis tra
 cente magn
 acceperun
 e Genuen
 enuo cum
 tertio jam
 um aliquo
 dia in dise
 exercitus D
 ostibus vic
 ta capta ab
 a. Ravenn
 em concess
 o facta, qu
 s & Placen
 orruo int
 olanensiu

ter Aquilejensem antistitem & Vtinen-
ses discordia; Veneti Sacilium & Civi-
dadum receperunt; & mox Serraval-
lum, Feltrum Bellunum ac Mottam; &
denique omnis Foro-Julienſis ditio quæ
Patria appellatur Veneto imperio ceſ-
ſit. Dux cum annos x. præſuiſſet è vi-
vis exceſſit.

1423. Franciſcus Fuſcarus: Bellum
cum Inſubribus geſtum, irrita cum Flo-
rentinis ſocietate. Brixia capta & ali-
quot Cremonenſium oppida; quæ à
Venetis pace cum Philippo, Vicecomite
facta, fuerunt retenta. Bergomū quo-
que illis traditum. Sed bello recrude-
ſcente magnam eladem in Pado Veneti
acceperunt; quam deinde inſigniore
de Genuenſibus parta, ulți ſunt: Pax
denuo cum Philippo facta: ſed bello
tertio jam recrudeſcente res Veneto-
rum aliquot cladibus & Mantuani per-
fidia in diſcrimen adducta; ſed Sfortia
exercitus Duce adſcito, egregiam de
hoſtibus victoriam reportarunt; Vero-
na capta ab hoſtibus, & ſtatim recep-
ta. Ravenna in Venetorum poteſta-
tem conceſſit. Pax iterum cum Philip-
po facta, quæ ſtatim turbavit, Lauden-
ſes & Placentini ſe Venetis dederunt;
mortuo interim Philippo Sfortia Me-
diolanenſium Dux factus, Papiam ce-
pit,

pit, Placentiamq; captam militibus diripiendam concessit. Veneta classis in Pado disiecta; & ingens clades ad Caravagium accepta. Cum Sfortia pax facta; qui in Mediolanenses movit; Crema in Venetorum fidem concessit. Veneti Sfortiæ potentiam suspectam habentes cum Mediolanensibus adversus ipsum fœdus ineunt: ille interim Mediolano potitus, tandem cum Venetis pacem fecit. Fuscarus Dux cum annis circiter triginta sex (aut ut alii quatuor) Reipub. præfuisset, & ob senium rebus agendis minus idoneus esset successorē accepit, unde paulo post mœrore extinctus est.

1457. Paschalis Maripetrus: Pacem à prædecessore suo partam conservavit; præfuit annis iv. mensib. vi.

1462. Christoph. Maurus: ejus anno II. bellū cum Othomanno Turcorum Rege susceptum & copiæ in Peloponnesum missæ; quæ Argos expugnarunt: Turci contra Chalcidem cœperunt: de pace cum Turcis agi cœptum: Dux cum an. ix. mens. vi. præfuisset decessit.

1471. Nicolaus Tronus: fœdus cum Pontifice & Ferdinando Rege adversus Turcos iſtum; Smyrna capta & incensa; Dux uno tantū anno & octo mensib. Reipubl. præfuit.

1473. Nicolaus Marcellus: Cypri regnum variis motibus agitatum, quibus sopitis Regina regnum obtinuit: multa quoque prospere in Macedonia à Venetis gesta; Dux quartodecimo Ducatus mense mortuus.

1474. Petrus Mocenicus: qui tantum uno anno & duobus mensibus Reipubl. præfuit.

1475. Andreas Vendraminus: Veneti ad Crojam à Turcis cæsi; iterumque ad Lisuntium: præfuit annum unum mens. viii.

1477. Ioannes Mocenicus, Pax cum Othomanno facta hisce legibus, ut Veneti Scodram cum Lemno Insula Othomanno relinquerent. Darentque illi quotannis viii. aureorum millia, eo titulo, ut Pontica navigatio tuto Venetis pateret. Veneti pro Florentinis arma sumserunt; sed pace facta, copias suas reduxerunt. Mox Vegiam insulam Dalmatiæ, imperio suo adjunxerunt. Inde bellum cum Ferrariæ Duce gestum: Rodigium, Lendenaria, Abatia & alia Polesini loca, non sine oppugnatione in Venetorum potestatem venerunt: Figarolum itidem expugnatum. Sed Sixtus Pontifex (cujus suasu bellum exasperant) rem Venetam in summum discrimen adduxit; qui cum eis ut bello

Ferra-

Ferrariensi abstinere edixisset, non parentes anathemate percussit, & sociale bellum cum Ferdinando & aliis in Venetos decrevit. Plurima oppida Venetis ademta. Pace frustra tentata; Gallipolis à Venetis expugnata, & mox pacis conditiones acceptæ. Dux octavo principatus sui anno decessit.

1485. Marcus Barbadicus: menses tantum novem Reipub. in summa pace præfuit.

1486. Augustinus Barbadicus: Principes Germaniæ pene omnes Venetis bellum intulerunt; & Roverensè oppidum aggressi, cum arce expugnarunt: quod Veneti digressis hostibus statim receperunt: sed dein magna clade apud Tridentum perculsi sunt: & pax facta. Regina Cypri Venetias reducta: Carolus Rex Gallorum in Italiam venit & Neapolitani regni compos factus,) fœdere à Pontificè; Romanorum Rege, Hispano, Venetis, & Mediolani Duce adversus, illum ictò) cum præda onustus rediret, à fœderatorum exercitu prope Castrum novum lacessitus, pene victus discessit. In Apulia Manopolis, Pulignanum' & Mola à Venetis occupata: & Galli ope Venetorum ex toto Regno Neapolitano expulsi. Veneti dein Carolo mortuo cum Ludovico Gal-

Gall
Medio
Rex L
lani &
possess
nam c
ream h
pores f
hostilit
Venet
apud
urbs an
tis &
quinto
excessi
1501
cum T
Veneti
tractis
que reg
no; pr
Gall. R
strage i
Brixia
Cremo
vitates
ses Cæ
ceptur
oppug
placare
tenebat

Gallorum R. fœdus inierunt, adversus Mediolani Ducem, ea conditione, ut Rex Ludovico Sfortia dejecto Mediolani & reliquarum Ducatus urbium possessionem caperet; Veneti Cremonam cum agro & totam Abduæ glaream haberent. Vtrique voti sui compotes facti. Turcus Iaderensium fines hostiliter invasit: Naupactû amissum: Venetorû classis maximam jacturam apud Cephalemiam passâ est: Methon urbs amissâ; Cephalemia autem à Venetis & Hispanis capta: Dux decimo quinto principatus sui anno è vivis excessit.

1501. Leonardus Lauredanus. Pax cum Turcis facta: Grave dein bellum Venetis conflavit Julius II. Papa pertractis in unum fœdus Gallie, Hispaniæque regibus, necnon Imper. Maximiliano; primum illis cum Ludovico XII. Gall. R. prælium fuit; qui illos ingenti strage in Abduæ glareâ percussit: mox Brixia se victori dedit, Bergomum, Cremona & reliquæ illius regionis civitates. Patavini Vicentini & Veronenses Cæsari se dederunt: Patavium receptum: Ravenna frustra à Pontificiis oppugnata sed Veneti ut Pontificem placarent, omnia loca quæ in Flaminia tenebant ultro ipsi concesserunt. Ma-

gnam dein stragem Veneti à Ferrariensi
 passi sunt. Iulius Pontifex Hispaniar.
 Regem & Venetos contra Gallorum
 regem in fœdus pertraxit. Brixia cum
 se Venetis reddidisset à Gallis subito
 oppressa & pene excisa fuit. Ingens præ-
 lium apud Ravennam à confœderatis
 cum Gallico exercitu commissum, in
 quo Galli superiores facti, Ravennam
 expugnarunt & diripuerunt. Sed haud
 multo post Galli cruenta pugna ab Hel-
 vetiis victi in Galliam se recipere coacti
 sunt. Veneti recuperarunt Cremam:
 Brixiam: Hispani Gallis eripuerunt,
 quam cum Venetis restituere detrecta-
 rent uti ex fœdere tenebantur, Veneti
 cum Gallo fœdus adversus Hispanum
 inierunt; & à Gallis adiuti Brixiam re-
 cuperarunt: Cæsarei & Hispani Vene-
 tum Dominium misere vastarunt; &
 Venetorum exercitū ceciderunt. Fran-
 ciscus I. venit in Italiam & magna li-
 cet clade ab Helvetiis affectus, victor
 tamen Mediolanum recepit Veneto-
 rum maxime ope; & mox frustra ten-
 tata Verona, induciæ cum Maximilia-
 no Imp. factæ: sed novo bello inter
 Carolum V. Sociosque & Gallorum
 regem accenso, Veneti auxiliares co-
 pias Gallo miserunt. Dux Lauredanus
 interim mortuus cum ann. XIX. mens.

VIII. Reipub. difficillimis temporibus præfuisse.

1521. Antonius Grimanus jam pene nonagenarius: Mediolanum ab Hispanis ereptum Gallis; Genua quoque ab iisdem capta: Rhodus à Turcis capta. Dux tantum annum unum & menses x. præfuit.

1523. Andreas Grittus: Veneti à Gallorum Rege desciscentes, Cæsari & Pontifici se fœdere iunxerunt: Rex Gallia Mediolanum & multa alia oppida cepit; Veneti deserto Cæsare fœdus cum Gallo renovant: Rex Gallia apud Ticinum captus, & in Hispaniam abductus, & demum dimissus: Roma ab Hispanis direpta & Clemens in arce S. Angeli obsessus. Rex Gallia rursus Italiam infesto exercitu ingressus Ticinum cepit & diripuit. Monopolis in Regno Neapolitano à Venetis capta. Cæsariana classis à Doria qui Gallo militabat profligata: Sed ipse mox ad Cæsarem defecit. Pax dein inter Cæsarem & Regem Gallia facta. Bononia fœdus inter Cæsarem, Pontificem & Venetos factum. Cæsarianis & Gallis in Pedemontana regione bellum gerentibus, Veneti quieverunt: Sulimannus Venetis bellum movet; Corcyra per suos vastat: Scardona à Venetis capta: fœ-

dux à Pontifice & Cæsare cum Venetis
contra Turcos icum: Castrum novum
in Dalmatia Turcis ereptum: Dux cum
xv. ann. vii. menses præfuisset obiit.

1539. Petrus Landus: Summa an-
nonæ in Italia & urbe Veneta caritas:
Castrum novum in Dalmatia rursus
amissum: Pax dein à Venetis cum Su-
limano facta: Dux cum vi. ann. & ix.
mens. præfuisset, obiit.

1545. Franciscus Donatus: Cene-
tensi populo de Cardinali Grimano
graviter questo, temporalis Domini
jus Cardinali ablatum & Reipub. Ve-
netæ restitutum: Dux postquam an-
nos vii. & menses vi. præfuisset, obiit.

1553. Marcus Antonius Trevisanus,
qui anno nondum in principatu cir-
cumactò obiit.

1554. Franciscus Venerius: qui prin-
cipatum tantum annum unum & un-
decim menses tenuit.

1556. Laurentius Priulus: Annonæ
inopia & peste in urbe laboratum: Ve-
neti licet à Pontifice sollicitati, tamen
in fœdere cum Hispano perstiterunt:
Dux cum paulo plus triennio præfuis-
set, moritur.

1559. Hieronymus Priolus: Circa
Gradum res inter Cæsarem & Venetos
compositæ sunt: de Foro Juliensibus ta-
men

me
triul
sa C
potu
duos
cessit
156
Turc
sibi d
indic
11. m
157
Vene
gis na
cum
dicion
poriti
è regi
ceper
le pug
ad Sa
cosiar
dragin
pugna
stra ad
nem fi
re eou
nihil
facere
sum
Turc

men finibus, ad quos Commissarii utriusque partis componendæ rei causa Cludum profecti fuerant, nihil agi potuit. Dux cum annos VIII. menses duos Rempub. gubernasset è vivis excessit.

1567. Petrus Lauredanus: Selymus Turcarum Imper Cyprum à Venetis sibi dedi postulat; & negantibus bellum indicit. Dux postquam præfuisset ann. II. mens. V. obiit.

1570. Aloysius Mocenicus: classis Venetorum centū & septuaginta longis navibus constans: Turci Xemonicum VIII. pass. M. Iadera distans proditione occuparunt; mox & Polizana potiti sunt. Veneti contra Suppotum è regione Corcyræ in Epiro oppidum ceperunt: Ad Catharum à Venetis male pugnatum. Turcæ copias in Cyprum ad Salaminam exposuerunt; & Leucosiam statim aggressi post acré quadraginta dierum oppugnationem expugnarunt: Inde ad Famagustam castra admota, quæ urbs cum obsidionem summa præfecti Bragadini virtute eousque sustinisset ut jam annonæ nihil ipsis esset reliquum, deditonem facere coacta est, quam perfidus hostis summa immanitate violavit. Atque ita Turca Cypri potens est factus. In mari

autem prope Naupactum insignis victoria navalis à Christianis de Turcis parata, ann. 1571. tanta hostium strage ut universa pene Othomannica classis vel interfectis vel in mare lapsis Epibatis & vectoribus, capta, in Christiano-potestatem venerit: nec Venetis & confederatis incruenta victoria fuit, nobilissimis aliquot viris & III. millib. militum in conflictu desideratis. Sed dum socii cunctantur victoriæ fructus è manibus elapsus est, nihilque memoria dignum postea à fœderatorum classe actum. Veneti autem animadverso rerum suarum periculo, bellum tacito consilio in pacem commutare satagunt; quæ brevi secuta est, hisce conditionibus, ut Cyprum Turcæ haberent, eorumque imperio Antibaræ & Olchinium oppida in Epiro adjicerentur; Suppotum redderetur; deniq; trecenta millia aureorum tribus pensionibus solverent Veneti; cæterum unusquisque haberet quæ ante bellum possedisset. Dux anno clo 10 LXXIV. defunctus.

1574. Sebastianus Venerius: pestilentia in urbe laboratum; Duxq; cum nondum annum præfuisset è vita excessit.

1575. Nicolaus Pontius homo doctissimus per omnes pene honorum gra-

gradu
quan
publ
15
porib
Iulii
phale
tum.
ad Ri
publ
154
rator
puli p
pace
ses ad
156
temp
publ
que n
gis o
sibi f
publ
quid
rit; h
scrip
tur su
anno
fuis
16
suur
16

gradus ad Ducatum ascendit: & postquam septem annos & ix. menses Reipubl. præfuisset obiit.

1583. Paschalis Cigogna: hujus temporibus Palma arx in confiniibus Foriulii primum structa; & in insula Cephalenia novum munimentum excitatum. Pons quoque admirabilis in urbe ad Rivum altum structus: præfuit Reipubl. annis circiter x.

1544. Marinus Grimanus è Procureatore S. Marci Dux factus summo populi plausu: Rempublicam in summa pace per decem annos & decem menses administravit.

1606. Leonardus Donatus, hujus tempore Paulus V. Pontifex R. Rempublicam posuit sub interdicto parumque res abfuit à bello, nisi Galliæ Regis opera Pontifex iram remisisset, & sibi satisfieri passus fuisset, in qua Reipubl. ita se gessit uti ne ad momentum quidem Interdictum agnoscere voluerit; historia recens est & accurate descripta à Patre Paulo Servita uti creditur sub ficto nomine. Dux postquam annos vi. & menses vi. Reipubl. præfuisset obiit.

1612. Antonius Memmus qui diem suum obiit anno cdo 1612.

1615. Ioannes Bembus in Ducem

electus mense Novembri; Hujus principatus initio, ad veteres de finibus controversias inter Archiduces Austriae & Rempubl. Venetam, novis injuriis Vscognorum accedentibus; bellum inter Rempubl. & Archiducem Ferdinandum exarsit, (cujus causas scripto edito Veneti explicarunt) Venetique in Fori Iuliensem patriam cum exercitu profecti, oppidula aliquot in limite utriusque domini ceperunt, & Gradiscam obsederunt; agri utrimque vastati: Moscaniza à Venetis capta; Gradiscæ obsidio soluta: magna damna utrimque data & accepta in Croatia, in Istria, Dalmatia ipsoque Foro-Julio. Exercitus Venetus pestilentia grassante pene dissolutus fuit: Lucinis dein arx à Venetis Austriis erepta. item Zimini in Comitatu Pisini; Ferdinando interim Bohemiae regnum adepti, de pace inter ipsum & Rempub. agi cæpit, Galliarum & Hispaniarum Regibus partes suas interponentibus, anno 1610. sed ob novas difficultates, tum convenire inter partes non potuit: itaque utrimque bello certatum ad mensem Novembrem, quo induciæ inter ipsos pactæ fuerunt; Anno autem 1610. pacis condiciones perfectæ. Dux Paulo post decessit.

1618. Nicolaus Donatus jam pene octuagenarius, à Senatu in Ducem electus, populo minus probante, & seditiose se agente; quo facili negotio sedato; postquam mensem unum & tres dies præfuisset obiit.

1618. Antonius Priulus: sub hoc Duce anno 1623. fœdus inter Serenissimam Rempublicam & Illustrissimos Ordines Generales Fœderati Belgii perfectum, & utrimque legati missi; pauloque post mense Augusto Dux decessit annum ætatis agens septuagesimum & quintum.

1623. Franciscus Contarenius: fœdus inter Regem Gallia Rempublicam Veneram & Ducem Sabaudia factum ad Vallem Tellinam in integrum restituendam: obiit anno cl^o l^o c^o xxv. mense Augusto.

1625. Ioannes Correlius; adhuc hodie superstes.

VARIORVM IVDICIA

De

R E P V B L I C A

V E N E T O R V M :

Et singularia quædam ad illam
pertinentia.

Bodinus de Republ. lib. II.

CONTARENVS idem iudicandum putat de Republica Venetorum quam ipse ex tribus confusam esse scribit. *Est*, inquit, *in Duce regia quodammodo potestas; in Senatu, Aristocratia; in Concilio maximo, Democratia.* At Ianotus, qui Reipubl: illius statum ab ipsis primordiis & quidem ex actis secretioribus, accuratissime descripsit, in maximis erroribus fuisse Contarenum facile convincit. Demonstrat igitur ante Sebastianum Cianum Venetiarum Ducem, à quo trecentessimus circiter annus labitur, Rempublicam plane Monarchiam fuisse. Contarenus in eo statu, quo nunc est, octingentos annos fuisse scribit; Paulus Manutius mille ac ducentos; quæ ex actis publicis ac certissima

tissima historia falsa esse docet Iano-
rus. Vt ut sit, perspicuum est his tem-
poribus puram Aristocratiam esse :
nam ex urbis & civium descriptione
quæ facta est ante annos triginta, censa
sunt civium quinquaginta novem
millia CCCXLIX. exceptis infantibus,
qui annum septimum non attigerant;
& Patritiis penes quos versatur Rei-
publ. potestas, quorum numerus &
quatuor circiter millium; ex quo nu-
mero eximendi sunt sacerdotes, ac ju-
niores xxv. annorum; quibus neque
ad Concilium neque ad Rempubli-
cam gerendam patet aditus: nisi ma-
jores annis xx. rogatione ad Conci-
lium lata id obtinuerint: nec certe in
Maximi Concilii comitiis quæ nostra
ac majorum ætate coacta sunt, plures
quam mille & quingenti patritii, ac
semper multo pauciores in eorum
actis & scriptoribus leguntur. Hic igitur
Patritiorum cœtus summam Rei-
publ. potestatem id est omnium legum
ac magistratuum, belli ac pacis, extre-
mæ provocationis, vitæ ac necis jus
habet, ut Contarénus ipse confitetur.
Quæ cum ita sint, quis dubitet Rem-
publicam Aristocraticam appellare?
At si optimates nihil aliud quam le-
gum ac magistratuum jus haberent,
satis

fatis esset argumenti ad iudicandum
 statum plane optimatum esse, ut antea
 docuimus; cum Magistratum, Sena-
 tus, Collegiorum, quæ septem-viri,
 decem-viri, quadraginta-viri privato-
 rum ac totidem publicorum iudicio-
 rum nulla sit omnino, nisi ab optima-
 tum concilio & quidem precaria po-
 testas. Dux vero solus est ex omnibus
 magistratibus qui imperio vacat; qui
 nec vocare quemquam ad se, nec pre-
 hendere, nec iure rogare, nec plus in
 unoquoque collegio, seu maximo, seu
 minimo potest quam collegarum unus;
 præterquam quod postremus suffra-
 gium ferre consuevit: ut ne Principis
 quidem ullius aut populi literas rese-
 rare aut legatos admittere, aut dimit-
 tere, nisi pro collegio septem-virorum
 aut decem-virorum, ac ne urbe qui-
 dem injussus excedere potest. Quin-
 etiam Falerium Ducem, quod uxorem
 peregrinam sibi desponderat, decem-
 viri in cruce egerunt: præter hunc
 XII. Duces enumerat Sabellicus vel
 populari tumultu cæsos vel suppli-
 cio affectos, cum potestate abute-
 rentur.

Idem lib. III.

Sed hoc imprimis Senatori caven-
 dum, ne peregrinorum Principum lar-
 gitioni-

gitionibus depravari se aut ullo beneficio illigari patiatur: quod tamen capitale esse debet, nihil tamen frequentius in omnium oculos incurrit; excipio Venetiarum civitatem, quæ ab hoc sordium genere adeo purum habet Senatū, ut etiam sacerdotes, quantumvis cives ac Patritios, ob id à Comitibus procul arceant, quod jurati putantur nihil contra Romani Pontificis utilitates & commoda se facturos: contritum est illud quod ante suffragia cives in Comitio acclamare solent *Fora i preti*. Quinetiam Hermolaum Barbarum (quem virum?) ac non ita pridem Cardinalem Mulanum exsilio damnarunt, quod cum Legationem apud Pontifices Romanos obirent, in collegium Cardinalium cooptari se paterentur injussi.

Iac. Aug. Thuanus lib. XXXII.

Venetum Senatū, qui merito omnium civilis prudentiæ officina vocari debeat, id diligenter cavere; apud quem sacris initiati nullam Reipubl. partem attingunt.

Idem lib. XXVII.

Nullum item Principem tota Italia esse excepta Reipubl. Veneta, in cujus amicitia comparanda Rex multum elaborare debeat, illam vero per leges suas

suas non finire, ut quisquam è suo numero à Principe externo pensionem accipiat.

Bodinus de Repub. lib. III.

Quod si quis putet consiliorum multitudinem, tantum Imperium vacare non posse, cogitare debet, Venetorum fines, non admodum late patentes quatuor habere consilia, præter Senatum, ac cæterum omnium optimum. Est enim Consilium sapientum, quod marinum dicitur: deinde Consilium sapientum qui quæ terra gerantur curare possint: item Consilium decem-virorum & septem-virorum, quibus, ut collegiis omnibus, Dux ipse præesse potest: quæ Consilia tamen collegiis & officiis sejuncta sunt, sæpe tamen pro rerum & causarum opportunitate consociantur. Est etiam Senatus sexaginta-virorum qui cum Magistratibus numerum duplicare consuevit.

Idem ibidem.

Quæ de Consilii capiendi ratione diximus, nusquam fere melius quam Venetiis fieri consueverunt. Quarum enim rerum anceps est deliberatio in utroque Consilio sapientum, ea cum decem-viris conjunctim expediri solent: ac propterea decretis subjiciuntur hæc

hæc
prop
exitu
tur
tione
variet
natus
quod
aucto
inter
omni

Ven
sexcen
nierun
pes do
partiti
duobu
dorem
cile an
rum q
rum p
ordinis
tamen
hæredis
test, ex
consue

Non
LXVI.
censur

hæc verba, *Con la giunta*. Si Consilium propter sententiarum discrepantiam, exitum reperire non potest, cumulantur septem-viri; si ne hac quidem ratione quicquam, propter dissidentium varietatem, decerni potest, cogitur Senatus universus, ubi res explicatur: quod si salva Majestate Reip. Senatus auctoritas sufficere non videatur, aut inter se dissideant, id ab optimatum omnium cœtu constituitur.

Idem lib. v.

Veneti lege de dotibus lata mille sexcentis aureis patitiæ dotem definiunt, ne familiarum illustriumopes dotibus exhaurirentur: si vero patritius plebeiam uxorem duceret, duobus quidem aureorum millibus dotem terminaverunt: sed legem facile antiquari patiuntur, ut patitiorum quorundam egestati locupletiorum plebeiarum nuptiis & utriusque ordinis concordia consuli possit. Illud tamen prudenter, quod fœminas ab hæreditario jure, quoad ejus fieri potest, exstantibus masculis summovere consueverunt.

Idem lib. vi.

Non ita pridem id est anno cIo Io-
LXVI. Veneti tres Magistratus cum
censoria potestate crearunt, quos ipsi

Tres.

Tres-viros conformandis civium moribus appellant; vulgo *I Signori sopra il ben vivere de la Citta*: quia Censorum nomen liberæ civitati ac omni genere voluptatum diffuenti nimis grave ac severum videbatur.

Idem eodem lib.

Veneti quatuor circiter hominum millia operibus publicis assidue exercent ac fovent; quo nihil aut plebi utilius aut civitati commodius aut universis jucundius fieri potest: quod præter opera publica civitati necessaria, etiam publicas opes tentibus alendis summa benignitate largiuntur.

Arnoldus Ossatus Cardinalis Epist. ccccliii.

Veneti quidem non plus habent devotionis, quam opus est; tamen res suas tanta prudentia agunt, quam alius quivis Princeps. Recordaris haud dubio quo pacto post superioris Regis obitum, Regem qui hodie rerum potitur statim agnoverint, & Legatum nostrum, eodem plane loco habuerint quo antea, præterquam quod non ante voluerint illum cum cæteris Legatis ad Capellam admittere, quam Rex Ecclesiæ fuisset reconciliatus, ut nimirum Papæ & Regi Hispaniæ &

toti

toti mundo fidem facerent se utcun-
que ob rationes Politicas agerent, ta-
men exacte observantes esse religionis,
neque cum Principe minus Catholico
velle communicare.

Interdicti Veneti Histor. lib. I.

Respubl. Veneta Ecclesiasticos prorsus ab omni participatione sui regiminis excludit; solaque inter omnes Principes neminem ex Curia Romana pensione demeretur.

Paulus Paruta in Histor. Venet. lib. I V.

Majores nostri maxime operam dederunt ut cives sui, negotiationi & navigationi maritimæ industriæ incumbere, atque ita & privatas publicasque opes auferent, & nomen Venetum ad peregrinas & longinquas nationes propagarent. Situs ipsius urbis ad ejusmodi studia & exercitia videbatur invitare, & per se ejusmodi mentem incolis suis suggerere; quippe cum Civitas agrum proprium non haberet, cujus fecunditas tanta esset aut industria colonorum talis ut locupletes eos reddere posset, quin imo nec paucæ res ad vitam necessariæ ipsis deessent, necessitas industriam accendit, quæ deinceps omnium rerum abundan-

tiam genuit. Imprimis autem solebant plurimas majores triremes in diversas regiones tam Christianorum quam infidelium destinare, indeque petere multimodas merces, non modo ad usum concivium suorum, sed etiam ad commercia cum aliis nationibus magno lucro exercenda. Cum hisce triremibus multi nobiles & patritiæ gentis juvenes navigabant, tam mercaturam faciendi gratia, quam maritimas res cognoscendi & artem navigandi percipiendi. Alii per multos annos apud exterarum nationum hærebant, ubicunque mercatura exercetur, non tantum res proprias sed & alienas curantes: quo facto magnam omnium rerum experientiam consequerentur & domum reversi, nequaquam rudes & omnium rerum ignari, sed jam subacti, & ad frugalitatem modestiamque compositi ad Rempubl. tractandam accedebant.

Idem lib. VII.

A majoribus nostris magna prudentia & Reipublicæ commode legem cautum fuit, ne cives sui qui legationem apud externos Principes obirent, quicquam dono sibi datum retinerent sed in publicum conferrent, quippe qui judicarent non convenire hono-

rem

rem eis qui Rempubicam quasi re-
 præsentant, habitum refutare, aut per-
 mittere singulos habere, quæ omni-
 bus donata videantur; quod si non-
 numquam Legatis dona illa retinere
 permetterent, id suffragiis Senatus fie-
 bat, ut non tam ex Principum liber-
 tate quam Senatus benevolentia ea
 accepisse viderentur.

Paulus Iovius Histor. lib. I.

Vrbs Venetiarum ampla atque ma-
 gnifica, mercaturæ & rei navalis stu-
 dio à parvis initiis crevit. Sed ea pro-
 pter incredibilem situs munitionem
 ante alias & beata & admirabilis exi-
 stimatur, quod interfluentis Hadriæ
 paludibus cincta, nullisque ob id op-
 portuna hostium injuriis, veteres the-
 sauros domestica in pace cumulos
 periculosis etiam temporibus conser-
 varit. Nulli etenim à terra aditus, in-
 tercedente quadraginta stadiorum pe-
 lago, nulli penitus à mari ingressus
 propter cæca & humilia vada, usu tan-
 tum indigenis nota, aut ingruentium
 barbarorum avaritiæ, aut magnis ab
 alto classibus patuerunt. Veneti ho-
 mines in universum consilio sunt gra-
 ves, severi in judiciis & in adversa re-
 rum fortuna constantes, in altera
 numquam immodici. Omnibus cum

420 IUDIC. DE REPVB. VENET.
idem sit conservandæ libertatis & au-
gendi imperii incredibile studium in
Senatu libere & sæpius acerrime sen-
tentias dicunt: nec quemquam teme-
re ex optimatibus, qui vel insigni vir-
tute vel spiritu ingerendis rebus, cæ-
teris antecellat, nimio plus crescere,
vel collecta gratia potentem & clarum
fieri patiuntur. Quibus institutis, dum
servitutis metu, aliena virtute quam
sua terrestri in bello uti longe utilius
& tutius putant, togati omnes per
octingentos amplius annos Rempubl.
nullis fere intestinis seditionibus exa-
gitatam administrarunt. Cæterum ipsa
nobilitas totius maritimi negotii &
navalis disciplinæ munera naviter im-
plet, exutisque togis arma desumit.

IX. Re.

V
A

suum
fuerit
mo v
de Ca
nerit
solita
popu
Pote
ctus
dinen
autem
& im
Vicar
cem
judic
cellar
Com
foren

Regimen civile magnificæ
Civiratis

V E R O N Æ .

*E libris Statutorum hujus Ci-
vitatatis.*

SVPREMVS Civitatis hujus magistratus qui ab Illustri Dominio Venetiarum mittitur, vulgo, Potestas appellatur; intrat regimen suum ad sonitum campanæ cum consuetis insignibus potestatis suæ; & primo visitat Ecclesiam S. Zenonis; deinde Cathedralem & successive cum venerit ad Plateam communis, ascendit solitam sedem capitelli, ubi habita ad populum oratione recipit Sceptrum Potestariæ ut vocant, Civitatis & districtus Veronæ, juxta veterem consuetudinem & dignitatem civitatis. Habet autem per totum temp⁹ regiminis sui, & impensis Domini Venetiarum; unum Vicarium legū Doctorem; unum judicem maleficiorum Jurisperitum; duos judices Assessores ad civilia; unum Cancellarium, duos milites socios; unum Comestabilem; qui omnes debent esse forenses, non in Civitate Veronæ nati

aut affinitate juncti Veronensibus civibus: & statim in introitu Potestatis juramentum præstant, se jus dicturos integre & sincere, & Statuta Veronæ inviolatè conservaturos. Habet præterea viginti (plures, paucioresve) ut vocant Baroerios, qui arma gestant, & insignia Potestatis.

Regitur porro Communitas Veronæ à Domino Potestate cum Consilio XII. & L. ad utilia communis deputatorum. Quod consilium cum Domino Potestate omnimodam habet in Reipubl. auctoritatem. Præterquam si D. Potestati videretur in reb⁹ arduis universale consilium totius anni, (quod constat LXXII. qui in sexies XII. distributi per mudas id est bimestria spatia successive Reip. inserviunt) advocare.

Omnes autem sub finem cujusque anni olim eligebantur à XXIV. viris nimirum XII. è magno consilio quibus ultimæ mudæ sors obtigerat, VI. è numero quinquaginta, & sex extra assumptis; hoc modo: Ballotari debebant secundum librum Estimi singuli patres familias qui cuipiam dictorum XXIV. viderentur idonei, aut illis deficientibus filii familias perfectæ ætatis. Et quicumque à duabus partibus fuissent approbati, in electione manebant; Equo-

rum cumulo deinde cxxii. eligebantur; & in xii. distribuebantur: quibus cum muneri suo vacāt unus additur Iurista. Sed hanc eligendi formā postea mutavit Resp. Veneta, & per totum cōsiliū electionē fieri mandavit, cętera reliquit.

Consilium xii. Deputatorum congregatur omni die si fuerit expediens, ad pręsentiam D. Potestatis vel Vicarii illius: consilium vero xii. & l. communiter cōgregatur die Veneris. Quod autem in hoc consilio major pars Senatorum censuerit id ratum habetur, dummodo ex tribus partibus duę pręsentes fuerint. pręterquam in causis de alienandis vel obligandis bonis civitatis aut similibus causis, quę pręjudicium aliquod Civitati possent adferre; in quibus duarum partium ē tribus consensus requiritur.

Ex Collegio xii. & l. Deputatorum singulis sex mensibus eliguntur octo consules; quorum quatuor sint iudices de Collegio Advocatorum quatuor alii sint laici boni & idonei. Iudices autem Consules cognōscunt de qualibet quęstione civili; Laici tantum de quęstionib. civilibus quę non excedunt valorem l. librarum. Tenentur autem venire ad Palatium omni die quo jus dicitur: Itemque interesse Curię

424 VERONAE CIVITAT.
condemnationum, & cum D. Potestate & Vicario illius atque Iudicibus habent vocem; denique ex præcepto Potestatis seu Iudicis maleficiorum tenentur ire ad villas & loca districtus Veronensis. Percipiunt à Dominio Veneti stipendium annuum; ubi vero exeant foras etiam pro itinere & labore salarium.

Insuper à Collegio XII & I. Deputatorum una cum D. Potestate eligitur Cancellarius communitatis Veronæ, qui sibi eligit coadiutorem fidelem aliquem & expertum notarium civem Veronæ originarium.

Itemque duo Provisores, quorum officium durat sex menses tantum, & electio fit singulis trimestribus de uno. Ita ut alter alterum præveniat in officio menses tres: quorum unus attendit ad exigendum quascunque pecunias communis, alter convocat consilia ad tractandas res communis, in quibus tamen sibi invicem suffragantur. Idem Consilium XII. & I. hisce adjungit Scribam unum, qui eo officio fungitur ad beneplacitum communis. Provisores autem hi quartam partem percipiunt multa um quas ipsi communi applicaverint. Idem pondera & mensuras observant. Securitates accipiunt

cipiunt ab iis quibus aliquid publici locaverint.

Item ab iisdem singulis sex mensibus eligitur, Vicarius Domus mercatorum; itemque miles consul, qui lanificii aliarumque artium mechanicarum peritus sit; aliique tres consules dictæ domus; cum uno Notario atque uno Massario judicant hi de causis mercaturam aut artem mechanicam concernentibus; ab ipsis autem appellatur ad Potestatem & Iudices consules communis Veronæ, præterquam in causis quæ valorem x. lib. non excedunt: Potestas vero & Iudices litem definire tenentur intra trigesimum diem à lata sententiâ.

Ab iisdem cõstituitur & Capitaneus carcerum cujus officium est captivos servare, iis omnem humanitatem præstare, eorum sæpius apud Rectores & Iudices mentionem facere, &c. Itemque duo dispensatores Eleemosynarum quæ captivis dantur, qui & carcerem visitare sæpe coguntur, & de Capitanei & famulorum illius œconomia cognoscere

Eliguntur & Capitanei duo; unus citra, alter ultra Arthesim quorum officium est rebelles bannitos & alios maleficos indagere & captivos sistere; In quem finem non licet ipsi præter suam formam habitationem, in ullo

alio districtus Veronæ loco per se vel famulos suos cōmorari ultra triduum, sed teneretur equitare de loco in locum & persequi malefactores. Ab eodem consilio XII. & L. eligitur Capitaneus Lacus Gardæ cujus officium est sollicitè attendere custodiæ ejusdem lacus & providere, ne ulla quantitas frumentorum, farinæ, aut leguminum conducatur ad alienas terras & loca Dominio Veneto non subjecta. Item ne ulla quantitas salis alio transportetur; itemque ne ullæ merces sine licentia alio vehantur & imprimis ne lanæ Veronensēs & pecudes extrahantur; Denique ut omnes pisces qui in illo lacu capiuntur, toto, quadrigesimali tēpore Veronam deducantur. Ab integro autem consilio CXXII. Vicarii per suffragia & Ballotas ut supra eliguntur per totum districtum Veronæ: qui tenentur officium suum per se & non per delegatos obire: hi jus reddunt unicuique usque ad valorem x. librarum & non ultra sine speciali commissione. Ut autem fidelius munere suo fungantur, singulis annis mense Decembri à consilio XII. & L. eliguntur quatuor syndicatores, qui ad syndicandum exeunt initio mensis Ianuarii, & Vicarios omnes & alios ministros coram se in loco

Vica
eisd
eod
abfo
vere
que c
ferre
tis V
nam
gum

Vicariatus sui citant, & rationem ab eisdem reposcunt gesti Magistratus, eosdem mulctant, condemnant aut absolvunt; syndicationem autem absolvere tenentur intra mensem, & de iis quę offenderint ad idem consilium referre. Atque hæc de Regimine Civitatis Veronæ in communi dicta sunt, nam minutiora persequi nimis longum esset.

X.
D E
CLARIS VIRIS
REIPUBLICÆ
VENETÆ.

Ex F. Leandro Alberto.

HACTENVS imperii forma, quam illustris & præclara hæc civitas à primordio sui in hunc usque diem habuit, exposita; consequitur ut celebrium ac nobiliorum ejus alumnorum memoriam quoque referamus. Non tamen dicentur omnes quippe quia tam multos in lucem edidit, ut nisi longissima narratione complecti haudquaquam possent. Itaque ex iis primum qui in Ecclesiæ Romanæ gubernatione ac honoribus enituerunt, tres Pontifices Max. urbs hæc genuit, Gregorium XII. familia Coraria natum eximia prorsus integritatis hominem, Eugenium IV. ex Condulmeria gente sapientissimum virum. & Paulum secundum ex Barbarorum magni ingenii virum. de quibus copiose Platina in eorum vitis, itemque Blondus & Sabellicus scripserunt. Cardinales Venetiis

netiis orti quamplurimi, Petrus Maurocenus, Marcus Landus literis & moribus admodum ornatus vir, Antonius Gregorii Pontificis quem commemoravimus, nepos, Ioannes Amadeus, & nostra memoria Ioannes Baptista Zeno, Dominicus Grimanus, qui & Aquileiensis Patriarcha disciplinarum studiis eximiaq; morum gravitate perornatus fuit, adeo quidem ut insigni sua doctrina virtuteque dignitatem Cardinalatus illustrare magis videretur quam ipse ab illa decorari. Bibliothecam reliquit voluminum amplius VIII. mill. partim Græcorum, partimque Latinorum, ex omni scientiarum genere. Multis de huius viri tum scriptis, tum humanitate commemorari posset, verum causa brevitatis quam hic instituimus, memoriam ejus honorificam pro nostræ facultatis modulo celebrabimus alibi. Genuerunt etiam Venetiæ Cardinales Marcum Cornarium, itemque Marinum Grimanum Domici nepotem Aquileiæ quoque Patriarcham, qui annis superioribus fato concessit, insuper Gasparum Contarenum virum optimum ac doctissimum, qui à Paulo III. Pontifice Max. Cardinalium ordini allectus est, & legationem Bononiensem gessit, ubi supremum vitam ex-

tæ explevit diem anno post Christi
 nativitatem MDXLII. Doctissimus & ipse
 erat, & doctorum alter Mœcenas. Ac-
 cedit his Petrus Bembo quem Paulus
 quoque III. Pontifex in Cardinalium
 collégium ob insignem virtutem ado-
 ptavit; de cujus ornatu ac elegãtia tam
 in sermonibus quam scriptis, neque so-
 lum latinis & græcis, verumetiam ver-
 naculis, quæ jam Europa tota legit &
 admiratur, multa profecto dicere pos-
 semus, sed in alium locum quicquid
 ejus est rejicere cogimur. Mortem obiit
 Romæ summo cum dolore literato-
 rum anno post Christi nativitatem
 MDXLVII. Vivunt adhuc Franciscus
 Cornarius Marci de quo dictum est
 frater, & Franciscus Pisanus Cardina-
 les. Existimatione summa fuit Marinus
 Grimanus Cardinalis & Aquileiæ Pa-
 triarcha, vir eloquentissimus doctissi-
 musque; cujus industria Pontifex Ro-
 manus in multis legationibus est usus,
 veluti in Parmæ ac Placentiæ guberna-
 tione, quas urbes eximia prudentia re-
 xit. Orator etiam ad Franciscum pri-
 mum, Galliæ regem bello cum Imp. Ca-
 rolo V. contendentem gratia concilia-
 ndæ pacis ivit. Superest ejus frater
 Ioannes Aquileiæ Patriarcha disertus
 homo & ingeniorum pater, item Car-
 dinalis,

F.
 dina
 fimo
 diofo,
 curate
 stri sti
 cellore
 vitas si
 leberri
 inter d
 mus La
 postqu
 Franco
 biles al
 Barbar
 rum ul
 Insigne
 nis, tu
 scriptor
 tur; pa
 illustra
 tus est d
 dro sext
 tiuslusti
 monach
 dein Pat
 Dalmati
 Pontific
 claruit;
 plurima
 giente
 sent. Se

dinalis, cum Victore alio fratre gravissimo viro, reipublicæq; cum primis studioso, ac eloquente, qui D. Marci Procuratorem agit, dignus plane tam illustri stirpe: quodque nullum adhuc successorem familiæ genuerit, cuncta civitas summe dolet. Alios præterea celeberrimos Præsules Venetiæ tulerunt, inter quos Pantaleon Iustinianus primus Latinorum Byzantinus Patriarcha, postquam ejus urbis imperium ad Francos devenerat. Successerunt ei nobiles alii viri. Fuit etiam Hermolaus Barbarus non minori rerum publicarum usu, quam eruditione præditus. Insignem ejus doctrinam cum in latinis, tum græcis literis monumenta scriptorum quæ reliquit abunde testantur; patriæ nomen profecto mirifice illustravit. Aquileiæ Patriarcha creatus est ob summas virtutes ab Alexandro sexto Pontifice Romano. Laurentius Iustinianus ex ordine Cælestinorum monachus primum Episcopus Castelli, dein Patriarcha Venetiarum & Primas Dalmatiæ nuncupatus ab Eugenio IV. Pontifice mirifica sanctitatis opinione claruit; eamque miracula testata sunt, plurima beneficia Deo mortalibus elargiente qui patrocinium ejus invocassent. Secutus hunc est in Patriarchatu

Ma-

Maphæus Contarenus instituti Cœlesti-
 norum sodalis, Dein Andreas Bondel-
 merius Canonicus regularis, Gregorius
 Corarius. Ioannes Boratius, Maphæus
 Gerardus ex ordine Camaldulorum
 postea Cardinalis, Thomas Donatus
 ordinis prædicatorum, Antonius Sy-
 rianus instituti Carthusiani, Ludovicus
 Contarenus Cœlestinorum, Antonius
 Contarenus Scopetinorum, Hierony-
 mus Quirinus Prædicatorum, qui nunc
 sedem tenet. Insuper & alios insignes
 Ecclesiarum præsules urbs hæc edidit,
 uti Episcopos Henricum Contarenum
 Castellum, Dominicum Dominicum, Pe-
 trum Æmilianum Vicentiæ, Fantinum
 Patavii, Petrum Monteum Brixia, Ia-
 cobum Zenonem Feltrii Belluniquæ,
 Dominicum Torcelli, omnes doctrina
 moribusque perornatos. cum Anto-
 nio Pizamano Feltrinorum antistite,
 qui non solum doctrina, sed etiam san-
 ctitate claruit, & diem functus anno à
 Christi nativitate MDXII, Venetiis, tu-
 muloque conditus in D. Petri Castella-
 ni miraculis illustratus est. Deo Opt.
 Max. mortalibus eximia munera con-
 cedente qui in illius nomen rogarent,
 maximeque MDXX. anno, quum aper-
 to sepulcro corpus ejus integrum ad-
 huc apparuit. His addendus Hierony-
 mus

F.
 mus
 juris p
 & Ab
 dionu
 patron
 Præter
 nobilit
 mnes r
 quibus
 rum ca
 memora
 fuis Lipp
 literis &
 qui car
 mentum
 Nec mi
 urbs hæ
 quam &
 ri fuerin
 cohorte
 quem h
 prædixit
 bellicul
 morant.
 prime de
 classum
 Sabellicu
 Genuen
 Francica
 dus impe
 Carrarie

mus Trevisanus cum philosophiæ, tum
 juris peritus, Episcopus Cremonensium
 & Abbas apud D. Thomam Burgun-
 dionum Torcelli, quo in cœnobio jus
 patronatus habet Trevisana familia.
 Præter hos vero tam multos Venetiæ
 nobilissimos Præsules ediderunt, ut ô-
 mnes referre nimis longum foret; ex
 quibus tamen in urbis ipsius Episcopo-
 rum catalogo nonnullos adhuc com-
 memorabimus. Vivit etiam nunc Aloy-
 sius Lippamanus antistes Veronensium,
 literis & virtutibus insignis homo;
 qui catenam auream in vetus testa-
 mentum elegantissimam composuit.
 Nec minori numero litteratos viros
 urbs hæc tulit quam Præsules; quan-
 quam & ex illis exornati doctrina mul-
 ti fuerint, uti ostendimus. In doctorum
 cohorte fuit Andreas Dandalus Dux,
 quem historiam insignem scripsisse
 prædiximus, & Petrarca, Blondus, Sa-
 bellicusque perquam honorifice me-
 morant. Carolus Zeno non solum ap-
 prime doctus, verum etiam eximius
 classium præfectus fuit, uti Blondus &
 Sabellicus in historiis perhibent. De
 Genuensibus triumphum egit, itemq;
 Francicam fudit classem, cui Bucical-
 dus imper. præerat validissimus homo.
 Carrariensibus Patavii regulis auxiliæ

missus. Memoriam Caroli summo cum honore celebrat Leonardus Iustinianus oratione quadam funebri, item Petrus Paulus Vergerius duabus elegantissimis epistolis. Zacharias Trevisanus non minori sapientia prudentiaque polluit in consiliis, quam erat literarum disciplinis excultus; idque probant orationes ejus editæ, nominatim illa quam coram Gregorio Pontifice habuit, qua rationem Ecclesiæ pacandæ: nam terni tum erant Pontifices, commemorat, nec solum eloquentiam insignem, verumetiam ingenium summum ea in re excogitanda testatur. Leonardus Iustinianus fuit vir maximi consilii parisque facundiæ. Iuvenis adhuc versus lingua vernacula plurimos arte magna panxit. ætate vero confirmata dein eloquentissimus ac literatissimus evasit: neque solum oratione soluta, verumetiam recitatione carminis sermone vernaculo mirifice delectabatur, usque adeo ut inter ætatis suæ doctissimos homines sit habitus, præterquam quod eximius reipublicæ consiliarius erat. Marcus Lippamanus scientia juris enituit, itemque tam linguæ Græcæ quam Latinæ. Franciscus Barbadicus consilio maxime valuit; pariterque Daniel Veturius ordinis patri-

patritiorum egregium ornamentum, reipublicæ summe studiosus. Franciscus Barbarus in quo græcæ latinæque linguæ cognitio pariter cum eloquentia gerendæque reipublicæ prudentia colucebat, non satis hercule scio literatusne ac disertus & sapiens & bonus appellari debeat potius quam fœlix, ob eximias ejus res quæ memoriæ sunt proditæ, in acquirenda conservandæque adversus Philippum Vicecomitem Mediolani ducem Brixia gestas. Mentionem ejus in historiis Blondus, Simoneta, Sabellicus honorifice faciunt. Andreas Maurocenus & Hermolaus Donatus, quanquam reipublicæ curis assidue vacaverint, eruditionis tamen etiam eximiæ documenta perillustria dederunt, relictis heroico carmine suorum temporum historiis. Zacharias Trevisanus alterius Zachariæ filius laudatissimo comparandus patri fuit, primo literarum studiis, dein administratione reipublicæ. Genuit etiam urbs hæc pernobilis Barbonum Maurocenum, Ludovicum Fuscarum, Vitalem Landum, Candianum Polanum, Nicolaum Canalem cum Lauro Quirino cunctos juris consultissimos, & cum humanitatis artibus eloquentiaque, tum in publicarum rerum administra-

rione mirifica ingenii præstantia pol-
 lentes, ideoque non minus ob litera-
 rum scientiam, in honore habitos,
 quam propter optima prudentissima-
 que consilia. Ioannes Cornalis & Pau-
 lus Barbus nobilissimi viri præter insi-
 gnem gravitatem latinarum quoque
 literarum scientiam habebant. An-
 dræas Iulianus & Bernardus Iustinianus
 Leonardi F. item Hieronymus Barbadi-
 cus Francisci F. cum Nicolæ Barbo sin-
 gulari ingenio maximaque doctrina vi-
 ri fuerunt: uti quoque Vitalis Landus,
 Petrus Thomas, Ludovicus Donatus,
 Franciscus Dedus, Marcus Sanutus, &
 & Hieronymus Donatus omnes præ-
 clari Senatores, & docti, facundi, pru-
 dentes, ingenique summi homines;
 præcipue vero postremus, quem Græce
 Latineque dicentem omnes cum stu-
 pore mirabantur ob orationis majesta-
 tem, qua cum antiquis illis Græcis aut
 Romanis oratoribus conferri poterat.
 Nec prætermittendus est Andreas Na-
 vagerius, qui cum illustri vita tum lite-
 ris perornatus fuit, ideoque scribendis
 Venetorum historiis per Senatuscon-
 sultum Marco Antonio Sabellico suc-
 cessit. Diem functus est annis superio-
 ribus. Vivit nunc Ioannes Baptista E-
 gnatus vir doctissimus uti literaria
 ejus

ejus opera testantur. Præter eruditos
 vero homines urbs hæc etiam præstan-
 tissimos duces edidit, præcipueque
 classium, qui maximis victoriis potiti,
 Venetamque rem mari terraque pluri-
 mum auxerunt. Ex his fuere Ioannes
 & Raynus Polani, qui Corcyram in
 ditionem subjunxerunt, item Marinus
 Gradonicus cum Dominico Mauroce-
 no, à quibus capta Pola, tributoque Pa-
 rentini subacti: Ioannes Basilius & Tho-
 mas Falerius Pisanos mare infestantes
 domuerunt. Reinherus Dandalus cum
 Rugerio Permarino classe xxx. navium
 actuarum Methonem & Ceronem
 expugnarunt. Ioannes Trevisanus no-
 vem navibus duodenas Genuensium
 apud Drepanum Siciliæ cepit. Insignem
 etiam artem virtutemque militarem
 adversus Cretenses qui defecerant, præ-
 stiteret Petrus Thomas, Ioannes Grit-
 tus, Nicolaus Balestrerius, Marcus Bo-
 nus, & Andreas Thealdus. Maximam
 classem regis Exagonorum & Ioannis
 Vatasii, cui Bavala præerat dux, juxta
 Constantinopolim vicere Leonardus
 Quirinus & Marcus Onissorus. Iade-
 ram cum defecisset Reinerius Zeno ob-
 fedit, & in imperium Venetum retra-
 xit, Laurentius Theopolus classis præ-
 fectus tres & viginti Genuensium na-

ves in portu Prolemaidis confregit, ac dein una cum Andrea Zenone spectabili pugna Genuenses apud Tyrum aggressus, eorum navibus magnis xxv. potitus est, insignemque victoriam retulit. Classis quoque præfecturam Marco Gradonico dedit ob eximiam virtutem Balduinus Imperator Constantinopolis. Marcus Michaël ixxx. navium classe circa Tenedum cum Genuensibus quorum classis navium magnarum viginti erat, eos in fugam vertit, ita Chalcidem cepit. Gilbertus Dandalus præfecturam duarum & triginta triremium gessit. Iacobus Dandalus & Marcus Gradonicus quem supra nominavimus, cum classe Genuensium viginti octo navium longarum apud Drepanum congressi, viginti quatuor ex iis cepere, reliquis incendio absumptis. Idem Marcus alia præter hæc memorabilia multa gessit, quæ nisi longissime referri haud possent, & Sabellici rerum Venetarum, ac item ultima Enneadam parte legi poterunt. Ruggerius Maurocenus lxx. triremium imperator res maximas confecit, Ioannes Superantius cum xxv. Theodosiam in Taurica Chersoneso expugnavit, & Benedictus, Iustinianus magnam Græcarum navium multitudinem

F.
nem
cas D
no, q
ctoria
illi de
Corna
Marcu
latores
gati q
bus ad
mon
Grado
quæ in
miam
deman
præf
dem m
pugna
ginta
re nav
Micha
minori
Marcus
ravimus
dio, cu
lerio D
donec p
riam q
est Ber
fani me
que fui

nem cepit. Primus omnino in Turcas Dux belli à Venetis iuit Petrus Zeno, qui potentissima classe multas victorias retulit insignes. Successerunt illi deinde Marinus, Falerius, Andreas Cornalis, Petrus & Marcus Canalus, Marcus Iustinianus, omnes strenui bellatores, fortissimique duces. Primi Legati quos Provisores vocant, exercitiibus additi Andreas Maurocenus & Simon Dandalus, posteaque Nicolaus Gradonicus & Pancratius Iustinianus: quæ munera patrum sententiis ob eximiam in consiliis prudentiam illis viris demandata. Nicolaus Pisanus classis præfectura summam quoque laudem meruit cum Ioanne Delphino, pugnaque una Genuensibus quinquaginta naves ademit. Secuti sunt eum in re navali Paulus Lauredanus, Marcus Michaël, & Ioannes Sanutus. Nec his minori virtutis commendatione fuit Marcus Cornalis quem supra memoravimus, præclaro libertatis patriæ studio, cum Senatus occiso Marino Falerio Duce republ. illi commisisset, donec princeps rite nominaretur. Gloriam quoque ductu classium adeptus est Bernardus Iustinianus. Victoris Pisani memorabilis sapientia fortitudoque fuit in casibus fortunæ superandis:

etenim magna patrum totiusq; civita-
tis opinione ac gratia præfectus classis
designatus, cum post rem initio fœli-
citer gestam, dein reluctante fortuna,
carceri traditus inique fuisset Genuen-
sibus jam Fossam Clodiam tenentibus,
Venetis autem adeo percussis, ut ad
hostis quascunque conditiones se de-
pacturos essent professi, vocibus po-
pularium in libertatem postulatus, tan-
ta moderatione fuit ut admirari satis
nequeas; & dux belli dictus Victoriam
insignem obtinuit. Sabellicus hoc de
viro perhibet, cum mature ad senatum
è carcere venire esset iussus, etiam in
custodia pernoctare voluisse, ac sacer-
doti explicata mente sacram Euchari-
stiam accepisse, simulque per id sacro-
sanctum Christi corpus testatum, igno-
scere se cunctis quorum ulla injuria
fuisset affectus, neque minores dein-
ceps pro republica labores susceptu-
rum quam fecisset unquam. Itaque sic
tum è carcere profectus in Senatum,
maximis honoribus exceptus, & præ-
fecturæ classis insignibus ornatus est,
tantoque patrum populique studio
contra Genuenses movens, eos specta-
bili victoria devicit, uti diximus, Blon-
dus Sabellicusque memoriæ prodide-
runt. Dominicus Michael quatuor &
viginti

F.
vigin-
ronio
staten
ra dei
Micha
Marcu
Clodia
sibus e
buerat
valem
Petrus
tinus
Ioanne
hortiu
Brixian
Vicecon
Lauden
cus Be
myopa
haud sp
Mariam
bellicus
Præfectu
etiam Pe
cui And
Stephan
Pado fu
Mediola
tum im
loysium
cas expe

viginti longis navibus octoque myoparonibus Cretam quæ defecerat in potestatem retraxit. Illi in classis præfectura deinceps successere Cressus Molinus, Michael Delphinus, Iacobus Maurus, Marcus Iustinianus, Carolus Zeno, qui Clodiana quoque pugna cum Genuensibus egregiæ virtutis documenta præbuerat. Magna etiam gloria rem navalem exercere Michael Iustinianus, Petrus Hemus summi consilii vir, Fantinus Georgius, Marcus Grimanus, Ioannes Barbus, Victor Barbarus cohortium etiam præfectura nobilitatus Brixiano contra Philippum Mariam Vicecomitem Mediolani Ducem bello. Laudem insuper classis ductu Franciscus Bembus est adeptus, qui classem myoparonum aliarumque navium haud spernendam adversus Philippum Mariam Pado subvexit, ut Blodus, Sabellicus, & Corius in historiis tradunt. Præfectura navali bello Genuensium etiam Petrus Lauredanus inclytus fuit, cui Andreas Mocenicus successit. Et Stephanus Contarenus Classis Dux in Pado fuit, contra Philippum Mariam Mediolani Ducem, postquam in Venetum imperium Brixia concesserat. Aloysium Lauredanum illa contra Turcas expeditio, in qua Pontificis Eugenii

Burgundionumque Ducis classēs una
 iverunt Imperatorem habuit, maxi-
 misque rebus gestis & egregiis victo-
 riis illustrem fecit. Secutus est in præfe-
 ctura classis Victor Capellus sapientissi-
 mus & prudentissimus vir, qui ob vir-
 tutem summam iterum quoque Præ-
 fecturam accepit. Huic Ursatus Iusti-
 nianus, Iacobus Lauredanus, Nicolaus
 Canalis, Petrus Mocenicus, Victor Su-
 perantius strenui Præfecti omnes suc-
 cessere. Gloriam quoque magnam re
 navali consecutus est Hieronymus Ca-
 nalis, qui Maurum Alexandrinum pi-
 ratam admodum nobilem & insignem
 cepit. Vicentius etiam Capellus classis
 Imperator Venetæ magnam virtutis
 commendationem meruit, uti insuper
 Andreas Trevisanus eques auratus ob
 virtutem factus, qui opinione in urbe
 tanta fuit ut si fata vitam concessissent,
 insignia Ducatus adepturus crederetur.
 Sed & præterea multos homines
 illustres Venetiæ tulerunt, veluti An-
 tonium Cornarium, Nicolaum Priol-
 um, Hieronymum Georgium Equi-
 tem auratum & maximum oratorem,
 qui legationes plurimas ad varios prin-
 cipes obivit, nominatim ad Carolum
 VIII. Franciæ regem aliosque non pau-
 cos quorum memoriam aliis celebran-
 dam

F. I.
 dam
 feliciss
 summi
 tia neg
 quorum
 Thoma
 tius An
 gerens
 millefr
 mo oct
 ram cep
 morum
 semper
 in præf
 ostendit

Cata

I. Pri

II. Alte

III. Ch

IV. Vrs

F. LEANDRI ALBERTI 443
dam tradimus. Nec desunt nunc in hac
fœlicissima republica maximi ingenii
summique consilii, & ad quævis ingen-
tia negotia tractanda prompti viri,
quorum è numero Marcus Fuscarus,
Thomas Contarenus, item Lauren-
tius Amulius, qui classis præfecturam
gerens anno post Christi nativitatem
millesimo quingentesimo quadagesi-
mo octavo Sabarnessam nobilem pira-
tam cepit. Vrbs hæc maximorum ani-
morum homines & ingenia præclara
semper magna multitudine habuit; nec
in præsentia talibus quoque caret, uti
ostendimus.

*Catalogus Episcop. & Patriarch.
urbis Venetiarum.*

- I. Primus urbis hujus Episcopus ab
Romano Pontifice institutus
est anno 747. post Christi na-
tivitatem Obelaltus Marinus
Eneagri tribuni Methamæuce-
ni filius.
- II. Alter Christophorus Damiatius
Græcus, anno à Christi nativi-
tate 792. c reatus. Securi deinceps.
- III. Christophorus Tancredus Græ-
cus an. 809.
- IV. Vrsus Badoarius Venetus 841.

V. Ioan-

- 444
V. VENET. DVCVM
Ioannes Sanutus Venetus
fodalitatis Humiliatorum
Monachus 842.
- VI. Maurus Vincentius Ven. 852.
- VII. Dominicus Badoarius Ven.
862.
- VIII. Crassus Facius 873.
- IX. Ioannes Sanutus Ven. 889.
- X. Ioannes Aventuratis Aquili-
nus 891.
- XI. Laurentius Timensdeum
monachus albus 918.
- XII. Dominicus Maurus Venetus
936.
- XIII. Dominicus David Venetus
ex ordine Eremitanorum
946.
- XIV. Petrus Malefactus Patavinus
971.
- XV. Ursus Magaditius Ven. 981.
- XVI. Dominicus Badoarius Ve-
netus 992.
- XVII. Petrus Quintavallis Vene-
tus 1001.
- XVIII. Gregorius Georgius Ven.
1009.
- XIX. Marin^o Cassianus Ven. 1020.
- XX. Dominicus Gradonicus Ve-
netus 1040.
- XXI. Dominicus Gradonicus Ve-
netus 1059.

XXII. Do-

F.
XX
XXII
XXIV
XXV
XXVI
XXVII
XXIX
XXX.
XXXI
XXXII
XXXIII
XXXIV
XXXV
XXXVI
XXXVII
XXXVIII
XXXIX

- F. LEANDRI ALBERTI. 445
- XXII. Dominicus Contarenus Venetus 1070.
- XXIII. Henricus Contarenus Venetus 1091.
- XXIV. Vitalis Michaël Venetus 1125.
- XXV. Bonifacius Falerius Ven. ex ordine Eremitanorū 1132.
- XXVI. Ioannes Polanus Ven. ex ordine Humiliatorum 1155.
- XXVII. Vitalis Michaël Venet. 1178.
- XXVIII. Philippus Casolus Ven. 1191.
- XXIX. Marcus Nicolaus Ven. 1220.
- XXX. Vitalis Michaël Venetus 1235.
- XXXI. Marcus Marocenus Venet. 1236.
- XXXII. Petrus Pinus Venet. 1252.
- XXXIII. Gualterus Agnus dei Ven. ex ordine Prædicatorum 1268.
- XXXIV. Thomas Arimundus Venet. 1272.
- XXXV. Thomas Rancus Ven. 1272.
- XXXVI. Bartholomæus Quirinus Venetus 1274.
- XXXVII. Simeon Maurus Ven. 1282.
- XXXVIII. Rambertus Polus seu Primaditus Bonon. ex ordine Prædicatorum 1292.
- XXXIX. Iacobus Contarenus Venet. 1303.

- 446 CLARI VENETI
 XL. Bartholomæus Quirinus Venetus 1325.
 XLI. Michaël Catergus Venet. ordinis Eremitanorum 1332.
 XLII. Angelus Delphinus Ven. 1336.
 XLIII. Nicolaus Maurocenus Venetus 1340.
 XLIV. Ioannes Barbus Venetus 1349.
 XLV. Paulus Fuscarus Venetus 1359.
 XLVI. Ioannes Amadeus Venetus Cardinalis 1379.
 XLVII. Angelus Corrarius postea Romanor. Pontifex Gregorius XII. Venetus 1379.
 XLVIII. Ioannes Lauredanus Ven. 1385.
 XLIX. Franciscus Falerius Ven. 1390.
 L. Leonardus Delphinus Venet. 1312.
 LI. Franciscus Bembus Ven. 1398.
 LII. Marcus Landus Venetus 1416.
 LIII. Francisc. Malipetra. Ven. 1425.
 LIV. Laurentius Iustinianus Venetus ex ordine Cælestinorum 1432. quem dein anno 1450. Pontifex Max. Eugenius IV. Patriarcham Venetiarum & Primatem Dalmatiæ dicit, translata huc Gradenſi Ecclesia Patriarchali, ac illa dignitate tributa Venetiis. Ptimus igitur is Patriarcha factus

F. I.

II.

III.

IV.

V.

VI.

VII.

VIII.

IX.

X.

XI.

F. LEANDRI ALBERTI. 447
factus est anno post Christi
nativitatem 1450. Secuti de-
inceps hi:

- II. Maphæus Contarenus Venetus
ex ordine Cœlestinorū 1451.
- III. Andreas Bondelmerius Venetus
ordinis Canonicorum regu-
larium. 1460.
- IV. Gregorius Corrarius Ven. 1465.
- V. Ioannes Barotius Venetus 1465.
- VI. Maphæus Gerardus Venet. so-
dalitatis Camaldulorum,
postea Cardinalis 1466.
- VII. Thomas Donatus Venet. ex or-
dine Prædicatorum 1492.
- VIII. Antonius Syrianus Ven. Mona-
chus Carthusianus 1504.
- IX. Ludovicus Contarenus Ven. in-
stituti Cœlestinorum 1508.
- X. Antonius Contarenus Ven. so-
dalitatis Scopetinorum. 1508.
- XI. Hieronymus Quirinus Ven. ex
ordine prædicatorum 1524.

F I N I S.

Summa Privilegii.

Illustrium & Præpotentium D. D. Ordinum fœderatarum Belgicæ provinciarum decreto cautum est *Bonaventura & Abrahamo Elzevirii*, Academiæ Leydensis typographis, Ne quis præter illorum aut hæredum voluntatem toto decennio proximo, his in regionibus excudat, aut alibi extra provincias excusum inferat vendatve, librum hunc, cui titulus, *Casparis Contareni patricii Veneti de Republica Venetorum libri quinque*. Quod si quis contempta auctoritate, directe vel indirecte, præsumpserit, librum hunc, totum, vel partem ejus, hoc sive alio modo, extra dictum temporis intervallum typis mandare, vel impressum alibi in has oras inferre & vendere; confiscatione exemplarium, multa; insuper sexcentorum florenorum, damna esto; uti latius patet in ipso privilegio, dato Hagæ in conventu D. D. Ordinum Generalium, xv Maii, M DC XXVI.

G. V. HERTEVELT Vt.

Ad mandatam Præpotentum D. D. Ordinum General. ff.

I. VAN GÖCH.

Michael

Minuel Bataha

agazine Haug Myra-
ria Casali Fonte Seli

Corr.

pro loco Idmine cracum
de Megiore Phystrom
electo

am 20 u la pro Jovis
Idmuna pro egregia

